

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI**

**ANKARA MİLLİ KÜTÜPHANE
06 MİL YZ A 3070 NUMARALI İLAHİ MECMUASI
(İNCELEME-METİN- MESTAP'A GÖRE TASNİF)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YASEMİN ŞEKERCİ

İSTANBUL, 2022

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI**

ANKARA MİLLİ KÜTÜPHANE

**06 MİL YZ A 3070 NUMARALI İLAHİ MECMUASI
(İNCELEME-METİN- MESTAP'A GÖRE TASNİF)**

YÜKSEK LİSANS

**YASEMİN ŞEKERCİ
(180101010)**

**Danışman
(Doç. Dr. Türkan Alvan)**

İSTANBUL, 2022

05/07/2022

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans programı öğrencisi 180101010 numaralı Yasemin ŞEKERCİ'nin hazırladığı “Mecmû'a-i Eş'âr [Ankara Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 3070 Arşiv Numaralı Yazma Eser] (İnceleme-Metin)” konulu Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 05/07/2022 Salı günü saat 10:00'da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **Oy Birliği** ile karar verilmiştir.

Tez adı değişikliği yapılması halinde: Tez adının Ankara Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 3070 Numaralı İlâhi Mecmuası (İnceleme-Metin-MESTAP'a Göre Tasnif) şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi	Karar
1. (Danışman) Doç. Dr. Türkan ALVAN	KABUL
2. Prof. Dr. Hanifi VURAL	KABUL
3. Dr. Öğr. Üyesi Nusret GEDİK	KABUL
4.	
5.	
6 (İkinci Danışman)*.....	

*2. Danışman varsa doldurulması gerekmektedir.

ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Yasemin Şekerci

TEŞEKKÜR

Çalışmamı titizlikle takip edip desteklerini esirgemeyen değerli danışmanım Doç. Dr. Türkan ALVAN'a; lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım bölüm başkanımız Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK'a; akademik hayata yönelmemde katkısı olan bütün bölüm hocalarıma; her sorumu titizlikle cevaplayan kıymetli bölüm arkadaşlarıma; beni büyütüp yetiştiren, desteklerini esirgemeyen anne ve babama; çalışmamda beni yüreklendiren, maddî ve manevî desteğiyle karşılaştığım zorlukları aşmada bana yardım eden eşime ve yüksek lisans eğitimimde aramıza katılarak tez yazım sürecime en güzel katkıları sunan minik kızıma gönülden teşekkürü bir borç bilirim.

Yasemin Şekerci

ANKARA MİLLİ KÜTÜPHANE
06 MİL YZ A 3070 NUMARALI İLAHİ MECMUASI
(İNCELEME-METİN-MESTAP'A GÖRE TASNİF)

YASEMİN ŞEKERCİ

ÖZET

Bu çalışmada Milli Kütüphane'ye 3070 numarasıyla kayda alınmış bir ilahi mecmuası incelemeye tabi tutulmuştur.

İlahi mecmuaları, hem klasik Türk edebiyatı hem de dinî musiki veya tasavvuf musikisi araştırmalarında önemli bir yere sahiptir. Özellikle güfte sahiplerinin öğrenilmesine ve mecmuanın yazıldığı dönemde sevilen, dillerden düşmeyen ilahilerin bilinmesine katkı sağlar.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde 3070 numaralı mecmuanın tavsifi yapılarak şair ve şiir dizini eklenmiş; ikinci bölümde metinler şekil ve muhteva yönüyle incelenmiş, üçüncü bölümde ise metin tesisinde kullanılan yöntem belirtilmiş ve metnin transkripsiyonlu hâli verilmiştir. Metin bölümünde şiirler divanlarla karşılaştırılmış, farklılıklar dipnotta gösterilmiştir. Metnin MESTAP'a göre tasnifi yapılarak çalışma sonlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: klasik Türk edebiyatı, mecmua, şiir mecmuası, ilahi mecmuası, MESTAP

DIVINE MECMUA NUMBERED 06 MİL YZ A 3070
IN ANKARA NATIONAL LIBRARY
(REVIEW-TEXT-CLASSIFICATION ACCORDING TO MESTAP)

YASEMİN ŞEKERCİ

ABSTRACT

In this study, a divine mecmua registered with the number 3070 in the National Library was examined.

Divine mecmuas have an important place in both classical Turkish literature and religious or Sufi music studies. It especially contributes to being learned of the owners of the lyrics and It also contributes to the knowledge of the famous hymns that word-of-mouth when the magazine was written.

Our work consists of three parts. In the first chapter, the journal number 3070 was portraitured, and the poet and the poetry index were added; In the second part, the texts were examined in terms of form and content, and in the third part, the method used in the text creation was specified, and the transcriptional version of the text was given. In the text section, the poems are compared with the divans, and the differences are shown in the footnote. The study was concluded by classifying the text according to MESTAP.

Keywords: Classical Turkish Literature, Mecmua, Poetry Mecmua, Divine Mecmua, MESTAP.

ÖN SÖZ

Geçmişten geleceğe bir iz bırakmanın en kolay yolu yazmaktır. Mecmualarda da şahısların bize bıraktıkları bu izleri toplarız. Böylelikle küçük bir pencereden dahi olsa zamanın kültürünün, sanatının, sosyal hayatının ışıkları odamıza dolar.

İncelenen tez çalışması ilahi mecmuası olması bakımından ışıklarını biraz da musiki araştırmalarına yöneltmektedir.

Şiir mecmuları eski Türk edebiyatı araştırmalarında özellikle bilgi sahibi olmadığımız / olamadığımız durumlara ya da bilgi eksikliğinden kaynaklanan yanlış varsayımların düzeltilmesine ışık tutmaktadır. Özellikle şairlerin divanlarında yer almayan şiirlerine ulaşmada birincil kaynaktır.

50 varaktan oluşan Milli Kütüphaneye 3070 numarasıyla kayda alınmış ilahi mecmuasında 97 şiir mevcut olup bunlardan 66 tanesinde 36 şairin mahlasına ulaşılmıştır. Niyazî-i Mısrî, Yûnus Emre, Âşık Yûnus, Eşrefoğlu Rûmî, Cemâlî, Aziz Mahmud Hüdâyî, Şemsî, Abdülahad Nûrî, Üftâde, Nakşî, Şeyhoğlu, Hakkî, Sezâyî, Yetîmî, Fethî, Fazlî ve Senâyî mecmuanın ana çerçevesini oluşturan şairlerdir.

Çalışma giriş bölümü dahil olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde mecmuanın tanımıyla birlikte çeşitleri hakkında bilgi verilmiş, şiir mecmualarının Türk edebiyatına katkısı üzerinde durulmuştur.

Birinci bölümde 3070 numaralı mecmua tavsifi yapılarak mecmuanın müstensihinin adı ve derlediği yüzyılın bilgisi eklenmiş, şair ve şiir dizini yapılmış, mecmuada karşılaşılan bazı problemlere değinilmiştir.

İkinci bölümde metinler şekil yönüyle incelenmiş, mecmuada yer alan nazireler tespit edilmiş, şairlerin kısa biyografileri eklenmiş, şiirlerin bazı muhteva özellikleri incelenmiş, şairlerin divanlarında yer almayan şiirleri belirlenmiş ve bazı kelimelerin divanlardaki okunuşlarına alternatifler sunulmuştur.

Üçüncü bölümde tez yazımında izlenen yol belirtilmiş, şiirler ve şiirlerin beyitleri numaralandırılmış, şiirlerin bulundukları varak numaraları her sayfada sol köşeye “1^b, 2^a, 2^b...” şeklinde yazılmış, divanlarda ve diğer kaynaklarda (tezler, kitaplar, makaleler) tespit edilen şiirlerin mukayesi yapılmış ve dipnotta farklılıklar gösterilmiş ve son olarak MESTAP tablosu eklenerek çalışma sonlandırılmıştır.

O küçük pencereden sızan ışığı hakkıyla sizlere iletebilmemizi sağlayan ve desteklerini esirgemeyen değerli danışmanım Doç. Dr. Türkan Alvan’a teşekkürü borç bilirim.

Haziran 2022

Yasemin Şekerci

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ.....	vi
TABLO LİSTESİ.....	xi
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	xii
KISALTMALAR VE SEMBOLLER.....	xiii
GİRİŞ	1
1. KLÂSİK TÜRK EDEBİYATINDA MECMUALAR	1
1.1. MECMUANIN TANIMI VE ÇEŞİTLERİ	2
1.2. ŞİİR MECMUALARI VE ÖNEMİ.....	6
1.3. İLAHİ NAZİM ŞEKLİ VE İLAHİ MECMUALARI HAKKINDA BİLGİ	9
BİRİNCİ BÖLÜM	12
1. 06 MİL YZ A 3070 NUMARALI İLAHİ MECMUASI.....	12
1.1. 06 MİL YZ A 3070 NUMARALI İLAHİ MECMUASININ TAVSİFİ	12
1.2. MECMUADAKİ ŞAİR VE ŞİİRLER	17
1.3. MECMUADA KARŞILAŞILAN BAZI PROBLEMLER.....	23
1.3.1. Bazı İmlâ Hususiyetleri	24
İKİNCİ BÖLÜM.....	25
2. METİN İNCELEMESİ.....	25
2.1. 06 MİL YZ A 3070 NUMARALI MECMUANIN VARAKLARININ İNCELENMESİ	25
2.1.1. Mecmuanın Şekil Yönüyle İncelenmesi.....	25
2.1.1.1. Mecmuada Yer Alan Nazım Şekilleri	25
2.1.1.2. Mecmuada Yer Alan Vezinler	32
2.1.2. Mecmuada Yer Alan Nazireler	40
2.1.3. Mecmuada Yer Alan Şairlerin Kısa Biyografileri	51

2.1.4. Şiirlerin Bazı Muhteva Hususiyetleri	75
2.1.4.1. Aşk ve Âşık.....	75
2.1.4.2. Sevgili.....	76
2.1.4.3. Gül - Bülbül	76
2.1.4.4. Sembolik Şahıslar	77
2.1.4.4.1. <i>Mecnun</i>	77
2.1.4.5. Peygamberler	78
2.1.4.5.1. <i>Hz. Muhammed</i>	78
2.1.4.5.2. <i>Hz. Âdem</i>	79
2.1.4.5.3. <i>Hz. İisâ</i>	80
2.1.4.5.4. <i>Hz. Mûsâ</i>	81
2.1.4.5.5. <i>Hz. Eyyûb</i>	81
2.1.4.5.6. <i>Hz. Ya'kûb – Hz. Yûsuf</i>	82
2.1.4.6. Dört Halife	82
2.1.4.7. Şehir, Ülke ve Bölgeler	83
2.1.4.7.1. <i>Şam</i>	83
2.1.4.7.2. <i>Urum(Rum)</i>	85
2.1.4.7.3. <i>Mısır</i>	85
2.1.4.7.4. <i>Kerbelâ</i>	85
2.1.4.8. Tasavvuf ile ilgili Kavramlar ve Konular	86
2.1.4.8.1. <i>Nasihatler</i>	86
2.1.4.8.2. <i>Zâhid</i>	88
2.1.4.8.3. <i>Nefs</i>	89
2.1.4.8.4. <i>Fenâ</i>	89
2.1.4.8.5. <i>Zikr</i>	90
2.1.4.8.6. <i>Ene'l Hak</i>	91
2.1.4.8.7. <i>Men Arefe</i>	91
2.1.4.8.8. <i>Levlâke</i>	92
2.1.4.8.9. <i>Küntü Kenz</i>	93
2.1.4.8.10. <i>Lî me'allah</i>	93
2.1.4.8.11. <i>Mûtu Kable En Temûtu</i>	94

2.1.4.9. Soyut Varlıklar.....	95
2.1.4.9.1 Ruh.....	95
2.1.4.9.2. Melekler.....	96
2.1.4.9.2.1. Rıdvan-Malik.....	97
2.1.5. Mecmuada Bulunup Divanlarda Yer Almayan Şiirler.....	97
2.1.6. Mecmuadan Divanlara Bir Bakış	99
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	101
3. ŞİİR MECMUASININ METNİ.....	101
3.1 METİN KURULURKEN TAKİP EDİLEN YOL	101
3.2 TRANSKRİPSİYONLU METİN	104
3.2 MESTAP SİSTEMİNE GÖRE TABLO	237
SONUÇ.....	258
KAYNAKÇA.....	260
EKLER.....	271

TABLO LİSTESİ

Tablo I: Mecmuadaki Şair ve Şiir Dizini	18
Tablo II: Mecmuadaki Şiirlerin Nazım Şekillerinin Kullanılma Sayısı	32
Tablo III: Mecmuadaki Şiirlerin Nazım Şekilleri ve Vezinleri	33
Tablo IV: Mecmuadaki Şiirlerin Vezinlerinin Kullanılma Sayısı.....	38
Tablo V: Mecmuada Yer Alan Nazireler ve Zemin Şiirleri.....	41
Tablo VI: Divanlarda Yer Almayan Şiirler	97
Tablo VII: MESTAP Sistemine Göre Tablo	236

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا	A, a, E, e, Ā, ā, ˘
ب	B, b
پ	P, p
ت	T, t
ث	Ś, ś
ج	C, c
چ	Ç, ç
ح	G, ğ
خ	Ĥ, ĥ
د	D, d
ذ	Ž, ž, Ḍ, ḍ
ر	R, r
ز	Z, z
ژ	J, j
س	S, s
ش	Ş, ş
ص	Ŝ, ŝ
ض	Ẑ, ẑ, Ē, ē
ط	Š, š
ظ	Ž, ž
ع	˘
غ	Ĝ, ĝ
ف	F, f
ق	Q, q
ك	K, k, G, g, Ŋ, ŋ
ل	L, l
م	M, m
ن	N, n
و	V, v, O, o, Ö, ö, U, u, Ü, ü, Ū, ū
ه	H, h, A, a, E, e
ي	Y, y, Ĭ, ĭ, Ī, ī, I, i

KISALTMALAR VE SEMBOLLER

a.	Beytin/bendin ilk mısraı
a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
b.	Beytin/bendin ikinci mısraı
bkz.	Bakınız
c.	Bendin üçüncü mısraı
C.	Cilt
d.	Bendin dördüncü mısraı
e.	Bendin beşinci mısraı
ed. veya haz.	Editör/yayına hazırlayan
S.	Sayı
s.	Sayfa/sayfalar
t.y.	Basım tarihi yok
trc.	Tercüme eden
y.y.	Basım yeri yok
[]	Metne vezin gereği ana kaynaktan eklenen kısımlar
()	Metinden vezin gereği çıkarılan kısımlar

GİRİŞ

1. KLÂSİK TÜRK EDEBİYATINDA MECMUALAR

Klâsik Türk edebiyatında yazma eserler ve özellikle şiir mecmuaları araştırmacılar tarafından incelendikçe karanlıkta kalan şiirler, adı dahi bilinmeyen eserler ve çeşitli konularla ilgili bilgiler gün yüzüne çıkmaya başlamıştır.¹ Böylelikle klâsik Türk edebiyatının araştırma yelpazesi genişlemiş ve çeşitli konularla ilgili bilgiler kesinlik kazanmıştır.

Yazma eserler içinde özellikle mecmualar, içinde barındırdığı bilgiler bakımından çeşitlilik arz eder. Mecmuada bulunan bazı şiirler ve bilgiler, çeşitli araştırmalarda düğümlenen noktaları açmada önemli bir rol üstlenir. Mecmualar; divanlarda yer almayan şiirlerin tespitinde, divanda yer alan fakat şaire ait olmayan şiirlerin belirlenmesinde, divanı olup henüz nüshasına ulaşılammış şairlerin şiirlerinin bulunmasında, divanı olmayan şairlerin şiirlerinin tespitinde, divan sahibinin bilerek divana almadığı şiirlerin ya da beyit ve mısraların belirlenmesinde, adı hiç duyulmamış şairlerin gün yüzüne çıkmasında, şiirleri birbiriyle karıştırılan şairlerin şiirlerinin belirlenmesinde, şairlerin biyografik bilgilerine özellikle tarih manzumeleri vasıtasıyla vefat tarihlerine ulaşılmasında, yazıldığı dönemde sevilen, dillerden düşmeyen şiirlerin bilinmesinde, şiirlerin varyantlarına ulaşılmasında, dönemin dil özellikleri ve kültürel yapısıyla ilgili bilgilerin edinilmesinde ve daha nice bilgilerin ortaya çıkarılmasında önemli bir yere sahiptir.

¹ **Şiir mecmuaları hakkında yapılan çalışmalar için bkz.:** Kâmil Ali Gıynaş, “Şiir Mecmuaları Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 25, 2011, s. 245-260.

Mecmuaların üstlendiği bu işlevleri daha yakından incelemek için öncelikle mecmuanın sözlükte ne anlama geldiğine, bir edebiyat terimi olarak hangi işlevleri üstlendiğine ve hangi çeşitlerinin olduğuna bakalım.

1.1. MECMUANIN TANIMI VE ÇEŞİTLERİ

“Arapça cem’ kökünden gelen mecmua kelimesi Ferit Devellioğlu’nun Lûgat’ında “toplanıp biriktirilmiş, tertip ve tanzim edilmiş şeylerin hepsi, seçilmiş yazılardan meydana getirilen yazma kitap, dergi”² olarak tanımlanmıştır. Bir edebiyat terimi olarak mecmua “klâsik edebiyatımız döneminde içinde seçme şiir ve yazıların yer aldığı, elle yazılmış bir nevi defterlere verilen isimdir. Mecmualar, bir bakıma edebiyatımızdaki ilk antoloji(seçki kitapları)dir.”³ Bu mecmualar seçme şiirler barındırması hasebiyle özelde mecmua sahibinin genelde ise yazıldığı dönemin zevk ve anlayışını bir noktadan da olsa yansıtmaları bakımından önem arz eder.

Mecmualar, genelde bir veya daha fazla yazar yahut şaire ait çeşitli şekil ve hacimlerdeki dinî, din dışı nesir ya da şiirlerden oluşan derleme kitaplardır: Mecmûatü’l-ehâdîs, mecmûa-i fetâvâ, mecmûa-i ed’iye, mecmûatü’r-resâil, mecmûa-i eş’âr, mecmûa-i tevârîh, mecmûa-i fevâid gibi. Mecmua başlangıçta, birçok bakımdan benzediği cönk gibi âyetler, hadisler, fetvalar, dualar, hutbeler, şiirler, ilâhiler, şarkılar, mektuplar, latifeler, lugaz ve muammalarla ilâc tariflerinin ve faydalı bilgilerin (fevâid), notların, tarihî belge ve kayıtların (tevârîh) derlendiği bir not defteri halinde ortaya çıkmış, zamanla gelişip düzenli bir tertip ve şekle kavuşarak türlerine göre bazı farklılıklar gösteren bir kitap veya telif çeşidi özelliği kazanmıştır. Bir telif türü olarak gelişimini tamamladıktan sonra genellikle kitap hüviyetindeki teliflerden farklı bir tarafı kalmamıştır.⁴

² Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2013, s. 689.

³ Turan Karataş, “Mecmua”, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Perşembe Kitapları, İstanbul 2001, s. 279.

⁴ Mustafa İsmet Uzun, “Mecmûa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 28, Ankara 2003, s. 265.

Mecmualar özelliklerine göre araştırmacılar tarafından çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulmuştur. Muhteva açısından ilk sınıflandırma Agah Sırrı Levend tarafından şu şekilde yapılmıştır:

- a) Nazire mecmuları,
- b) Antoloji niteliğinde seçme şiirler mecmuları,
- c) Türlü konulardaki bir araya getirilmesiyle ortaya çıkan mecmualar,
- d) Aynı konudaki eserleri içine alan mecmualar,
- e) Tanınmış kişilerce hazırlanmış, yararlı bilgileri, fıkraları ve özel mektupları kapsayan mecmualar.⁵

Agah Sırrı Levend'in sınıflandırmasına yakın muhteva ağırlıklı ikinci sınıflandırma da Günay Kut tarafından yapılmıştır. Sınıflandırma şu şekildedir:

- a) Nazire mecmuları,
- b) Seçme şiir mecmuları,
- c) Aynı konu ile ilgili eserlerin bir araya getirilmesiyle oluşan mecmualar,
- d) Karışık Mecmualar,
- e) Tanınmış kişilerce ya da derleyeni belli kişilerce hazırlanmış mecmualar.⁶

Bu sınıflandırmalar içinde mecmuaların cilt tertip hususiyetlerini; muhteva, şekil ve dil özelliklerini de dikkate alan Atabey Kılıç en kapsayıcı sınıflandırmayı yapmıştır. Sınıflandırma şu şekildedir:⁷

1. Cilt ve Tertip hususiyetleri bakımından

1.1 Cönkler

1.2 Mecmualar

⁵ Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2014, s.166-167.

⁶ Günay Kut, "Mecmûa", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (Devirler, İsimler, Eserler, Terimler)*, (haz.: Ezel Everdi, Mustafa Kutlu, İsmail Kara), Dergâh Yayınları, C. 6, İstanbul 1986, s.170.

⁷ Atabey Kılıç, "Mecmua Tasnifine Dâir", *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII. Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, Turkuaz Yayınları, İstanbul 2012, s. 95.

1.2.1 Tertip durumuna göre mecmualar

1.2.1.1 Mürettep mecmualar

1.2.1.2 Mürettep olamayan mecmualar

1.2.2 Mürettip durumuna göre mecmualar

1.2.2.1 Mürettibi bilinen mecmualar

1.2.2.2 Mürettibi bilinmeyen mecmualar

1.2.3 Aynı zümreye mensup şahsiyetlerin eserlerini topladığı mecmualar

2. Şekil Bakımından

2.1 Manzum metinler

2.1.1 Kaside mecmuaları

2.1.2 Gazel mecmuaları

2.1.3 Nazire mecmuaları

2.1.4 Mu'ammâ mecmuaları

2.1.5 Manzum lugât mecmuaları

2.1.6 İlâhî mecmuaları

2.1.7 Şehrengiz mecmuaları

2.1.9 Na't mecmuaları

2.1.10 Mi'râciye mecmuaları

2.1.11 Matla' mecmuaları

2.1.12 Mersiye mecmuaları

2.1.13 Çeşitli mesnevilerden seçkileri barındıran mecmular

2.1.14 Güfte mecmuaları

2.1.15 Müstezad mecmuaları

2.1.16 Tarih mecmuaları

2.1.17 Musammat mecmuaları

2.1.18 Kıt'a ve rubâ'i mecmuaları

2.1.19 Divân mecmuaları

2.2. Mensur metinler mecmuaları

2.2.1 Lugaz mecmuaları

2.2.2 Fetva mecmuaları

2.2.3 Tefsîr mecmuaları

2.2.4 Şerh mecmuaları

2.2.5 Sakk mecmuaları

2.2.6 Mekân tasvirlerini içeren mecmualar

2.2.7 Münşe'ât mecmuaları

2.2.7.1 Derleme münşe'ât mecmuaları

2.2.7.2 Tek şahsa ait inşa örneklerinden oluşan münşe'ât mecmuaları

2.3 Karışık manzum ve mensur eserler mecmuaları

2.3.1 Fevâid ve eş'âr mecmuaları

2.3.2 Farklı türleri barındıran mecmualar

3. Dil bakımından mecmualar

3.1 Arapça mecmualar

3.2 Farsça mecmualar

3.3 Türkçe mecmualar

3.4 Çok dilli mecmualar

4. Muhteva bakımından

4.1 Din

4.2 Tasavvuf

4.3 İlm-i nücûm / fal ve remil

4.4 Hikâye/ latîfe

4.5 Hezel ve hiciv

4.6 Edviye

4.7 Mûsikî

4.8 Hat ve kitâbet

5. Şahısların tertip ettiği veya şahıslar için tertip edilmiş mecmualar

1.2. ŞİİR MECMUALARI VE ÖNEMİ

Şiir mecmuaları, herhangi bir nazım türü veya nazım şekli ortaklığı aranmaksızın derlenmiş manzum metinlerden oluşan derlemelerin genel adıdır. Bu eserler kütüphanede “Şiir Mecmuası” adı altında kayıtlı olabileceği gibi genellikle “Mecmû’-i eş’âr” veya “Mecmû’atü’l-eş’âr” olarak kayıtlıdır. Şiir mecmualarında pek çok şairin (bazılarında sadece birkaç şairin) türlü nazım şekillerindeki şiirleri genel itibariyle bir sıra gözetilmeksizin bir araya getirilmiştir. Şairler değişik yüzyıllardan, farklı mezhep ve meşreplerden; şiirler ise değişik nazım şekillerinden, muhtelif uzunluklarda hatta Türkçenin yanı sıra Farsça veya Arapça olabilir. Kimi şiir mecmualarının derleyicilerinin kendileri de şairdir ve mecmuaya kendi şiirlerinden örnekler de alırlar.⁸

Mecmûalar, edebiyat tarihinde büyük bir boşluğu doldurur. Bazen edebiyat tarihinin asıl kaynaklarına yardımcı olur, bazen yegâne kaynak olarak işlev üstlenir. Mecmuaların edebiyat araştırmacısına sağladığı bazı imkânları şu şekilde sıralamak mümkündür:

Mecmualar, içinde barındırdığı şiir ve şairle dönemin okuyucu zevkini ve şairin okunurluğunu, popülaritesini verir. Ali Şîr Nevâyî’nin şiirleri XV. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar mecmualarda yer alıyorsa bu durum hem okuyucu zevkini hem de şairin uzun süreli etkisini gösterir.

⁸ M. Fatih Köksal, “Şiir Mecmualarının Önemi ve Mecmuaların Sistematiği Tasnifi Projesi (MESTAP)” *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori*, Kesit Yayınları, İstanbul 2017, s. 134.

Edebiyat tarihinin birinci dereceden kaynakları olan tezkirelere yansımamış birçok şair, şiir, tür ve belgede de mecmualar edebiyat tarihinin vazgeçilmez kaynakları durumundadır. Hâdî'nin Saray şehrengizi, Behiştî'nin Vize Şehrengizi vs. mecmualardan hareketle gün yüzüne çıkarılmış eserlerdir.⁹

Şiir mecmuaları klasik Türk edebiyatının birincil kaynakları içinde yer alır. Klasik edebiyatımız için ne derece önemli olduğunu görmek için onun hangi işlevleri üstlendiğine, alanda hangi eksiklikleri doldurduğuna ve genel olarak bize sunduğu bilgilere bakmak gerekir. Mehmet Fatih Köksal mecmuaların işlevlerinin kapsamlı bir şekilde ele alınmadığına dikkat çekerek bu konuyu maddeler hâlinde şu şekilde açıklamıştır:¹⁰

Genelde mecmuaları, özelde şiir mecmualarını önemli ve değerli kılan temel unsurlar şöyle sıralanabilir:

» Kaynaklarda adı geçmeyen, unutulmuş şairlerin şiirlerine mecmualarda rastlamak mümkündür.

» Bilinen şairlerin bilinmeyen / divanlarında bulunmayan şiirlerine rastlamak mümkündür.

» Şairlerin divanlarındaki şiirlerinin farklı şekillerine (fazla veya eksik beyitler, nüsha farkları vs.) tesadüf edebiliriz.

» Mecmualar arasında bilinmeyen, varlığı bilindiği hâlde nüshası tespit edilemeyen eserlerle de karşılaşılır. Özellikle kırk hadis, mi'râciye, yüz hadis, mevlid, şehrengiz, biladiye, hasb-i hâl, kimi mektup ve münşeâta dair risaleler vb. fazla uzun olmayan türlerin çoğu bu mecmuaların arasında gizlidir.

» Bilinmeyen veya kullanılmayan nazım şekilleri, bilinen nazım şekillerinin örneği görülmeyen kafiye tipleri, farklı bend yapıları; yeni türler, edebiyatımızda kullanımına rastlamadığımız aruz kalıpları vb. örneklerle de mecmualarda karşılaşabiliriz.

⁹ Yaşar Aydemir, "Metin Neşrinde Mecmuaların Rolü ve Karşılaşılan Problemler", *AÜ Türkoloji Dergisi* C. 2, Ankara 2007, s. 123.

¹⁰ M. Fatih Köksal, *a.g.e.*, s. 138-141.

» Mecmualarda, zaman zaman şairlerin hayatıyla ilgili önemli bilgileri de yakalama imkânı vardır. Bu, ölüm tarihi bilinmeyen bir şairin ölümü için düşülmüş bir tarih manzumesi şeklinde olabileceği gibi, araştırmacılar için çok önemli olabilecek derkenara düşülmüş bir bilgi notu veya şiir başlığı şeklinde de olabilir.

» Bazı şiir mecmualarında, başka şairlerin de şiirleri bulunmakla beraber, özellikle bir şairin şiirlerinin yoğun olduğu görülür. Derleyeninin şair olduğu bir şiir mecmuası edebiyat tarihi araştırmalarına katkısı bakımından kuşkusuz daha kıymetli sayılır.

» Mecmualar, -bir kısmı kendisi de şair olan- şiir sever kişiler tarafından tertip edilen eserlerdir. Bu itibarla derleyeni belli kişiler tarafından toplanan mecmualarda o şahsın / şairin zevklerini fark ederken, dönemin genel beğenisiyle ilgili önemli ipuçları da yakalamak mümkündür. Bir şairin o dönem mecmularında çok şiirinin bulunması o devirde çok beğenildiğini, keza nazım şekillerinin sıklığından o nazım şeklinin gördüğü rağbeti, çok kullanılan aruz kalıpları ve kafiye yapıları devrin aruz ve zevkini bize bildiren önemli işaretlerdir.

» Şiir mecmualarında genel olarak dönemin zevklerini, edebî tercihlerini vs. anlamak kabil olduğu gibi ferdî temayüllerin de izini sürmek mümkündür. Nazire mecmuası olmasa da kimi mecmualarda nazire şiirler bulunduğu- şairler arasındaki etkileşimi, teselsül bağlarını takip etmek de mümkün olur.

» Mecmualar dışındaki eserlerin fevayid ve vikaye yapılarında da zaman zaman rastlamak mümkünse de özellikle mecmualarda çok sık rastladığımız edebiyat dışı kimi konular da ayrıca ele alınması gereken önemli noktalardır. Şöyle ki hemen her mecmuanın boş kalmış sayfalarında, yazılı sayfaların derkenarlarında çeşitli dualar, otlarla ilâç yapım tarifleri, tılsım, vefk, reml, tefe''ül gibi gizli ilimler (havâs) denilen itikatlara dair notlar, tarih kıt'aları, müstakil matla' ve müfredler, bazı münşeat örnekleri, kimi resmî kayıtların örnekleri çokça rastlanan –asıl mecmua konusuyla ilgisi olmayan- kayıtlardır. Bütün bunlar edebiyat araştırmacıları kadar hatta onlardan da fazla sosyoloji, tarih (özellikle kültür tarihi), kültürel antropoloji, dinler tarih, halkbilim gibi farklı bilim dallarından kişilerin de ilgi alanına giren çok önemli ama ihmal edilmiş bilgi kıyılarından. Bunları bileşkesi Türk milletinin kültür kodlarını ortaya koyacaktır. Bütün mecmuaların bir de bu gözle alınması çok çok önemlidir.

» Bütün bunlarla beraber, özelde şiir mecmualarının, genelde de bütün mecmuaların yukarıda sayılan fayda ve önemleri tek tek ve birbirinden bağımsız olarak incelendiğinde çok fazla bir anlam ifade etmezler. Meselâ Bâkî'nin divanında bulunmayan şiirlerini inceleyecek olsak bir tek mecmuayı taramamız ne ifade eder? Yahut bir mecmuada falan şairin şu kadar filan şairin bu kadar şiirinin bulunmasının bir anlamı var mıdır? Bu olsa olsa bize o derleyicinin şiir zevkini yansıtan bir işareti verir. Ama aynı dönemde derlenmiş yüzlerce mecmuanın taranmasından ortaya çıkacak manzara devrin müşterek anlayış ve zevkini ortaya dökecektir.

Mecmualar M. Fatih Köksal'ın belirttiği gibi sadece edebiyat alan araştırmaları için değil tarih, sosyoloji, halkbilim, kültürel antropoloji gibi bilim dallarında yapılan araştırmalar için de birer önemli kaynaklardır. Böylelikle her mecmua taşıdığı bilgiler sayesinde biricik özellik taşır.

1.3. İLAHÎ NAZİM ŞEKLİ VE İLAHÎ MECMUALARI HAKKINDA BİLGİ

İslam Ansiklopedisi'nde ilahinin tanımı şu şekilde verilmiştir: “Türk din musikisinin makam ve usulleriyle bestelenerek dinî toplantılarda okunan şiirler”¹¹dir. M. Fatih Köksal bestelenmemiş ilahilerin varlığına vurgu yaparak İslam Ansiklopedisi'ndeki tanımı genişleterek ilahiyi “din ve tasavvuf konularını işleyen, bestelenmiş veya bestelenmek amacıyla yazılmış manzumeler”¹²dir, şeklinde tarif etmiştir.

İlahiler; Allah'ı, başta Hz. Muhammet olmak üzere diğer peygamberleri, din büyüklerini, tasavvufi düşüncüyü ve ayetleri konu edinen şiirlerdir. Dini bir muhteva içerdiği için ilahiler genellikle mürşidlerin ve tarikat ehli kişilerin kullandığı bir nazım türü olmuştur ve tarikatlara göre farklı adlarla anılmıştır: “ayin (Mevlevî), tapuğ

¹¹ Mustafa İsmet Uzun, “İlâhî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 22, İstanbul 2000, s. 64.

¹² M. Fatih Köksal, “Dinî-Tasavvufî Türk Musikisi Araştırmalarında İhmal Edilen Bir Yazma Türü: İlâhî Mecmuaları ve Mühim Bir İlâhî Mecmuası”, *Geçmişten Günümüze Uluslararası Dini Mûsiki Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Amasya 2017, s.331-332.

(Gülşenî), nefes (Bektâşî), durak (Halvetî), cumhur (Mevlevî, Bektaşî hariç diğer tekkelerde okunur.)”¹³

İlâhilerde 7, 8, 11, 14 ve 16’lı kalıpların kullanıldığı ve genellikle 7 (4 + 3), 8 (4 + 4) hecelilerin dörtlük; 11 (6 + 5, 4 + 4 + 3), 14 (7 + 7) ve 16 (8 + 8) hecelilerin de beyitler halinde yazıldığı görülmektedir. Dörtlüklerin kafiyelenişi koşma, beyit birimiyle yazılanların kafiyelenişi ise gazel tarzındadır. Hece vezniyle yahut halk ve âşık edebiyatı nazım şekillerinde ilâhilerin kaleme alınması, Alevî ve Bektaşî şairlerince son zamanlara kadar sürdürülmüştür.

XV. yüzyıldan itibaren ilâhi içerikli şiirlerin aruz vezniyle de yazıldığı ve bunun ileriki asırlarda gittikçe rağbet bulduğu anlaşılmaktadır. Bunda, bestekârların manzumeleri ekseriyetle divan şiirinden seçmelerinin tesiri olduğu gibi ilerleyen asırlarda mutasavvıf şairlerin daha çok aruzu kullanmaya ve klasik şiirin nazım türleriyle eser vermeye başlamasının da etkisi vardır. ¹⁴

İlahi mecmuaları tıpkı şiir mecmuaları gibi mürettibin kendi beğenisine göre seçip derlediği şiirleri barındıran mecmualardır. Tür olarak mecmuadaki şiirlerin çoğunluğu ilahi türüyle yazılmamış olsa da şiirlerin dinî muhteva taşıması bile “mecmu’a-i ilahiyât” olarak adlandırılmasına neden olmuştur.

M. Fatih Köksal ilahi mecmualarının genel özelliklerini şu şekilde sıralamıştır:¹⁵

» İlâhi mecmualarının hem şekil hem içerik bakımından farklı özellikler arz ettiği görülmektedir. Şekil bakımından klasik kitap şeklinde olanlar çoğunlukta olmakla birlikte “cönk” şeklinde olan ilâhi mecmuaları da vardır. Şeklinden dolayı “danadili” ve “sığırdili” de denilen ve günümüzdeki bloknotlar gibi uzunlamasına açılmasıyla diğer yazmalardan ayrılan cönklerin bir kısmı muhteva bakımından ilâhi mecmuasıdır.

¹³ M. Öcal Oğuz, Metin Ekici, Mehmet Aça, Dilaver Düzgün, R.Bahar Akarpınar, Mustafa Arslan, Aktan Müge Yılmaz, Gülin Öğüt Eker, Tuba Özkan; *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara 2011, s. 272.

¹⁴ Mustafa İsmet Uzun, *a.g.e.*, s. 65.

¹⁵ M. Fatih Köksal, *a.g.m.*, s. 332.

» Bazı ilâhi mecmuaları sadece ilâhilerden müteşekkil iken bazılarında başka nazım şekilleri ve türleri de görülür. Hatta bazılarında tamamen farklı bilgiler de ilâhilerle birlikte yer alır ki bunlar da kütüphanelerde “mecnû’a-i fevâid ve ilâhiyât” adıyla kayıtlıdır.

» İlâhi mecmuaları umumiyetle fazla hacimli eserler değildir. Sadece birkaç varaklık olanları bulunduğu gibi örnekleri fazla olmamakla birlikte 300-400 yaprak aralığında olanları da vardır. yazmalar.gov.tr¹⁶de bulunan 65 civarındaki ilâhi mecmuasının yaprak ortalaması 41, şahsi kütüphanemizdekilerin ortalaması ise 28 yapraktır.

» İlâhi mecmualarının bazılarında, ilâhi metinlerinin başlığında bestelendiği makam kaydedilmişse de çoğunda bu özellik yoktur.

» Mecmualardaki ilâhilerin bazılarının şairi belli, önemli bir kısmının da müellifi kayıtlı değildir. Anonim ilâhilerden bazılarının İlâhi-i Bülbül, Terâvih İlâhisi, Hacı İlâhisi, İlâhi-i Ramazân, İlâhi-i Şerîf, İlâhi-i Mu’cizât, İlâhi-i Mekteb gibi başlıkları vardır.

» İlâhiler hem aruz hem hece vezniyle kaleme alınmıştır. Kimi kaynaklarda ilâhilerin çoğunun hece vezniyle yazıldığı kaydedilmişse de uzun soluklu taramalar yapılmadan bunun tespiti zordur. Biz bugüne kadar gördüğümüz ilâhilerde bu vezinlerden herhangi birinin açıkça galebe çaldığını göremedik.

İlahi mecmualarının en önemli şairi hiç şüphesiz Yûnus Emre’dir. İlahilerinin bestelenmiş olması ve halk arasında sevilerek söylenmesi Yûnus Emre’yi mecmularda sürekli anılır kılmıştır. Mustafa Tatcı’nın Yûnus Emre’nin gönül çocuğu diye nitelendirdiği Bursalı Âşık Yûnus’un şiirleri de bestelenerek yine Yûnus Emre’nin etkisiyle dillerde söylenegelmiştir. Bu etki o derecedir ki Yûnus Emre’den etkilenmeyip de beste yapmamış bestekâr neredeyse yok gibidir. Türk mûsikîsinde şiirleri en çok bestelenen şâirlerin başında Yûnus Emre’nin geldiği düşünülmektedir.

¹⁶ Bu web sayfası Türkiye yazmalar Kurumu bünyesinde faaliyet gösteren Millî Kütüphane tarafından hazırlanan bir elektronik yazmalar kataloğu olup Türkiye’deki birçok yazma eser kütüphanesinin yanı sıra bazı dünya kütüphanelerindeki yazmaların da künye bilgilerini ihtiva etmesi hasebiyle kayda değer bir veri kaynağıdır.

Her besteci Yûnus Emre'den bir şiir bestelemeyi kendine bir görev bilmiştir. Yûnus Emre'nin şiirleri ile bestelenmiş, notasına ulaşılabilen 255 adet eseri¹⁷ vardır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. 06 MİL YZ A 3070 NUMARALI ŞİİR MECMUASI

1.1. 06 MİL YZ A 3070 NUMARALI ŞİİR MECMUASININ TAVSİFİ

Millî Kütüphane'ye 3070 numarasıyla kayda alınmış olan mecmua 50 varaktan oluşmaktadır. 105x100 mm ölçülerinde olan mecmua 1976 yılında Enderun Kitabevi'nden satın alınmıştır.

Siyah meşin bir cilt içinde olan mecmua şirazelidir ve kâğıdı ay damga filigranlıdır. Cetvelsizdir, rika hattıyla oluşturulmuştur. Kâğıdın aharının iyi olmamasından dolayı mecmua sahibinin silip tekrar yazdığı bölümlerde mürekkep lekeleri oluşmuştur. Bu durum bazı yerlerde de mürekkebin akmasına ve yazı stiline bozulmasına neden olmuştur.

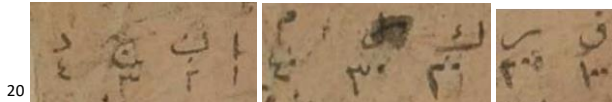
Mecmuanın iç kapağındaki yaprağın yarısı yırtılmıştır ve akan mürekkepten dolayı tam okunamayan bir beyit vardır: “Çehârşenbe pazâr cum'a ¹⁸ gün/ Bu günlerde kan almakdan ğazer ideler” Sol üst köşede “ ¹⁹ için” yazmaktadır ama yazının baş tarafı okunamamıştır. Yine bu sayfada ebced hesabı için harfler ve rakamsal değerleri²⁰ yazılmıştır. Mecmua genelinde de bazı şiirlerin yanında harf

¹⁷ Gülçin Yahya Kaçar, “Yûnus Emre ve Türk Tasavvuf Mûsikîsi”, *İstem*, S. 29, 2017, s. 46.

¹⁸ Bu kelimeye denk gelen yer yırtılmıştır.

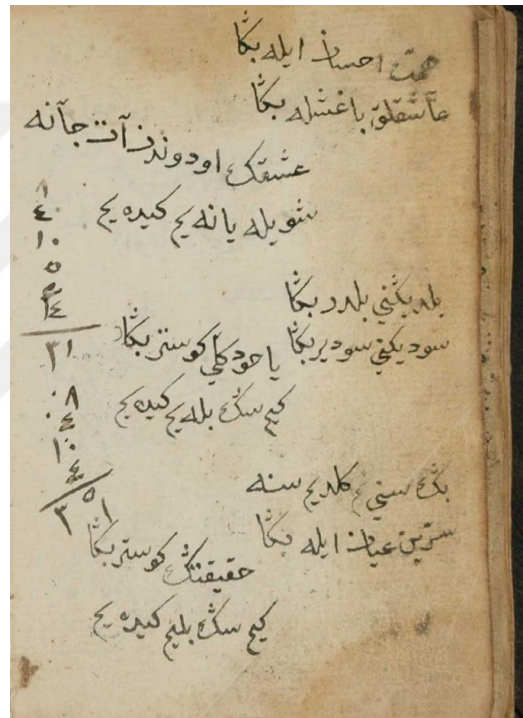
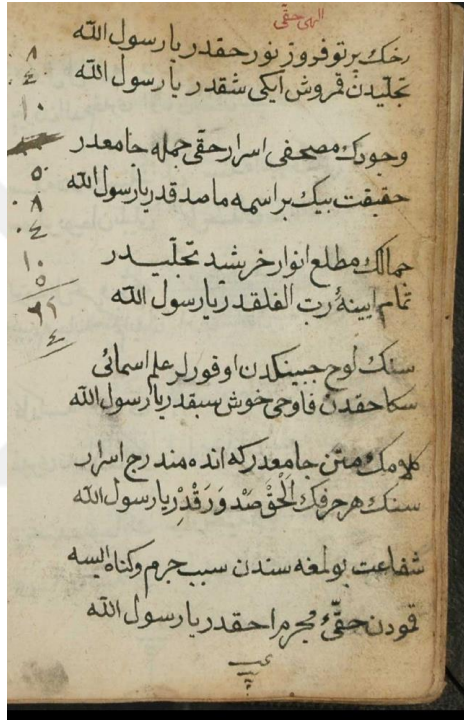

¹⁹

²⁰

hesaplaması görülmektedir.²¹ İncelemesini yaptığımız mecmua ilahi mecmuası olduğu için bu ebced hesaplamalarının nota ya da makam belirtmek için kullanılmış olduğunu düşünürsek bununla ilgili kısa bir bilgi ekledik: Ebced notası adı verilen bu sistemde; genellikle harfler ses yüksekliklerini (perde) temsil ederken, bu harflerin karşılığı olan sayılarla süre değerleri verilmeye çalışılmıştır. Bu tip notasyon sistemi örneklerine değişik kültürlerde rastlanmakla birlikte; genellikle “Araplar, İranlılar, Türkler musikiyi geleneksel olarak harf ve sayı notlarıyla yazmışlardır.”²²

İncelemesini yaptığımız mecmuada 25^a ve 35^a’da yer alan şiirlerde ebced notası benzeri kullanım mevcuttur. Bu sayılar alt alta dizilerek toplanmıştır. Dikkat çeken husus ise yukarıda yer alan farklı iki şiirde neredeyse aynı rakamlar (8,4,10,5 /

²¹ Bkz.: Varak no: (39^a - 39^b)

, Varak no: 36^b

²² Ahmet Feyzi, “Türk Müziğinde Notasyon ve Miftâh-ı nota”, *Rast Müzikoloji Dergisi*, S. 6(2), Kış 2018, s. 1892.

8,4,10,5; 8,4,10,4 / 8,4,10,4) toplanmıştır. Şiirlerde bu bilgilere ulaşılmıştır fakat bu hesaplamaların ebced notası olup olmadığı tespit edilememiştir.

Şiirlerde bazı başlıklar kırmızı mürekkeple yazılırken bazıları siyah mürekkeple yazılmıştır. Başlıklandırma “*İlahi-i Niyāzī, İlāhī-i Çaq̃q̃ī, İlāhī-i Sezāyī*” şeklinde ya şairin adı kullanılarak ya da sadece “*İlāhī, İlāhī-i şerīf*” şeklinde yapılmıştır. Bazı şiirler murabba, muhammes, müseddes, gazel, kaside şekline sahip olsa da başlıklandırmada nazım şekli önemslenmemiş, muhteva esas alınarak şiirlere “*İlāhī*” başlığı verilmiştir. Mecmuada bir başlık “*İlāhī-i der maḳām-ı ʿAcem*” şeklinde makam belirtilerek diğer bir başlık da “*Şām-ı şerīf ilāhisi*” şeklinde muhteva belirtilerek yazılmıştır. 30. varakta beyitlerin üstüne “*Müfred*” başlığı konulmuştur. “*Muʿammā*” başlığı altında Farsça bir matla bulunmaktadır. Bazı şiirlerde ise hiç başlık kullanılmamıştır.

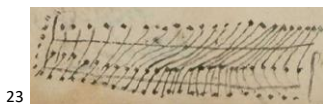
Mecmuada birçok nazım şekli ve türü bulunmaktadır. İlahi, naat, mevlid, mesnevi, kaside, gazel, murabba, muhammes, müseddes, lugaz, muamma, matla, makta ve müfredler yer almaktadır.

30. varakta müfredlerin verilmesi mecmuanın aslında bitirilmiş olduğunu ama başka bir kişi tarafından tertibin devam ettirildiğini göstermektedir.

24 ile 29. varaklar arasındaki şiirler daha özenli yazılmış ve başlıklar kırmızı kalemle atılmıştır. Varaklarda yer yer şiir yazısı bozulmuştur. Mecmua genelinde bu nedenle bir düzen yoktur.

40^b’de şiirin sonuna ters bir şekilde insan portresi çizilmiş ve sonra da silinmiştir.

49^b’de peygamber isimleri “*Ādem Şit İdris Nūḡ Hūd Şaliḡ İbrāhīm İsmāʿīl İṣḡaḡ Yāʿkūb Yūsuf Loḡmān...*” şeklinde yan yana yazılarak bir fala bakılmış ve “*tutmadı*” yazılmıştır. Bu fala bakılırken çeşitli noktalar²³ birleştirilmiş ve yanına “*altı bağre yüz biḡ*” yazılmıştır.

Mustafa Uzun, İslam Ansiklopedisi'nde peygamber adlarına göre düzenlenen falnâmeler başlığı altında bu türü açıklamıştır. “Fe’lü’n-nebî” (fâl-i nebî) veya “fe’lü esmâi’n-nebî” (fâl-i esmâ-i nebî) adlarıyla da anılan bu eserlerde peygamberlerin isimleri bir şema veya daire halinde düzenlenir ve bu falın her bir peygamberin hayatı, tebliğleri ve mucizelerini içerdiği belirtilmiştir.²⁴

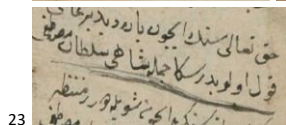
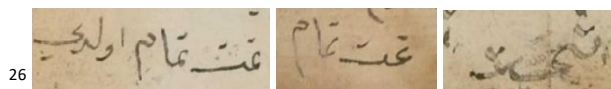
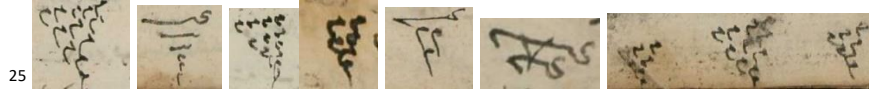
Şiirlerin bitiminde genellikle ters üçgen oluşturacak şekilde mim harfleri sıralanmıştır.²⁵

Bazı şiirlerin sonuna “temmet temām oldu, temmet temām, temmet”²⁶ yazılarak şiirin bittiğine vurgu yapılmıştır. Sayfalar düzensiz kullanıldığı için bu ibare ve ifadeler bizim için önem arz etmektedir.

Mecmuanın ne zaman tertip edildiğine dair ne Millî Kütüphane’de ne de nüshada açık bir kayıt bulunmamaktadır. Ancak mecmua transkribe edilirken bazı tarihlere ve bir kız çocuğunun doğum kaydına ulaşılmıştır: “Bin iki yüz kırk altı senesi; İşbu biş iki yüz elli yedi senesi mäh seferiniñ on beşinci gecesi bazar erte gecesi hâsıs bir Fâtıma dünyāya geldi ğaflet olunmaya 1257; 1278.” Bu tarihler miladi olarak 1830, 1842 ve 1861-62 yıllarına denk gelir. Bu nedenle mecmuanın 19. yüzyılda tertip edildiğini söyleyebiliriz. Ayrıca mecmuada bir beyti bulunan Abdürreşid İbrahim’in 1857 doğumlu olması mecmuanın tertip süresini en az 30-35 yıl daha uzatır.

İncelememizde mecmuanın ilk şiirinde altı çizili bir mısra²⁷ olduğunu fark ettik. “Kul olubdur saña cümle şāh-ı sulţān Muşţafā” mısraında ebced hesabı yaptığımızda bu mısraya tarih düşürüldüğünü tespit ettik. Mısranın harflerinin sayısal değeri “1228”e tekabül etmektedir. Bu da bize miladi olarak 1813 tarihini verir.

²⁴ Mustafa Uzun, “Falnâme”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.12, İstanbul 1995, s. 143.

Mecmuanın bu tarihten itibaren tertip edilmeye başlandığını ve bu şiirin de müstensih tarafından kaleme alındığını söyleyebiliriz.

Ferâğ kelimesi, müstensihler tarafından yazma eserlerin genellikle sonuna konulan ve metnin istinsahının bittiğini belirten kayıt için kullanılır; daha çok “kad vekaa’l-ferâğ” ibaresiyle başladığından bu adı almıştır. Aynı zamanda “istinsah kaydı” denilen bu satırlara bazan “ketebehû” ifadesiyle başlamasından dolayı “ketebe kaydı” adı da verilir.²⁸

Mürettibiyle ilgili bir bilgiye de yine mecmuada 28^a’da kırmızı mürekkep ile yazılmış şu beyit ve ketebe kaydından ulaşıyoruz:

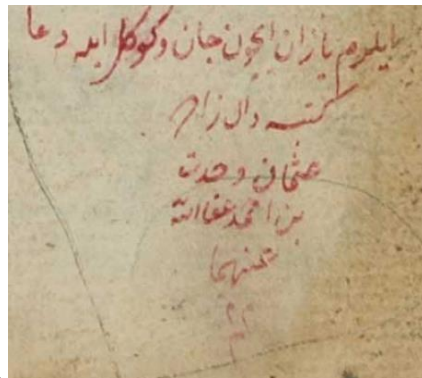
“Kim okursa bu ilâhiyâtı andan bir ricâ

Eylerem yazan için cân u göñülden ide duâ

Ketebehû Dalzâde Osmân Vağdet bin Ağmed afallâhu anhumâ”

Mecmuada yer alan ketebe kaydında sadece yazan kişinin adı geçmektedir, tarih ve yer bilgisi eklenmemiştir. Bu kayıtlar genellikle yazma eserlerin sonunda bazen de 1^a’da satırları giderek kısalan ve görselde bir üçgen²⁹ oluşturacak şekilde yazılır. Mecmuada 28^a’da yer alan ketebe kaydı aslında yazma eserin mürettibi tarafından sonlandırıldığını gösteren bir ibaredir. Bu da bize elimizdeki yazma eserin başka bir kişi tarafından tertip edilmeye devam ettirildiğini düşündürmektedir. Bu kaniya bir de bu istinsah kaydından sonraki varaklarda 30^b’de yer alan Abdürreşid

²⁸ Orhan Bilgin, “Ferağ Kaydı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 12, İstanbul 1995, s. 354-355.

²⁹ Mecmuada 28^a’da yer alan ketebe kaydı.

İbrahim'e ait bir beytin yer almasından varmaktayız. 1857 doğumlu olan Abdürreşid İbrahim'in 1944 yılında vefat etmiştir. Beytin hangi tarihte yazıldığı bilinmemekle beraber kızı Sebahat Baltay bu beyti babasının gurbette iken yazdığını belirtmiştir.³⁰ Mecmuada 2^a'da ise 1246 (M. 1830) tarihi yer almaktadır. Bu tarihle Abdürreşid İbrahim'in vefat tarihi aralığı 100 yılı geçmektedir. Ayrıca mecmuanın ilk varağında 1^b'de tespit ettiğimiz tarih düşürülen mısraıdaki 1228 (M. 1813) tarihini esas alırsak bu aralık 131 yıla kadar tekabül etmektedir. Bu tarih aralıkları bir insan ömrünü aştığı için mecmua en az iki farklı kişi tarafından tertip edilmiştir fikri bizde kuvvetlenmiştir.

Ketebe kaydında “*Dalzāde Osmān Vāǧdet bin Ağmed*” şeklinde adı geçen kişiyle ilgili kayıtlarda herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır fakat bu kişinin Celvetî tarikatına mensup bir derviş olduğunu söyleyebiliriz. Mecmuada yer alan şairlerin ağırlıklı olarak bu tarikata mensup şairler (Aziz Mahmud Hüdayî, İsmail Hakkı Bursevî, Fazlî) olması bize bunu düşündürmüştür.

Müstensih ilahi zikirleri esnasında şiirleri not etmek için bu defteri tutmuş olabilir. Yazımdaki hatalar ve atlanan kelimeler bu sebeple oluşmuş olabilir. Birkaç şiirde ebced notası olduğunu düşündüğümüz sayılar olsa da şiirlerin genelinde nota belirtilmemiştir. Bu şiirler bestelenmiş olduğu için “*Hû, Hû Allah Hû, cānım, pîrim*” gibi terennümler şiirlerde sıklıkla kullanılmıştır.

1.2. MECMUADAKİ ŞAİR VE ŞİİRLER

13. yy'dan 19. yy'a kadar uzanan geniş yelpazesiyle mecmua, içinde tespit edebildiğimiz 36 şairi barındırmaktadır. Birçok şiirin mahlas beyti / bendi mecmuada yazılmamıştır. Bu da şiirlerin kimlere ait olduğunu tespit etmemizi güçleştirmiştir.

Mecmuada 50 varakta 97 adet şiir yer almaktadır. 66 şiirde 36 şairin mahlasına ulaşılmış fakat 31 şiirde tespit edilememiştir. Şairi bilinmeyen şiirlerin numaraları şunlardır: 1, 2, 5, 7, 15, 16, 19, 23, 54, 57, 58, 59, 60, 61, 63, 65, 73, 75, 77, 78, 81, 83, 84, 88, 89, 90, 91, 94, 95, 96, 97.

³⁰ İsmail Türkoğlu, *Sibiryalı Meşhur Seyyah Abdürreşid İbrahim*, TDV Yayınları, Ankara 1997, s.6

Mecmuada en çok şiiri bulunan şairler 9 şiirle Niyâzî-i Mısırî, 6 şiirle Bursalı Âşık Yûnus³¹, 4 şiirle Yûnus Emre ve 3 şiirle Eşrefoğlu Rûmî'dir. Aziz Mahmûd Hüdâyî, İsmail Hakkı Bursevî, Şemseddin Sivâsî ve Abdülahad Nûrî gibi şairler mecmuanın genel çerçevesini oluşturan diğer şairlerdir.

Mecmuada özellikle Âşık Yûnus'a ve Yûnus Emre'ye yazılan nazireler dikkati çekmektedir. Mecmuadaki nazirelerle birlikte 19 şiirden 4'ü Yûnus Emre'ye aittir, diğerleri de Yûnus gibi kokmaktadır.

Tablo I: Mecmuadaki Şair ve Şiir Dizini

Şairin Mahlası	Yaşadığı Yüzyıl	Nazım Şekli	Şiir Numarası
Mahlassız	18.yy sonrası	Ğazel	1
Mahlassız	?	Maşla~	2
İdrîs	15.yy sonrası	İlâhî	3
Nâbî	17.yy	Meşnevî	4
Mahlassız	?	Ğazel	5
Hüdâyî	17.yy	Ğazel	6
		Ğazel	24
Mahlassız	?	Maşla~	7

³¹ Şiirlerin Âşık Yûnus'a ait olmasıyla ilgili elimizde bulunan en önemli kaynak Mustafa Tatcı'nın "Yûnus Emre'nin Gönül Çocuğu Bursalı Âşık Yûnus" adlı eseridir. Bu çalışmada Tatcı, Âşık Yûnus'un varlığını delillendirmiş ve nihayetinde eseriyle ilgili "Yûnus Emre'ye ait olmadığını zannettiğimiz şiirleri seçerek buraya kaydettik." diyerek bu konuyla ilgili henüz bir kesinliğe ulaşamadığını belirtir. Biz de metin transkripsiyonunda dipnotta şiirlerin Âşık Yûnus'a ait olduğunu belirtirken Tatcı'nın çalışmada taşıdığı titiz duyguyu taşıyor ve sizlere bu şekilde aktarıyoruz.

ˆAşık ˆÖmer	17.yy	Ġazel	8
		İlāhı	85
Mānevı	16.yy(?)	Murabbaˆ	9
Cemālı	17.yy	Ġazel	10
		Ġazel	11
Şemsı	16.yy	Ġazel	12
		Ġazel	66
Rūġı	16.yy	Ķaşıde	13
Üftāde	16.yy	Ġazel	14
Mahlassız	?	Ġazel	15
Mahlassız	?	Ġazel	16
Mahlassız	15.yy sonrası	İlāhı	17
ˆAşık Yūnus	15.yy	İlāhı	25
		İlāhı	26
		İlāhı	31
		Ġazel	39
		İlāhı	67
		İlāhı	69
Naşşı	17.yy(?)	Ġazel	18
Mahlassız	?	İlāhı	19
		Ġazel	20
		Murabbaˆ	36

Niyāzī	17.yy	Murabbaʿ	43
		Ġazel	44
		Ġazel	45
		Ġazel	48
		Ġazel	50
		Muġammes	79
		Ġazel	86
Yūnus	13.yy	Ġazel	21
		Ġazel	41
		Ġazel	51
		Ġazel	68
Seyyīd Sūleymān	17 ya da	Ġazel	22
	19. yy	Ġazel	52
Mahlassız	?	İlāhī	23
Deştī	17 ya da 19. yy	Ġazel	27
Nūrī	17.yy	Murabbaʿ	28
		Müseddes	87
Yaʿkūb	16-17.yy	Ġazel	29
Fetġī	17.yy	Murabbaʿ	30
Eşrefoġlı Rūmī	15.yy	Ġazel	32
		Ġazel	33
		Ġazel	38
Vālī	17.yy	Murabbaʿ	34

Zārî	13.yy sonrası	Ġazel	35
Şeyhoğlı	15.yy	İlāhî	37
Żākîr	15.yy sonrası	Ġazel	40
Sezā'î	17.yy	Ġazel	42
Çakķı	17.yy(?)	Ġazel	46
		Murabba~	71
Yetîm	?	Ġazel	47
Fazlı	17.yy	Ġazel	49
Recā'î	?	Maķşa~	53
Mahlassız	?	İlāhî	54
~Āşık	15.yy sonrası	İlāhî	55
		İlāhî	80
		İlāhî	82
Senā'î	18.yy(?)	Ġazel	56
Mahlassız	?	Müfred	57
Mahlassız	?	Müfred	58
Mahlassız	?	Müfred	59
Mahlassız	?	Müfred	60
Mahlassız	?	Müfred	61
Kemaloğlı	14.yy	Müfred	62
Mahlassız	?	Müfred	63

Abdürreşid İbrāhīm	19-20.yy	Müfred	64
Mahlassız	?	Müfred	65
Mahlassız	?	İlāhī	70
~Abdürrağīm Tırsî	16.yy	Ġazel	72
Mahlassız	?	İlāhī	73
Muşşafā	?	Maķşa~	74
Mahlassız	15.yy sonrası	İlāhī	75
Cāhidī	17.yy	Murabba~	76
Mahlassız	?	İlāhī	77
Mahlassız	?	Murabba~	78
Mahlassız	?	Muğammes	81
Mahlassız	?	İlāhī	83
Mahlassız	?	İlāhī	84
Mahlassız	?	İlāhī	88
Mahlassız	?	İlāhī	89
Mahlassız	?	Murabba~	90
Mahlassız	?	İlāhī	91
Ğaķırī	18.yy(?)	İlāhī	92
		Murabba~	93
Mahlassız	?	İlāhī	94
Mahlassız	?	İlāhī	95

Mahlassız	?	Müfred	96
Mahlassız	?	Müfred	97

1.3. MECMUADA KARŞILAŞILAN BAZI PROBLEMLER

İncelemesini yaptığımız mecmua 19. yüzyılın başında derlenmeye başlamıştır. Bu yüzyıl içinde matbaa şartları biraz daha gelişmiş olsa bile halk tarafından kâğıdın ulaşılabilir olması epey zaman almıştır.

Müstensihin kullandığı kâğıt kalitesi, aherinin iyi olmaması; yazının niteliğini etkilemiştir. Bazı sayfalarda yazı silinmiş ve üzerine tekrar yazılan şiirlerin okunması zorlaşmıştır. Yer yer mürekkep akmış, kelimeler silinmiş ve bozulmuştur.

Bazı sayfalarda şiirler düzensiz hatta nesir şeklinde yazılmıştır. Bu sebeple bazı şiirlerde mısraların yerleri karışmıştır. Bu problem kafiye ve redife bakılarak düzeltilmeye çalışılmıştır.

Bazı yerlerde de müstensihin yazımından kaynaklı harf ve nokta hataları ortaya çıkmıştır (*derinin-derdinin; mü - mü min; rasûl-rasûlallâh; nûr-nûra...*). Bu hatalar metin tamiri gereği düzeltilmiş ve müstensihin kelimeyi hatalı yazdığı şekli dipnota eklenmiştir.

Mecmua genelinde kelimelerin hangi harfle yazıldığı noktasında müstensihin tam bir bilgisinin olmadığı anlaşılmaktadır. Örneğin “*istek, heves*” anlamındaki “*arzu* رزو” kelimesi bir mısraıda “*arzu* عرض” diğer bir mısraıda “*arzu* عرض” şeklinde yazılmıştır. Bu kelimelerin yazımından da müstensihin okuma yazma noktasında eğitiminin tam olmadığını, kulaktan duyduğu şekilde metne aktardığını görüyoruz.

Mecmuada yer alan şiirlerin neredeyse tamamı -müfred, muamma ve lugazlar hariç- bestelenmiş şiirlerdir. Bu şiirlerin nakaratlarında bazen kısaltmaya gidilmiş; “*yine öyle, kezâ, bu da öyle*” anlamlarına gelen ve tekrar edilecek olan bölümü ifade eden “*eyzan*” kelimesi kullanılmıştır. Bu bölümlere “*eyzan*” yazmak yerine metin transkripsiyon edilirken bu nakaratlar metne eklenmiştir.

Mecmuada karşılaşılan ana problem ise mecmua içerisinde yer alan metinlerle divanların karşılaştırılmasında ortaya çıkan farklılıklardır. Bu farklılıklar kısmında

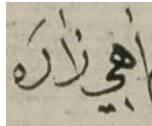
harf, kelime, mısra, sıralama farklılıkları ya da kelime ile beyit fazlalık ve eksiklikleri gibi problemler tespit edilmiştir. Bu farklılıklar dipnotta belirtilmiştir.

Mecmua ile divanlar arasında karşılaştırma yaparken mecmuadaki bazı harf/ kelime farklılıklarının vezin ve anlam açısından daha uygun olduğunu gördük. Bunları “**Mecmuadan Divanlara Bir Bakış**” başlığı altında verdik.

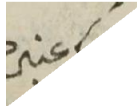
1.3.1. Bazı İmlâ Hususiyetleri

Mecmuada yer alan şiirler yazıldıkları yüzyılın dil özelliklerini taşımaktadır fakat 19.yy’da derlendiği için müstensihden kaynaklı kelimelerin düzlük- yuvarlaklık uyumunda sıkıntı bulunmaktadır. Aynı şiirin farklı dizlerinde bazen kelimeye gelen ek düz bazen yuvarlak olarak kullanılmıştır.

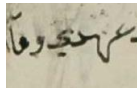
1. Şiirlerde genel olarak Eski Anadolu Türkçesi yazım özellikleri bulunmaktadır: *yaradıpdır, olubdur, oluban, er durur, anı.*
2. Bazı şiirlerde yenileşme dönemi dil özellikleri görülmektedir: Mecmuada 30 numarada yer alan 17. yy şairi Fethi’ye ait şiirde “*meded*” kelimesi Türkçeleşmiş hâliyle “*medet*” olarak kullanılmıştır. Müstensih döneminin dil özelliğini metne yansıtmıştır.
3. Bazı şiirlerde atıf vavları “*ي*” ile verilmiştir:

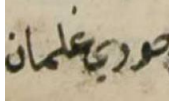
āh u zār (83/4)

misk ü ʿanber (70/5)

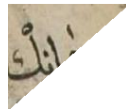

ahd ü vefā (31/5)

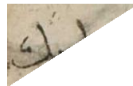

ğūr u ğılmān (34/1)

4. Bazı şiirlerde nazal n “*گ*” kullanılmasına rağmen ya kesre işareti konulmuş ya da “*ي*” harfi eklenmiştir:

cihānı (76/1)

Şām’ı

Müstensihin yanlış yazdığı kelimelerin yekûnu çok olduğu ve metinde dipnotta belirtildiği için buraya ayrıca eklenmemiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. METİN İNCELEMESİ

2.1. 06 MİL YZ A 3070 NUMARALI MECMUANIN VARAKLARININ İNCELENMESİ

2.1.1. Mecmuanın Şekil Yönüyle İncelenmesi

2.1.1.1. Mecmuada Yer Alan Nazım Şekilleri

Müstensihin mecmuaya verdiği ada ve şiirlere verdiği başlıklara baktığımızda şiirlerin çoğunluğunun ilahi nazım türüyle yazılması beklenirdi fakat mecmuada gazel nazım türündeki şiirler çoğunluktadır. Aslında bu gazellere dikkatle bakıldığında bir kısmının heceli gazel ve bir kısmının da dörtlükler hâline gelebilen musammat gazel olduğu görülmektedir. Böylelikle mecmua genel görünüm itibariyle ilahi nazım türünü andırmaktadır.

Mecmuanın adlandırılmasıyla ilgili diğer bir durum da müstensih mecmuaya “*ilahiyât*” derken ve şiirlere “*ilâhi/ilâhi-i şerîf*” başlıklandırması yaparken nazım şeklini değil muhtevayı önemsemiştir.

“Türk edebiyatında nazım türleri belirginleşmeden önce dinî muhteva taşıyan her türlü şiire ilâhi denirken daha sonra tasavvufî temaları işleyen ve Türk din mûsikisinin makam ve usulleriyle bestelenerek dinî toplantılarda okunan şiirlere ilâhi adı verilmiştir.”³² Bu şekilde muhtevayı önceleyen kullanım mecmua ve cönklerde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Mustafa Tatcı, “Yûnus’un şiirleri semâi ve gazel tarzında kaleme alınmıştır. Cönk ve mecmualarda “ilâhi, nefes, nutuk” başlıkları altında kaydedilen şiirleri farklı birer edebî tür değildir.”³³ diyerek cönk ve mecmualardaki adlandırmaların tür ifade etmediğine de dikkat çekmiştir.

Mecmuada en çok kullanılan nazım şekli hem aruzla hem de hece ile yazılmış olan gazeldir. Klasik Türk edebiyatında gazeller başlıca aşk konusunu ele alır. Sûfiyâne ve hikemî gazeller olsa da Âhî’nin şu mısraı bize klâsik edebiyatın aşk ile

³² Mustafa İsmet Uzun, *a.g.e.*, s. 64.

³³ Mustafa Tatcı, “Yûnus Emre”, *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 43, s. 603.

gazelin bir bütün olarak ele alındığını gösterir: “Gazel olunca âşıkâne gerek”. Klasik edebiyatta beşerî aşkın anavatanı olan gazel tekke tasavvuf edebiyatında da yine aşkın ama ilahî aşkın anavatanı olmaktadır.

Mecmuada mesnevi, kaside, gazel; murabba, muhammes, müseddes, matla, makta ve müfred nazım şekilleri ve ilahiler bulunmaktadır. Bunları kısaca tanıtalım ve mecmuada her birinden kaç tane olduğuna tabloda bakalım.

Mesnevi “bir edebiyat terimi olarak aynı vezinde ve her beyti diğer beyitlerden bağımsız olarak kendi arasında kafiyeli bir nazım biçiminin adıdır. Mesnevi adının verilmesi kafiye'nin iki mısra da aynı kafiye de olmasıdır.”³⁴ Leyla ile Mecnun, Ferhad ile Şirin gibi uzun aşk hikâyeleri, dinî ahlakî temelli uzun nasihatnamelerin yanı sıra öğretici, bilgi verici kimi eserlerin ve sözlüklerin mesnevi nazım biçimi ile kaleme alındığı görülür. Bu nazım biçiminin en önemli özelliği şaire, istediği konuyu işlerken kendisini bir kısıtlama altında hissetmeden dilediği şekilde zihninde ve hayal dünyasında ne varsa ortaya koymasında imkân sağlamasıdır.³⁵

Mecmuada mesnevi nazım şekliyle oluşturulmuş 7 beyitlik bir lugaz bulunmaktadır. Mesnevide her beytin kendi arasında kafiyeli olması ve beyit sınırlamasının olmaması lugaz yazımını da kolaylaştırmaktadır. Bu sebeple lugazlerde nazım şekli olarak “beyit ve kıta dışında gazellere de rastlanmakla beraber mesnevi şeklinde kafiyeleşmiş yirmi-yirmi beş beyitlik örnekler çoğunluktadır.”³⁶

Lugazı günümüzde bilmece olarak adlandırsak da klâsik edebiyatta bilmecenin cevabına göre aldığı ad değişir. Klasik İslâm belâgatında ilm-i beyâna dahil hünerler arasında yer alan ve bu sebeple her üç edebiyatta benzer özellikler gösteren lugaz Taşköprülüzâde'nin *Mevzûâtü'l-ulûm*'unda, “Söz söyleyenin, maksadını gizleyerek bir eşyanın veya anlatmak istediği şeyin alâmet ve sıfatlarını zikredip ne olduğunu sormasıdır” şeklinde özetlenebilecek biçimde tarif edilmiştir.³⁷ Cevabı eşya olmayan diğer bilmecenin adı da muamma'dır. Muamma ile lugaz arasındaki en belirgin fark

³⁴ M. A. Yekta Saraç; *Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim- Ölçü- Kafiye*, Gökkuşbu Yayınları, 4.Baskı, İstanbul 2011, s. 79.

³⁵ M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s.79.

³⁶ Mustafa İsmet Uzun, “Lugaz”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Vakfı*, C. 27, İstanbul 2003, s.223.

³⁷ Mustafa İsmet Uzun, *a.g.e.*, s. 222.

muammanın sadece esmâ-i hüsnâ, esmâ-i nebî ve diğer özel isimlere dayanması, lugazın ise bunun dışındaki her türlü varlığın özelliklerinin anlatılarak isimlerinin bilinmesi ve genellikle soru cümlesiyle başlamasıdır.³⁸

Mecmuada iki muamma bulunmaktadır. Birisi 7 numarada yer alan musarra tek beyitten oluşan Farsça yazılmış bir muamma, diğeri 8 numarada yer alan Âşık Ömer'in gazel nazım şeklinde kaleme aldığı, cevabı "cenin"olan 7 beyitlik muammasıdır.

Kaside "bir edebiyat terimi olarak ilk beyti kendi içinde, diğer beyitleri ilk beyitle kafiyeli olmak üzere en az 15 beyit uzunluğunda ve aynı vezinde söylenmiş nazım biçiminin adıdır. Genellikle 31 beyitten 99 beyte kadar uzunlukta yazılsa da beyit sayısı konusunda kesinlik bulunmamaktadır."³⁹ Kelimenin asıl anlamı kast etmek, bir şeye yönelmektir. "Bu nazım biçimine kaside adının verililişinin sebebi, bu şiirlerin kaside şeklinde daha çok belli bir kişi veya belli bir maksada yönelik yazılmış olmasıdır."⁴⁰

Kasidenin ilk beytine *matla*, ikinci beytine *hüsn-i matla*, son beytine *makta* sondan bir evvelki beyte(güzel ve etkileyici olmasında özel önem verildiği için) *hüsn-i makta*, şairin mahlasının bulunduğu beyte *tâc beyit*, kasidenin en güzel kabul edilen beytine *beytü'l kasîd*, adları verilir.⁴¹

Nesib, girizgâh, medhiye, tegazzül, fahriye ve dua bölümlerinden oluşan kaside işlenen konuya göre farklı adlar alır: Allahu teala'nın yüceliğini ve birliğini konu alan kasideler *tevhid*, O'na yakarıştta bulunan şiirler *münacaât*, peygamberimizin, onun dört halifesi ve hatta on iki imam için yazılanlar *na't* adını alır. Bir şahsın ölümü üzerine duyulan üzüntüyü ifade eden kasidelere *mersiye*, birisinin yergisi söz konusu ise *hicviyye* adı verilir.⁴²

³⁸ Mustafa İsmet Uzun, *a.g.e.*, s. 222.

³⁹ M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 21.

⁴⁰ M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 22.

⁴¹ M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 21.

⁴² M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 24.

Mecmuada Bağdatlı Rûhî'nin kaside nazım şekliyle yazdığı meşhur na'tinin 4 beyti yer almaktadır. Hz. Muhammed'i övmek ve yüceltmek için yazılan şiirlere na't denilir.

Gazel “ilk beyti kendi içinde, diğer beyitlerin ikinci mısraları ilk beyitle kafiyeli olmak üzere genellikle beş ile dokuz beyit arasında yazılan nazım biçimidir. Bununla birlikte 15 beyte kadar yazılmış gazeller de bulunur.”⁴³ Gazellerin başlıca konusu aşk olmakla birlikte çok farklı konularda yazıldığı da görülmektedir. Bir nazım terimi olmamakla birlikte çeşitli araştırmalarda ve yazılarda aşkın verdiği mutluluk veya ıstırapı dile getiren gazellere *âşıkâne gazel*, dünyadan haz almayı önde tutan, neşe ve zevki konu edinen gazellere *rindâne gazel*, sevgilinin güzelliğinden ona duyulan arzudan doğrudan bahseden gazellere *şûhâne gazel*, tasavvuf düşüncesinin hakim olduğu gazellere *sûfiyâne*, *ârifâne gazel*, düşünce yönü ağır basan, yol göstericiliği önde olan gazellere *hikemî*, *hakîmâne gazel* adlarının verildiği görülmektedir.⁴⁴

Dört mefâilün veya dört müstefîlün gibi aynı aruz cüzünün tekrarlanmasıyla yazılan bazı gazeller ortadan iki eşit kısma ayrılabilirler. Bu vezinlerle yazılan ve matladan sonra gelen beyitlerin mısra ortaları ilk beyitle kafiyelendiği durumlarda *musammat gazel* adını verdiğimiz gazel şekli oluşur.⁴⁵

Heceyle söylenen şiirler şeklen gazele benzediğinden bunlara “heceli gazel” demek mümkündür. Böylece Yûnus Emre ilk defa gazeli hece veznine uyarlayıp yeni bir şekil ortaya koymuş, daha sonraki mutasavvıf şairleri de bu gazelleriyle etkilemiştir.⁴⁶

Mecmuada en çok gazel nazım şekliyle kaleme alınmış şiirler mevcuttur. Mecmuadaki 39 şiir bu nazım şekliyle oluşturulmuştur. Mecmua bir gazeliyyat olacak derecede gazel barındırmasına karşın konunun başında değindiğimiz gibi müstensih

⁴³ M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 47.

⁴⁴ M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 47.

⁴⁵ M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 48.

⁴⁶ Mustafa Tatcı, *a.g.e.*, s. 603.

nazım şeklini önemsemeden şiirlerin muhtevasını önceleyerek mecmuaya “*ilahiyat*” adını vermiş ve şiirlere “*ilāhi*” başlığını koymuştur.

Murabba “aynı vezinde dört mısralık bendlerden oluşan nazım biçiminin adıdır. Genellikle ilk bendin dört mısrası birbiriyle kafiyevidir. Diğer bendlerin ise ilk üç mısrası kendi arasında, son mısrası ilk bendle kafiyevidir.”⁴⁷ “Murabbaların bend sayısı genellikle 5-7 bent arasındadır. Fakat 4 ve 21 bendlik murabba örneklerine de rastlanmıştır. Müttekerrir murabbaların bendleri konu bakımından birbirine daha bağlıdır. Murabbaların dili, nispeten sade ve tabii bir söyleyişe sahiptir. Murabba, aşk dışında övgü, yergi, nasihat verici ve öğretici konularda da yazılmıştır.”⁴⁸

Halk edebiyatında da murabba şekli kullanılmış, ancak bu şekilde yazılan şiirlere yazıldıkları vezne göre değişik isimler verilmiştir. Örneğin Fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün kalıbıyla yazılan murabba *Divan* adını alırken, Mef’ülü mefa’ilü mefa’ilü fe’ülün kalıbıyla yazılan murabba ise *Kalenderi* adını alır. Mefa’ilün mefa’ilün mefa’ilün vezniyle yazılan murabbalara *Semai*, Fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün kalıbıyla yazılan murabbalara ise *Selis* denmiştir.⁴⁹

Mecmuada 11 tane murabba yer almaktadır. Çoğu aruzun “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” kalıbıyla yazılmıştır.

Muhammes “beş mısralı bendlerden oluşan nazım biçiminin adıdır. İlk bendin mısraları birbiriyle kafiyevidir. Diğer bendlerin ise ilk dört mısrası kendi arasında, son mısrası ilk bendle kafiyevidir.”⁵⁰ “Bend sayısı 2-7 arasındadır. En fazla beş bendli olanlarına rastlanır.”⁵¹ Muhammeslerde en fazla aşk konusu işlenmiştir. Bunun dışında dinî, tasavvufî konular, tabiat, övgü, nasihat gibi çok farklı alanlarda da yazıldığı görülür.⁵²

Mecmuada 1 şiir muhammes nazım şekliyle kaleme alınmıştır. Mecmuada 5 bendden oluşan Niyâzî-i Mısırî’ye ait 79 numaralı şiir muhammes-i müttekerrirdir. Na’t

⁴⁷ M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s.111.

⁴⁸ M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s.111.

⁴⁹ M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s.112.

⁵⁰ M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s.121.

⁵¹ M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s.123.

⁵² M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s.123.

türündedir. Ana konuda Hz. Muhammed'in yüceltilmesi ve övgüsü yer alırken yan konularda da dört halifenin, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in övgüsüne yer verilmiştir.

Müseddes "altı mısralı bendlerden oluşan nazım biçiminin adıdır. Genellikle 5-7 bend arasında yazılır. Muhammedte olduğu gibi kafiyelerin bend sonunda tekrarlanmasıyla *müseddes-i mütekerrir*, tekrarlanmamasıyla *müseddes-i müzdevic* adını alır."⁵³

Mecmuada Abdülahad Nûrî'ye ait divanında 5 bend olarak yer alan şiirin 4 bendi vardır. 87 numarada yer alan şiirin kafiye sistemi *müseddes-i mütekerrir*dir. Dünyanın geçiciliğini her bendin sonunda tekrarlanan mısralarla vurgulayan şair insana dünyaya aldanmamasını öğütler. Şair her bendde insanı ikaz eder ve dünyanın tuzaklarını bir bir sayar. Daha sonra da bu tuzaklarla ilgili nasihatlerini aktarır ve insanı "fehm eylemeye" çağırır. Yol gösterici ve eğitici bir tutum içinde olan şair şiirini hikemî bir üslupla hâkimâne tarzda kaleme almıştır.

Beyit müstakil olarak söylenilmemiş olup bir şiirin ilk beyti ise *matla* adını alır. Matla beyitlerinin musarra olması şarttır. Genellikle gazel ve kaside şiirlerinin ilk beyti olmakla birlikte bu şiirlerin ortasında da bulunabilir. Matla beyitlerin muhatabın ruhunda, şiirin geri kalan kısmını dinlemeye yönlendirecek nitelikte güzel ve etkileyici olması beklenir. Şiirin son beytine ve genellikle mahlasın bulunduğu beyte de *makta* adı verilir.⁵⁴ "Muşşafâ" ve "Recâ'î" mahlasının kullanıldığı 2 makta beyti bulunmaktadır.

Mecmuada müfred başlığını taşımayan 2 matla vardır. Mecmuada 2 numarada yer alan şiirin şairi tespit edilemediği için bir şiirin parçası mı yoksa müstakil olarak mı yazılmış tespit edilememiştir. Müstensihin müfred başlığı koymamasını esas alarak kafiyenin de musarra olması sebebiyle buna matla demek uygun olur. Diğer matla da 7 numarada yer alan Farsça yazılmış ve "mu'ammâ" başlığı taşıyan bir beyittir. "Lügaz ve muammaların nazım biçimleri de genel olarak kaynaklarda belirtildiği gibi olmakla birlikte lügazlarda mesnevi nazım biçiminin de sıklıkla kullanıldığı,

⁵³ M. A. Yekta Saraç; *a.g.e.*, s.135.

⁵⁴ M. A. Yekta Saraç; *a.g.e.*, s. 15- 16.

muammalarda ise daha çok musarra beytin (matla) kullanıldığı tespit edilmiştir.”⁵⁵ Bu muammanın musarra olması ve tek beyit hâlinde yazılması nazım şeklinin matla olduğunu gösterir.

Beyit müstakil olarak söylenilmiş ise, yani altında veya üstünde bir başka beyit yoksa *ferd* ve *müfred* adlarını alır. Bu tarz beyitler divanlarda *müfredât* başlığı altında ayrıca toplanır. Müfredleriyle meşhur olan şairler vardır. Müfred beyitlerin mısraları kafiyeli veya kafiyesiz olabilirler. Müfredler daha çok düz yazı metinlerde, mektuplarda, münşeatlarda, yazışmalarda yer alırlar.⁵⁶

Mecmuada müfred başlığını taşıyan 11 müstakil beyit vardır. Bunların hepsinde mısralar birbiriyle kafiyelidir. Bunlar özlü, hikmetli söz niteliğindedir. İki tanesi hariç diğerleri 30^a ile 30^b varak aralığına sıralanmıştır.

İlahi en geniş tanımıyla “din ve tasavvuf konularını işleyen, bestelenmiş veya bestelenmek amacıyla yazılmış manzumeler⁵⁷dir. Allah’ı yüceltmek ve Allah’a yakarıшта bulunma maksatlarıyla yazılır. Tarikat çevrelerine göre ilahiler farklı adlarla anılmıştır. Mevlevi tekkelerinde okunan *ayin*, Gülşeni tekkelerinde okunan *tapuğ*, Alevi-Bektaşî tekkelerinde okunan *nefes*, Halveti tarikatlarında okunan *durak*, Mevlevi ve Bektaşî dergahından başka tekkelerde herkes tarafından okunan *cumhur* olarak adlandırılır.

İlâhilerde 7, 8, 11, 14 ve 16’lı kalıpların kullanıldığı ve genellikle 7 (4 + 3), 8 (4 + 4) hecelilerin dörtlük; 11 (6 + 5, 4 + 4 + 3), 14 (7 + 7) ve 16 (8 + 8) hecelilerin de beyitler halinde yazıldığı görülmektedir. Dörtlüklerin kafiyelenişi koşma, beyit birimiyle yazılanların kafiyelenişi ise gazel tarzındadır.⁵⁸

Mecmuada ilahi nazım türüyle kaleme alınan 28 şiir bulunmaktadır. Mecmuanın esasını oluşturan bu şiirlerin çoğunluğu Bursalı Âşık Yûnus ile Yûnus Emre’ye ve onlara yazılan nazirelere aittir.

⁵⁵ Haluk Gökalp, Emin Şengül; “Lügaz ve Muamma Karşılaştırması ve Türün Kural Dışı Örnekleri”, *Littera Turca Journal o Turkish Language and Literature*, Sonbahar 2021, C. 7, S.4, s.1225.

⁵⁶ M. A. Yekta Saraç; *a.g.e.*, s. 15.

⁵⁷ M. Fatih Köksal, *a.g.m.*, s.331-332.

⁵⁸ Mustafa İsmet Uzun, “İlâhî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 22, İstanbul 2000, s. 65.

Mahlassız olan ve 2 bendden oluşan 81 numaralı ilahide divan edebiyatı nazım şekillerinden etkilenilmiş ve *muhammes-i mütekerrir*(aaaAA, bbbAA) şeklinde kafiyeleşmiştir. Na‘t türündedir. Tekrarlanan mısralarda kafiye “Muhammed” dir. Hz. Muhammed’i övmek ve yüceltmek adına yazılmıştır.

Tablo II: Mecmuada Yer Alan Nazım Şekillerinin Kullanılma Sayısı

Nazım Şekilleri	Sayı
Ġazel	39
İlāhī	28
Murabba‘	11
Müfred	11
Mašla‘	2
Maķša‘	2
Muġammes	1
Müseddes	1
Meśnevi	1
Ėaśīde	1

2.1.1.2. Mecmuada Yer Alan Vezinler

Mecmuada aruz vezniyle kaleme alınan şiirler çoğunluktadır. Hece vezni kullanılarak yazılan şiirlerde genellikle mahlas bulunmamaktadır. Bu nedenle şairleri tespit edilememiştir. Kaside, gazel, mesnevi, murabba, muhammes, müseddes ve müfred nazım şekillerinde kullanılan aruz kalıpları ve bahirleri şunlardır:

Tablo III: Mecmuada Yer Alan Şiirlerin Nazım Şekilleri ve Vezinleri

Şiir No	Nazım Şekli	Vezin	Bahri
1	Ġazel	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
2	Mašla	mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün	Hezec
3	İlahi	8'li hece vezni	
4	Meşnevi	fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün	Cedid
5	Ġazel	Şiir silik ve özensiz yazıldığı için anlamlı bir şekilde okunamamıştır.	
6	Ġazel	mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün	Hezec
7	Mašla	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
8	Ġazel	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
9	Murabba	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
10	Ġazel	mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün	Hezec
11	Ġazel	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
12	Ġazel	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
13	Kaşide	müfte'ilün fā'ilün müfte'ilün fā'ilün	Münserih
14	Ġazel	mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün	Hezec
15	Ġazel	16'lı hece vezni	

16	Ġazel	16'lı hece vezni	
17	İlāhí	8'li hece vezni	
18	Ġazel	14'lü hece vezni	
19	İlahi	11'li hece vezni	
20	Gazel	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
21	Gazel	14'lü hece vezni	
22	Gazel	14'lü hece vezni	
23	İlahi	11'li hece vezni	
24	Gazel	mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün	Hezec
25	İlāhí	11'li hece vezni	
26	İlāhí	11'li hece vezni	
27	Ġazel	mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün	Hezec
28	Murabbaʿ	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
29	Ġazel	mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün	Hezec
30	Murabbaʿ	mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün	Hezec
31	Ġazel	16'lı hece vezni	
32	Ġazel	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
33	Ġazel	11'li hece vezni	
34	Murabbaʿ	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel

35	Ġazel	14'lü hece vezni	
36	Murabbaʿ	fāʾilātün fāʾilātün fāʾilātün fāʾilün	Remel
37	İlāhî	11'li hece vezni	
38	Ġazel	fāʾilātün fāʾilātün fāʾilātün fāʾilün	Remel
39	İlāhî	7'li hece vezni	
40	Ġazel	16'lı hece vezni	
41	Ġazel	14'lü hece vezni	
42	Ġazel	fāʾilātün fāʾilātün fāʾilātün fāʾilün	Remel
43	Murabbaʿ	fāʾilātün fāʾilātün fāʾilün	Remel
44	Ġazel	14'lü hece vezni	
45	Ġazel	14'lü hece vezni	
46	Ġazel	mefāʾilün mefāʾilün mefāʾilün mefāʾilün	Hezec
47	Ġazel	mefāʾilün mefāʾilün mefāʾilün mefāʾilün	Hezec
48	Ġazel	fāʾilātün fāʾilātün fāʾilātün fāʾilün	Remel
49	Ġazel	feʾilātün feʾilātün feʾilātün feʾilün	Remel
50	Ġazel	mefāʾilün mefāʾilün mefāʾilün mefāʾilün	Hezec
51	Ġazel	14'lü hece vezni	
52	Ġazel	14'lü hece vezni	
53	Maḳṣaʿ	10'lu hece vezni	

54	İlāhî	8'li hece vezni	
55	İlāhî	11'li hece vezni	
56	Ġazel	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
57	Müfred	mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün	Hezec
58	Müfred	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
59	Müfred	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
60	Müfred	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
61	Müfred	16'lı hece vezni	
62	Müfred	mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün	Hezec
63	Müfred	14'lü hece vezni	
64	Müfred	mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün	Hezec
65	Müfred	mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün	Hezec
66	Ġazel	mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün	Hezec
67	İlāhî	8'li hece vezni	
68	Ġazel	16'lı hece vezni	
69	İlāhî	8'li hece vezni	
70	İlāhî	10'lu hece vezni	
71	Murabba'	mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün	Hezec
72	Ġazel	16'lı hece vezni	

73	İlāhî	8'li hece vezni	
74	Mağşa	16'lı hece vezni	
75	İlāhî	8'li hece vezni	
76	Murabba	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
77	İlāhî	11'li hece vezni	
78	Murabba	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
79	Muğammes	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
80	İlāhî	11'li hece vezni	
81	İlāhî	11'li hece vezni	
82	İlāhî	8'li hece vezni	
83	İlāhî	8'li hece vezni	
84	İlāhî	10'li hece vezni	
85	İlāhî	15'li hece vezni	
86	Ġazel	mef'ülü mefā'ilün mef'ülü mefā'ilün	Hezec
87	Müseddes	mef'ülü mefā'ilün mef'ülü mefā'ilün	Hezec
88	İlāhî	11'li hece vezni	
89	İlāhî	11'li hece vezni	
90	Murabba	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
91	İlāhî	11'li hece vezni	

92	İlāhī	11'lii hece vezni	
93	Murabbaʿ	fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	Remel
94	İlāhī	10'lu hece vezni	
95	İlāhī	15'li hece vezni	
96	Müfred	fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	Remel
97	Müfred	fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	Remel

Mecmuadaki 48 şiir hece vezniyle 48 şiir de aruz vezniyle kaleme alınmıştır. 5 numaralı şiir de özensiz ve silik yazıldığı için vezni tespit edilememiştir.

Tablo IV: Mecmuada Yer Alan Vezinlerin Kullanılma Sayısı

Kullanılan Vezin	Vezin Kullanılma Sayısı
HEZEC	
mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün	13
mefʿülü mefāʿilün mefʿülü mefāʿilün	2
mefāʿilün mefāʿilün feʿülün	3
mefʿülü mefāʿilü mefāʿilü feʿülün	1

REMEL	
fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn	20
fe'ilātūn fe'ilātūn fe'ilātūn fe'ilūn	1
fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn	6
MÜNSERİH	
müfte'ilūn fā'ilūn müfte'ilūn fā'ilūn	1
CEDİD	
fe'ilātūn mefā'ilūn fe'ilūn	1
HECE	
7'li	1
8'li	9
10'lu	4
11'li	14
14'lü	10
15'li	2
16'lı	8

2.1.2. Mecmuada Yer Alan Nazireler

Nazire, bir şiire başka bir şairin aynı konu ve vezin, kafiye veya redifle yazılan(yazdığı) şiirlerin genel adıdır. Cahiliye devrinde varlığından bahsedilen nazire, ilk defa peygamberimiz zamanında ortaya çıkmıştır. Fars ve Türk edebiyatlarında ise XII. yüzyılda görülmeye başlanmıştır. Türk edebiyatında ilk örnekleri Ahmed-i Yesevî'nin şiirlerine öğrencisi Hakim Süleyman Ata tarafından yazılarak ortaya konmuştur. Anadolu'da XIII. yüzyıldan sonra gelişen Türk edebiyatı için bu bir örnek olmuş ve Yûnus Emre de Ahmed-i Yesevî'nin şiirlerine nazireler yazmıştır. Daha sonra gelen şairlerden Ahmedî ve Nesîmî Yûnus'un şiirlerine nazireler yazarlar.⁵⁹

XII. yüzyılda Türk şiirinde görülmeye başlayan nazire asırlar aşırı bir şekilde günümüze kadar gelmiştir. Ancak XV. yüzyıldan itibaren bu şiirlere yer veren Mecmûatü'n-Nezâir, Câmiü'n-Nezâir ve Mecmaü'n- Nezâir gibi adlarla nazire mecmuaları da ortaya çıkar. Bunlar tezkirelerin başlangıcı olarak görülürler.⁶⁰

Nazireler her ne kadar aynı vezin aynı konu ve aynı redif üzerinden yazılsa da bu durumun dışına çıkıldığı örneklerle de rastlanmaktadır. O da Necâtî'nin şiirine bakınca redif olarak kullanılan kelimelerin öpül ömrüm kuçul cânım şeklinde verilmesidir. Bu durum, Zâtî tarafından, öpül ömrüm kuçul ömrüm diye değiştirilmiştir. Diğer yandan her iki gazele baktığımız zaman musammat yönü ile de benzerliğin bulunduğunu söylemek lazımdır. Böyle bir şeklin nazire edebiyatında yer alması ve bilindiği kadarı ile bilinen ilk örnek olarak görülmesi dikkat çekici bir husustur. Araştırıldığı takdirde daha başka örneklerle de rastlamak mümkündür. Bu hâl nazire bahsinde daha geniş toleransların da olabileceği kanaatini uyandırmaktadır. Her halde bu gazeller Türk şarkı edebiyatının da ilk sızıntıları olacaktır.⁶¹

İncelemesini yaptığımız mecmuada bazı şiirlerin varyant mı yoksa nazire mi olduğunu tespit etmek güç oldu çünkü mecmuada şiirlerin genellikle mahlas beyitleri / dörtlükleri verilmemiştir. Tespit edebildiklerimizi tabloda şiir numarasına göre sıraladık.

⁵⁹ Kemal Yavuz, "Türk Şiirinde Nazire" *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 10, İstanbul 2013, s. 359.

⁶⁰ Kemal Yavuz, *a.g.m.*, s. 419.

⁶¹ Kemal Yavuz, *a.g.m.*, s. 400.

Tablo V: Mecmuada Yer Alan Nazireler ve Zemin Şiirleri

Şiir No	Şair	Zemin Şiir İlk Beyti/ Bendi	Şair	Nazire İlk Beyti/ Bendi
1	Ğakķı	Cānumuñ cānānı sensin yā Muğammed Muşşafā Derdümüñ dermānı sensin yā Muğammed Muşşafā	Mahlassız	Cümleñüñ cānānı sensin cāna cān [yā] Muşşafā Derdimüñ dermānı sensin cāna cān [yā] Muşşafā
3	~Aşık Yūnus	Şol cennetün ırmakları Akar Allah diyü diyü Çıkmış İslām bülbülleri Öter Allah diyü diyü	İdris	Hep cennetün ırmaķları [Aķar] Allāh deyü deyü Çıkmış İslām bülbülleri Oķur Allāh deyü deyü
6	Hacı Bayram Velí	Benim maksūdum âlemde degildir lâkin illâ hû Bu benim derdime dermān degildir lâkin illâ hû	Hüdāyí	Benüm maķşūdum ~âlemde degüldür lâkin illâ Hû (Āh) Bu benüm derdime dermān degüldür lâkin illâ Hû
17	~Aşık Yūnus	İy dost seni gerek seni Senden yana dönder beni Bir gün sefer kılsam gerek İman ile gönder beni	Mahlassız	Hey Allāh’um dost Allāh’um İmān ile gönder bizi Kur’ān ile cümlemizi İmān ile gönder bizi
27	Ğāfız	Vücūduñ şem’i pür-nûr-ı hüdâdır yâ Resûlu’llâh Žuhûruñla dü-~âlem rûşenâdur yâ Resûlu’llâh	Deştí	Vücūduñ şem’i pür-nûr-ı Ĥudā’dur yâ Resûl[allāh] Žuhûruñla dü-~âlem [r]ûşenâdur yâ Resûlallāh
35	Yūnus	Aceb bu benüm cānum âzād ola mı yâ Rab Yohsa yidi Tamu'da yana kala mı yâ Rab	Zārí	~Acep bu [be]nüm [cānum] āzād ola mı yā Rāb Yohsa yedi Šamu’da yaşup yana mı yā Rāb
37	~Aşık Yūnus	Arayı arayı bulsam izüni İzinün tozma sürsem yüzümi Hak nasīb eylese görsem yüzini Yā Muhammed cānum arzular seni	Şeyhoğlı	Arayı arayı bulsam izini Yā Muğammed cānum arzular seni A[ya]ğuş tozına sürsem yüzimi Yā Muğammed cānum arzular seni

40	~Āşık Yūnus	Sefa geldiniz erenler kadem bastınız yarenler Kerem kıldunuz erenler ~ömrünüz cāvidan olsun	Žākır	Ŝafā geldünüz yār yārcānlar size qurbān olsun Himmet eylesün erenler ~ömrünüz [cā]vidān olsun
69	Yūnus	‘Işkun aldı benden beni Bana seni gerek seni Ben yanaram dūni günü Bana seni gerek seni	~Āşık Yūnus	‘Işkuñ aldı benden beni Allāh sen’isterim seni Ben yanaram dūn ü günü Allāh sen’isterim seni
75	~Āşık Yūnus	Hak müyesser itse varsam Güzel Kâ’betu’llah sana Bakuban hayrānun olsam Güzel Kâ’betu’llah sana	Mahlassız	Mevlā’m ŷalsa ben de varsam Cānum Kā’betullāh saña Eşigine yüzüm sürsem Cānum Kā’betullāh saña
80	~Āşık Yūnus	Behey kardaş Hakk’ı bulam mı dırsın Hakk’a yarar ~amel eylemeyince Bu sözün ötesin duyam mı dırsın Mürşid-i kāmīl söylemeyince	~Āşık	Be hey ~āşık Ğaqq’ı bulam mı dersin Ğaqq’a lāyık ~amel işlemeyince Bu sırrın ötesin duyam mı dersin Varup bir mürşid söylemeyince

Tabloda sıraladığımız nazirelerin genel özelliklerine bakalım ve zemin şiirlerle karşılaştıralım:

1 numaralı şiir: Mecmuanın ilk şiiri olan ve içinde tarih düşürme mısraı bulunan bu şiirin nâzirinin mecmua sahibi olduğunu düşünmekteyiz. Ayrıca mecmuanın ilk şiirinin Celtevî şeyhinin şiirine bir nazire olması müstensihin Celvetî tarikatına mensup bir derviş olduğu görüşünü de kuvvetlendirir.

Zemin şiir 6, nazire 5 beyittir. Mecmuadaki nazirelere göre bu nazire daha özgün bir şekilde kaleme alınmıştır. Zemin şiirin ilk beyti ve bir mısra hariç diğer beyitler aynı konuyu ele alacak şekilde nâzir tarafından kaleme alınmıştır.

Mecmuada şiirlerde bir tertip olmasa da ilk şiirin na’t ile başlaması Hz. Muhammed’e verilen değerin bir göstergesidir.

3 numaralı şiir: Bu şiir hâlâ dillerde sevilerek söylenen, bestelenen meşhur bir ilahidir. Zemin şiir ile nazire arasında vezin, kafiye, redif ve konu bütünlüğü vardır, nâzir kelime bazında değişiklik gerçekleştirmiştir.

Zemin şiir 12, nazire 6 dörtlüktür. Nazirede yer almayan dörtlükler Şunlardır:

Ol Allah'un melekleri
Dim tesbhde dilleri
Cennet bğı    ekleri
Kokar Allah diyü diyü

Hakk'a Őık olan kişi
Akar gzlernn yaşı
Pr-nr olur i i taşı
Söyler Allah diyü diyü

Ne dilerse Hak'dan dile
Kılavuz ol toğru yola
Bülbül Őık olmıŐ gle
Öte Allah diyü diyü

A ıldı gökler kapısı
Rahmetle doldu hepisi
Sekiz Cennet'un kapısı
A ar Allah diyü diyü

Altın gümüŐdür yapısı
Misk  anberdr kokusu
Cennet ehlinn hepisi
Okur Allah diyü diyü

Rıdvn durur kapı a an
Hulle tonlarını biçen
Kevser Őarbını içen
Kanar Allah diyü diy⁶²

⁶² Mustafa Tatçı, *Ynus Emre'nin Gönül  ocuğu Bursalı Őık Ynus*, H Yayınları, İstanbul 2019, s. 161.

6 numaralı şiir: Bu şiir, Aziz Mahmud Hüdayi'nin hocası Hacı Bayram-ı Velî'nin şiirine yazdığı, bestesi meşhur bir ilahidir. Zemin şiir ile nazire arasında vezin, kafiye, redif ve konu bütünlüğü vardır, nâzir kelime bazında değişiklik gerçekleştirmiştir.

Zemin şiir ile nazire 4 beyittir ve şiirin sadece mahlas beytinde farklılık vardır.

17 numaralı şiir: Bu şiirde nazire yazma geleneğinde istisna olabilen bir durumdan bahsedeceğiz. Nazirede beklenen kafiye, redif, vezin ve konu bütünlüğünün aynı olmasıdır. Bu şiirde nâzir redifi değiştirerek naziresini kaleme almıştır. Zemin şiirde “beni” şeklindeyken nazirede redif “bizi” şeklindedir. Kemal Yavuz makalesinde “Redifte farklılık nazirenin özüne aykırı gibi görünse de “model” veya “zemin şiire”, yani ilk yazılan manzumeye kafiyesi ve redifi aynı olmayan nazirelere de rastlanmaktadır.”⁶³ şeklinde bu istisnai durumu vurgulamıştır.

Zemin şiir 11 dördlüktür, nazire 6 dördlüktür, nazirede yer almayan dördlükler şunlardır:

Ne vakt var dahı bilinmez

Gelicek mühlet alınmaz

Göçicek ayruk gelinmez

İman ile gönder beni

Sensün Rahîm sensün Hudâ

Bırakma bizi yanar oda

Vir salavat Muhammed'e

İman ile gönder bizi

⁶³ Kemal Yavuz, *a.g.m.*, s. 361.

Yüzüm yokdur söz söyleyem

Dostun izini izleyem

Meger himmetün gözleyem

İman ile gönder bizi

İy bizi yaradan Mevlâ

Kopar bizi Muhammed'e

Yakma bizi kâfirlerle

İman ile gönder bizi

Günâhını bile bir kul

Eendisi eyler kabûl

İrgüreyim Rahmeti bul

İman ile gönder bizi

Âşık Yûnus gider bundan

Temennâsı budur senden

Ayırma îmânı cândan

İman ile gönder bizi⁶⁴

Zemin şiiirde yer almayıp nazirede yer alan dörtlük şudur:

⁶⁴ Mustafa Tatcı, *Yûnus Emre'nin Gönül Çocuğu Bursalı Âşık Yûnus*, H yayınları, İstanbul 2019, s. 229.

Bizden götür žulmeti

Yarlıgağıl rağmeti

Dost Muğammed ğürmeti

İmān ile gönder bizi

Bu dörtlük zemin şiirdeki 8’li hece vezninin ve naziredeki diğer beyitlerin aksine 7’li hece ile oluşturulmuştur.

27 numaralı şiir: Bu şiirde şairlerin kim olduğu bilinmediği için zemin şiir kesin olarak bilinmemektir. Deştî mahlaslı tespit edilebilen 2 şair vardır. Bunlar 17 ve 19. yy’da yaşamış şairlerdir. Hafız mahlaslı şairlerin çokluğu da bu tespiti güçleştirmiştir. Bu iki şiirde vezin, kafiye, redif ve konu bütünlüğü vardır hatta tek farklılık arz eden yer mahlas beytindeki mısradır.

Zemin şiir 5, nazire 4 beyittir. Nazirede yer almayan beyit şudur:

Bizi havān-ı şefā atden kııl behre dār eyle

Demādem kārumuz cürm ü hāşādur yā Resūlu’llāh⁶⁵

35 numaralı şiir: Yûnus Emre’nin meşhur ilahisine Zârî mahlaslı şair tarafından yazılmış naziredir. Zemin şiir ile nazire arasında vezin, kafiye, redif ve konu bütünlüğü vardır.

Nazire 6 , zemin şiir 5 beyittir. Zemin şiirde yer almayan beyit şudur:

Dar oldu baņa günler geçer oldı gündüzler

Dünyāya baķa[n] gözler şopraķ şola mı yā Rāb

37 numaralı şiir: Âşık Yûnus’un bestesi meşhur ilahisine Şeyhoğlu tarafından yazılmış bir naziredir. Zemin şiir ile nazire arasında vezin, kafiye, redif ve konu bütünlüğü vardır.

⁶⁵ Aşşen Berber, “06 Mil Yza 2327 Nolu Mecmua Çeviri İnceleme”, Yüksek Lisans Tezi, Mart 2017, s.165/39a.

Zemin şiir 6, nazire 5 dörtlüktür. Nazirede yer almayan dörtlük Şudur:

Arafat dagıdur bizim dagumuz

Anda kabul olur bizüm duamız

Medıne’de yatar peygambermz

Yā Muhammed cānum arzlar seni⁶⁶

40 numaralı şiir: Åşık Ynus’un şiirine Zâkir mahlaslı tarafından yazılan bir naziredir. Zemin şiir ile nazire arasında vezin, kafiye, redif ve konu bütünlüğü vardır. Zemin şiir ile nazire 5 beyittir.

69 numaralı şiir: Bu nazire Ynus Emre’nin haricinde Åşık Ynus mahlaslı bir Şairin varlığını delillendirmektedir. Ynus Emre’nin meşhur “Bana seni gerek seni” ilahisine “Allāh sen’isterim seni” Şeklinde nakaratı deđiŐtirilerek nazire yazılmıştır. Bu nazire Mustafa Tatcı’nın *Ynus Emre’nin Gönül Çocuğu Bursalı Åşık Ynus* adıyla şiirleri derlediği eserinde yer almamaktadır fakat mecmuada Bursalı Åşık Ynus’a ait şiirlerin varlığından bu Şiiri de ona ait olarak kabul ediyoruz.

Zemin şiir ile nazire arasında vezin, kafiye, redif ve konu bütünlüğü vardır. Nakaratta mana korunmakla birlikte kelimeler değiştirilmiştir. Şiiri varyant olarak değerlendirmemizin sebebi nakarattaki “Bana seni gerek seni” ifadesinin nazirede dil kurallarına uygun hāle getirilerek “ Allāh sen’isterim seni” Şeklinde yazılmasıdır. Yunus Emre ise şiirinde arkaik bir kullanım tercih etmiştir. “Bana sen gerek sen” ifadesi yeterli iken -i ekinin kullanılmasını Cemal Kurnaz Şu Şekilde aıklamıŐtır: “Bu -i ekinin, ifadeye ‘senden baŐkası değil, illa sen, sadece sen’ gibi bir anlam kattığını, ‘seni’ tekrarının da bunu kuvvetlendirdiğini sanıyoruz.”⁶⁷ Bu arkaik kullanımın da çeşitli şiirlerde ve ağızlarda en azından 16. yy’a kadar taŐındıđını vurgular.⁶⁸

Zemin şiir 10, nazire 6 dörtlüktür. Nazirede yer almayan dörtlükler Şunlardır:

⁶⁶ Mustafa Tatcı, *a.g.e.*, s.234.

⁶⁷ Cemal Kurnaz, “Bana Seni Gerek Seni”, *A.. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Prof. Dr. Hüseyin AYAN zel Sayısı, S. 39, Erzurum 2009, s. 153.

⁶⁸ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 158.

Ne varlığa sevinürem
Ne yokluga yirinürem
‘İşkunıla avınuram
Bana seni gerek seni

‘İşkun ‘âşıklar öldürür
‘İşk denizine taldurur
Tecellîyle toldurur
Bana seni gerek seni

Sûfîlere sohbet gerek
Ahîlere âhret gerek
Mecnûn'lara Leylâ gerek
Bana seni gerek seni

Ne Tamu'da yir eyledüm
Ne Uçmak'da köşk bağladum
Senün için çok agladum
Bana seni gerek seni

Yûsuf eger hayâlünü
Düşde göreydi bir gice
Terk ideyidi mülklerin
Bana seni gerek seni⁶⁹

⁶⁹ Mustafa Tatcı, *Yûnus Emre Divanı*, H Yayınları, İstanbul 2008, s. 292.

Zemin şiirde yer almayıp nazirede yer alan dörtlük şudur:

Sensin gönlümün  ilacı

Geldüm kapu a du acı

 istemem   lle-i s acı

All h sen'isterim seni

75 numaralı şiir: N zir, Bursalı Âşık Y nus'un şiirine "Derviş Y nus ben de varsam" şeklinde birinci tekil şahıs zamiri ve eki kullanarak nazire yazmıştır.

Zemin şiir ile nazire arasında vezin, kafiye, redif ve konu bütünlüğü vardır. Nakaratta mana korunmakla birlikte kelimeler değiştirilmiştir.

Zemin şiir 7, nazire 9 dörtlüktür. Nazirede yer alamayan dörtlükler şunlardır:

Kara donun heybet oldu

Y reg me korku toldu

Gönlümün hasreti geldi

Güzel Ka'betu'llah sana

Ka'be'n n çevresi daglar

D d r g rmiş sular  aglar

  şık Y nus durmaz aglar

Güzel Ka'betu'llah sana⁷⁰

Zemin şiirde yer almayıp nazirede yer alan dörtlükler şunlardır:

Dev c lar dev  ider

Dizin dizin  uma gider

⁷⁰ Mustafa Tatcı, *Y nus Emre'nin Gönül  ocu u Bursalı Âşık Y nus*, H yayınları, İstanbul 2019, s. 39-40.

˘Arafât'da günâh döker

Cānum Kā˘betullāh saḡa

Kā˘beniḡ çoḡdur ḡapusı

Secde ider hepisi

ḡalil İbrāhım yapusı

Cānum Kā˘betullāh saḡa

Derviş Yūnus ben de varsam

Abdest alsam namāz kılsam

Ölürsem anda ölsem

Cānum Kā˘betullāh saḡa

80 numaralı şiir: Bursalı Âşık Yūnus'un şiirine Âşık mahlaslı bir şair tarafından yazılan naziredir.

Zemin şiir ile nazire arasında vezin, kafiye, redif ve konu bütünlüğü vardır.

Zemin şiir 5, nazire 3 dörtlüktür. Nazirede yer alamayan dörtlükler şunlardır:

Degme kimse gönül evin düzemez

Hakk'un takdîrini kimse bozamaz

˘Ummānlara talup çıkıp yüzemez

˘İşkun deryâsını boylamayınca

Gönül kuşu uçar gündüz dolanmaz

Başlı sularun ayagı bulanmaz

Elekden eleğe konup elenmez

Degirmene varup un olmayınca ⁷¹

⁷¹ Mustafa Tatcı, *a.g.e*, s. 190.

Mecmuadaki 81 numaralı şiir, yukarıda zemin şiirde yer alan “Degme kimse gönül evin düzemez /Hakk’un takdîrini kimse bozamaz” mısralarıyla başlamaktadır. Nazire denecek kadar kafiye, redif ve konu bütünlüğü yoktur. Şair Âşık Yûnus’un şiirinin etkisiyle farklı bir şiir kaleme almıştır, diyebiliriz.

2.1.3. Mecmuada Yer Alan Şairlerin Kısa Biyografileri

Mecmuada mahlaslarına ulaşabildiğimiz 36 şair vardır. Bu şairlerin ortak özelliği tasavvufi yönlerinin bulunması; Celvetî, Halvetî, Bayramî, Uşşâkî gibi çeşitli tarikata bağlı kişiler olmaları hatta bazılarının şeyh konumunda olmasıdır. Şiirlerin ortak özelliği ise çoğunun bestelenmiş olmasıdır.

Mecmua 13.yy ile 19-20. yüzyılda yazılmış şiirleri barındırmaktadır. Geniş bir yüzyıl aralığına sahip olan mecmuada daha çok 15, 16 ve 17. yüzyılda yaşamış şairlerin şiirleri mevcuttur.

1) Abdulahad Nûrî (ö. 1651): Halveti şeyhleri arasında fazilet ve irfanı ile şöhret kazanmış zatlardan olup Sivaslıdır. İlk ilimleri tahsile başladığı esnada dayısı muallim ve mürşidi olan Şeyh Abdülmecit Sivasî hazretleri Sultan III. Mehmed Han tarafından davet olunması üzerine İstanbul'a gittiğinde beraberinde götürdüğünden tahsil ve feyzini İstanbul'da tamamladılar.⁷²

Birbiri ardından kırk erbaîn çıkardığı ve 1600 gün sürekli halvet ve itikâfta kaldığı rivayet edilen Abdulahad Nûrî, hilâfet aldıktan sonra irşadda bulunmak ve tarikatı yaymak üzere dayısı tarafından Midilli'ye gönderildi. Ancak bu sırada Şeyhülislâm Esad Efendi, kendisini Mehmed Ağa Tekkesi şeyhliğine tayin edince, 1620 tarihinde İstanbul'a döndü. 1631'de Fatih, 1641'de Beyazıt, ardından da Ayasofya camilerinde vaaz etmek üzere kürsü şeyhliğine tayin edildi. Sultan Ahmed Camii'nin açılış merasiminde bulundu. Safer 1061'de (1651) vefat etti.⁷³ Onun ölümüyle ilgili o esnada bir beyit dile getirilir:

⁷² Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *a.g.e.*, s.51.

⁷³ Abdullah Uçman, “Abdulahad Nûrî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 1, İstanbul 1988, s.178.

Âlimin mevti imiş hak bu ki mevt-i âlem

Fevtine itdi feleklerde melekler mâtem⁷⁴

Mürettep divan sahibi olmakla birlikte çoğu risâle hacminde, dinî-tasavvufî muhtevalı Arapça birçok eser kaleme almıştır.

Arapça eserlerinden bazıları şunlardır: *Riyâzü 'l-ezkâr*; *Mev 'izatü 'l-hasene*.

Türkçe eserlerinden bazıları şunlardır: *Risâle fî cevâzi devrâni 's-sûfiyye*, *Risâletü 's-semâiyyeti 'n-Nûriyye*, *Reddü âsâri 'l-mütemerridîn*.

2) Abdurrahim Tırsî (ö. 1520): İznik yakınlarındaki Tirse köyünde doğdu. Aynı köyde imamlık yapan babası Beyazid Fakih'in Bolulu İsfendiyaroğlu Ahmed'in Bey'in akrabalarından olduğu rivayet edilir. Çocukluk yıllarında babasıyla birlikte İznik'e giderek Eşrefoğlu Rûmî'nin sohbetlerine katıldı. Eşrefoğlu'nun, "Bu çocuğu bize veriniz, tâlim ve terbiyesiyle meşgul olalım" demesi üzerine, babasının da rızası ile şeyhin himayesine girdi ve onun tarafından büyütülüp yetiştirildi. Bir müddet sonra şeyhinin kızı Züleyha Hatun'la evlendi.⁷⁵ Bu nedenle çeşitli mecmualarda⁷⁶ "Damad-ı Eşrefzâde" olarak da anılır. Eşrefoğlu'nun vefatından (874/1469) sonra vasiyeti gereğince dergâha postnişin olmuştur.

Şiirlerinin çokluğundan dolayı ona aid müdevven bir ilâhiyat divanının mevcut olduğunu kuvvetle tahmin edebiliriz. Netekim kitapçı Bay Raif evvelce böyle bir divan sattığını hatırlıyor. Bursalı Tahir de onun "Sahip Divan" olduğunu söylemektedir.⁷⁷

"S. Nüzhet Ergun *Türk Şairleri*'nde çeşitli mecmualardan topladığı on bir şiirini yayımlamıştır. Güftesi Abdürrahim Tırsî'ye ait olan ilâhiler, uzun yıllar Kâdirî dergâhlarında okunmuştur. Onun tarafından bestelendiği belirtilen bazı ilâhilere çeşitli el yazması güfte mecmualarında rastlanmaktaysa da bunların hiçbirinin notası zamanımıza ulaşmamıştır."⁷⁸

⁷⁴ Ali Osman Coşkun, *Abdulahad Nûrî Dîvânı*, Meb Yayınları, İstanbul 2001, s. 4-5.

⁷⁵ Nuri Özcan, "Abdürrahim Tırsî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.1, İstanbul 1988, s. 293.

⁷⁶ Şengül Sağman, *Müstakimzâde'nin "Mecmua-i İlahiyyat" Adlı Güfte Mecmuası*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2001, s.224.

⁷⁷ Sadettin Nüzhet Ergun, "Abdürrahîm Tırsî", *Türk Şairleri*, C. 1, İstanbul 1936, s. 243.

⁷⁸ Özcan Nuri, "Abdurrahim Tırsî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 1, İstanbul 1988, s. 293.

3) Abdurrahman Vâlî (ö. 1696): Şair “Ey Hüdâ’dan luşf [u] iğsân isteyen” şeklinde başlayan bir şiiriyle mecmuada yer almıştır. Hanife Koncu bu şiiri “mevlide davet manzumesi diye adlandırılabilir türdeki şiir”⁷⁹ şeklinde nitelemiştir.

Bursalı Mehmed Tahir, Abdurrahman Vali’nin “Âlim şâirlerden ve Bayrâmî tarikatı mühtesiblerinden bir zât”⁸⁰ olduğunu belirtir. Ankara’lı olan şair devrin ilim kapısı İstanbul’a gitmiş ve Şeyhülislam Minkaarî-zâde Yahya Efendi’den tahsilini tamamlayarak Kazaskerlik mevkiine ulaşmıştır. 1107/1696 târihinde İstanbul’da vefat etmiştir. ‘*Mürettep Dîvânı* ve *Mevlid-i Nebi*’ manzûmesi vardır.”⁸¹

4) Abdürreşid İbrahim (ö. 1944): Abdürreşid İbrahim, 23 Nisan 1857 tarihinde Rusya’nın Batı Sibirya bölgesinde bulunan Tobolsk vilayetinin Tara kasabasında doğmuştur⁸². Aslen Buharalı bir Özbek aileden gelmektedir. Babası Ömer Efendi devrin siyasî hadiselerine karışmış bir vatanperver, annesi Başkurt Türkleri’nden Afife Hanım’dır. Abdürreşid İbrahim genç yaşta ailesinden ayrılarak başladığı tahsil hayatını, çevre kazalardaki medreselerde sürdürdü.⁸³

Çeşitli âlimlerden ders okuyarak kıraat, fıkıh ve hadis ilimlerinden icâzet aldı. 1884 yılı sonunda İskenderiye üzerinden İstanbul’a, oradan da Tara’ya döndü ve medresede ders vermeye başladı.⁸⁴

Güney Afrika ve Amerika hariç dünyanın her yerine seyahat eden Abdürreşid İbrahim gittiği her ülkede Müslümanların sorunlarıyla ilgilenmiş, onların siyasetteki sesi olmaya çalışmıştır. Ufa şehrinde kadılık yapmış; Petersburgda bir matbaa kurmuş ve Müslümanlar arasında birlik sağlamak maksadıyla Ülfet ve Tilmîz gazetelerini neşretmiş; İtalyanlar’ın Trablusgarp’ı işgal etmeleri üzerine Büyük Sahra’yı aşarak oraya gidip cephelerde çalışarak halkı işgalcilere karşı harekete geçirmek için cihad fetvası dağıtmış; Ruslar’ın Sarıkamış’ı işgali üzerine hemen oraya gitmiş ve orada

⁷⁹ Hanife Koncu, “Klâsik Türk Edebiyatında, Vali Mahlaslı Şairler ve Vali-i Amidi”, *İlmi Araştırmalar*, C.0, S. 9, 2000, 123.

⁸⁰ Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, (Haz: A. Fikri Yavuz, İsmail Özen), Meral Yayınları, C. 2, İstanbul 1972, s. 427.

⁸¹ Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *a.g.e.*, s. 427.

⁸² İsmail Türkoğlu, *Sibiryalı Meşhur Seyyah Abdürreşid İbrahim*, TDV Yayınları, Ankara, 1997, s.7.

⁸³ İsmail Türkoğlu, *a.g.e.*, s. 295.

⁸⁴ İsmail Türkoğlu, *a.g.e.*, s. 295.

mücadeleye katılmış; Teşkilât-ı Mahsûsa'da görevli olarak Almanya'ya giderek bilhassa müslüman Rus esirleriyle konuşup onlardan halifelik saflarında çarpışacak bir birlik kurmak için çalışmıştır.⁸⁵

1934'te ailesiyle birlikte Japonya'ya giderek oraya yerleşen Abdürreşid İbrahim, ölümüne kadar İslâmiyet'in burada yayılması için çalışmıştır. Tokyo camii'nin yapılması için büyük bir çaba sarf etmiş ve 1937 yılında bu caminin imamlığını yapmıştır. Abdürreşid İbrahim zamanında Japonya'da Budizm, Şintoizm, Hristiyanlık ve Yahudilik dışında bir din resmen tanınmamıştır. 1939'da İslam dininin resmen tanınmasını sağlamıştır. Japon ders kitaplarını taratarak İslamiyet ve Türkler hakkındaki bilgileri Tarih-i Cevdet'ten istifade ederek aslına uygun olarak düzeltirmiştir. 17 Ağustos 1944 günü Tokyo'da vefat etmiştir.⁸⁶

Abdürreşid İbrahim pek çok eser kaleme almıştır. Bunların bir kısmı kitap ve risâle halinde yayımlanmış, bir kısmı da gazete ve dergilerde neşredilmiştir; diğer bir kısmı ise müsvedde halinde kalmıştır.⁸⁷

5) Âşık: Mecmua'da 55, 80 ve 82. şiirler Âşık mahlaslı bir şair tarafından yazılmıştır. 80 numaralı şiir Âşık Yûnus'un şiirine nazire olduğu için Bu sebeple 14.yy'da yaşamış olan Âşık Paşa'yı değerlendirmeye almadık, 15. yüzyıldan sonra yaşamış olanları ele aldık. Onlar da Âşık Çelebi, Âşık(İbrahim Tennûrî), Âşık(Saz Şairi) Âşık Kerem, Âşık(Riyazizâde) Âşık Mehmed ve Âşık(Müneccim başı)'tır.

Âşık mahlasının çok fazla kullanılmış olması tespitimizi güçleştirse de şiir tarzı bakımından İbrahim Tennûrî'ye ait olma ihtimali vardır. Çeşitli mecmualarda Yûnus Emre etkisinde kaleme aldığı ilahilere rastlanmıştır.⁸⁸

Diğer bir ihtimal de bu şiirin Yûnus Emre'ye ait olması ve Yûnus Emre tesirinde olan 14. yy'ın ünlü mutasavvıflarından Âşık Paşa tarafından ona nazire yazılmasıdır. Yalnız bu çıkarımlar varsayım boyutunda kaldığı için verdiğimiz bilgileri aktarmakla iktifa edeceğiz.

⁸⁵ Bu paragraf eserin belirtilen sayfa aralıklarından derlenmiştir: İsmail Türkoğlu, *a.g.e.*, s. 7-152.

⁸⁶ Bu paragraf eserin belirtilen sayfa aralıklarından derlenmiştir: İsmail Türkoğlu, *a.g.e.*, s. 98-99.

⁸⁷ İsmail Türkoğlu, *a.g.e.*, s. 296.

⁸⁸ Bkz.: Sadettin N. Ergün, "Âşık(İbrahim Tennûrî), *Türk Saz Şairleri*, C. 1, s.123-127.

6) Âşık Ömer (ö. 1707 ?): Doğum yeri ve tarihi hakkında çeşitli rivayetler vardır; bunların içinde doğruya en yakın görüneni, onun Konya'nın Hadım ilçesinin Gezleve köyünde 1651 yılında doğmuş olduğu yolundaki rivayettir.⁸⁹

Âşık Ömer, Yeniçeri saz şairlerindendir. Şiirlerinden şairin Bursa, Sakız, Varna, Tunca, İstanbul, Sinop gibi şehirleri dolaştığını; IV. Mehmed'den itibaren dört hükümdardan bahsettiğini ve bilhassa II. Ahmed hakkında çok hürmetkâr olduğunu; Hafız'ın divanını, Sâdî'nin *Bostan*'ını, Mevlâna'nın *Mesnevi*'sini tetkik ettiğini ve bu eserleri anlayacak derecede Farsça bildiğini öğrenmekteyiz.⁹⁰

Âşık Ömer ilim ve tahsil bakımından değil, yaratılış noktasından benzeri az bulunur bir millî şâirdir.⁹¹

Âşık Ömer, gerek halk edebiyatı şekilleriyle, gerek divan tarzıyla bir çok manzume vücade getirmiştir. Saz şairleri arasında onun kadar fazla şiir yazan hiç bir şair tanımıyoruz.⁹² Bir divanı ve şairnamesi vardır.

7) Âşık Yûnus (ö. 1439): Bursalı Âşık Yûnus'un varlığına delil olan ve şiirlerini Bizim Yûnus'un şiirlerinden ilk defa ayıran kaynak XV. yüzyılda istinsah edilen ve Yûnus Emre'nin yanında Âşık Yûnus'un da ilahiyatını ihtiva eden *Bursa Mecmûası*'dır. Bu Mecmûa'yı derleyen kişi veya müstensih, şiirleri belli başlıklar altında toplayarak ilk kez ve bilinçli olarak bu iki şairin şiirlerini tasnife çalışmış Yûnus Emre'ye ait olan şiirlere "Yûnus Fermayed", Âşık Yûnus'unakilere "Âşık Yûnus Fermayed" başlıklarını koymuştur.⁹³ Mustafa Tatcı "Bursalı Âşık Yûnus" kitabında, Âşık Yûnus ile ilgili bilgilerin azlığından bahseder ve edinilen bilgilerin de kendisine ait olduğu sanılan şiirlerinden çıkarıldığını vurgular. Âşık Yûnus'un XV. yüzyıl ilk çeyreğinde yaşayan Emir Sultan müntesibi bir Kübrevî dervişi olduğu hükmü de yine "Emir Sultan türbesinde" redifli şiirinden hareketle söylenmiştir.⁹⁴

⁸⁹ Abdülkadir Karahan, "Âşık Ömer", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 4, İstanbul 1991, s. 1.

⁹⁰ Bu paragraf eserin belirtilen sayfa aralıklarından derlenmiştir: Sadettin Nüzhet Ergun, *Âşık Ömer - Hayatı ve Şiirleri*, Semih Lütfi Matbaa ve Kitabevi, İstanbul 1936, s.10-11.

⁹¹ Bursalı Mehmet Tâhir, *a.g.e.*, s. 25.

⁹² Sadettin Nüzhet Ergun, *a.g.e.*, s. 15.

⁹³ Mustafa Tatcı, *Yûnus Emre'nin Gönül Çocuğu Bursalı Âşık Yûnus*, H Yayınları, İstanbul 2019, s.10.

⁹⁴ Mustafa Tatcı, *a.g.e.*, s.11-13.

8) Aziz Mahmud Hüdâyî (ö. 1628): 948'de (1541) Şereflikoçhisar'da doğdu. Çocukluğunu geçirdiği Sivrihisar'da ilk tahsiline başladı. Daha sonra İstanbul'a giderek Küçük Ayasofya Medresesi'ne girdi. Medrese tahsilini tamamladıktan sonra hocası Nâzırzâde Ramazan Efendi'nin muîdi oldu.⁹⁵

Mahmud Hüdâyî, otuz üç yaşlarındayken hocası Nâzır-zâde ile birlikte Bursa'ya geldi. Üç sene Ferhâdiye Medresesinde müderrislik yaptı. Hocasının vefatı ile Bursa kâdılığına getirildi. Kâdılık yaptığı zamanlarda bir gece rüyasında bazı tanıdığı kişilerin Cehennem ateşinde yandığını gördü. Bu korkunç rüyanın verdiği dehşet ve üzüntü içindeki günlerde, bir hanım kendisine boşanma davası getirdi. Bu davadan sonra Hüdâyî Bursalı Mehmed Üftâde'ye bağlanarak Bursa kâdılığını bıraktı. Tasavvuf yolunu seçti.⁹⁶ Üftade Hazretleri kendisine talebe olmak isteyen Aziz Mahmud Hüdâyî'den 3 şey ister: mal-mülk biriktirmemesini, memuriyetten arınmasını ve nefsi ayaklar altına almasını. Böylece Hüdâyî, Bursa'ya yerleştiğinin üçüncü yılında hocası Nazırzâde'nin vefâtı (984 Şaban/1576 Ekim)'ndan sonra gördüğü rü'yâlar (bk. Menkabeve kerâmetleri blm.)'daki ba'zı ma'nevî işaretlerle daha önce vaaz ve irşâd meclislerine devâm etmekte olduğu Üftâde Efendi (988/1580)'ye intisâb ederek (984 Zü'l-Kâde/1576 Aralık) "gam ve belâ mesleği" kabul ettiği müderrislik ve nâiblik'ten ayrıldı.⁹⁷ Nihayetinde de Üftade Hazretlerinin irşad halkasına katılmış oldu. Üsküdar'dan bir arsa satın alıp dergâh inşâ ettirdi (M. 1595). Burada her kesimden insanın irşadıyla uğraştı. Dönemin padişahları III. Murâd, III. Mehmed, I. Ahmed, II. Osman, IV. Murâd onun öğütlerini almış kişilerdir.⁹⁸

Vefat ettiğinde altmışa yakın halifesi bulunduğu rivayet edilen Aziz Mahmud Hüdâyî, halifeleri ve yazdığı otuz kadar eseriyle Anadolu ve Balkanlar'daki dinî-tasavvufî hayat üzerinde derin tesirler icra etmiş ve bu şekilde şöhreti günümüze kadar

⁹⁵ Hasan Kâmil Yılmaz, "Aziz Mahmud Hüdâyî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 4, İstanbul 1991, s.338.

⁹⁶ Mustafa Tatcı, Musa Yıldız; *Dîvân-ı İlâhiyât (Tıpkı Basım Çeviriyazı)*, Üsküdar Araştırmaları Merkezi Yayın No:17, İstanbul 2005, s. 3.

⁹⁷ Hasan Kâmil Yılmaz, *Azîz Mahmûd Hüdâyî ve Celvetiyye Tarîkatı*, Erkam Yayınları, İstanbul 1980, s. 51.

⁹⁸ Aziz Mahmud Hüdâyî, *a.g.e.*, s. 3.

ulaşmıştır.⁹⁹ Vefatı, “Ola makamı Mahmud ol mürşidin mekânı”, “Hüdaî Hû çekip ruhu heman azmi cinan etti” mısralarıyla “Şeyh Aziz Mahmud Hüdaî” terkininin gösterdiği 1038 H.’de, nurla dolu kabri Üsküdar’daki yüksek tekkesindedir.¹⁰⁰

Türkçe divanı bulunan Aziz Mahmud Hüdâyî’nin Arapça ve Türkçe otuz kadar eseri bulunmaktadır. Devrinin anlayışına uyarak eserlerinin çoğunu Arapça yazmıştır.

Belli başlı Türkçe eserleri şunlardır: *Dîvân-ı İlâhiyyât*, *Tarîkatnâme*, *Mektûbât*, *Nesâyih ve Mevâiz*, *Mi’râciyye*.

9) Bağdatlı Rûhî (ö. 1605-1606): Adı Osman olup Bağdat’ta doğdu. Bağdâdî nisbesi kendisine “Rûhî” mahlasıyla şiir yazan on kadar şairden ayırmak için sonradan verilmiştir.¹⁰¹ Bağdatlı Rûhî’nin doğum tarihi hakkında kesin bir bilgi olmamakla birlikte Mehmet Tevfik Efendi’nin Mecmatü’t-Terâcim’de 941’de doğduğu yazılıdır.¹⁰²

Esrar Dede, Rûhî’nin Mevlevî olduğunu, seyahati sevdiğini, İstanbul’a giderek bir müddet Galata Mevlevîhânesi’nde kaldığını, daha sonra Konya’da Mevlânâ Türbesi’ni ziyaret edip Hicaz’a ve Şam’a gittiğini yazmaktadır. Onun bu seyahatlerinde Anadolu şehirleriyle İstanbul önemli bir yer tutar.¹⁰³

Şiirlerinde, dolaştığı yerlerde karşılaştığı riyakâr insanlardan, rüşvet yolunu tutan kadılardan, mürüvvetsiz beylerden ve kendi talihinden sık sık şikâyetle bulundu. Rûhî kalenderâne bir hayatı çeşitli zorluklar içinde geçirerek Şam’da vefat etti. Ölümüne Buhûrîzâde Mustafa İtrî Efendi, “Gitti Rûhî adem iklimine âh” mısramı (1014) tarih düşürmüştür.¹⁰⁴

Divanı vardır, terkibibendleriyle tanınır.

⁹⁹ Hasan Kâmil Yılmaz, “Aziz Mahmud Hüdâyî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 4, İstanbul 1991, s. 339.

¹⁰⁰ Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, (Haz: A. Fikri Yavuz, İsmail Özen), Meral Yayınları, C. 1, İstanbul 1972, s.126.

¹⁰¹ Coşkun Ak, “Rûhî-yi Bağdâdî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 35, İstanbul 2008, s.205.

¹⁰² Coşkun Ak, *Bağdatlı Rûhî Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divân’ından Seçmeler*, Gaye Kitabevi, Bursa 2000, s. 13.

¹⁰³ Coşkun Ak, “Rûhî-yi Bağdâdî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 35, İstanbul 2008, s. 205.

¹⁰⁴ Coşkun Ak, *a.g.e.*, s. 205.

10) Câhidî (ö. 1659-60): Edirne’de doğdu. Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Asıl adı Ahmed, mahlası Câhidî’dir. Kitâbü’n-Nasîha adlı eserinden Rumelili bir aileden geldiği ve babasının adının Muhammed olduğu anlaşılmaktadır.¹⁰⁵

Câhidî Ahmed Efendi muhtemelen Edirne’de bir Halvetî-Uşşâkî şeyhinden hilâfet aldıktan sonra Çanakkale’ye giderek Kilitbahir’de kurduğu tekkesinde irşad faaliyetinde bulunmuştur. Ölümüne “istirâhat” (1070) kelimesi tarih düşürülmüştür. Halk arasında yanlışlıkla “Câhide Sultan” diye anılan Câhidî’nin türbesi Çanakkale’nin önemli ziyaret yerlerinden olup yine aynı adla anılan mescidin ön tarafında yer almaktadır.¹⁰⁶

Divan sahibi olan şairin *Kitabu’n- Nasîha* adlı bir eseri daha vardır.

11) Cemâlî (ö. 1750): Şairin esas adı Mehmed Cemaleddin’dir, Edirnelidir. En eski kaynak olan Ramiz Tezkiresi’nde onun Cemâlî mahlasını seçtiği ve çevresinde “Şeyh Cemâlî Efendi” denilmekle şöhret bulduğu kaydedilmiştir.

Cemâlî Edirne’de iken tasavvufî öğretim ve terbiyesini tamamlamış, daha sonra İstanbul’a geldiğinde kendisi “Uşşâkî tarikatının pîr-i sânisî” olarak anılmıştır. Şeyh Mehmet Efendi’nin vefatıyla da yerine Şeyh Cemâlî Efendi getirilmiştir. İstanbul’da Ahmedpaşa Zaviyesi’nde irşad vazifesini ömrünün sonuna kadar sürdürmüştür. O bu tekkede şeyh iken H. 1164 / M. 1750 yılında hayata gözlerini yummuştur. Müstakimzâde’nin Cemâlî’nin vefatına düşürdüğü şu tarih birçok kaynakta yer almaktadır: Didiler cümle müştakî bu tarihe Çâğ inşâkî / Cemâleddin-i Uşşâkî ide Lâhûtu vâlâ-câh.¹⁰⁷

12) Deştî: Bu mahlası kullanan kaynaklarda tespit edilen 2 şair vardır.

a) Deştî (ö. 1630/31): Konyalı olan şairin asıl ismi Abdülhay veya Abdülmecid’dir. Mevlevî tarikatine mensuptur. İbrahim Aczî Kendî’nin Türk Şairleri ve Âşıkları’nda verdiği bilgiye göre Konya’nın Pir Mehmet Paşa Mahallesi’ndendir. İbrahim Aczî

¹⁰⁵ Nihat Azamat, “Câhidî Ahmed Efendi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 7, İstanbul 1993, s. 16.

¹⁰⁶ Nihat Azamat, a.g.e., s. 16.

¹⁰⁷ Bu paragraf eserin belirtilen sayfa aralıklarından derlenmiştir: Nihal Nomer Karaman, “Cemâlî ve Divanının Tenkidli Metni”, Doktora Tezi, İstanbul 1988, s. VI-XII.

Kendî'nin bu açıklamalarının yanı sıra, Rıza Tezkiresi'nde şairin Leyla gibi bir güzele bağlanıp Mecnûn gibi çölde sakın olduğu için Deştî mahlasını aldığı kayıtlıdır.

Çok seyahat eden bir kişi olarak bilinen Deştî, Acem ve Hindistan'ı gezmiş, oradaki entelektüeller ve mutasavvıflarla görüşmüştür. 1040/1630-31'de Konya Mevlevihanesi'nde vefat etmiş ve oraya defnedilmiştir. İbrahim Aczî Kendî, Türk Şairleri ve Âşıkları'nda gezip gördüğü yerleri anlattığı çok sayıda şiir ihtiva eden mecmuasının kaybolduğunu ifade eder. İyi derecede Farsça bildiği ve devrinde iyi bir nasir olarak tanındığı kaynaklarda kayıtlıdır.¹⁰⁸

b) Deştî (19. yy): XIX. Asır saz şairlerinden Gedâyî, kendi muasırı bulunan âşıklardan bahsettiği manzumesinde Deştî adında bir saz şairini de zikretmektedir.¹⁰⁹

13) Eşrefoğlu Rûmî (ö. 1469-70 ?): XV. asrın meşhur mutasavvıflarındandır. Hayatı hakkında etraflı malumata sahip değiliz. Asıl adı Abdullah olan Eşrefzâde, Rûmî lâkabiyle de iştihar etmiştir. İznik'te doğdu. Babası Eşref, onun babası Mehmed Mısırî'dir. Bu ailenin sâdattan olduğu söylenmektedir.¹¹⁰ Eşrefoğlu'nun çocukluğu ve gençlik yılları İznik'te ailesinin yanında, büyük bir ihtimalle daha çok onların tâlim ve terbiyesi altında geçti. Daha sonra ileri bir yaşta Bursa'ya giderek buradaki Çelebi Sultan Mehmed Medresesi'nde tahsile başladı.¹¹¹

Kâdiriyye tarikatının Eşrefiyye kolunun kurucusu olan Rûmî, İznik'te kurduğu dergâhında irşada başlar, tarikatı kısa zamanda yayılır. *Menâkıb-ı Eşrefzâde*'ye göre 874'te (1469-70) muhtemelen 100 yaşlarında İznik'te vefat eder ve daha sonraları camiye çevrilen dergâhın hazînesine defnedilir.¹¹²

Şiirlerinde Yûnus Emre'nin etkisinde olan şairin *Müzekki'n-Nüfûs*, *Tarîkatnâme* adlı eserleri ve bir de divanı vardır.

¹⁰⁸İsmail Hakkı Aksoyak, "Deştî", *Türk edebiyatı isimler sözlüğü*, 2014.

¹⁰⁹Sadettin N. Ergun, "Deştî", *Türk Saz Şairleri*, C. 3, İstanbul 1936, s. 1177.

¹¹⁰Sadettin N. Ergun, "Eşrefoğlu Rûmî", *Türk Saz Şairleri*, C.3, İstanbul 1936, s.1367.

¹¹¹Ayşe Necla Pekolcay, Abdullah Uçman; "Eşrefoğlu Rûmî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 11, İstanbul 1995, s. 480.

¹¹²Ayşe Necla Pekolcay, Abdullah Uçman; *a.g.e.*, s.480.

14) Fazlî (ö. 1691):¹¹³ 1041'de (1632) Şumnu'da doğdu. İlk bilgilerini babası Fethullah Efendi'den aldı. Ailesi ve hayatının ilk on yedi yılı hakkında yeterli bilgi yoktur.

İlk tahsilini Şumnu'da tamamladıktan sonra Edirne'ye giderek Aziz Mahmud Hüdâyî'nin halifesi Saçlı İbrâhim Efendi'ye intisap etti. Burada sıkı bir riyâzet hayatı yaşayan Osman Fazlı, şeyhinin kendisine kızını vermek istediğini anlayınca artık feyiz alamayacağını düşünerek Celvetiyye'nin Üsküdar'daki merkez tekkesine gitti. Bir müddet sonra şeyhi Atpazarî'yi Edirne'ye bağlı Aydos kasabasına halife olarak gönderdi. Daha sonra Fatih Atpazarı'nda Manisalı Mehmed Paşa Camii'nin içinde kurduğu tekkeye yerleşti. Sohbetlerinde vahdet-i vücûd çizgisini takip ettiğinden ulemânın tepkisini çekti. Sadrazam Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa ile görüşmesi durumu biraz yatıştırdı. Köprülüzâde Fâzıl Mustafa Paşa'nın sadrazamlığı sırasında Magosa'ya sürülen Atpazarî 17 Zilhicce 1102'de (11 Eylül 1691) vefat etti ve Magosa'da defnedildi.

Ayet ve şiir şerhi, kimya ve hikmet ilmi gibi birçok konuyla ilgili ismi tespit edilen 16 eseri mevcuttur.

15) Fethî (ö. 1694): Adı Abdülkerim'dir. Bolbolcu-zâde (Bülbülcü-zâde) ismiyle anılmıştır.¹¹⁴ İstanbul'da doğmuştur, doğum tarihi bilinmemektedir. İslâmî ilimlere yönelmiş, Şeyhü'l-islam Koca Yahyâ Efendi'den ders almış daha sonra Halvetiyye'den Abdü'l-ehad Nûrî'ye intisâb etmiştir.¹¹⁵

Abdü'l-ehad Nûrî'nin hâlifeliğini yapmış aynı zamanlarda selâtin camiilerinde sonra da Ayasofya Camii'nde kürsü şeyhliği yapmıştır. 1106(1694) yılında vefat etmiştir.¹¹⁶

¹¹³ Bu bölüm eserlerin belirtilen sayfa aralıklarından derlenmiştir: Sakıb Yıldız, "Atpazarî Osman Fazlı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 4, İstanbul 1991, s.83-85; Bedrettin Çetiner, "Atpazarî Osman Fazlı ve el Lâihatül-berkiyyât Adlı Tasavvufi Tefsir Risalesi", *M.Ü İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 16-17, 1998-1999, s. 20-40.

¹¹⁴ Mustafa Safâî Efendi, *Tezkire-i Safâî*, (Haz: Doç. Dr. Pervin Çapan), AKMBY, Ankara 2005, s.461.

¹¹⁵ Sâlim Efendi, *Tezkiretü's-Şuarâ*, (Haz: Dr. Adnan İnce), AKMBY, Ankara 2005 s. 541.

¹¹⁶ Sâlim Efendi, *a.g.e.*, s. 541.

Tasavvuf mûsikîsinde şiiirleri çok rağbet görmüştür. Sâlim ve Safâyî Tezkirelerinde divanı olduğuna dâir bir kayıt yoktur.¹¹⁷ Bursalı Mehmet Tâhir mürettep divanı olduğunu yazmıştır.¹¹⁸

16) Hakîrî: Mecmuadaki şiirin hangi Hakîrî mahlaslı şaire ait olduğu tespit edilememiştir. Bu sebeple bu mahlası kullanan iki şairin kısa biyografileri eklenmiştir.

a) Hakîrî (ö. 1718): Hakîrî'nin hayatı hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi'nde, asıl adı Süleyman olan şairin Sinan Ümmî'nin oğlu ve iyi yetiştirdiği bir öğrencisi olduğu ifade edilmiştir. Hâkirî 1718 senesinde vefat etmiştir.¹¹⁹

b) Mehmed Hakîrî Efendi (ö. 1772- 73): Afyon'un Sandıklı ilçesinde doğdu. Doğum tarihi bilinmemektedir. Asıl adı Mehmed'dir. Mehmed Hakîrî Efendi olarak tanındı. Bursa'ya gelerek Halvetî tarikatına intisap etti. 1186/1772-73 yılında Bursa'da vefat etti. Eserlerine dair bir bilgi bulunmamaktadır. Fatîn (1271: 70), ilahileri olduğunu belirtip bir gazelini örnek olarak vermiştir.¹²⁰

17) İdrîs: Mecmua 2^a/3'te yer alan şiirin İdrîs mahlaslı hangi şaire ait olduğu tespit edilememiştir. Bursalı Âşık Yûnus'a nazire yazıldığı için XV. yüzyıl sonrasındaki İdrîs mahlaslı şairleri değerlendirmeye alabiliriz.

a) İdrîs-i Bitlisî (ö. 1521): XV. yüzyılın ikinci yarısında ve XVI. yüzyılın başlarında yaşamış olan ünlü bir din âlimi ve devlet adamıdır.¹²¹

Tahsîlini babasından ve zamanının fazilet sahibi kimselerinden ikmâl ettikten sonra müteaddit defalar kendisine yapılan davetlere icabet ederek bir müddet İran'da hükümrân olan Uzun Hasan'ın haleflerinin dîvan hizmetlerinde bulundu. Daha sonra Sultan Beyazid'in emriyle “*Heşt Bihişt*” adıyla bilinen eseri telif etmiştir. 927 (1521) tarihinde irtihâl ederek Eyyüb Sultan'da bugün kendi adı ile anılan “İdris Köşkü” ve

¹¹⁷ Mustafa Safâyî Efendi, *Tezkire-i Safâyî, a.g.e.*, s. 461; Sâlim Efendi, *Tezkiretü's- Suarâ, a.g.e.*, s. 541.

¹¹⁸ Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *a.g.e.*, s. 140.

¹¹⁹ Ahmet Erman Aral, “Hâkirî, Süleyman”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2014.

¹²⁰ Beyhan Kesik, “Mehmed Hakîrî Efendi”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2014.

¹²¹ Gülçiçek Akçay, “İdris-i Bitlisî”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2014.

“Çeşmesi” denilen yerde karısı Zeyneb Hâtun'un yaptırdığı mescid'in mezarlığına defnedilmiştir.¹²²

Devrinin bütün ilimlerini ikmal etmiş olan İdrîs hat sanatında, özellikle sülûs, talik ve nesihte mahir biridir. Tıptan felsefeye, tasavvuftan tarih ve siyasete kadar farklı alanlarda telif ya da tercüme birçok eser kaleme almıştır. Bunlardan altısının sadece adları bilinmektedir.¹²³

b) İdrîs-i Muhtevî (ö. 1615): Aslen Turhal'li olup İstanbul'da ikametleri zamanında “Ali Bey” adını kullanmışlardır. Bayramiye tarikatının Melâmiye kolu büyüklerinden olan bu zat Sarı Abdullah Efendi vesaire gibi pek çok irfan sahibi adam yetiştirmiştir. Vefatı 1024 H. tarihinde, kabri Kasımpaşa'da Kulaksız Camii karşısındaki yokuşun alt başında Okmeydanı'nın tersaneye bakan tarafındadır. İlâhîlerini havi mecmuaları basılmamıştır. “İş bu deme erince üç kez doğdum anadan” mısraı ile başlayan nutukları bazı şeyhler tarafından şerh olunmuştur.¹²⁴

18) İsmail Hakkı Bursevî (ö. 1725): 1063 Zilkadesinde (Ekim 1653) bugün Bulgaristan sınırları içinde bulunan Aydos'ta doğdu. Uzun süre Bursa'da yaşadığı için Bursevî, bir süre Üsküdar'da ikamet ettiğinden Üsküdârî, Celvetiyye tarikatına mensup olduğu için Celvetî nisbelerini kullanmış, özellikle Bursevî nisbesiyle meşhur olmuştur. Tamâmü'l-feyz ve Silsilenâme-i Celvetî başta olmak üzere bazı eserlerinde hayatı hakkında bilgi veren İsmâil Hakkı'ya dair çalışmalar esas itibarıyla bu bilgilere dayanır.¹²⁵

Şeyhi Osman Fazlı'nın yanı sıra başta Muhyiddin İbnü'l-Arabî olmak üzere Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Sadreddin Konevî, Üftâde ve Aziz Mahmud Hüdâyî'nin İsmâil Hakkı'nın üzerinde büyük tesirleri olduğu görülmektedir.¹²⁶

¹²² Bu paragraf eserin belirtilen sayfasından derlenmiştir: Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, (Haz: A. Fikri Yavuz, İsmail Özen), Meral Yayınları, C. 3, İstanbul 1972, s. 68.

¹²³ Gülçiçek Akçay, *a.g.e.*, 2014.

¹²⁴ Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, (Haz: A. Fikri Yavuz, İsmail Özen), Meral Yayınları, C. 1, İstanbul 1972, s.118.

¹²⁵ Ali Namlı, “İsmail Hakkı Bursevî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 23, İstanbul 2001, s. 102.

¹²⁶ Ali Namlı, *a.g.e.*, s. 103.

100'den fazla eser yazdığını belirten İsmâil Hakkı bunların bir kısmının adını da zikretmiştir. Bazı eserlerinin birden fazla ismi olması, mecmua ve vâridât türü kitaplarının birbirine karıştırılması gibi sebeplerle eserlerinin sayısı çok farklı gösterilmiştir.¹²⁷ Divan sahibi olan şairin miraciyye ve manzumat'ı vardır. Ayrıca Kur'an tefsiri olan *Rûh 'ul beyan* ile Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin *Mesnevî*'sinin ilk 738 beytinin şerhi olan *Rûh 'ul Mesnevî* adlı eserleri de meşhur eserleri arasındadır.

19) Kemaloğlu(14. yy): Kaynaklarda hayatı hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmayan Kemaloğlu'nun bir adının İsmâil olduğu ve eserini(*Ferahnâme*) yazdığı sıralarda Trablusşam'da yaşadığı doğrudan doğruya eserinden öğrenilmektedir. Ayrıca eserini nasıl hazırladığını anlatırken verdiği bilgilerden kitap tercüme edecek kadar Arapça'ya vâkıf olduğu, Farsça'yı da bildiği, aynı zamanda medrese tahsilinin vereceği seviyede bir kültüre sahip bulunduğu anlaşılmaktadır.¹²⁸

20) Mânevî: Mecmuada 4^a/9'da yer alan şiirin içerik olarak incelendiğinde bir mısradaki yer alan “Kuşb-ı âlem didi Mevlâ'm kıl şâgib-i Meşnevî” şeklindeki ifade bize şairin Mevlevîlikle bağlantılı olduğunu gösterir. Mısradaki yer alan Kutb-ı âlem, Mevlânâ Ali Şîr el-Gucerâtî'den ilim tahsil eden Burhâneddin Kutb-i Âlem (ö.1453) olabilir. Mevlevîlikle ilgili diğer bir göstergesi de *Mesnevî*'de yer alan “Mâ-câ'e illâ rağmete'l-lil âlemin” beytinin şiirde redif olarak kullanılmasıdır. Bu göstergeler neticesinde Mevlevî olan ve Manevî mahlasını kullanan şu iki şairin kısa biyografisi eklenmiştir:

a) Derviş Mânevî (ö. 1572): Selânik'te doğmuş olup hüsn-i hatta yeteneği vardır. Mevlevîliğin hakikatlerine ve *Mesnevî*'nin inceliklerine vakıf olduğu için Ma'nevî mahlasını almıştır. Geçimini Kuran yazmakla sağlamıştır. 980/1572 tarihinde Selanik'te vefat etmiştir.¹²⁹

b) Derviş Mânevî-i Konevî (ö. 1591): Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Mutasavvıf şairlerdendir, mahlası Ma'nevi-i Konevi-i Mevlevî'dir. Mevlevî tarikatına mensuptur. Âşık Çelebi Tezkiresi'ne göre muamma ile meşgul olmuş zayıf bir şairdir.

¹²⁷ Ali Namlı, *a.g.e.*, s. 104.

¹²⁸ Mustafa Özkan, “*Ferahnâme*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 12, İstanbul 1995, s.358.

¹²⁹ Bu paragraf eserin belirtilen sayfasından derlenmiştir: Esrar Dede, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye*, (Haz: İlhan Genç) İlesam, 2000, s. 277.

1591 civarında öldüğünü kaydeden Esrar Dede Tezkiresi ise Âşık Çelebi' nin değerlendirmesini insafsız bulur ve Manevî'nin kuvvetli bir şair sayılabileceğine delil olarak bir şiirini nakleder.¹³⁰

21) Mustafa: Mecmuada 36^b/74'te yer alan beyitte Mustafa mahlası kullanılmıştır fakat şairi tespit edilememiştir.

Fuad Köprülü'nün *Türk Saz Şairleri*¹³¹ adlı kitabındaki Kayıkçı Kul Mustafa'nın şiirleri içinde bu beyit bulunmamaktadır. Şiirin hangi Mustafa mahlaslı şaire ait olduğu tespit edilememiştir.

22) Nâbî: Mecmuada 2^b/4'te yer alan lugazın başlığı "Luğaz-ı Nâbî"dir. Nâbî Divanı¹³²'nı incelendiğinde divanda yer alan 30 lugaz içinde bu lugaz bulunmamaktadır fakat aynı vezinle(fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün) yazılmış 12 lugaz ve aynı nazım şekliyle(Mesnevi) yazılmış 27 lugaz yer almaktadır. Divandaki lugazlar ile yapısal bir benzerlik görüldüğü ve müstensih tarafından "Luğaz-ı Nâbî" başlığı verildiği için divana alınmamış, belki irticalen söylenmiş bir lugaz olduğu düşünülerek Nâbî'nin kısa biyografisini eklemeyi uygun gördük.

a) Nâbî (ö. 1712): 1052'de (1642) Ruha'da (Şanlıurfa) doğdu. Asıl adı Yûsuf olmakla beraber Nâbî mahlasıyla tanındı. Gaffarzâde veya Karakapıcılar ailesine mensup olduğu hakkında söylentiler vardır. Kardeşi Seyyid Ahmed'in el yazması bir *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*'nin iç kapağına yazdığı kayıttan anlaşıldığına göre babasının adı Seyyid Mustafa, dedesi Seyyid Mahmud, dedesinin babası Seyyid Muhammed Bâkır ve onun babası Şeyh Ahmed-i Nakşibendî'dir.¹³³

Bir şiirinden, önceleri İstanbul'da aradığını bulamamaktan dolayı hayal kırıklığına uğradığı, fakat çok geçmeden Sultan IV. Mehmed'in musâhibi Damad Mustafa Paşa ile tanıştığı ve onun ölümüne kadar (1098/1687) süren bu dostluk sayesinde oldukça rahat bir hayata kavuştuğu öğrenilmektedir.¹³⁴

¹³⁰ Bu paragraf eserin belirtilen sayfasından derlenmiştir: Esrar Dede, *a.g.e.*, s. 278.

¹³¹ Fuad Köprülü, *Türk Saz Şairleri I-V*, Akçağ, Ankara 2004 s. 143- 159.

¹³² Ali Fuat Bilkan, *Nâbî'nin Türkçe Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin)*, Doktora Tezi, Ankara 1993.

¹³³ Abdülkadir Karahan, "Nâbî", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 32, İstanbul 2006, s. 258.

¹³⁴ Abdülkadir Karahan, *a.g.e.*, s. 258.

1089'da (1678-79) Nâbî hac farîzasını eda etmek için padişah'tan izin alınca Mısır Valisi Abdurrahman Abdi Paşa'ya bu konuda bir de ferman yazılmıştır. Himaye ettiklerinden biri olup sonradan sadrazamlığa kadar yükselen Râmi Mehmed'i de yanına alarak Urfa yoluyla Medîne-i Münevvere'ye varan Nâbî'nin, "Sakın terk-i edebden kûy-ı mahbûb-ı Hudâ'dır bu" mısraıyla başlayan ünlü na't-gazelini bu sırada kaleme aldığı kabul edilmektedir.¹³⁵

1712 baharında ağır şekilde hastalanan Nâbî Farsça bir tarih kıtası yazdı. Ölümüne işaret eden bu kıta bazılarınca onun ermişliğine yorumlanmıştır. Nâbî 6 Rebûlevvel 1124 (13 Nisan 1712) tarihinde vefat etti ve Üsküdar'da Karacaahmet Mezarlığı'nda Miskinler Tekkesi sofasına defnedildi. "Zelîhâ-yı cihandan çekti dâmen Yûsuf-ı Nâbî" ve, "Gitti Nâbî Efendi cennete dek" mısraları onun ölümüne düşürülmüş tarihlerdendir.

Kaynakların belirttiğine göre Nâbî hoşsohbet, kültürlü, zeki, çok güzel konuşan, şiire kazandırdığı hikemî tarz dolayısıyla kendisinden sıkça söz edilen bir sanatkârdır. Divanı dışında manzum ve mensur eserleri vardır.

Manzum eserleri şunlardır: Divançe, Hayriyye, Tercüme-i Hadîs-i Erbaîn, Hayrabad, Surnâme.

Mensur eserleri şunlardır: Tuhfetü'l Haremeyn, Münşeat, Fetihnâme-i Kamanîçe, Zeyl-i Siyer-i Veysî.

23) Nakşî: Mecmuada 9^b/18'de yer alan Nakşî mahlaslı şiirin Nakşî Akkirmânî'ye ait olması muhtemeldir. Hem hece hem aruzla şiirler yazan Akkirmânî divanındaki 26¹³⁶ şiiri hece vezniyle kaleme almıştır. Mecmuada "Zâhid bizi men' etme" şeklinde başlayan ve hece vezniyle kaleme alınan şiirle Akkirmânî'nin şiirleri arasında biçim, içerik ve kelime seçimleri (Hece ile yazdığı şiirlerde "zâhid" kelimesini 8 yerde kullanmıştır.) bakımından benzerlik vardır. Bu sebeple Nakşî Akkirmânî'ye ait olabileceğini düşünerek onun kısa biyografisini ekledik.

¹³⁵ Abdülkadir Karahan, *a.g.e.*, s. 258.

¹³⁶ Hikmet Atik, "Nakşî Ali Akkirmânî Divanı (İnceleme-Metin)", Doktora Tezi, Ankara 2003, s. 334- 356.

a) Nakşî Akkirmânî (ö. 1655): Halvetî tarikatının büyüklerinden arif ve fazilet sahibi bir zat olup (Aynü'l Hayat) ismindeki manzum tasavvufî eserinde doğum yerinin Divrik olduğu kayıtlıdır. Meşhur ve matbu arifane divanı ile basılı olmıyan “manzume-i Aynü'l-Hayat”, “Vakıat”, “Beyatname”, “Manzûme-i Gavriye” isimlerinde bazı eserleri vardır. Vefatı (Taracı Nakşi) terkibinin delâleti olan 1062 H. dedir.¹³⁷

24) Niyâzî-i Mısırî (ö.1694): Halvetî tarikatının Niyâziyye veya Mısriyye kolunun kurucusu, büyük bir mutasavvıf ve şeyh, Yûnus yolunun güçlü takipçisi, coşkun ve cezbeli bir sûfi şair olan Niyâzî-i Mısırî, Genç Osman tahta çıktığı yıl, 12 Rebîülevvel 1027/8 Şubat 1618 Cuma gecesi Malatya’da doğmuştur.¹³⁸ Niyâzî’nin asıl isim Mehmed’dir. Niyâzî ve Mısırî ise mahlaslarıdır. Mısırî diye anılması, tahsilini Mısır’da yapmasından dolayıdır.¹³⁹

Niyazi'nin babası köyün ayanından ve Nakşibendiyye tarikatı müntesiplerinden Ali Çelebi’dir. Kardeşi Ahmed’le tahsile koyulmuş, halveti şeyhlerinden Hüseyin adlı birisine intisap etmiş, şeyhi Malatya’dan gidince babası, Niyazi’nin kendisi gibi Nakşibendi tarikatine girmesini istemişse de Niyazi, anasının, babasının rızasıyla tahsilini ikmal için 1048 (1638-1639)’de Doğu illerine gitmiş, Diyarbakır, Mardin, Bağdad ve Kerbela’da dört yıl gezmiş, ondan sonra Mısır’a gidip Kadiriyye tarikatine girmiş, Camical-azhar’de tahsiline devam etmiştir.¹⁴⁰

II. Ahmed devrinde (1102-1106 h./1691-1695) Avusturya’ya sefer ilan edilince Niyazi, Allah tarafından gazaya memur olduğunu söyleyip, Yeni Kaplıca civarında Bademli bahçeye çadır kurdurmuş, orada toplanan iki yüz dervişle hareket edeceği sırada, huruc ihtimali düşünülerek Bursa’da oturup, hayır duada bulunmasına dair gelen fermanı dinlemeyip Tekirdağ’ına gitmiş, yapılan tenkide de kulak asmayıp Şevval 1104 (1693)’te Edirneye gelip vaaz etmek üzere Selimiye camiine indiği zaman Limni 'ye sürülmesine dair gelen ferman üzerine camiden alınıp bir tahtırevana bindirilerek Boğazhisarı’ndaki Kapudanpaşa’ya sevk olunmuş ve oradan Limni’ye

¹³⁷ Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *a.g.e.*, s.161.

¹³⁸ Kenan Erdoğan, *Niyâzî-i Mısırî Dîvânı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2019, s.19.

¹³⁹ Kenan Erdoğan, *a.g.e.*, s.21.

¹⁴⁰ Abdülbaki Gölpınarlı, “Niyâzî-i Mısırî”, *Şarkiyat Mecmuası VII*, İstanbul Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1972, s.183.

gönderilmiştir. 20 Receb 1105 (17.Ill.1694) çarşamba günü kuşluk vaktinde 78 yaşında iken Limni’de vefat etmiş, oraya defnolunmuştur.¹⁴¹

Niyâzî Mısrî’nin tarikat çevrelerince çok beğenilen divanı ve büyük bir kısmı birkaç yapraklık risâlelerden oluşan otuzu aşkın eseri bulunmaktadır.

Arapça eserleri içinde en önemlisi Ehl-i beytin faziletlerini temel alan “Mevâ’idü’l-‘irfân” adlı eseridir.

Türkçe eserlerinden bazıları da şunlardır: Tuhfetü’l-uşşâk, Risâle-i Devriyye, Ta‘bîrâtü’l-vâkıât, Şerh-i Esmâü’l-hüsnâ, Şerh-i Nutk-ı Yûnus Emre.

25) Recâ’î: Mecmuada 28^a/53’te bir beyti bulunan Recâ’î mahlaslı şairin kim olduğu tespit edilememiştir. 15, 16, 17 ve 19. yüzyıllarda yaşamış pek çok Recâ’î mahlaslı şairler vardır.

26) Senâ’î: Mecmuada 29^b/56’da yer alan şiir Emine Öte’nin incelemesini yaptığı Senâ’î Dîvânı¹⁴²’nda bulunmamaktadır. Diğer Senâ’î mahlaslı şairlerin - Senâ’î Mehmet Efendi (16.yy), Hasan Senâ’î Efendi(18.yy)- tespit edilen bir divanı olmadığı için karşılaştırma yapılamamıştır.

Diğer bir ihtimal de bu şiirin Senâ’î’nin divana alınmamış şiirlerden birisi olmasıdır. Bu ihtimal dolayısıyla divanı bulunan Senâ’î mahlaslı şairin kısa biyografisini eklemeyi uygun gördük.

a) Senâ’î (ö. 1783): XVIII. yüzyılın ortalarında yaşayan Senâ’î’nin asıl adı Ali’dir. Hayatı hakkında bilgi yok denecek kadar azdır. Divanında kendisinden çok fazla bahsetmeyen Senâ’î sadece şu beytiyle asıl ismini söylemektedir:

Şarîkim Celvetî kemter gedâyım

Senâ’î mahlasım ismim ~Alidir¹⁴³

¹⁴¹ Abdülbaki Gölpınarlı, *a.g.e.*, s. 185.

¹⁴² Emine Öte, “Senâ’î Dîvânı Tenkidli Metin”, Master Tezi, Ankara, 2000.

¹⁴³ Emine Öte, *a.g.e.*, s. X.

Divanını H. 1182 tarihinde tertip ettikten sonra H. 1199 senesinde vefat edince postnişin olduğu dergâh sahasına gömülmüştür.¹⁴⁴

27) Seyyid Süleyman: Mecmuada 12^a/ 22 ve 28^a/52. şiirler Seyyid Süleyman'a ait aynı şiirdir. Şiirin hangi Seyyid Süleyman'a ait olduğunu tespit edemediğimiz için bu mahlası kullanan 2 şairin biyografisini ekledik.

a) Seyyid Süleyman (ö. 1654): Alaiye'de doğdu. Eğitimi tamamladıktan sonra Bursa'ya gitti. Halvetî tarikatına intisap etti. Bursa'da Fenârî Ahmed Paşa Zaviyesi şeyhi oldu. Tokatlı Şeyh Hayreddin Efendi ve damadı olan Şeyh Ali Efendi'ye bağlandıktan sonra onların manevi işaretiyle İstanbul'da Kasımpaşa semtine yerleşti. Bir süre burada kaldı. Yine Şeyh Ali Efendi'nin işaretiyle Bursa'ya tekrar dönerek irşat vazifesi gördü. 27 Cemaziyelevvel 1064 / 15 Nisan 1654 yılında vefat etti ve kendi zaviyesine defnedildi. Âlim, ârif, zâhid ve takva ehli bir kişiydi. İlahileri vardır.¹⁴⁵

b) Seyyid Süleyman (ö. 1900): Seyyid Abdulah'ın oğlu olarak Ankara'nın Çubuk ilçesinin Alevi köyü olan Susuz'da 1857 (H.1274) yılında doğmuştur. Yörede güçlü bir Hak âşığı olarak bilinir. Susuz Köyü, Cibali Sultan'a bağlıdır. Cibali Sultan, Fatih devrinde yaşamış, İstanbul'un fethine Bursa Subaşı ve Cebeci Ağası olarak katılmış Horasan erenlerindendir. Keza bu bölge halkının Horasan'dan bölgeye gelmiş ve burayı yurt tutmuş olduğuna ve buradaki Alevi Dedelerinin Peygamber soyundan geldiğine inanılmaktadır. Seyyid Süleyman da bu bağlamda Peygamber soyundandır. Kaynaklar Seyit Süleyman'ın ümmi bir Hakk âşığı olduğunu yazar. Ona bu insan üstü yeti Tanrı'dan verilmiştir. Zira deyiş ve düvaz imamlarında zikrettiği birçok ayet, sure ve hadis vardır.

Seyyid Süleyman, yedi yıl gibi kısa bir sürede pek çok deyiş, nefes ve düvazımam söylemiştir. Ne var ki şiirlerden pek çoğu kaydedilmemiştir. Ancak ağızdan ağıza söylenerek aktarılan eserlerinden bir kısmı günümüze ulaşmıştır.

¹⁴⁴ Ahmed Bâdî, *Riyâz-ı Belde-i Edirne: 20. yüzyıla kadar Osmanlı Edirne'si* (Haz: Niyazi Adıgüzel, Raşit Gündoğdu), Trakya Üniversitesi, Edirne 2014. s. 452.

¹⁴⁵ Hüseyin Gönel, "Şeyh Seyyid Süleyman Efendi", Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, 2014.

Değiş ve düvazimamları cem âyinlerinde de söylenmektedir. Eserleri sınırlı bir çevre tarafından bilenen Seyyid Süleyman 1900 (H. 1317)'de vefat etmiştir.¹⁴⁶

28) Sezâî-yi Gülşenî (ö. 1738): 1080'de (1669) Mora yarımadasının kuzeydoğusunda yer alan Gördüs (Korinthos) kasabasında doğdu. Hayatı hakkındaki bilgiler Mektûbât adlı eserinin baş tarafına konulan biyografisine dayanmaktadır. Adı Hasan olup "Sezâî"nin ona mahlas olarak Niyâzî-i Mısırî tarafından verildiği rivayet edilir.¹⁴⁷

Sezâyî 18 yaşında iken h.1098(m.1687) yılında Venediklilerin Mora'yı işgali üzerine doğmuş olduğu Korent kasabasından ayrılmak mecburiyetinde kalır ve bir gemiye binerek İstanbul'a gelir.¹⁴⁸ İstanbul'a giderken gemide karşılaştığı bir Halvetî şeyhinin etkisiyle tasavvufa ilgi duymaya başladı ve Edirne'de Şeyh Âşık Mûsâ Hankahı'nın postnişini Gülşenî şeyhi Mehmed Sırrî Efendi'ye intisap etti. Mehmed Sırrî Efendi'nin yaklaşık iki yıl sonra vefatı üzerine seyrüsülûkünü La'î Mehmed Fenâî Efendi'nin yanında tamamlayıp hilâfet aldı. Gülşenî Veli Dede Zâviyesi'nde irşad faaliyetine başladı.¹⁴⁹

Sezâyî Edirne'de Âşık Mûsâ hankâhında 38 yıllık bir şeyhlikten sonra (18 Ramazan 1151-29 Aralık 1738, gece dört buçukta)

Râhî aşka cânını kurbân iden
Bî-gümân ol vâsıl-ı cânân olur

Gülşeniden bir kadeğ nûş eyleyen
Ey Sezâyî layık-ı Yezdân olur

beyitlerini söylerek 71 yaşında vefat etmiştir.¹⁵⁰

Yakın çevresine ve devlet ricaline yazdığı mektuplarının toplandığı Mektûbât-ı Sezâyî; Niyâzî-i Mısırî'nin, "Halk içre bir âyîneyim herkes bakar bir an görür"

¹⁴⁶ Zehra Sema Demir, "Seyyid Süleyman", Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, 2014.

¹⁴⁷ Hikmet Konur, "Sezâî-yi Gülşenî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.37, İstanbul 2009, s. 79.

¹⁴⁸ Ali Rıza Özuygun, "Hasan Sezâyî'nin Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri, Divanı'nın Tenkitli Metni ve İncelemesi", Doktora Tezi, Erzurum, 1999, s. 5.

¹⁴⁹ H. Konur, *a.g.e.*, s. 80.

¹⁵⁰ Ali Rıza Özuygun, *a.g.e.*, s. 8.

mısrayıyla başlayan gazelinin şerhini içeren Şerh-i Gazel-i Niyâzî-i Mısrî adlı eserleri ve bir de divanı mevcuttur.

29) Şemsî (ö. 1597): 926 (1520) yılında Tokat'ın Zile kazasında doğdu. Horasan'dan Zile'ye göç eden Ebü'l-Berekât Muhammed Efendi'nin oğludur. Adı Ahmed olup esmer olduğundan Kara Şems diye tanınır.¹⁵¹ Yedi yaşında iken babasıyla Amasya'ya giden Şemseddin Sivasî, babasının şeyhi ve Seyyid Yahyâ-yı Şîrvânî'nin halifesinin halifesi Amasyalı Muslihiddîn'e ve aynı koldan gelen Şirvanlı Mecdüddîn'e intisap etmiştir. Şeyhinin teveccühünü kazandıktan sonra memleketine dönen Şemseddin Sivasî, daha sonra Tokat'a giderek Arakiyecizâde Şemseddin Efendi'den ilim tahsil etmeye başlamıştır.¹⁵²

Sivas Valisi Hasan Paşa, inşa ettirdiği Meydan Camii'nin (Yenicami) vâizlik görevi için kendisini Sivas'a davet etti. Bu daveti, Zile'deki yaşlı babasının ve Tokat'taki şeyhinin izniyle ve ailesiyle talebelerini de beraberinde götürmek şartıyla kabul etti. Sivas'ta vâizliğin yanı sıra bir tekke açarak irşad faaliyetine başladı.¹⁵³

Bütün kaynaklar onun Eğri seferine katıldığını ve bizzat savaşta bulunduğunu yazmaktadırlar. Şemseddin Sivasî, 1006 (1597) yılında Sivas'ta vefat etmiştir.¹⁵⁴

Divan sahibi olan Şemseddin Sivasî'nin kırka yakın manzum ve mensur eseri vardır. Farsça ve Arapçadan tercümeler de yapmıştır.

Manzum eserlerinden bazıları şunlardır: Süleymânâme, İbretnümâ, Gülşen-âbâd, Mevlid, Heşt Bihişt.

Mensur eselerinden bazıları şunlardır: Menâkıb-ı Çehâr Yâr-ı Güzin, Emr-i İlâhi ve Hüccet-i İlâhi, Nakdü'l hâtr.

30) Şeyh Ya'kûb Efendi (ö. 1642-43) İstanbul'da doğdu. Şeyh Ramazan Efendi'nin Şerbetî Şeyh Mehmed Efendi'nin hizmetinde bulundu. Daha sonra hilafet alıp irşat vazifesiyle Bursa'ya gitti. Bursa'da Karaağaç Tekyesi şeyhi oldu. Bu vazifede iken

¹⁵¹ Hasan Aksoy, "Şemseddin Sivâsî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 38, İstanbul 2010, s. 523.

¹⁵² Recep Toparlı, *Şemseddin Sivâsî Dîvânı*, Şemseddin Sivasî Külliyyatı 1, Sivas 2015, s.17.

¹⁵³ Hasan Aksoy, *a.g.e.*, s. 524.

¹⁵⁴ Recep Toparlı, *a.g.e.*, s. 18.

hicri 1052 (1642-1643) yılında vefat etti. Yerine oğlu Şeyh Mehmed geçti. Karaağaç Tekyesi'nde medfundur. Baldırzâde Şeyh Mehmed Selîsî Efendi'nin "Gitdi ukbâya meded Ya'kûb Efendi hû didi" (1052) mısraı vefatına tarihtir.¹⁵⁵

31) Şeyhoğlu (ö.1512): Mecmuada Bursalı Âşık Yûnus'un şiirine Şeyhoğlu tarafından nazire yazılmıştır. Kuvvetle muhtemel bu şiire nazire yazan Hurşidname'nin yazarı Şeyhoğlu (ö.1414?) değildir. Çünkü Bursalı Âşık Yûnus (ö. 1439) ile Şeyhoğlu'nun karşılaşması ya da birbirlerini tanıması zamansal olarak zordur. Diğer kuvvetli ihtimal de şiirlerinde Yusuf ve Şeyhoğlu mahlaslarını kullanan Şeyh Baba Yûsuf Efendi (ö. 1512)'dir. Yûnus Emre'nin etkisinde şiirler kaleme alan Şeyh Baba Yûsuf Efendi'nin kısa biyografisini buraya ekledik.

a) Şeyh Baba Yûsuf Efendi (ö. 1512)¹⁵⁶: Anadolu'da yetişen evliya zatlardan olan Baba Yûsuf, Sivrihisar'da doğduğu için, doğduğu yere istinaden kaynaklarda "Sivrihisârî" veya "Seferihisârî" lakabıyla anılmaktadır. Ayrıca, Bâyezîd Han'la Baba Yûsuf arasında yapılan, babalık ve oğulluk akdinden sonra, Bâyezîd Han'ın Baba Yûsuf'a "Baba" diye hitap ettiği ve bundan dolayı Baba Yûsuf'un "Baba" lâkabıyla da anıldığı halk arasında söylenmektedir.

Baba Yûsuf'un doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber İstanbul'un fethini gördüğünü düşünebiliriz. Buradan hareketle de, Baba Yûsuf'un XV. asrın ikinci çeyreğinde doğduğunu söyleyebiliriz.

Şiirlerinde genel olarak Yûsuf buna ek olarak Hakîkî mahlasını kullanan şair "Mevhûb-ı Mahbûb" adlı eserinin 7 beytinde "Şeyhoglu", 2 beytinde ise Şeyhoğlu manasına gelen "İbn-i Şeyh" mahlasını kullanmıştır.

Tespit edilen 5 eseri vardır: Divan, Risâlet'ün- Nûriye, Tefsir, Mevhûb-ı Mahbûb, Kıyâfetnâme.

32) Üftâde (ö. 1580): Bursa'nın Araplar mahallesinde doğdu. Doğum tarihi kaynaklarda 895 (1490) olarak verilmekteyse de müridi Aziz Mahmud Hüdâyî'nin Vâkı'ât'ında geçen bir ibareden 900 (1495) yılı civarında dünyaya geldiği

¹⁵⁵ Hüseyin Gönel, "Ya'kûb", Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, 2014.

¹⁵⁶ Bu bölüm eserin belirtilen sayfa aralığından derlenmiştir: Ahmet Kartal, "Şeyh Baba Yûsuf Sivrihisârî ve Eserleri", Kırklareli Üniversitesi, bilig-7/Güz '98, s. 139-144.

anlaşılmaktadır. Adı Mehmed, lakabı Muhyiddin'dir. Şiirlerinde kullandığı "Üftâde" mahlasıyla tanınır. Babasının Manyas'tan gelip Bursa'ya yerleştiği kaydedilmektedir. Üftâde, çocuk yaşlarında intisap ettiği Bayramî şeyhlerinden Muk'ad Hızır Dede'nin teşvikiyle ilim tahsiline başladı.¹⁵⁷ Hızır Dedenin vefatından sonra Şeyh-i Ekber hazretlerinin ruhaniyetlerinden feyiz aldıkları (Vakıât) kitabının muhteviyatından anlaşılmaktadır.¹⁵⁸

Üftâde, gençlik yıllarında vefatına kadar müezzinlik, imamlık ve irşat hizmetleriyle devamlı olarak cemaatle iç içe yaşamış, halkın arasına girmiş ve insanlardan kopmamıştır.¹⁵⁹ Ne zaman başladığı bilinmemekle beraber Üftâde, devlet ricali tarafından resmen Emir Sultan Camii hatipliğine de tayin edilmiştir.¹⁶⁰

Üftâde'nin tarikat silsilesi Hızır Dede ve Akbıyık Sultan vasıtasıyla Hacı Bayrâm-ı Velî'ye ulaşır. Celvetiyye tarikatı Aziz Mahmud Hüdâyî'ye nisbet edilmekteyse de seyrüsülûk usulü bakımından celveti esas alan Üftâde'dir. Bu sebeple onun Celvetiyye'nin pîri olduğu da söylenebilir.¹⁶¹

Üftâde; Kanuni Sultan Süleyman, III. Murad ve annesi Nur Banu Sultan, Yavuz Sultan Selim gibi devrin sultan ve annelerinin dikkatini celp etmiş, davetleri üzere onlarla görüşmüş; Lala Mustafa Paşa gibi birçok devlet ricaliyle irtibatta olmuş hatta bunlardan bir kısmının da müridi olmuştur.¹⁶²

Üftâde, uzun ve bereketli bir ömür sürdükten sonra doksan üç yaşları civarında 988(1580) yılında Hakk'a yürümüştür.¹⁶³

Yûnus Emre tarzında sade bir dille ârifane şiirler yazan Üftâde'nin şiirleri tekke çevrelerinde büyük ilgi görmüş, bunlardan bazıları ilâhî şeklinde bestelenerek okunagelmıştır.¹⁶⁴ Henüz nüshasına ulaşılamamış olan Hutbe Mecmuası, sözlerinin

¹⁵⁷ Nihat Azamat, "Üftâde", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 42, İstanbul 2012, s.282.

¹⁵⁸ Bursalı Mehmed Tahir, a.g.e., s. 215.

¹⁵⁹ Mustafa Bahadıroğlu, *Celvetiyye'nin Piri Hz. Üftâde ve Divan'ı*, Üftâde Kur'an Kursu Öğrencilerini Koruma Derneği, Bursa 1995, s.56

¹⁶⁰ Mustafa Bahadıroğlu, a.g.e., s.57.

¹⁶¹ Nihat Azamat, a.g.e., s.282.

¹⁶² **Bu paragraf eserin belirtilen sayfa aralığından derlenmiştir:** Mustafa Bahadıroğlu, a.g.e., s. 60-63.

¹⁶³ Mustafa Bahadıroğlu, a.g.e., s. 64.

¹⁶⁴ Nihat Azamat, a.g.e., s. 282.

müridi Aziz Mahmud Hüdâyî tarafından kaydedilen Vâkı'ât adlı eseri ve bir divanı vardır.

33) Yetîm: Mecmuada 25^b/47'de yer alan şiir “yâ Resûlallâh” rediflidir. Yetîmî divanı¹⁶⁵nda hiç bu redifle yazılmış şiir bulunmamaktadır ama yine de divana alınmamış bir şiir olabileceği için Yetîmî Ali Çelebi'nin kısa biyografisini buraya ekledik. 16, 17 ve 18. yüzyıllarda yaşayan diğer Yetîmî mahlaslı şairlerin divanı olmadığı için karşılaştırılamamıştır.

a) Yetîmî Ali Çelebi (ö. 1553): Yetîm'in asıl adı Ali'dir. Kendisi İstanbulludur. Şairin Doğum tarihi belli değildir. H. 960/M. 1552'de vefat ettiği belirtildiğine göre, tahminen Hicrî 9. asır sonunda yani Miladî XV. yüzyılın sonlarında doğduğunu söyleyebiliriz.

Ailesi hakkında elde ettiğimiz tek bilgi, babasının II. Beyazid(1480-1512) ve I. Selim(1512-1520) zamanında turnacıbaşı olduğudur.¹⁶⁶

34) Yûnus Emre: Yûnus Emre'nin hayatı ve yaşadığı çağ hakkında bilinen hususlardan biri, Risâlet-ün-Nushiyye adlı eserini H. 707/ M. 1307-1308 tarihinde yazmış olmasıdır.¹⁶⁷ Eserini olgun ve ilerlemiş bir yaşta yazdığı anlaşılan Yûnus Emre, son zamanlarda bir mecmuada bulunan kayda göre, H. 720/M. 1320-1321 tarihinde vefat etmiştir. Adnan S. Erzî'nin İstanbul Bayezit Devlet Kitaplığındaki bir mecmuada(No: 7912) bulunduğu kayıt şöyledir: “Vefât-ı Yûnus Emre, sene 720, müddeti-i ömr 82”. Bu sözlerden şâirimizin H. 638/M. 1240-1241 yılında doğduğu ortaya çıkmaktadır.¹⁶⁸

Yûnus Emre'nin nereli olduğu, nerede tahsil gördüğü, nerelerde bulunduğu, nasıl yaşadığı hususlarında da elde kesin bilgi yoktur¹⁶⁹. Tarihî kişiliği menkıbelerle iç içe giren Yûnus Emre'nin destanî hayatına dair ilk ve en geniş mâlûmat Uzun

¹⁶⁵ Zehra Piroğlu, “Yetîmî (Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Divanının Tenkidli Metni)”, Yüksek Lisans Tezi, Konya 1996.

¹⁶⁶ Zehra Piroğlu, “Yetîmî (Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Divanının Tenkidli Metni)”, Yüksek Lisans Tezi, Konya 1996, s.16.

¹⁶⁷ Faruk Kadri Timurtaş, *Yûnus Emre Dîvânı*, Tercüman, 1001 Temel Eser, 1972, s. 13.

¹⁶⁸ Faruk Kadri Timurtaş, *a.g.e.*, s. 14.

¹⁶⁹ Faruk Kadri Timurtaş, *a.g.e.*, s. 15.

Firdevsî'nin (ö. 918/1512) yazdığı sanılan Vilâyetnâme-i Hacı Bektâş-ı Velî'de yer almaktadır.¹⁷⁰

Yûnus Emre'nin mürşidi Tapduk Emre'dir, ancak tarikatı kesin olarak belli değildir; bu konuda da değişik görüşler ileri sürülmüştür. Bir kısım araştırmacılar Yûnus'un tarikat pîrlerini Horasan'a bağlarken onun Nakşî, Halvetî, Mevlevî olduğunu veya Kâdirîliğe mensup bulunduğunu söylemiştir. Bunların içinde üzerinde en fazla durulan tarikatlar Mevlevîlik'le Bektaşîlik'tir. Yûnus, divanında tarikat silsilesini Tapduk Emre, Barak Baba ve Sarı Saltuk şeklinde kaydetmiştir.¹⁷¹

35) Zâkir: Mecmuada Âşık Yûnus'un şiirine yazdığı naziresiyle yer alır fakat bu nazirenin hangi Zâkir mahlaslı şaire ait olduğu tespit edilememiştir. Âşık Yûnus'a nazire olduğu için Bursa'da medfun olan Zâkir Baba'nın bu şiiri yazması muhtemeldir. Bir diğer ihtimal de Âşık Zâkirî'dir. Bu iki şairin kısa biyografisini ekledik.

a) Zakir Baba(ö. 1413-1421): Hz. Emir hulefâsındandır. I. Mehmed(Çelebi) zamanında (1413-1421) vefat eyledi. Bursa'da medfundur. Ermiş sayılanlardandır.¹⁷²

b) Zâkirî(ö. 1623): Hayatı hakkında çok fazla bilgi bulunmayan Hasan, şiirlerinde Zakirî mahlasını kullanmıştır. Zakirî, Foça'da doğmuştur. Musikişinas olduğu ifade edilen Zakirî, genç yaşta İstanbul'a gelmiş ve devrin tanınmış mutasavvıflarından Nureddinzâde'ye intisap etmiştir. Bağlı olduğu tekkenin zakirbaşlığına getirilmiştir. İlahileri ile tanınan Zakirî, kendi şiirleri dışında başka şairlerin şiirlerini de bestelemiştir

Zakirî'nin Ahmet Necdet'in *Tekke Şiiri* adlı eserinde iki şiiri tespit edilmiştir. Dinî-tasavvufi konularda yazılan bu şiirlerin dili sade ve anlaşılırdır.¹⁷³

36) Zârî: Mecmuada Yûnus Emre'nin şiirine yazdığı naziresiyle alır fakat bu nazirenin hangi Zârî mahlaslı şaire ait olduğu tespit edilememiştir.

¹⁷⁰ Faruk Kadri Timurtaş, *a.g.e.*, s. 14.

¹⁷¹ Mustafa Tatcı, "Yûnus Emre", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 43, İstanbul 2013, s. 601.

¹⁷² Mehmed Süreya, *Sicill-i Osmanî*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları 30, C. 5, İstanbul 1996, s. 1704.

¹⁷³ Zeynep Safiye Baki, "Zakîrî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2014.

2.1.4. Şiirlerin Bazı Muhteva Hususiyetleri

Ankara Milli Kütüphane'ye 3070 numarasıyla kayda alınmış şiir mecmuasındaki şiirler muhteva açısından incelemeye tabi tutulmuştur.

Mecmualar içinde bulunduğu döneme ayna tutan önemli eserlerdir. Bu sebeple dönemin değer yargıları, düşünce anlayışı, şahısların toplumsal değişimlere verdikleri tepkiler, edebiyat ve kültür zevklerindeki tercihler gibi birçok şey hakkında bilgi sahibi olabiliriz. Mecmuadaki beyitler konu başlıklarına göre sıralanmış ve muhtevayla ilgili kısa bilgiler eklenmiştir.

2.1.4.1. Aşk ve Âşık

Arapça aslı *ışk* olup sözlükte “şiddetli ve aşırı sevgi; bir kimsenin kendisini tamamen sevdiğine vermesi, sevgilisinden başka güzel görmeyecek kadar ona düşkün olması” anlamına gelir. Lugat kitaplarında aşk kelimesinin sözlük anlamının, aynı kökten olup “sarmaşık” anlamına gelen *aşeka* ile yakından ilgili olduğu belirtilir. Buna göre sarmaşığın kuşattığı ağacın suyunu emmesi, onu soldurup zayıflatması ve bazan kurutması gibi aşırı sevgi de sevenin sevdiğinden başkasıyla ilgisini kestiği, onu sarartıp soldurduğu için bu duyguya aşk denilmiştir.¹⁷⁴

Klasik edebiyatın özünü oluşturan aşk hem mecazi hem ilahi aşk olarak şiirlerde yer edinmiştir. Tekke-tasavvuf edebiyatında ise yalnızca Allah'a duyulan muhabbeti karşılayacak şekilde kullanılmıştır.

Klasik edebiyatta olduğu kadar tasavvuf kültüründe de aşkın bu kadar merkezî bir konumda olmasında şiirlerde sıkça karşımıza nâkıs iktibasıyla çıkan “küntü kenz” hadîs-i kudsînin etkisidir.

Hadîs-i kudsî diye rivayet edilen ve tasavvuf çevresinde büyük ilgi gören, “Ben gizli bir hazine idim, bilinmeyi istedim ve bu yüzden âlemi yarattım” (bk. Aclûnî, II, 132) anlamındaki sözde geçen “bilinmek”ten maksadın mârifet, “istemek”ten maksadın da muhabbet yani aşk olduğunu belirtir. Ona göre Allah'ın sevgiyle tecelli etmesinden âlem meydana gelmiştir. Bu ilk tecelliye “hakikat-i Muhammediyye” de

¹⁷⁴ Süleyman Uludağ, “Aşk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 4, İstanbul 1991, , s. 11.

denir. Âlemin var olma sebebi Hz. Peygamber'in hakikati yani Allah'ın ona olan ezeli aşkıdır. Bundan dolayı Hz. Peygamber'e "habîbullah" ve "mahbûb-i kibriyâ" denilmiştir.¹⁷⁵

İncelemesini yaptığımız mecmua ilahi mecmuası olduğu için aşk, âşık, cânan gibi kavramlar şiirlerde ilahi aşk kapsamında kullanılmaktadır.

Aşk her zaman âşık tarafından talep edilen, arzulanan ve her an ulaşılacak istenen şeydir. Aşk, âşığı yaksa bile bundan memnun olur, bir an bile aşktan ayrı düşmek istemez:

Himmet iğsân eyle baña ~âşıklık bağışla baña

~İşkuñ odundan at cânâna şöyle yanayım gideyim(~Abdürreğim Tırsı, 72/3)

2.1.4.2. Sevgili

Tasavvufta "sevgili, cânân" kelimelerinden maksat Cenâb-ı Allah'tır. Na'tlerde de cânân makamına Hz. Muhammed konulmuştur.

Şairin tek istediği sevgilisine ulaşmaktır ama onun Allah'tan başka sevgilisi de yoktur. Günahları sebebiyle de Allah'ın huzuruna gitmeye çekinmektedir:

İlâhî yâri kıl baña ki senden ğayr[ı] yârüm yok

Ne yüz ile varam saña günâhdan ğayr[ı] kârum yok(Üftâde, 14/1)

Şair beyitte Hz. Muhammed'e olan muhabbetini ifade ederken "cümleñ cânânı" vurgusu yapar. Sadece kendisinin değil bütün yaratılmışların sevdiği kişidir Hz. Mustafa:

Cümleñ cânânı sensin cânâ cân [yâ] Muşşafâ

Derdimüñ dermânı sensin cânâ cân [yâ] Muşşafâ (Mahlassız, 1/1)

2.1.4.3. Gül - Bülbül

¹⁷⁵ Süleyman Uludağ, *a.g.e.*, s. 13.

Klasik edebiyatta en çok karşımıza çıkan bu kelimeler sembolik olarak “âşık ile sevgili”yi karşılar. Gül mecazî aşıkta sevgiliyi karşıladığı kadar Tasavvufî sembolizmde gül, ilâhî güzelliği ve Allah’ın mahbûbu Hz. Muhammed’i de temsil eder. Tasavvufî sembolizmde gonca halindeki gülün *vahdeti*, açılmış gülün *kesreti* ifade etmesine karşılık *gülşen* gönül açıklığını yahut kirinden, pasından temizlenerek ilâhî güzelliğin yansımasına hazır hale gelmiş kalbi ifade eder.¹⁷⁶

Mutasavvıflar veya tasavvufa meyyal şairler bülbülü daha geniş anlamlı bir alegori olarak kullanmışlardır. Onlara göre bülbül ilâhî aşkla yanan can ve ruhun timsalidir. O bu dünyada veya ten kafesinin içinde uzak kaldığı ezelî gül bahçesinin hasretiyle feryat eden bir Hak âşığıdır.¹⁷⁷

Şair, seher vakti açılan güller ile öten âşık bülbüllerin, menekşe ve sümbüllerin tek arzusunun Hak olduğunu dile getirir:

Seğerde açılır güller öter şürde bülbüller

Benefşelerle sümbüller şaşa ~âşık seni ister (Hüdâyî, 24/4)

Beyitte gülden ayrı düşen bülbülün her an fikrinde gül olduğu dile getirilir:

Garib bülbül illerde fikri anuñ güllerde

Bağrı durmaz göllerde ~ummân ister bu göñül (Nağsî, 18/3)

2.1.4.4. Sembolik Şahıslar

2.1.4.4.1. Mecnun

Leyla ile Mecnun hikâyesi doğu edebiyatında sıkça işlenen, aynı adla birçok eserler kaleme alınan aşk hikâyesidir. Özellikle Arap, Türk, Fars ve Urdu edebiyatlarında ele alınmış bu aşk hikâyesinin iki kahramanından biri olan Mecnûn, 70 (689) yılı civarında öldüğü ve adının Kays b. Mülevvah el-Âmirî olduğu kabul

¹⁷⁶ Bu paragraf adı geçen eserin belirtilen sayfasından derlenmiştir: Cemal Kurnaz, “Gül”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 14 İstanbul 1996, s. 221.

¹⁷⁷ Cemal Kurnaz, “Bülbül”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 6, İstanbul 1992, s.486.

edilen şairin lakabıdır. Leylâ'ya duyduğu aşk yüzünden aklını kaybetmesi sebebiyle kendisine takılan bu lakap sonraları isminin yerini almıştır.¹⁷⁸

Zülf; tasavvufta hiç kimsenin ulaşamadığı gaybî hüviyet ve kesrettir. Hakk'ın zâtı ve kühü anlamına gelmektedir. Şair bu zülfe binlerce mecnunun bağlı olduğunu vurgulamıştır:

Zülfünü her bir telinde bağlı biñ mecnûnu gör

Ĥaşşınuñ leylindeki yüz bin meh-i tâbâna bağ(Niyâzî, 48/4)

2.1.4.5. Peygamberler

2.1.4.5.1. Hz. Muhammed

İslam dininde Allah tarafından insanlara gönderilen peygamberlerin sonuncusu olan Hz. Muhammed'in kendine has beş ismi vardır ve bu isimler daha öncesinde başka bir insana verilmemiştir: Muhammed, Ahmed, Mahi, Haşir ve Âkîb. Hz. Peygamber'in yaygın adlarından biri de Mustafâ olup "seçilmiş" anlamında bir sıfattır.¹⁷⁹

Şair, Hz. Muhammed'in üç ismini de anacak şekilde dörtlükte kullanmıştır:

Yaraddı Muşşafâ bir adı Ağmed

Diledi ümmetini eyledi minnet

Şefâ'at kıla bize surûr Muğammed

Ben Hû dimeyince eylenemez (Mahlassız, 25/3)

Hadis ve siyer literatüründe Hz. Peygamber'e ait çeşitli hissî mucizelere yer verilmiş, bunun için listeler düzenlenmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır: Ağacın hareket ederek Resûlullah'ın yanına gelmesi, çakıl taşlarının kendisine selâm vermesi, devenin halinden şikâyetle bulunması, kızartılmış koyun etinin, zehirli olduğunu

¹⁷⁸ İsmail Durmuş, "Leylâ ve Mecnûn", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 27, Ankara 2003, s. 159.

¹⁷⁹ M. Yaşar Kandemir, "Muhammed", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 30, Ankara 2020, s. 421.

Resûl-i Ekrem'e haber vermesi, nübüvvet öncesinde bir bulutun onu devamlı gölgelendirmesi, omuzları arasında nübüvvet mührünün bulunması, karanlık ve yağmurlu bir gecede yolculuk yapma durumunda olan bir sahâbîye verdiği asânın yolunu aydınlatması, az miktarda su ve yiyeceklerle çok sayıda insanın doyurulması.¹⁸⁰

Şair, alemlerin Allah tarafından yaratılma gayesinin Hz. Muhammed olduğunu vurgular:

Çağ te'ālā senüñ içün yaradıdır âlemi

Kul olubdur saña cümle şāh-ı sulṣān Muṣṣafā (Mahlassız, 1/3)

Bu beyitlerde de Hz. Muhammed'in doğumunda gerçekleşen mucizeler dile getirilir:

Ananuç rağmünden düşdi küffā[r]ların ṣāklı şaşdı

Biñ kilise yere geçdi Muğammed doğduğı gece(Ṭāşık Yūnus, 31/3)

Gūri kızları geldiler kundağuş bile şardılar

Muğammed'[e] yüz sürdiler Muğammed doğdu[ğı] gice(Ṭāşık Yūnus, 31/4)

2.1.4.5.2. Hz. Âdem

İlk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem bu hususuyla şiirlerde yer edinir. Kur'ân-ı Kerîm'e göre Âdem'in yaratılışının diğer insanlarınki gibi olmadığı kesindir. Özellikle Âl-i İmrân sûresinin elli dokuzuncu âyetinde, "Allah nezdinde -yaratılış bakımından- İsâ'nın durumu Âdem'e benzer; Allah onu topraktan yarattı; sonra ona 'ol!' dedi ve oluverdi" denilerek bu iki peygamberin yaratılışlarındaki olağan üstü duruma işaret edilmiştir.¹⁸¹

¹⁸⁰ İlyas Çelebi, "Muhammed", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 30, Ankara 2020, s. 444.

¹⁸¹ Süleyman Hayri Bolay, "Âdem" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 1, İstanbul 1988, s. 358.

Şair, Hz. Âdem ile Havva'nın yaratılışındaki sırlara ve Bakara Suresi 31. ayette geçen “*ˆallem-el esmā*”ya, Hz. Âdem’e isimlerin öğretilmesindeki sırlara dikkat çekmektedir:

Ne sırdur Âdem ü Gavvā ne sırdur *ˆallem-el esmā*

Ne sırdur Sidre vü Şübā haber vir ˆarş-ı aˆlādan (Niyāzī, 50/2)

2.1.4.5.3. Hz. İ̇sā

Hz. İ̇sā Kur’ân-ı Kerîm’de İ̇sā, İbn Meryem ve Mesîh şeklinde zikredilen, kendisine İncil’in verildiği, Hz. Muhammed’i müjdelediği bildirilen, “Allah’tan bir ruh ve kelime” olarak tavsif edilen, ancak kul olduğu vurgulanan peygamberdir. Hristiyanlık’ta ise İ̇sā Mesîh Tanrı’nın oğlu, dolayısıyla tanrı kabul edilmektedir.¹⁸²

Kur’an’a göre Meryem, ailesinden ayrılarak kendisine tahsis edilen yerde yaşarken Allah’ın ruhunu (Cebrâil) tastamam bir insan şeklinde karşısında görünce korkudan Allah’a sığınarak ondan kendisine dokunmamasını ister. Melek ise ona tertemiz bir erkek çocuk bağışlamak üzere Allah tarafından gönderilmiş bir elçi olduğunu söyler. Meryem’in, kendisine bir erkek eli değmediği, iffetsiz olmadığı halde nasıl çocuğu olabileceğini sorması üzerine melek bunun Allah için kolay olduğunu bildirir (Meryem 19/16-21). Sonuçta Meryem kendisine hiçbir erkek eli değmemişken İ̇sā’ya hamile kalır (Meryem 19/22).¹⁸³

Beyitte, Hz. İsa’nın nefesiyle insanları diriltme mucizesi dile getirilmiştir:

Kimüñdür feyz [ü] hem iğyā ne sırdur hem-dem-i ˆİsā

Nedür Meryem’deki deryā haber vir dürr-i yektādan (Niyāzī, 50/3)

Ümeyye Camii’nde namaz kılanlardandır Hz. İsa:

Üç yüz şināra şey var birsi kısa

Üç yüz elli (hem) başamak başa başa

¹⁸² Ömer Faruk Harman, “İ̇sā”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 22, İstanbul 2000, s. 465.

¹⁸³ Ömer Faruk Harman, a.g.e., s. 469.

Anda nama[z kılmıŖ] ğazret-i ʿİsā.

Ne Ŗerif cāmiʿdür cāmiʿ Ümeyye (Mahlassız, 23/4)

2.1.4.5.4. Hz. Mûsâ

Hem Yahudilik ve Hristiyanlığa hem de İslâm'a göre büyük bir peygamber ve İsrâiloğulları'nı Firavun'un zulmünden kurtarıp hürriyete kavuŖturan bir liderdir.¹⁸⁴

Hz. Mûsâ'nın Tûr dağında Allah ile konuŖması, Allah'ın tecellisiyle dağın yerle bir olması, Kızıldeniz'i yaran ve yılanları yutan meŖhur asası, elinin ıŖık saçması (yed-i beyzâ hadisesi), Hızır (a.s.) ile yaptığı yolculuğu, Firavun ile olan mücadelesi divan Ŗiirine konu olan hadiselerdendir.

Mecma'ul bahreyn¹⁸⁵ "İki denizin birleŖtiĖi yer" anlamına gelen bu bölgede Hz. Musa ile Hızır'ın karŖılaŖtıĖı rivayet edilir. Ŗair de Kur'an'ı Kerîm'deki bu kıssaya atıf yaparak bunlardaki sırra dikkat çeker:

Nedür dillerdeki ʿilmin ne yerdür *mecma'û'l-bağreyn*

Nedür hem remz-i Zülkarneyn Ėaber vir Ėızır u Mûsâ'dan (Niyāzî, 50/4)

2.1.4.5.5. Hz. Eyyûb

Hz. Eyyûb, diğer ilâhî dinlerde olduğu gibi İslâm dininde de sabır ve tahammül timsali olup manzum eserlerde daha çok bu özelliğiyle ele alınmıŖtır.¹⁸⁶

Bedenindeki dayanılmaz dert ve acılara tahammül etmesi sonucu Allah'ın Hz. Eyyûb'a, "Ayağını -yere- vur, su çıksın" diye buyurması, Hz. Eyyûb'un bu emri yerine

¹⁸⁴ Ömer Faruk Harman, "Mûsâ", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 30, Ankara 2020, s. 207.

¹⁸⁵ *mecma'û'l-bağreyn*: "iki denizin birleŖtiĖi yer" anlamındadır. Kehf Suresi'nin 60. ayetinden nâkıs iktibastır. Ayette "مَآءٍ مِّنْ تَحْتِهَا يَجْرِي" *mecme'a'l- bahreyn* şeklinde geçmektedir. Ayetin tamamının meâli "Bir vakit Mûsâ genç adamına, "Ta iki denizin birleŖtiĖi yere varmadıkça yahut (bu yolda) senelerce yürümedikçe durup dinlenmeyeceğim" demiŖti." şeklindedir.

¹⁸⁶ Nureddin Albayrak, "Eyyûb", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 12, İstanbul 1995, s. 17.

getirerek çıkan sudan içmesi ve yıkanmasıyla bütün dertlerinden kurtulması da Şark-İslâm edebiyatlarında yer alan önemli motiflerden biridir.¹⁸⁷

Şair, aşta Hz. Eyyûb'un sabrı gibi bir sabır öğütüyor kendisine. Hz. Eyyûb sabrederek dertlerinden kurtuldu. Kendisini, sen de aynı şekilde sabret sonra dermanı bekle, şeklinde ikaz etmektedir:

~**Āşık Yûnus** hey derde Eyyûb gibi şabreyle

Derde katlanımazsın dermân arzû kılırsın (~**Āşık Yûnus**, 41/5)

2.1.4.5.6. Hz. Ya'kûb – Hz.Yûsuf

Başta Kur'ân-ı Kerîm olmak üzere tefsirlerde, tarih kitaplarında ve kısas-ı enbiyâlarda, Yûsuf ve Züleyha mesnevilerinde Hz. Yûsuf'la ilgili geniş bilgi yer alır. Yûsuf'un güzelliği darbimesel haline gelmiştir.¹⁸⁸

Hz. Yakub'un on iki oğlundan biri olan Hz. Yûsuf'un anlattığı rüyasıyla -on bir yıldızla güneşin ve ayın kendisine secde ettiğini görmesi- babası korkuya kapılmış ve rüyayı kardeşlerine anlatmamasını tembihlemiştir. Allah katından olan bu rüyanın vuku için Hz. Yûsuf kardeşi tarafından kuyuya atılmış, meşakkatli zamanlardan geçip Mısır'a sultan olmuş ve rüyasındaki gibi on bir kardeşi kendisine tabi olmuştur.

Hz. Ya'kûb, Yûsuf'undan ayrı kalmanın ızdırabıyla bir tek sabra sığınmıştır. Şiirde de her ne amaç olur ise olsun ona ancak sabır ile ulaşılabilineceğine vurgu yapılır:

Kendüñi imtiğân eyle kabır ile

Kişinüñ didügi olmaz cebr ile

Ya'kûb Yûsuf'ını buldı şabr ile

Şabrı elden kıoma ~aqluñ var ise (Çağır, 92/4)

2.1.4.6. Dört Halife

¹⁸⁷ Nureddin Albayrak, *a.g.e.*, s.17.

¹⁸⁸ Ömer Faruk Harman, "Yûsuf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 44, İstanbul 2013, s. 4.

İslâm tarihinde Resûl-i Ekrem'in vefatından sonra Hz. Ebû Bekir'e biat edilmesiyle başlayan, daha sonra Hz. Ömer ve Osman'ın hilâfetleriyle sürüp Hz. Ali ile sona eren döneme Hulefâ-yi Râşidîn devri denilir. *Hulefâ halîfe* kelimesinin, *râşidîn* ise “doğru yolda olan, doğruya ve hakka sınıksız sarılan, kemale ermiş” anlamındaki *râşid* kelimesinin çoğuludur.¹⁸⁹

Şair, dört halifenin isimlerini zikrederek onların ashaba hidayet yolunda ışıktan tutan kişiler olduğunu vurgular:

Ol Ebûbekr [ü] ~Ömer ~Osmân ~Ali dört yâridur

Ol risâlet bâğının anlar gül-i gülzâridur

Cümle aşğâb-ı hidâyet râhının envâridur

Ben anuñ âline aşğâbına kurbân olayım(Niyâzî, 79/2)

Ben anuñ lûşfına iğsânına kurbân olayım

2.1.4.7. Şehir, Ülke ve Bölgeler

2.1.4.7.1. Şam

Şam'da Emevîler devrinde yapılmış olan Emeviyye Camii (el-Câmiu'l-Ümevî, Câmiu Benî Ümeyye) mimari özellikleri, süslemelerindeki ihtişam ve haiz olduğu mânevî değerleriyle bütün İslâm âleminde müstesna bir yere sahiptir. Tarih boyunca birçok müellif tarafından söz konusu edilen cami, inşasından sonraki bütün devirlerde methiyelere mazhar olmuş ve görenleri büyülemiştir.¹⁹⁰

Gelin hey kardaşlar Şâm'a varalum

Câmi' Ümeyye'de namâz kılalum

Anda olan maqâmları görelüm

¹⁸⁹ Mustafa Fayda, “Hulefâ-yi Râşidîn”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 18, İstanbul 1988, s. 324.

¹⁹⁰ Talib Yazıcı, “Emeviyye Camii”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 11, İstanbul 1995, s.108.

Ne güzel maķāmdur cāmi~ Ümeyye (Mahlassız, 23/1)

Camide genellikle talebelerin kaldığı “meşhed” denilen ve bazı büyük sahâbîlere izâfe edilerek onların adlarıyla anılan mescid benzeri müstakil mekânların bulunması buraya ayrı bir mânevî değer kazandırmaktadır. Bunlardan kaynaklarda adı geçenler Hz. Ali, Hüseyin, Âişe, Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Kellâse meşhedleriyle Ömer b. Abdülazîz mescididir. Camideki diğer önemli bir yer de Hz. Yahyâ’nın türbesidir.¹⁹¹

Çazret-i Yağyâ yatur anuñ içinde

Çaşir neşir olur heb yarın anda

Bir ulu sulşânı vardır yanında

Var gör şerif gibi yeri var Şām’ıñ (Mahlassız, 77/3)

İbn Battûta ise (ö. 770/1368-69 [?]) camide on üç imam olduğunu, ilk defa Şâfiî imamının, ondan sonra da sırasıyla Hz. Ali, Hüseyin, Kellâse, Ebû Bekir, Ömer ve Osman meşhedleri imamlarının, bunların ardından Mâlikî, Hanefî ve Hanbelî imamlarının vakit namazlarını kıldırıldıklarını, daha sonra da beş imam tarafından kaza namazı kıldırıldığını, böylece camide sabahtan gece yarısına kadar cemaatle namazın devam ettiğini söylemektedir.¹⁹²

İmāmları gelür elinde fener

Āh yüz altmış şandil içinde yanar

Anda namāz [kılmış] hażret-i ~Ömer

Ne şerif cāmi~dür cāmi~ Ümeyye (Mahlassız, 23/2)

Şam’daki Ümeyye Camii’nde namaz kılanlardan biri de Bilâl Habeşî’dir:

Ümeyye ibn hadîsdür anuñ naķşı

¹⁹¹ Ahmet Özel, “Emeviyye Camii”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 11, İstanbul 1995, s. 109.

¹⁹² Ahmet Özel, *a.g.e.*, s. 110.

Heb melekler aña dururlar karşı

Namâz kılmuş anda Bilâl Gabeşi.

Ne güzel maķâmdur cāmi~ Ümeyye (Mahlassız, 23/3)

Sahihliği tartışmalı olan fakat hayli kabul gördüğü anlaşılan bir hadis-i şerifte Hz. İsa'nın Şam'da bulunan bir köprüye ya da daha çok kabul gören bir rivayete göre, Emeviye Camiindeki Ak Minareye (el-Minaratu'l-Beyda) ineceğine dair ifadeler yer alır.¹⁹³

2.1.4.7.2. Urum(Rum)

Anadolu başta olmak üzere Bizans topraklarını anlatmak için Bilâdü'r-Rûm / Arzu'r-Rûm, Akdeniz için Bahrü'r-Rûm, Bizans imparatorları için kayserin yanı sıra melikü'r-Rûm, azîmü'r-Rûm gibi tabirlere yer verilmektedir.¹⁹⁴

Şair mübalağa sanatıyla gözlerinden akıp giden yaşların Rum'a kadar ulaştığını ifade etmiştir:

Allâh didikçe yüregim çoşar

Efkârım dağları aşar

Gözlerim Urum'a (kadar) şaşar

Şabr eyle göñül şabr eyle (Mahlassız, 82 / 4)

2.1.4.7.3. Mısır

Şiirlerde Hz. Yûsuf kıssasıyla yer alan Mısır, sultanlığın sembolüdür. Şair, kendilerini sevmesini Mısır'a sultan olmaktan daha üstün tutmaktadır:

Bizi sevenleri cānum seveler zatları cānum

Bizi sevmeyenler şāhum varsın Mîsr'a sulşān olsun (Zākir, 40/6)

2.1.4.7.4. Kerbelâ

¹⁹³ Ahmet Topal, "Klasik Türk Şiirinde Şâm-ı Şerîf", A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED], S.48, Erzurum 2012, s. 58.

¹⁹⁴ Casim Avcı, "Rum", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.35, İstanbul 2008, s.222.

Bağdat'ın yaklaşık 100 km. güneybatısında yer alan Kerbelâ'nın İslâm tarihindeki şöhreti, Hz. Hüseyin ile ailesi fertlerinin 10 Muharrem 61 (10 Ekim 680) tarihinde Emevîler'ce şehid edildikleri yer olması ve kabirlerinin burada bulunmasından kaynaklanmaktadır.¹⁹⁵

Şair, Kerbelâ'yı Hz. Hüseyin'in şehid edildiği yer olarak şiirinde ele alır:

Ol Ğasan ğazretlerine şehri içirdi eşkıyâ

Hem Ğuseyn oldu şusuzluğdan şehid-i Kerbelâ

İkisi de aşlı nesli cümle âl-i Muşşafâ

Ben anuñ âline evlâdına ħurbân olayım

Ben anuñ luşfına ihsânına ħurbân olayım (Niyâzî, 79/3)

2.1.4.8. Tasavvuf ile ilgili Kavramlar ve Konular

2.1.4.8.1 Nasihatler

Nasihat “doğru yola, iyiye, güzele sevk etmek için yapılan konuşma, akıl öğretme, yol gösterme, âşık edebiyatında öğretici ve öğüt verici şiir türü”¹⁹⁶ şeklinde tanımlanan; “öğüt, ıza, pend, vaʿz”¹⁹⁷ şeklinde farklı kelimelerle de ifade edilen Arapça bir kelimedir. İncelemesi yaptığımız mecmua ilahi mecmuası olduğu için şiirlerin genelinde din ve tasavvuf konulu nasihatlar bulunmaktadır. Bazı şiirlerden örneklerle bunları inceleyelim.

Şair kalbi Allah'ın tecelli ettiği yer olarak tanımladığı için oradaki fazlalıkların yani Allah'tan gayrı her şeyin kalpten çıkarılmasını öğütlüyor. Kalbin “maʿmûr” edilmesine, geliştirilip güzelleştirilmesine vurgu yapılmaktadır:

Sür çıkar ağyârı dilden tâ tecellî ide Ğağ

Pâdişâh ħonmaz serâya hâne maʿmûr olmadan (Şemsî, 12/2)

¹⁹⁵ Mustafa Öz, “Kerbelâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 25, Ankara 2002, s. 271.

¹⁹⁶ D. Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, Vadi Yayınları, Ankara 2001, s. 990.

¹⁹⁷ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2013, s. 947.

Beyitte kişiye itibar sağlayan şeyin para, mal- mülk ve dış görünüş olmadığı vurgulanmıştır. Kişinin dışı ile içinin bir olmadığı, dış görünüşe göre yargılamanın ise çok yanıltıcı olduğu belirtilmiştir:

Degme bir derviş faķire ĥor deyüp kılma nażar

Ėalbinüñ her kûşesinde ʿarş-ı Raĥmān gizlüdür (Eşrefoĥlı Rūmī, 32/3)

İnsanın öncelikle kendini bilmesi, sırrın kendisi olduğunu çözmesi gerekir. Bunun idrakinde olmadan çıktığı yolculuklardan ne yazık ki eli boş döner. Sır yanlış yerlerde aranmamalıdır, şair gizli sultanın adresini belirtiyor:

Gezme gel baĥr u berri kendüñden iste sırrı

Cism ü cāna ĥüķm iden gizli sulşān sendedür (Niyāzī, 45/3)

Arzu edilen şeyler bazı şeylerin yokluĥına sebep olmalıdır. Zıtlıklar bir arada kâim olamayacağı gibi din ile dinsizlik de aynı kalpte yer alamaz. Şiirde de arzu edilen şeylere ancak feragat edilerek ulaşılacağı vurgulanmıştır:

Sen cānuñdan geçmedin cānān arzū kılursın

Belden zünnār kesmedin imān arzū kılursın(Yūnus, 41/1)

Şair; oyuncu, yalancı ve hilebaz dünyaya aldanılmaması gerektiğini her mısrada vurgulamaktadır:

Ey dil zen-i dünyānuñ āline mi aldandun

Pervāne gibi her dem şemʿi rūĥına yandun

Ėardaş bu yalancınun rengine mi boyandun

Vaʿdine mi dayandun ʿahdine mi inandun

Bilmem şu fenā dünyā bāķi mi qalır şandun

Bu meclis-i fānide sāķi mi qalır şandun(Nūrī, 87/1)

Şair, dünyanın işleyiş düzenine baktığında nice ibretlik olaylar görmüş hatta onun bir değirmen ve buğday tanelerinin de insanlar olduğunu idrak etmiştir. Bu hayretle de âkil kimseleri uyarmak istemiştir:

Çün teferrüc eyleyüp bakdım cihânın yüzine

Her neye bakdım ise ʿibret göründi gözime

ʿÂkil iseñ cān kulağın aç nażar kıl sözime

Bir degirmendir bu dünyā ögüdü bir gün bizi (Cāhidî, 76/1)

Âline aldanma şaşın fikr eyle ğile kıılır

Virdüğün[i gerü] alır şanma kim bâkî kalur

İki şaşın arasında dāne ʿömri ne olur

Bir degirmendir bu dünyā ögüdü bir gün bizi (Cāhidî, 76/2)

2.1.4.8.2. Zâhid

Sözlükte *züh*d “bir şeye rağbet etmemek, ona karşı ilgisiz davranmak, ondan yüz çevirmek” gibi anlamlara gelir. Malı az olan kişiye *müzhid*, az yemek yiyene *zâhid*, az olan şeye *zehîd*, dünyaya karşı perhiz hayatı yaşamaya *zehâdet* denir. Zühdün karşıtı *rağbettir*.¹⁹⁸

Zühd kavramı genellikle dünyaya karşı olumsuz tavır ve davranışların bütününe ifade eder. Dünya malına, makama, mevkiye, şan ve şöhrete önem vermeme; azla yetinme, çokça ibadet etme, âhiret için hayırlı işlere yönelme zühdün bazı göstergeleridir. Nitekim Kur’ân-ı Kerîm’de, “Siz dünya hayatını tercih ediyorsunuz ama âhiret hayatı daha hayırlı ve daha kalıcıdır” meâlindeki âyetler (Tâhâ 20/131; el-Kasas 28/60; el-A‘lâ 87/16-17) bâkî olan âhiret hayatına yönelmenin kul için daha fazla önem taşıdığını bildirmektedir.¹⁹⁹

¹⁹⁸ Semih Ceyhan, *Zâhid*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 44, İstanbul, 2003, s. 530.

¹⁹⁹ Semih Ceyhan, *a.g.e.*, s. 530.

Şair, zâhîde seslenerek dış görünüşüne değil, gönlüne bakmasını tembihlemektedir:

Zâhidâ şûret gözetme içerü gel câna bak

Vechi üzre gör ne yazmış defter-i Rağmâna bak(Niyâzî, 48/1)

2.1.4.8.3. Nefs

Sözlükte “ruh, can, hayat, hayatın ilkesi, nefes, varlık, zat, insan, kişi, hevâ ve heves, kan, beden, bedenden kaynaklanan süflî arzular” gibi mânalara gelen *nefs* kelimesi, Kur’an’da “ruh” anlamında kullanıldığı gibi (el-En‘âm 6/93) “zat ve öz varlık” mânasında da kullanılmıştır (Âl-i İmrân 3/28, 30).²⁰⁰

Tasavvufta nefis denilince şer ve günahın kaynağı olan, “kötü huy ve süflî arzuların tamamı” anlamına gelen ve kötülüğü emreden (Yûsuf 12/53) nefis anlaşılır.²⁰¹

Tasavvufta nefis terbiyesi şiddetli mücâhede ve meşakkatli riyâzet hayatıyla gerçekleştirilir. Bunun için nefsin arzularına uymamak, ondan gelebilecek tehlikelere karşı dikkatli ve uyanık olmak gerektiği sık sık vurgulanır.²⁰²

Beyitte kalbin tertemiz bir şekilde Allah’a sunulması ve Allah’tan bağışlanma istenilebilmesi için öncelikle nefsin istek ve arzularının terk edilmesi gerektiği vurgulanır:

Münkirün kalbinde dâim yürüşür âmâreler

Geçmemüş nefsi hevâdan Çak’dan iğsân arzular(Senâî, 56/5)

2.1.4.8.4. Fenâ

Arapça “yok olmak, ölümlülük, fânîlik anlamlarına gelen fenâ kavramı, tasavvuf dilinde kulun sahip olduğu iradeden sıyrılarak tüm benliğini Allah’ta yok etmesi anlamına gelmektedir. İbnü’l-Arabî (ö.638/1239) fenâyı yedili bir tasnife tâbi tutarak bunları günahın, fiillerin, sıfatların, zâtın, âlemin, Allah’tan başka her şeyin,

²⁰⁰ Süleyman Uludağ, “Nefis”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 32, İstanbul 2006, s. 526.

²⁰¹ Süleyman Uludağ, *a.g.e.*, s. 527.

²⁰² Süleyman Uludağ, *a.g.e.*, s. 528.

nihayet Allah'ın bütün sıfatlarının ve bunlar arasındaki münasebetlerin yok olması tarzında açıklamıştır.²⁰³

Şair dünyanın geçiciliğini, ömürden her dakikanın süratle, durmaksızın geçmesini, bin yıl yaşansa dahi bir saatin geri gelmeyeceğini, akışın her an ileriye, fenâya yani ölüme götürmesini her mısrada farklı örneklerle anlatmıştır:

Ey **Nûrî** uyar cânın şaķınan geçer fursât

Sel gibi akar   mr  n yel gibi ider sur  t

Bin yıl yaŗaŗan   hir gelmez saŗa bir süt

Ey göz ni  e bir uyku ey dil ni  e bir fur  t

Bilmem Şu fen   dünya b  ķi mi   alur Őand  n

Bu melis-i f  nide s  ķi mi   alur Őand  n (N  r  , 87/4)

2.1.4.8.5. Zikir

Sözlükte “bir Şeyi anmak, hatırlamak” anlamındaki *zikir* (*zikr*) kelimesi (*  oĝulu z  k  r*, *ezk  r*) din   literatürde “Allah’ı anmak ve unutmamak suretiyle gafletten ve nisyandan kurtuluŗ” anlamında kullanılır. Zikir dil veya kalp ya da her ikisiyle beraber yapılır; bu ise ya unutilan bir Şeyi hatırlama ya da hatırd   olanı muhafaza etme Şeklinde olur (R  ĝ  b el-  sfah  n  , *el-M  fred  t*, “zikr” md.). Kur’an’da türevleriyle birlikte birçok   yette geçen zikir Allah’ı dille hamd, tesbih ve tekbir Şekliyle övmek; nimetlerini anmak, bunları kalple hissetmek ve tefekkür etmek; kulluĝun gereklerini akıl, beden ve mal ile yerine getirmek; namaz kılmak, dua ve istiĝfarda bulunmak, kevn     yetler üzerinde düşünmek Şeklindeki m  nalarının yanı sıra Kur’an, önceki kutsal kitaplar, levh-i mahf  z, vahiy, ilim, haber, beyan, ikaz, nasihat, Őeref, ayıp ve unutmanın ziddi gibi anlamlarda da kullanılmıŗtır.²⁰⁴

Şair, Kur’  n-ı Ker  m’deki “*Fezk  r  n  *”²⁰⁵ Şeklinde baŗlayan zikri telkin eden ayeti hatırlatarak gafletten sıyrılıp kendisini zikre davet etmektedir:

²⁰³ Mustafa Kara, “Fen  ”, *Türkiye Diyanet Vakfı   sl  m Ansiklopedisi*, C. 12, İstanbul 1995, s. 334.

²⁰⁴ Reŗat   ng  ren, “Zikr”, *Türkiye Diyanet Vakfı   sl  m Ansiklopedisi*, C. 44, İstanbul 2013, s. 409.

²⁰⁵ *Bakara Suresi*, 152. ayet: Artık siz beni anın ki ben de sizi anayım. Bana Ő kredin, bana nankörlük etmeyin!

Aç gözün **Eşrefoğlu** Gakḳ'ı şikr et
Fezkurûnî aydı Qur'ân içinde (Eşrefoğlu 33/6)

2.1.4.8.6. *Ene'l Hak*

Hallac-ı Mansûr'a ait “Ben Hakk'ım” anlamına gelen sözdür. Onun konuyla ilgili tam ifadesi şöyledir: “Eğer Allah'ı tanımıyorsanız eserini tanıyınız, işte o eser benim, ben Hakkım, çünkü ebediyen Hak ile Hakkım”. Bir şiirinde hulûlle ilgili olarak, “Ben sevgilimin kendisiyim, o da bendir; biz bir bedene hulûl etmiş iki ruhuz” diyen Hallâc'ın bu sözleri daima onun fenâ, sekr ve tevhid hali göz önünde tutularak açıklanmaya çalışılmıştır. Bu açıklamalara göre “Ben Hakkım” sözü “Ben Hak'tanım” veya “Ben bir gerçeğim ve bâtil değilim” demektir. Bazılarına göre Hallâc bu sözü Allah'tan hikâye yoluyla söylemiş ve, “Allah ben Hakkım diyor” demek istemiştir.²⁰⁶

Beyitte vücudun her parçasının enel'Hak zikrini coşkun bir şekilde haykırdığı dile getirilir:

Cümle a'zâ'dan gelür şikr-i ene'l-Ğakḳ nârâsı

Cism içinde zâr [u] efgânumdur Allâh Hû diyen (Niyâzî, 20/6)

2.1.4.8.7. *Men Arefe*

“Men ʾarefe nefsehû fe-ḳad ʾarefe rabbehû”²⁰⁷ hadis-i şerifinden nâkıs iktibastır. Hadis-i şerifin tamamının anlamı “Kendini bilen Rabb'ini de bilir.” şeklindedir.

Sûfîlere göre, insanoğlu Elest Bezmi'nden sonra Allah'ın huzurundan ayrılmış olduğu için, dünyadaki hayatı bu huzuru ve orada vakıf olduğu ‘sırları’ arama ve anlama isteği ile doludur. Bu sırların en büyükleri, yani ‘sırr-ı azîm’den olanları, Allah ve insanın kendisidir. Sûfîlerin *لَا عَرَفَ لِنَفْسِهِ* *عَرَفَ رَبِّهِ* sözüne sık sık referansta bulunmaları ve hatta bu sözü hadis olarak kabul etmelerinin sebebi de budur:²⁰⁸

²⁰⁶ Süleyman Uludağ, “Hallac-ı Mansûr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 15, İstanbul 1997, s. 379.

²⁰⁷ **bkz.:** Aclûnî, *Keşfü'l-fiafâ*, C. 2, s.361.

²⁰⁸ Hülya Küçük, *Tercüme-i İntihânâme-i Sultan Veled (İnceleme-Metin)*, (Trc. İbrahim Hakkı Eroğlu), Aybil Yayınları, Konya 2012, s. 45.

Men arefe nefsehu dersen illâ degülsin

[Me]lâ'ikden yuġaru seyrân arzû kılsın (~ Ąşıġ Yûnus, 41/2)

2.1.4.8.8. *Levlâke*

Şiirlerde yer alan “Levlâke” ibaresi “sen olmasaydın” anlamındadır. Tamamı “Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım.” şeklindeki söz Hadis-i kudsî olarak belirtilmekle beraber Kütüb-i Sitte’de yer almamaktadır. Âlimlerin Hz. Peygamberi övme ve yüceltme adına kitaplarında kullandıkları sözdür. Netice olarak hadis-i kudsînin mevzu olduġu ama bunun yanında da mananın sahih olduġu belirtilmiştir.²⁰⁹

Hz. Peygamber’in altmış üç senelik zamanla sınırlı cismanî hayatından ayrı bir varlığı daha mevcuttur. Allah’tan başka hiçbir şey yokken ilk defa hakîkat-i Muhammediyye var olmuş, bütün yaratıklar bu hakikatten ve onun için halk edilmiştir. Âlemin var olma sebebi, maddesi ve gayesi bu hakikattir. Tasavvufta sık sık kullanılan ve kutsî hadis olarak da rivayet edilen, “Sen olmasaydın kâinatı yaratmazdım” (levlâke...) bu husus anlatılır. İlk ilâhî tecelli olması sebebiyle “taayyün-i evvel”, sevgi tarzında tecelli olması dolayısıyla “taayyün-i hubbî” adı da verilen nûr-ı Muhammedî zuhur ettikten sonra her şey ondan ve onun için yaratılmıştır. Resûl-i Ekrem’in ruhu ve nuru bütün insanlardan, peygamberlerden, hatta meleklerden önce var olduğundan Peygamber insanlığın mânevî babasıdır. Hz. Âdem insanların maddeten babası (ebü’l-beşer), Hz. Peygamber ruhların babasıdır (ebü’l-ervâh).²¹⁰

Beyitte Hz. Muhammed’in bizzat kendi yaratılışındaki sırra, mirâca yükseltiğindeki sırra ve “Ķâbe ħavseyni ev ednâ” şeklinde başlayan Necm Suresi 9. ayette geçen -Öyle ki, iki yay kadar hatta daha yakın oldu- Allah ile olan yakınlığının derecesi dile getirilmiştir:

Ol cihānuġ fāhrinüġ sırrına ħurbān olayım

Ĥuşbe-i *levlâke*nüġ şânına ħurbān olayım

²⁰⁹ Adem Çalışkan, “Yûnus Emre Dîvânı’nda Hz. Peygamber’in Hadis-i Şerifleri”, *Diyanet İlmi Dergi*, C. 28, 1992, S. 3, s. 121.

²¹⁰ Mehmet Demirci, *Hakikat-i Muhammediyye*” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 15, İstanbul 1995, s.180.

Ḳābe kavseyni ev ednāsına ḳurbān olayım

Ben anuḡ ṡilmine ṡirfānına ḳurbān olayım

Ben anuḡ esrār-ı miṡ rācına ḳurbān olayım (Niyāzî, 79/1)

2.1.4.8.9. Küntü Kenz

Şiirlerde “kenz-i mahfî” şeklinde de geçen ibare hadis-i şerîften nakıs iktibastır. “Küntü kenzen mahfiyyen fe-ahbebtü en-u'rife fe'halaktü'l-halka li-ya'rifüni” şeklinde olan hadis-i şerîfin anlamı “Bilinmeyen gizli bir hazine idim, bilinmek istedim, bilineyim diye halkı (kâinat) yarattım.” şeklindedir.²¹¹

Sözlükte “gizli hazine, saklı define” anlamına gelen *kenz-i mahfî* ter kibini Muhyiddin İbnü'l-Arabî “her tür izâfet ve nisbetlerden mücerred kadîm ve ezeli olan Hakk'ın zâtı”, Abdürrezzâk el-Kâşânî ise, “Gaybde saklı bulunan ahadiyyet hüviyeti olup gizli olanların en gizlisidir” şeklinde tanımlamıştır. Burada mutlak anlamda gizli (gayb, sır) olan hüviyete ve zâta kenz-i mahfî denilmesi onun hiçbir zaman bilinemeyeceğini ifade etmek içindir.

Kenz-i mahfî tabiri hadis olarak da rivayet edilen, “Bilinmeyen gizli bir hazine idim, bilinmek istedim, bilineyim diye halkı (kâinat) yarattım” (Aclûnî, II, 132) ifadesinden alınmıştır. Burada geçen “istedim” (ahbebtü) muhabbet, “bilinmek” (u'refü) mârifet kökünden geldiği için mutasavvıflar kâinatın yaratılışını muhabbet ve mârifetle açıklamışlardır.²¹²

Şair bu na'tinde Hz. Muhammed'i gizli hazinenin saklı olduğu yer olarak ifade etmiştir. Allah'ı bilmenin yani küntü kenze ulaşmanın tek yolunun Hz. Muhammed ve ona indirilen Kur'ân-ı Kerîm olduğu dile getirilir.

ṡilm [ü] ḡilmüḡ kâni sensin küntü kenzin maḡzeni

Senüḡ içün indi gökden ḥatm-i Ḳur'ân Muşşafâ(Mahlassız 1/5)

²¹¹ **bkz.:** Aclûnî, *Keşfü'l-fiafâ*, C. 2, s. 132.

²¹² İbrahim Hakkı Aydın, “Kenz-i Mahfî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.25, Ankara 2002, s. 258.

2.1.4.8.10. *Lî me'allah*

“Allah ile birlikte” anlamındadır. "Benim Allah ile birlikte olduğum öyle bir vakit vardır ki; o vakitte, bana ne Hakk'a yakın bir melek ne de gönderilmiş bir nebi yaklaşabilir." sözünden nâkıs iktibastır. Herhangi bir hadis kitabında kayıtlı bulunmayan bu söz, daha ziyade zayıf ve metruk ravileri toplayan dua ve mevduat eserlerinde yer almaktadır.²¹³

Şair bu na'tinde Hz. Muhammed'in gizli hazinenin saklandığı yeri bilen ve Allah'a yakın olmadaki sırrı kendisinde toplayan kişi olarak ifade eder:

Küntü kenziḡ mağzenidür lî me'allāh maḡharı

Mebde-i dünyā vü uḡrādur şefā'at menba'ı

Ḳuṣb-ı 'ālem didi Mevlā'm ḳıl şāḡib-i Meṣnevî

Muṣṣafā mā-cā'e illā rağmeten-lil 'ālemîn (Ma'nevî 9/2)

2.1.4.8.11. *Mûtu Kable En Temûtu*

İbare “Ölmeden önce ölünüz.”²¹⁴ anlamındadır. Sufiler, "Hesaba çekilmeden önce kendinizi hesaba çekiniz" (Tirmizi, Kıyame 25) ve "Dünyevi zevkleri kıran ve tûl-i emeli unutturan ölümü çokça hatırlayınız, (Tirmizi, Zühd 4) hadislerini "Ölmeden önce ölünüz" sözünün mesnedi olarak göstermişlerdir.²¹⁵

Hayat kadar gerçek olan ölüm, insanların tamamını ilgilendirmektedir. Birçok insan için ölüm, endişe, hüzn ve ümitsizlik arz ederken, tasavvufî düşüncede, “şeb-i arûs” (Düğün Gecesi) sevgili ile kavuşma ve vuslat anı olarak değerlendirilmiştir. Tasavvufî düşüncede ölüm olgusuna gereken değer verilmiş, ölmeden önce ölünüz sırrına eren Allah dostları onu düğün gecesi olarak telakki etmişlerdir. Onlara göre ölüm, ikinci ve ebedî bir hayatın başlangıcıdır. Bu sebeple, mutasavvıflar iradî ölüm dedikleri, insanın tabîî istek ve arzularının disipline edilmesi şeklinde tanımlanan

²¹³ Murat Gökalp, “Salih Baba Divanı'nda Lafzî Hadis İktibasları”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Elazığ 2017, S. 2, s. 121.

²¹⁴ Aclûnî, *Keşfü'l-fiafâ*, C. 2, s.402.

²¹⁵ Ramazan Muslu, “Türk Tasavvuf Kültüründe Sûfîlerin Ölümüne Bakışı ve Cenaze Merasimleri”, *Ekev Akademi Dergisi*, S. 40, Erzurum 2009, s.66

ölüme ehemmiyet vermişlerdir. Dolayısıyla, yaptıkları bütün faaliyetlerde nefislerini değil bütün insanlığın yararını düşünmek gibi bir erdemın sahibi olmuşlardır. Mutasavvıflar ölümü bir başka dünyaya geçi olarak değerlendirmişler. Bu sebeple ölümü korkulan bir olgu değil aksine özlenen dostı kavuşma, aslı vatanına ulaşma, nefsin, şeytanın ve masiva muhabbetinden kurtulmanın bir aracı olarak algılamışlardır.²¹⁶

Şair, sūra üflenince kopacak olan kıyametle gerçekleşecek olan ölüme, zaten ölmeden evvel ölenlerin ulaştığını dile getirmektedir:

Mūtu qable en temūtū sırrına maẖhār olan

Ĥaşr u neşri bunda gördi nefha-i sūr olmadan (Şemsî 12/5)

2.1.4.9. Soyut Varlıklar

2.1.4.9.1 Ruh

Sözlükte “götmek, geçmek; (hava) rüzgârlı olmak; (bir şey) geniş ve ferahlık verici olmak” mânalarındaki *revh* kökünden isim olan *rûh* kelimesi terim olarak genellikle “canlılarda hayatı sağlayan unsur” şeklinde tanımlanmaktadır. Ruh, bir anlamda kendisinin bir cüzünü teşkil eden ve devamlılığını sağlayan “nefes” mânasına da gelir. Farklı tarifleri yapılmakla birlikte ruhun âlimlerin çoğunluğunun anlayışı çerçevesinde şöyle tarif edilmesi mümkündür: “Ana rahminde oluşması sırasında melek tarafından insanın bedenine üflenene ve ölümü anında insan bedeninden çıkarılan idrak edici ve bilici hakikati.”²¹⁷

Şair, Hz. Muhammed’in isminin anılmasını ruha gıda yani hayat kaynağı verdiğini dile getirir:

Senün ism-i şerifün her kaçan yād olsa sulşān

Şafā baḥş idüp rûğa gıdādur yā Resûlallāh (Deştî 27/4)

²¹⁶ İsa Çelik, “Türk Tasavvuf Düşüncesinde Ölüm”, A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S. 40, Erzurum 2009, s.141.

²¹⁷ Yusuf Şevki Yavuz, “Rûh”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 35, Ankara 2018, s. 187.

Beyitte insanın ölümüyle ruhun bedenden ayrılacağı dile getirilir:

Cān ğulķuma geldikde ʿAzrāʿil'i gördükde

Ya rūğumı aldıkda āsān ola mı yā Rāb (Zārī 35/4)

2.1.4.9.2. Melekler

Farklı sûretlere girebilen ve duyularla algılanamayan nûrânî varlıklar” şeklinde tarif edilen melek, Kur’ân-ı Kerîm’de (el-Bakara 2/285; en-Nisâ 4/136) ve tevâtür derecesine ulaşan hadislerde (Buhârî, “Îmân”, 37; Müslim, “Îmân”, 1) inanç esasları arasında sayılmaktadır. Naslarda meleklerin hem özellik ve yetenekleri hem de görevleri hakkında bilgi verilmiştir. İnsanlar ve cinlerden farklı olarak nurdan yaratıldıkları nakledilen meleklerin (*Müsneḍ*, VI, 168; Müslim, “Zühd”, 60) Âdem’in yaratılışından önce mevcut bulundukları ve Allah’ın hitabına mazhar olup bizzat O’nunla konuştukları anlaşılmaktadır (el-Bakara 2/30-34; el-Hicr 15/28-29). Ayrıca meleklerin yiyip içmedikleri (Hûd 11/69-70; ez-Zâriyât 51/24-28), görevleri icabı iri cüsseli ve güçlü olabildikleri (en-Necm 53/5; et-Tahrîm 66/6; et-Tekvîr 81/20) belirtilmiş, bu güçlerini temsil eden ellere (el-En’âm 6/93) ve birden fazla kanada (Fâtır 35/1) sahip bulundukları bildirilmiştir.²¹⁸

Beyitte günahsız, temiz meleklerin bile Hz. Muhammed’in nuruna bakmaktan çekindikleri dile getirilir:

Şalağāt aşlı melekdir kim nažardan şaķınır

Ağmed’in nûrı seniñdir gene karşı bakınır

Ĥûb nefesi sûz olunca kim *velleyli* okunır

Seniñ dāvūdî sesine ğayr[ān] oldum ben bugün (Āşık ʿÖmer 85/5)

2.1.4.9.2.1. Rıdvan-Malik

Cehennem bekçilerini temsil eden melek bir âyette Mâlik (ez-Zuhruf 43/77), cennet meleği ise hadislerde Rıdvân (Süyûtî, s. 67) ismiyle geçer. Cehennem görevlileri ayrıca “zebâni” olarak da adlandırılmıştır (el-Alak 96/18).²¹⁹

²¹⁸ M. Sait Özvarlı, “Melek”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 29, Ankara 2004, s. 40.

²¹⁹ M. Sait Özvarlı, *a.g.e.*, s. 40.

Beyitte cennet ve cehennem meleklerinin tek arzularının Hak olduğu dile getirilir:

Eger ğürî eger ğılmân eger Mâlik eger Rıdvân

Sekiz cennet yedi nîrân saña ʿâşık seni ister (Hüdâyî 24/5)

2.1.5. Mecmuada Bulunup Divanlarda Yer Almayan Şiirler

Mecmuada yer alan bazı şiirler şairlerin divanında yer almamaktadır. Bu durum iki sebepten kaynaklanabilir. Bu şiirler şairin tercihen divanına almadığı şiirler olabilir ya da aynı mahlası kullanan başka bir şairin şiiri olabilir. Bu durumu tespit etmek hayli güçtür. Bu şiirlere dikkat çekmek için şiirlerin ilk beyit / dörtlüklerini tabloya ekledik.

Tablo VI: Divanlarda Yer Almayan Şiirler

Şiir No	İlk beyit/dörtlük	Şair
4	Nedir ol şey ki dört ayağı var Câ-nişin olmuş idemez reftâr	Nâbî ²²⁰
18	Zâhid bizi menʿ etme der-ğarak ister bu gül Bir yerde karar etmez Rağmân ister bu gönül	Nakşî ²²¹
36	Ey gönül Çakķ’a ʿibâdet kıl mübârek Cum’a gün Zikir ile kalbünj pası sil mübârek Cum’a gün Ver şalâvât ol Muğammed Muşşafâ’nın rûğuna Nice bin Kâʿbe şevâbın bul mübârek Cum’a gün	Niyâzî ²²²

²²⁰ Ali Fuat Bilkan, Nâbî’nin Türkçe Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin), Doktora Tezi, Ankara 1993.

²²¹ Hikmet Atik, “Nakşî Ali Akkirmânî Dîvânı (İnceleme-Metin)”, Doktora Tezi, 2003.

²²² Kenan Erdoğan, Niyâzî-i Mısırî Dîvânı, Akçağ Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2019.

56	ʿAzm idüp cānān iline gitmege cān arzular Yoluna ʿqurbān olayım aqmadan ʿqan arzular	Senāʿi ²²³

4 numaralı şiir: Bu lugazda mahlas yer almamaktadır fakat müstensih “Luğaz-ı Nâbî” başlığı koymuştur. Daha önce biyografi kısmında değindiğimiz gibi Nâbî Divanı’nda 30 lugaz yer almaktadır. Bu lugazdan 12 tanesi mecmuada yer alan lugazla aynı vezin(fe’ilâtün mefâ’ilün fe’ilün) ile ve 27 tanesi de aynı nazım şekli(mesnevi) ile kaleme alınmıştır. Nâbî lugazlarında gâh...gâh/geh... gehî ikilemelerini sıklıkla kullanmış; bazı lugazlarında ... var, ... yok şeklinde varlıkları tanımlama yoluna gitmiştir. Mecmuadaki lugaz yapısal olarak Nâbî’nin lugazlarına uymaktadır fakat elimizde kesin bir bilgi olmadığı için bu bilgilerle iktifa edeceğiz.

18 numaralı şiir: Bu şiirin hem hece hem aruzla şiirler yazan Nakşî Akkirmânî’ye ait olabileceğini bize şu veriler düşündürmüştür: Akkirmânî’nin divanında 26²²⁴ şiir hece vezniyle kaleme alınmıştır. Mecmuadaki “Zâhid bizi menʿ etme” şeklinde başlayan, 14’lü(7+7) hece vezniyle kaleme alınan şiir Akkirmânî’nin şiir tarzıyla biçim, içerik ve muhteva ve de kelime seçimleri-Hece ile yazdığı şiirlerde Akkirmânî “zâhid” kelimesini 8 yerde kullanmıştır.- noktasında benzerlik vardır.

36 numaralı şiir: Mecmuada yer alan Niyâzî ve Mısrî mahlaslı 8 şiir Niyâzî-i Mısrî’nin divanında yer almaktadır fakat 36 numaralı Niyâzî mahlaslı şiir divanda bulunamamıştır. Bu sebeple bu şiirin Niyâzî-i Mısrî’ye ait divanında yer almayan bir şiiri olduğunu tespit ettik.

56 numaralı şiir: Bu şiirle ilgili yorum yapacak kadar detaylı bir verimiz yoktur fakat mecmuada bu şiirin, Senâʿî’nin divanına alınmamış bir şiiri olabileceğine dikkat çekmek için tabloya eklenmiştir.

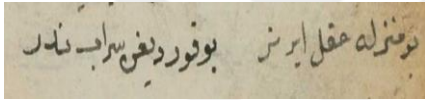
²²³ Emine Öte, “Senaʿî Dîvânı Tenkidli Metin”, Master tezi, Ankara, 2000.

²²⁴ Hikmet Atik, *Nakşî Ali Akkirmânî Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Doktora Tezi, 2003s. 334- 356.

2.1.6. Mecmuadan Divanlara Bir Bakış

Şiir mecmualarının alana sağladığı canlılıklardan biri de divanların incelemesi yapılan her mecmua ile tekrar tekrar taranmasıdır. Bu sebeple divanlarda çeşitli sebeplerden okunamayan kelimeler –Genellikle Osmanlı Türkçesinde el yazısının birçok okumaya müsait olması ve müstensihin bir harfi eksik ya da fazla yazmasından kaynaklanan yazım hataları bunlara sebep olmaktadır.- bazı mecmualarda bu kelimeler sarıh bir biçimde yazıldığı için okunabilir ve divanlara bu açıdan ışık tutabilir.

Metin transkripsiyonunda divanlarla mecmua arasındaki farklılıklar dipnotta belirtilmiştir fakat burada mecmuadaki bazı kelimelerin divandaki yazımına göre daha uygun görünmektedir. Bu kelimelerin uygunluğunu da hem anlam hem vezin açısından incelemeye tabi tuttuk.

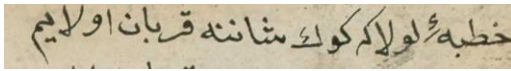
Vezni: 16'lı hece vezni

Bu menzile ʿaķıl irmez bu **ķurdıķın** serāb nedir (Yūnus, 68 / 5)

ķurdıķın M: kodıķun D²²⁵

Bu mısraıda bir harfin eksik yazılmasından kaynaklı “kodıķun” okunuşu ortaya çıkmış olmalıdır.

Şiir hece vezni ile kaleme alındığı için iki kelimenin de hece sayısı da aynı olduğu için buradan bir çıkarım yapılamaktadır. Mısrada “serāb” kelimesi geçmektedir. Yanındaki kelimenin de onun yardımcı fiili olması anlam olarak uygundur(serap kur-).

Vezni: fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

➤ Ħuşbe-i **levlākeñüñ** şânına ķurbān olayım (Niyāzî 79 / 1)

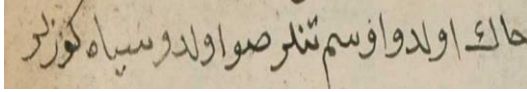
levlākeñüñ M: levlāk inen D²²⁶

²²⁵ Mustafa Tatcı, *Yūnus Emre Dîvânı*, H yayınları, İstanbul 2008, s.78.

²²⁶ Kenan Erdoğān, *Niyâzî-i Mısırî Dîvânı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2019, s. 268.

Kelimenin iki ayrı kelime gibi okunmasından, müstensih'in yazımından ya da harflerin silikleşmesinde kaynaklı bir sorun oluşmuş olabilir.

Vezin açısından her iki kelime de uygundur. Gramer açısından bakıldığında “şanına” kelimesinin bir tamlamanın devamı olduğu görülmektedir. “Levlake hutbesinin şanına kurban olayım.” çevirisi uygun görünmektedir.

Vezni: *mef'ülü mefā'ilün mef'ülü mefā'ilün*

- Hāk oldu o sım tenler **şu oldu** siyāh gözler (Nūrî, 87 / 3)

şu oldu M: şoldı D²²⁷

“şoldı” kelimesindeki ilk hecenin kapalı olması vezne uygundur, “şu oldu” kelimesinde ise imale gerekir.

Burada da iki ayrı kelimenin bir kelime olarak okunmasından, elif ve vav harfinin silikleşmesinden ya da kelime “şoldı” iken müstensih'in yanlış duymasından kaynaklı “şu oldu” şeklinde yazılmasından kaynaklı bir sorun oluşmuş olmalıdır. Bunu tespit etmek güç olduğu için anlam açısından mısraıda bir uyum görüldüğü için incelemeye alınmıştır.

Anlam açısından bakıldığında “O gümüş tenler toprak oldu, o siyah gözler su oldu.” Sevgilinin vücudu çürümüş toprak olmuştur, gözleri ise su olmuştur. Bilimsel olarak gözün %80'e yakını sudan oluşmaktadır, bu sebeple ve “hāk” kelimesinin varlığından diğer kelimenin “şoldı” değil “şu oldu” şeklinde okunması da değerlendirilebilir.

Bu kelimelerdeki tespitler mecmuadaki yazımlardan hareketle yapılmıştır. İncelenen mecmuada müstensih'in yazdığı kelime metne daha uygun görünse de asıl nüshada o kelime öyle olmayabilir. Bunun tespiti güç olduğu için mısraılar sadece vezin ve anlam açısından incelemeye tabi tutulmuş ve ulaşılan sonuçlar aktarılmıştır.

²²⁷ Hüseyin Akkaya, “Abdülhad Nūrî ve Divanı”, Kitabevi, İstanbul 2003, s. 215-216.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ŞİİR MECMUASININ METNİ

3.1. METİN KURULURKEN TAKİP EDİLEN YOL

1. Metnin yazımında transkripsiyon alfabesi kullanılmıştır.
2. Metinde geçen başlıklar koyu harflerle şiirin boyutundan iki punto büyük olacak şekilde şiirlerin en üstüne yazılmıştır. Metinlerin vezinleri ve bahirleri ise şiirlerin boyutuna göre bir punto küçültülüp, italik yazı ile başlıklardan sonra verilmiştir.
3. Mecmuadaki şiirler numaralandırılmış ve bu numaralar başlığın üstüne koyu(bold) ve şiirin metninden iki punto büyük olacak şekilde yazılmıştır.
4. Mecmua ve divan arasında mukayese yapılırken dipnotta fark arz eden iki kelime arasına iki nokta (:) konmuş; mecmuada yer alan kelimelerin yanına "M", divanda yer alanların ise "D" harfi eklenmiştir.
5. Bazı kelimelerin yazımı divandan bakılarak düzenlenmiş, bu kelimelerdeki düzeltmeler, divanda yer alıp mecmuada bulunmayan kelimeler ve divanda yer almayan şiirler için de metin tamiri gereği eksik harfler vezin gereği köşeli parantez [] içinde gösterilmiştir.
6. Metinden çıkarılması gereken ve vezin gereği fazla gelen kelimeler parantez () içinde verilmiştir.
7. Mecmuada yer alıp divanda yer almayan beyitler ve divanda yer alıp mecmuada yer almayan beyitler dipnotta belirtilmiştir.
8. Metinde okunuşundan emin olunamayan kelimelerin yanına ve bilgi eksikliğinden kaynaklanan belirsizliklerde parantez içinde soru işareti (?) eklenmiştir.

9. Metinde yer alan özel isimlerin ve yer adlarının ilk harfleri büyük yazılmış, bu isimlere gelen çekim ekleri ayrılmıştır. (Allāh, Muşşafā, Şam'ın, Kerbelā vd.)
10. Şairlerin mahlası koyu(bold) yazılmıştır.
11. Metinde bulunan ayet ve hadisler italik yapılmış ve anlamları dipnota eklenmiştir.
12. Metinde terennüm ifade eden bölümler italik yapılmıştır. Metnin içinde yer alan kelime bazındaki terennümler de italik yapılmış ve vezne dahil olmadığını göstermek için parantez () içine alınmıştır.
13. Metinde vezinle ilgili aksaklıklar (kelime eksikliği, kelime fazlalığı vb.) dipnotta belirtilmiştir.
14. Mükerrer şiirler dipnotta belirtilmiştir.
15. Aslı pādşāh, kāmyāb vb. kelimeler, şiirin veznine göre bazı yerlerde pādīşāh, kāmiyāb şeklinde yazılmıştır.
16. Sarı, deli vb. gibi sonu ünlü ile biten kelimeler ol- yardımcı fiiliyle kullanıldığında şiirin veznine göre bazı yerlerde sar'olur, del'olur şeklinde yazılmıştır.
17. Mecmuada 13. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar farklı metinler bulunmaktadır. Şiirlerin çoğunluğu harekesiz yazıldığı için eklerin düz ya da yuvarlak ünlü ile yazılıp yazılmadığı belirsizdir fakat hareke ya da harf ile belirtilen eklerde yazıma uyulmuştur. Bu durumun haricinde eklerin yazımında şu kurallara uyulmuştur:
 - a) Bildirme eki daima yuvarlak ünlü ile yazılmıştır.
 - b) İyelik ekleri daima yuvarlak yazılmıştır.

- c) Tamlayan eki daima yuvarlak ünlü ile yazılmıştır.
- d) “-ıp” eki daima yuvarlak ünlü ile yazılmıştır.
- e) Geniş zaman eki daima yuvarlak ünlü ile yazılmıştır.
- f) Öğrenilen geçmiş zaman eki daima düz ünlü ile yazılmıştır.
- g) Görülen geçmiş zaman eki daima düz ünlü ile yazılmıştır.

3.2.TRANSKRİPSİYONLU METİN

[1^b]

1 228

İlāhî-i şerîf

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

bahr-i remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Cümleñ cānānı sensin cāna cān Muşşafā
Derdimüñ²²⁹ dermānı sensin cāna cān Muşşafā
2. Her günü nūruñdan almış nüh felekler mihriñi
Şaçı süñbül yüzi güneş eli tābān Muşşafā
3. *Çağ te'ālā senüñ içün yaradıdır 'ālemi*²³⁰
Kul olupdur saña cümle şāh u sulşān Muşşafā

²²⁸ Bu şiir, Murat Yurtseven'in "İsmâil Hakkî Dîvânı" (Bursa 1990, s. 203.) adlı doktora tezindeki metine yazılmış bir naziredir.

Şiirin bitiminde "Temmet didim sildim kalem yazınca çekdim hayli elem" yazısı bulunmaktadır.

²²⁹ Mısranın başındaki "Bu gönüller" kelime grubu vezin açısından eklenmemiştir. Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: derinüñ

²³⁰ *Çağ te'ālā senüñ içün yaradıdır bir 'ālemi*: Mısra "Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım." sözüne atıf olarak yazılmıştır. Bu söz hadîs-i kudsi olarak belirtilmekle beraber Kütüb-i Sitte'de ve güvenilir hadis kitaplarında yer almamaktadır. Hadîs-i kudsi mevzu olmakla birlikte mananın sahih olduğu belirtilmiştir (**Detaylı bilgi için bkz.:** Adem Çalışkan, "Yûnus Emre Dîvânı'nda Hz. Peygamber'in Hadis-i Şerifleri", *Diyanet İlmî Dergi*, C. 28, 1992, S. 3, s. 121.).

4. Sekiz uçmağ senüñ içün şöyle durur munşazır

Ol gelü deyü sevinür ğür [u] ğilmān Muşşafā

5. Ğilm [ü] ğilmüñ kânı sensin *küntü kenzin*²³¹ mağzeni

Senüñ içün indi gökden ĥatm²³²-i Qur'ân Muşşafā

2 ²³³

mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

bahr-i hezec + ---/+ ---/+ ---/+ ---

1. Cihāna aldanup şan ki ĥāristān²³⁴

Beğā semtine Ğazm eyle fenādır bu diyāristān

²³¹ *küntü keniz*: Bu ibare "Gizli hazine idim." anlamındadır. "Küntü kenzen mahfiyyen fe-ahbebtü en-u'rife fe'halaktü'l-halka li-ya'rifünü" hadîs-i şerifinden nâkıs iktibastır. Hadîs-i şerîf'in tamamının anlamı "Bilinmeyen gizli bir hazine idim, bilinmek istedim, bilineyim diye halkı (kâinat) yarattım." şeklindedir. (bkz.: Aclûnî, *Keşfü'l-fiafâ*, C. 2, s. 132.)

²³² Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: ğatm

²³³ Mahlas bulunmamaktadır, şairi tespit edilememiştir. Bu şiir derkenarda yer almaktadır. Beytin altına "yāristān" kelimesi yazılmıştır.

²³⁴ Müstensih bu mısra da bir buçuk tefilelik bir kelime yazmayı unutmuştur.

[2^a]

3235

İlāhī-i şerīf

8'li hece vezni

1. Hep cennetün ırmaqları

[Aķar] Allāh deyü deyü

Çıķmuş İslām bñlbñlleri

Oķur Allāh deyü deyü

2. Şalınur Şñbā dalları

Hep Qur'ān oķur dilleri

Cennet bāğınun gñlleri

ķoķar Allāh deyü deyü

3. [Hep] altun[dan]dur kñkleri

Gñmñşdendñr yapraķları

Çevre yanun budaķları

Biter Allāh deyü deyü

²³⁵ Bu şiir, Mustafa Tatcı'nın, "Yñnus Emre'nin Gñnñl Çocuğñ Bursalı Âşık Yñnus", (H Yayınları, İstanbul 2019, s. 161.) adlı eserindeki metine "İdris" mahlaslı bir şair tarafından yazılmış naziredir.

Şiirin altında tam okunamayan bir yazı vardır: "Bin iki yüz kırķ altı senesi mah şaferñ'l ġayrınıñ... yigirmi birinci gñni ağustosı ibtidāsı yevm cum'a gñni..."

4. Aydan arıdur yüzleri

Misk [ü] ~anberdür sözleri

Cennetün ğürî kıızları

Oğur Allāh deyü deyü

5. Kimler yiyüp kimler içer

İdris Nebî gülle biçer

Melekler de rağmet şaçar

Sübgānallāh deyü deyü

6. İdris eydür var yārına

Çoma bugünü yarına

Melekler Çaç dīvānına

Varur Allāh deyü deyü

Mü'minler Çaç diğārına

Varur Allāh deyü deyü

[2^b]

4²³⁶

Luğaz-ı Nâbi

fe'îlâtün / mefā'ilün/ fe'îlün

bahr-i hafif- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Nedir ol şey ki dört ayağı var

Cā-nişin olmuş idemez reftār

2. Mihre beñzer nigāh-ı kūtāhı

Rü'yet itmekde rüz u şeb māhı

3. Halk anı bî-günāh iken bağlar

Aña her kim bakar görür ağlar

²³⁶ Bu şiir, Doğan Kaya'nın "Cönklerden Gün Işığına: Lügazler" (Kömen Yayınları, Konya 2019, s. 176/27b.) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Makalenin kısaltması "Mak", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

(1a) Nedir ol şey ki: Ol ne şeydir ki Mak.

(1b) idemez: edemez Mak.

(2) Makalede 3. beyittir.

(2a) Mihre benzer: Mihr görmez Mak.

(3) Makalede 2. beyittir.

(3b) Aña : Anı Mak.

(4a) eger: alur Mak.

(4b) Destine gire-ydi sebîke-i sim: Bir etek dolusu Çebboy ki sim Mak.

(5a) olur: anın Mak.

(5b) Gösterir gāh kılıç: Gāh kılıç gösterir Mak.

(6a) eylediñ müheyyālîk: eyleyüp ra'nâlık Mak.

(6b) ebnā-yı cinse ya balık: halka ya balık Mak.

(7a) aña me'āl: ekle remmâl Mak.

Lugazın cevabı "dalyan"dır.

4. Dāmen açsa eger o şaḥṣ-ı şaʿim

Destine gire-ydi sebîke-i sîm

5. Gāh olur destine girer mercān

Gösterir gāh kılıç gehi kalkan

6. İşte ʿarz eyledün müheyyālîk

Şaşar ebnā-yı cinse ya balık

7. Bak ğurūfuna bir hoş anla meʿāl

Dāl yanında nūn eyle ḥayāl

5²³⁷

Beyt

Derkenarda yer alan bu şiir, özensiz yazıldığı ve silik olduğu için tarafımızdan anlamlı bir şekilde okunamamıştır.

²³⁷ Mahlas bulunmamaktadır, şairi tespit edilememiştir.

[3^a]

6²³⁸

İlāhī-i şerīf

mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün

bahr-i hezec + - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Benüm maḳşūdum ʿālemde degüldür lākin illā Hū

(*Āh*) Bu benüm derdime dermān degüldür lākin illā Hū

2. Ne ğüridür ne ḥod ğilmān ne cennetdür ne ḥod Rıēvān

(*Āh*) Bu benüm gönlümi alan degüldür lākin illā Hū

3. Anuḡ naḳş-ı ḥayālünden cihān bir şerre olmuşdur

(*Āh*) Nażar etsem (*cānım*) ol şerreye görünmez lākin illā Hū

4. Ey **Hüdāyī** eger idrāk idersem fānī ʿālemi

(*Āh*) [Bu] benüm sırrıma vāḳıf degüldür lākin illā Hū

7²³⁹

Muʿammā

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

bahr-i remel - + - - / - + - - / - + -

1. Nist ğadde ḥāme ez nāme İlāh

Dem zeden bāyed zebān dāred nigāh

²³⁸ Bu şiir, Laila Mahmoud'un "Hacı Bayram-ı Veli ve Hallac-ı Mansur'un Şiirlerinin Karşılaştırılması" (İlahiyât, s. 313.) adlı makalesindeki metine "Aziz Mahmud Hüdāyî" tarafından yazılmış bir naziredir. Derkenarda, "İbrāhim ibni İsmāʿil ü Muşşafā ibni İbrāhim şuşulup muġbir(?) olduğudur 1278" yazmaktadır.

²³⁹ Farsça yazılmış bir muammadır. Mahlas bulunmamaktadır, şairi tespit edilememiştir.

[3^b]

8²⁴⁰

~Āşık ~Ömer

fā~ilātün fā~ilātün fā~ilātün fā~ilün

bahr-i remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ol ne āfetdür vücūdı hāliyā ihfādadur

Menzili esfelde ammā meskeni bālādadur

2. ~Āriyetden ~ār ider keşretde vağdet eylemüŝ

Gövdesi ser-pā²⁴¹ bürehne²⁴² şūreti zibādadur

3. Söylemekden diñlemekden söyledüp diñletmeden

Ağlamakdan gülmeden āyine gibi sâdedür

4. Ne gice ne gündüz olur aña ne ay ne güneş

Bu ne dağda bāğda ne şağrāda ne deryādadur

²⁴⁰ Bu şiir, Sadettin Nüzhet Ergun'un, "Āşık Ömer- Hayatı ve Şiirleri" (Semih Lütfi Matbaa ve Kitabevi İstanbul 1936, s. 52.) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Divanın kısaltması "D", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

(1a) vücūdı: vücudu D.

(2a) keşretde: kesrette D.

(3a) Söylemekden diñlemekden: Söylemekten dinlemekten D; diñletmeden: dinlemeden D.

(5b) uyuyup: uyumaz D; āmādedir: āzādedir D.

(6a) degül: degil D.

Muammanın cevabı "cenin" dir.

²⁴¹ Şair vezne uydurmak için "ser-ā-pā" kelimesini bu şekilde yazmıştır.

²⁴² Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: pürehne

5. İsmi vardır cismi yokdur cismi vardır ismi yok

Yemez içmez uyuyup uyanmadan âmâdedür

6. Er durur ʿavrat degül ʿavrat durur hem er degül

Bir şîfât olmaz muʿayyen ʿallemʿel esmā²⁴³dadur

7. Ey ʿÖmer her kim bilürse bu muʿammā sırrını

Başına teller şöğunsun ğuşşadan âzâdedür

²⁴³ ʿallemʿel esmā: “İsimleri öğretti.” anlamındadır. Bu ibare Bakara Suresi’nin 31. ayetinde

سَمِيعًا عَلِيمًا
“geçmektedir.”
اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ
اَسْئَلُکَ بِکُلِّ
اِسْمٍ عَلَیْکَ
اَسْمَاءٌ لَّا
اَعْلَمُ بِهَا
اِسْمًا اِلَّا
اَنْتَ اَعْلَمُ
بِهَا

و ve "alleme âdeme'l esmâ" şeklinde başla y an ayetin ilk kelimelerinden nâkıs iktibastır. Ayetin tamamının meâli "Ve Âdem'e bütün isimleri öğretti. Sonra bunları meleklerle gösterip 'Sözünüzde doğru iseniz şunların isimlerini bana söyleyin' dedi." şeklindedir.

[4^a]

9244

İlāhî

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

bahr-i remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Maşla' u-ş'şems-i İlāhî mażhar-ı envār-ı Çak

Muşşafā mā- cā'e illā rağmete'l-lil 'ālemîn²⁴⁵

Faḥr²⁴⁶-i 'ālem rūğ-ı Ādem mağzen-i esrār-ı Çak

Muşşafā mā- cā'e illā rağmeten-lil 'ālemîn

2. Küntü kenzi²⁴⁷ mağzenidür lî me'allāh²⁴⁸ mażharı

Mebde-i dünyā vü uḥrādur şefā'at menba'ı

Ḳuşb-ı 'ālem didi Mevlā'm ḳıl şāğib-i Meşnevi²⁴⁹

Muşşafā mā-cā'e illā rağmeten-lil 'ālemîn

²⁴⁴ Manevî mahlası bulunmaktadır fakat şairi tespit edilememiştir.

Derkenarda “Ömer, Ali” isimleri yazılmıştır. Hz. Ali'nin ismi yan yazılarak Arap alfabesindeki “ye” harfine kılıç formu verilmiştir. Böylelikle Hz. Ali'nin zülfikârı sembolize edilmiştir.

²⁴⁵ mā- cā'e illā rağmete'l-lil 'ālemîn: Enbiya Suresi'nin 107. ayetinden nâkıs iktibastır. Ayetin tamamının meâli “Ve seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.” şeklindedir.

²⁴⁶ Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: faḥr

²⁴⁷ küntü kenzi: Bu ibare “Gizli hazine idim.” anlamındadır. “Küntü kenzen mahfiyyen fe-ahbebtü en-u'rife fe'halaktü'l-halka li-ya'rifünü” hadîs-i şerifinden nâkıs iktibastır. Hadîs-i şerîf'in tamamının anlamı “Bilinmeyen gizli bir hazine idim, bilinmek istedim, bilineyim diye halkı (kâinat) yarattım.” şeklindedir. (bkz. : Aclûnî, Keşfü'l-fiafâ', C.2, s. 132.)

²⁴⁸ Lî me'allāh: “Allah ile birlikte” anlamındadır. “Benim Allah ile birlikte olduğum öyle bir vakit vardır ki; o vakitte, bana ne Hakk'a yakın bir melek ne de gönderilmiş bir nebi yaklaşabilir.” sözünden nâkıs iktibastır. Herhangi bir hadis kitabında kayıtlı bulunmayan bu söz, daha ziyade zayıf ve metruk ravileri toplayan dua ve mevduat eserlerinde yer almaktadır (Detaylı bilgi için bkz.: Murat Gökalp, “Salih Baba Divanı'nda Lafzî Hadis İktibasları”, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Elazığ 2017, S. 2, s. 121.).

²⁴⁹ Bu mısradaki vezin aksamaktadır.

3. E'ş-şefâ't e'ş-şefâ't yâ Resûlallâh meded

E'ş-şefâ't cürmümüz çokdur aña yokdur ʿaded

Rağmeten-lil ʿâlemîn didi saña Ferd ü Şamed

Muşşafâ mâ-câ'e illâ rağmeten-lil ʿâlemîn

4. Yâ Resûlallâh livâ-yı ʿasker-i İslâm'a baķ

Yandurup nûr-ı şefâ't menba'ı iğsâna baķ

Ma'nevî ya şânına lâyıķ olan sulşâna baķ

Muşşafâ mâ-câ'e illâ rağmeten-lil ʿâlemîn

[4^b]

10²⁵⁰

İlāhî

mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün

bahr-i hezec + - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Ğariķ-i baġr-i isyānum şefā'at yā Resūlallāh

Anup cürmüm peşimānum şefā'at yā Resūlallāh

2. Günāhum çok durur ġāyet şorarsa ol ulu ġazret

Getüremem aña şāķat şefā'at yā Resūlallāh

3. Keremünden ĥaber aldum ķapuna yüz süre geldüm

Hemān ancak saña ķaldum şefā'at yā Resūlallāh

4. **Cemālî** cürmüni andı ĥacālet²⁵¹ nārına yandı

Senün luşfıña dayandı şefā'at yā Resūlallāh

²⁵⁰ Bu şiir, Nihal Nomer Karaman'ın "Cemâlî ve Divânının Tenkidli Metni" (İstanbul 1988 s.357.) adlı doktora tezindeki metinle karşılaştırılmıştır. Tezin kısaltması "T", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

Tezde 7 beyittir, 4 ve 5. beyit olarak şu beyitler yer alır:

Çü olduġ âleme raġmet / anı tabşir ider âyet

Senün ġālün dūrür şefkat / şefā'at yā rasūlallāh

Seni Ğaķ eylemiş muhtar / ne diler sen olur o var

Ķoma lüşf it beni naçar / şefā'at yā rasūlallāh

(3a) süre: sürüp T.

(4) Tezde 6. beyittir.

²⁵¹ Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: ġacālet

[5^a]

11²⁵²

İlāhî

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

bahr-i remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Tā ezelden sen benümle ʿahd ü peymān eyledün
Gizleyüp ol ğüb cemālün yā ne pinhān eyledün
2. Dimedin mi sev beni derdine dermān olayım
Sevdiğüm-çün arttı derdim yā ne dermān eyledün
3. Hem kılundur hem Resūl'ün şāh-ı kevneyn Muşşafā
On sekiz biñ ʿālem içre anı sulşān eyledün
4. Bir kıluna vermedün dünyāda bir gömlek giye
Bir kıluna mihr[i] virdün hem Süleymān eyledün
5. Şeyh Cemālî ağlamağdan gözlerime kan dolar
Yeri (vü) göği (vü) ʿarş u kürs ü dost[1] seyrān eyledün

²⁵² Bu şiir, Kemal Üçüncü'nün "Cemaleddin Uşşaki Divanı"(Çanakkale 1998, s.234) adlı yüksek lisans tezindeki metinle karşılaştırılmıştır. Tezin kısaltması "T", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

Tezde 8 beyittir; 3 ve 4.beyitler şunlardır:

Bir kuluna gel didin bastı kadem arş üstüne
Dileyüp vaslın gel hunıyla mest hayrān eyledin

Bir kuluna gel didin ʿaşkına kurbān olmağa
Kesme didin bıçağa bir koç kurbān eyledin

(2a) yā ne: bana T.

(3a) kılundur: cilbe T; şāh-ı kevneyn: ağ günin T.

(3b) Bu mısra tezde 7a'dadır.

(4b) Bu mısra tezde 6a'dadır. Tezde burada "Bir kulunu Kerbelâ'da eyledin susuz şehid" mısraı yer almaktadır. mihr[i] virdün: mülk virüp T.

(5a) Bu mısra tezde 7b'dedir. gözlerime kan dolar: gözlerinden yaş çakar T.

(5b) Yeri (vü) göği (vü) ʿarş u kürs ü dost[1]: Bir düğünü arşı kürsi dostum T.

[5^b]

12²⁵³

İlāhî

fā~ilātün fā~ilātün fā~ilātün fā~ilün
bahr-i remel - + - - /- + - - /- + - - /- + -

1. Vâsıl olmaz kimse Çakç' a cümleden dūr olmadan

Genc açılmaz şol gönüller tā ki pūr-nūr olmadan

2. Sūr çıkar ağıyarı dilden tā tecellî ide Çak

Pādişāh konmaz serāya hāne ma~mūr olmadan

3. Dost cemālî Kā~besini itdi ~aşıklar şavāf

Yerde Kā~be gökyüzünde beyt-i ma~mūr olmadan

²⁵³ Bu şiir, Fatih Ramazan Süer'in "Şemseddin Sivâsî Dîvânı"(Sivas 2015 s.250.) adlı doktora tezindeki metinle karşılaştırılmıştır. Tezin kısaltması "T", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

Tezde 8 beyittir; 4 ve 8. beyit şunlardır:

Mest olanların kelâmı kendüden gelmez velî
Pes ene'l-Çak nice söyler kişi Mansūr olmadan

Derdi çok dervişlerin şerğ idemez illâ velî
Söylemek terk-i edebdür aña destūr olmadan

(1b) Genc: Kenz T.

(2a) ağıyarı dilden tā tecellî ide: ğayrı gönülden tā tecellî kıla T.

(3a) Dost cemālî Kā~besini itdi ~aşıklar: Sen müyesser eyle Yâ Rab bizlere beytin T.

(3b) Yerde Kā~be gökyüzünde beyt-i ma~mūr: İlmin ile âmil eyle vâde tekmîl T.

(4a) olan mestâne geldi: hem mestâne geldim T.

(5b) Hâşr u neşri bunda gördi nefîa-i sūr: Gördü anlar haşr ü neşri sâha-i sūr T.

(6a) ~acâyip: devâsız T; düşmüş duduşur: düşdi bu dil-i T.

4. Mest olan mestâne geldi tã ezelden tã ebed

İçdiler ʔışkuñ şarābuñ āb-ı engūr olmadan

5. *Mūtu qable en temūtū*²⁵⁴ sırrına maẓhār olan

Ĥaşr u neşri bunda gördi nefhâ-i sūr olmadan

6. Bir ʔacāyip derde düşmüş duduşur **Şemsi** müdām

Çaqq’a maqbūl olmak ister ĥalka menfūr olmadan

²⁵⁴ *Mūtu qable en temūtū*: “Ölmeden evvle ölünüz” hadis-i şerifidir (Bkz.: Aclûnî, *Keşfü'l-fiafâ*, C. 2, s.402.).

[6^a]

13²⁵⁵

İlāhî

müfte'ılün fā'ilün müfte'ılün fā'ilün

bahr-i münserih - ++ - / - + - / - ++ - / - + -

1. Tāc-ı ser-i enbiyā pişrev-i evliyā

Seyyidinā Muşşafā şalli ve sellim 'aleyh

2. Żıll-ı żalil-i Ĥudā mihr-i münir-i Ĥudā

Yoluna cānum fedā şalli ve sellim 'aleyh

3. Görse cemālün gözüm pāyüne sürsem yüzüm

Yok saña lāyık sözüm şalli ve sellim 'aleyh

4. Rūğî-yi bîçāreyem vālih ü āvāreyem

Sînesi pür-yāreyem şalli ve sellim 'aleyh

²⁵⁵ Bu şiir, Coşkun Ak'ın "*Bağdatlı Rûhî Divanı*" (Bursa 2001, s.63-65.) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Divanın kısaltması "D", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

Mecmuada yer alan beyitler divanda sırasıyla 1, 31, 37 ve 38. beyitte yer alır. Mecmuada 4 beyti verilen şiir divanda 41 beyittir.

(2b) yoluna: yolına D.

(4a) Sînesi: Bir dili D.

Derkenara kafası aşağı gelecek şekilde bir adam resmi çizilmiş ve silinmiştir.

[6^b]

14²⁵⁶

İlāhî

mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

bahr-i hezec + - - -/+ - - -/+ - - -/+ - - -

1. İlāhî yāri kııl baña ki senden ğayr[ı] yārüm yok
Ne yüz ile varam saña günāh²⁵⁷dan ğayr[ı] kārüm yok
2. Gönül yād etdi Sübġān'ı gözüm yaşı çeker kanı
Komuşam baş ile cānı bu yolda ihtiyārum yok
3. Yine bir menzile irdüm nedāmet baġrine şaldum
Ĥayāl-i ıışķa dūş oldum şaba gibi ħarārüm yok
4. Ne dervişem ferāġatde ne tāc u taġt-ı devletde
Bu dār-ı dehr-i ġurbetde ġarīb ħaldum anarum yok
5. Benüm āsî yüzi ħara ġarīb Üftāde biçāre
Şuşuşmışam ki bir nāre yanumca bir yanarum yok

²⁵⁶ Bu şiir, Mustafa Bahadıroğlu'nun, "Celvetiye'nin Piri Hz. Üftāde ve Divan'ı" (Bursa 1995, s.342.) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Divanın kısaltması "D", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

(1a) baña: bana D.

(1b) varam: varayum D; saña: sana D.

(2a) etdi: itdi D; çeker: ile D.

(4a) taht-ı: taht u M.

(4b) dār-ı dehr-i: fānî dār-ı D; ħaldum: oldum D.

(5b) Şuşuşmışam: Tutuşmuşum D; yanumca: yanuma D; yanarum: niyāzum D.

²⁵⁷ Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: güneş

[7^a-7^b]

15²⁵⁸

16 numaralı şiirle aynıdır. 16. numaradaki şiir daha düzenli yazıldığı için onun transkripsiyonlu hâli verilmiştir.

[8^a]

16²⁵⁹

İlāhî

8+8=16'lı hece vezni

1. Yâ Rab dîdârın isteyen şabr ider mi kıatlanır mı

Dün gün vişâlün özleyen (Hû) Hû Hû ma'büdum ma'şûdum

Yâ Allāh şabr ider mi kıatlanır mı Hû

2. Yâ Rab sen fetğ it bâbı (Hû) aradañ kaldır ğicâbı (Hû)²⁶⁰

Güzelden sen kamiyâbı (Hû) Hû Hû ma'büdum ma'şûdum

Yâ Allāh şabr ider mi kıatlanır mı Hû

3. Āşık olan neyler 'ârı (Hû) Ğak içün kılar zârı²⁶¹

Arzulayup sen Sübğân'ı (Hû) Hû Hû ma'büdum ma'şûdum

Yâ Allāh şabr ider mi kıatlanır mı Hû

²⁵⁸ Mahlas bulunmamaktadır, şairi tespit edilememiştir.

²⁵⁹ Mahlas bulunmamaktadır, şairi tespit edilememiştir.

Şiirin sonuna bir not ve tarih düşülmüştür: "İşbu biñ iki yüz elli yedi senesi mäh seferiniñ on beşinci gecesi bazar erte gecesi hâsis bir Fâtıma dünyaya geldi ğafllet olunmaya. 1257".

²⁶⁰ Bu mısradaki 1 hece eksiktir.

²⁶¹ Bu mısradaki 1 hece eksiktir.

4. Tevğidüñle ins eyleyen yolında cāna qalmadı

Vaşluñ bahārın bileyin (*Hū*) Hū Hū ma'ḃūdum maqşūdum

Yā Allāh ṣabır ider mi qatlanır mı Hū

[8^b]

5. Dā'imí medğüñ söyleyen (*Hū*) ağlayub yaşuñ silmeyen (*Hū*)

Mecnūn olub yönelmeyen (*Hū*) Hū Hū ma'ḃūdum maqşūdum

Yā Allāh ṣabır ider mi qatlanır mı Hū

6. 'Işkuñla dolan gönüller (*Hū*) Çaq şikrüñ söyleyen diller (*Hū*)

Ne'yilesün bu 'āşî qullar (*Hū*) Hū Hū ma'ḃūdum maqşūdum

Yā Allāh ṣabır ider mi qatlanır mı Hū

[9^a]

17²⁶²

İlāhî

8'li hece vezni

1. Hey Allāh'um dost Allāh'um

İmān ile gönder bizi

Qur'ān ile cümlemizi

İmān ile gönder bizi

2. İmān benüm ile olsun

Fikrüm senüñ ile olsun

Günāhlarum bunda qalsun

İmān ile gönder bizi

3. Sensin Kerīm sensin Ğafüv²⁶³

Yoldāş it²⁶⁴ imānı

Āhiredle bu zemānı

İmān ile gönder bizi

²⁶² Bu şiir, Mustafa Tatcı'nın "Yûnus Emre'nin Gönül Çocuğu Bursalı Âşık Yûnus" (İstanbul 2019, s. 229.) adlı eserindeki metine yazılmış bir naziredir.

²⁶³ Nâzirin kelime seçimi kafiye bozukluğu oluşturmuştur. Zemin şiirde "Ğanî"dir.

²⁶⁴ Nâzirin kelime seçimi vezinde bozukluk oluşturmuştur. Zemin şiirde "eylegil"dir.

4. Bizden götür žulmeti²⁶⁵

Yarlıgağıl rağmeti

Dost Muğammed gürmeti

İmān ile gönder bizi

5. Dost Muğammed[‘ün] nūrından

Güller²⁶⁶ açılmış teninden

Mağrūm etme diğārından

İmān ile gönder bizi

6. Doğdum anadan kıalmaz[in]

Terim geçdüğü bilmez[in]

Ayruk gerüye gelmez[in]

İmān ile gönder bizi

²⁶⁵ Bu dörtlük 7’li hece ile yazılmıştır.

²⁶⁶ Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: göğüller

[9^b]

18²⁶⁷

İlāhî

7+7=14'li hece vezni

1. Zāhid bizi men' etme der-ķırān ister bu gül
Bir yerde ķarār etmez Raġmān ister bu göñül
2. Bu dil mülki rām oldu 'ālem baņa zindān oldu²⁶⁸
'Āşıķlar mihmān oldu Lokmān ister bu göñül
3. Ğarīb bülbül illerde fikri anuñ güllerde
Baġri durmaz göllerde 'ummān ister bu göñül
4. 'Āşıķın yandu gözi 'ārifin ġaķdur sözi
Evvel gördüğüm yüzi her ān ister bu göñül
5. **Naķşî** Ğaķķ'a rām oldu(ñ) 'āşıķ subġ [u] şām oldu
Her günü dir ām oldu seyrān ister bu göñül

²⁶⁷ Bu şiir, Naķşî mahlaslı şairlere ait divanlarda (Hikmet Atik, "Naķşî Ali Akkirmāni Dîvânı (İnceleme-Metin)", Doktora Tezi, 2003; Emrah Ayhan, "Naķşî Dîvânı", Yüksek Lisans Tezi, 2000.) bulunamadı.

²⁶⁸ Bu mısradaki 1 hece fazladır.

[10^a]

19²⁶⁹

İlāhî

11 'li hece vezni

1. Pervāneyem gezerim döne döne

Düşdüm ışıķın odına yana yana

Elim alup atma beni yabana

Ey ğani Allāh'um ağlatma beni

2. Saņa teslîm eyleyeyim özümi

Ledünnî²⁷⁰yem dün [ü] gün niyāzımı

Ħalk içinde ķara etme yüzümi

Ey ğani Allāh'um ağlatma beni

[10^b]

3. Yarın anda nażar eyle ğālime

Şoru ğesāb āsān eyle dilime

Günāh defterlerin ŗunma elime

Ey ğani Allāh'um ağlatma beni

²⁶⁹ Mahlas bulunmamaktadır, ŗairi tespit edilememiştir.

²⁷⁰ Müstensihin yanlış yazdığı ŗu kelime düzeltilmiştir: ledünnü

4.  lim ş at bende yoğdur bilürem

Etd gim işlere peş m n oluram

Naçar etmez isen ş ra ęaluram

Ey ęani All h um ağlatma beni

5. Hev  ile geçdi ömrüm ağlarım

Ęasret nle y regimi şağlar m

Senden ęayrı daği kime yalvar m

Ey ęani All h um ağlatma beni

[11^a]

20²⁷¹

İlāhî

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
bahr-i remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Tende [cānum] cānda canānumdur Allāh Hū diyen
Dilde sırrum sırrı Sübgān'umdur Allāh Hū diyen
2. Dest-i kudret ile yazılmış yüzine āyāt-ı Çak
Gönlümün tahtında sulṣānumdur Allāh Hū diyen
3. Kisve²⁷²-i tende[n] mu'arrā seyr ider bu gökleri
Raḳṣ eden ṣabdāl-ı ṣuryānumdur Allāh Hū diyen
4. Giceler tā subḡ olunca inledür bu derd beni
Derdimün içinde dermānumdur Allāh Hū diyen

²⁷¹ Bu şiir, Kenan Erdoğan'ın "Niyâzî-i Mısrî Divanı" (Ankara 2019, s. 280.) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Divanın kısaltması "D", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

(1b) sırrı: sırda D.

(2a) Dest-i.: Dost M.

(3) Divanda 6. beyittir.

(3b) Raḳṣ eden: Raḳṣ uran D

(6) Divanda 3. beyittir.

(7a) kendüden: kendünden D; Haḳ: dost D

²⁷² Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: kisved

5. Yer[e] göge şıgmayan bir mü'minün albindedür
aşremün içinde ummānumdur Allāh Hū diyen

6. Cümle a'ẓā'dan gelür şıkr-i ene'l-a nārāsı
Cism içinde zār [u] efgānumdur Allāh Hū diyen

[11^b]

7. Her kişiye kendüden areb olan a şātıdur
Ey **Niyāzı** dilde mihmānumdur Allāh Hū diyen

İlâhî-i Şîkr-i Yûnus Efendi

7+7=14'lü hece vezni

1. Benem ol ışık baĝrisi (*pîrim*) denizler hayrân baĝa
Deryâ benüm ıaŝremdür ııŝık oldu seyrân baĝa

2. Dosta giderken yolum (*cânım*) mülke irişdi elim
ııŝıktan söyler bu dilim ne kûl ne sulşân bana

²⁷³ Bu şiir, Mustafa Tatcı'nın "*Yûnus Emre Dîvânı*" (İstanbul 2008, s. 25.) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Divanın kısaltması "D", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

Divanda 10 beyittir; 2, 5, 6 ve 8. beyit olarak şu beyitler yer alır:

Kâf Tagı zerrem degül ay u güneş bana kul
Aslum Hak'dur şek degül mürşiddür Kur'ân bana

Âdem yaradılmadın cân kalıba girmedin
ŝeytân la'net olmadın 'Arşıdı sayvân bana

Diledi göre yüzün işide kendü sözün
Nazar kıldı bir kezin anda cân virdi bana

Togdı ol dîn metâ'sı andan oldu kamusı
Âdem Halîl ü Mûsâ hüccet ü bürhân bana

(1b) ııŝık oldu seyrân bana: zerreler 'ummân bana D.

(2) Divanda 3. beyittir.

(2a) Dosta giderken yolum (*cânım*) mülke irişdi elim: Çün dosta gider yolum mülk-i ezeldür ilüm D. (2b) ııŝıktan: Hak'dan D.

(3) Divanda 4. beyittir.

(3a) Yoĝ iken: Yoĝıdı D; sen: -D; var idin: varıdı ol D.

(4a) Ŝeri'at ehli ırak (*pîrim*) iremez bu menzile: 'Âşık dilin bilmeyen yâ delüdü yâ dehrî D.

(4b) Bu mısra divanda 9b'dedir.

(5) Divanda 7. beyittir.

(5a) Çünki ŝoĝdı: Yaradıldı D; ıâlem doldı pür şafâ : yüzü nûr gönli safâ D.

(5b) ıâhd ü vefa: Hakk'a vefâ D.

(6) Divanda 10. beyittir.

(6a) **Yûnus** (bu) hâlk içre eksiklikdür Ğaĝĝ bilür: Yûnus Emrem bu yolda eksüklüğün bildürür D.

(6b) Divân olmuş: Mest oluban D.

3. Yoğ iken bu bārīgāh (*cānım*) sen var idin pādişāh

Bu ıışķın elinden [ah] derd oldu dermān bana

[12^a]

4. Şerî'at ehli ırak (*pîrim*) iremez bu menzile

Ben kış dilin bilirem söyler Süleymān baņa

5. Çünkü şoğdı Muşşafā ıālem doldı pür şafā

Ol kıldı ıahd ü vefā andandur iğsān baņa

6. **Yūnus** bu hālk içre eksiklikdür Çaķ bilür²⁷⁴

Dīvān olmuş çağırur dervişlik bühtān [baņa]

22

52 numaralı şiirle aynıdır. 52. numaradaki şiir daha düzenli yazıldığı için onun transkripsiyonlu hâli verilmiştir.

²⁷⁴ Bu mısırda 1 hece eksiktir.

[12^b]

23²⁷⁵

İlāhî

11 'li hece vezni

1. Gelin hey kardaşlar Şām'a varalum

Cāmi' Ümeyye'de namāz kılalum

Anda olan maḳāmları görelüm

Ne güzel maḳāmdur cāmi' Ümeyye²⁷⁶

2. İmāmları gelür elinde fener

Āh yüz altmış şandil içinde yanar

Anda namāz [kılmuş] hażret-i 'Ömer

Ne şerif cāmi'dür cāmi' Ümeyye

3. Ümeyye ibn hadiśdür anuñ naḳşı

Hep melekler aña dururlar qarşı

Namāz kılmuş anda Bilāl Ğabeşi.

Ne güzel maḳāmdur cāmi' Ümeyye.

4. Üç yüz şināra şey var birsi kısa

Üç yüz elli (hem) başamak başa başa

Anda nama[z kılmuş] ğażret-i 'İsā.

Ne şerif cāmi'dür cāmi' Ümeyye

²⁷⁵ Mahlas bulunmamaktadır, şairi bilinmemektedir.

²⁷⁶ Şiirin nakarat bölümlerindeki harf, kelime eksiklikleri düzenlenmiştir.

5. Cihāna gelmemüş böyle bir nažir
Hıç kimseki aña bulmamuş kusūr
Anda namaz kılmuş ğazret-i Gızır
Ne güzel cāmi~dür cāmi~ Ümeyye

6. ~Āleme gelmiş güzel Muğammed ya
Altı ya onı demüşler cennete
Varayım anda kılayım cennette
Ne şerif cāmi~dür cāmi~ Ümeyye

[13^a]

24²⁷⁷

İlāhî

mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün

bahr-i hezec + - - -/+ - - -/+ - - -/+ - - -

1. Ĥudāyā cümle-i 'ālem saña 'āşık seni ister

Melek cinn [ü] benî-Ādem saña 'āşık seni ister

2. Zemîn olmuş yolunda ĥāk²⁷⁸ ider deryā yaqalar çāk

Dün [ü] gün raşş ider eflāk saña 'āşık seni özler

²⁷⁷ Bu şiir, Ziver Tezeren'in, "Seyyid Aziz Mahmud Ĥudâyî Dîvânı II" (İstanbul 1998, s. 48.) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Divanın kısaltması "D", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

Divanda şiirin tamamı "özler" rediflidir; Mecmuada 1.,3.,4. ve 5. beyitler "ister", 2 ve 6. beyitler "özler" rediflidir.

Divanda 13 beyittir, 7 ve 8. beyit olarak şu beyitler yer alır:

Eğer Mecnūn eğer Leylā / eğer Vāmık eğer Azrā
Eğer kūh u eğer sahra / Sana āşık Seni özler

Eğer kāim eğer kāid / eğer zāhid eğer ābid
Eğer rāki' eğer sācid / Sana āşık Seni özler

(2a,2b) ider: eder D.

(3a) açılır: açılan D; öter: öten D.

(4b) mihr: mihr ü D; bahr: bahr ü D.

(7) Divanda 9. beyittir.

(7a) bâğ: bâğ ü D.; bostān: bustān D.

(7b,11b) Efendim: Efendi D.

(8) Divanda 10.beyittir.

(9) Divanda 11. beyittir.

(9b,11a) hâlet: hâlât D.

(10) Divanda 12. beyittir.

(10a) kapu: kapı D; kimisi tez geçer duymaz: kimi geçer gider ilmez D.

(11a) bulup: bula D.

²⁷⁸ Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: ġāk

3. Seğerde açılır güller öter şūrīde bñlbñller
Benefşelerle²⁷⁹ sñnbñller saña ʔāşık seni ister
4. Eger mihr eger şerre eger bağr eger kaşre
Eger Şübā eger sidre saña ʔāşık seni ister
5. Eger ğūrī eger ğılmān eger Mālik eger Rıdvān
Sekiz cennet yedi nīrān²⁸⁰ saña ʔāşık seni ister
6. Eger dağlar eger beller ayağa yüz süren yollar
Aқан şular esen yeller saña ʔāşık seni özler
7. Eger bāğ eger bostān eger sñnbñl eger reyġān
Efendim hep bahāristān saña ʔāşık seni ister
8. Eger ġāʔib eger ġāžır eger bāşın eger žāhir
Eger mñ[min] eger kāfir saña ʔāşık seni ister

[13^b]

9. Qamñnuñ maşlab[ı] birdür ya niçñn baʔz[ı] kāfirdür
ʔAcep ġālet ʔacep sırdur saña ʔāşık seni ister
10. Kimine qapu açılmaz kimisi tez geçer duymaz
Kimi bilür kimi bilmez saña ʔāşık seni ister
11. Hñdā[yı]’ye irüp ġālet vişālñnle bulup leşşāt
Efendim cñmle mevcñdāt saña ʔāşık seni ister

²⁷⁹ Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: Benefşelerlem

²⁸⁰ Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: nilrān

25²⁸¹

İlāhî

11 'li hece vezni

1. ˘Alemler yaradan bu ğani Çalab
Ben Hū dimeyince eylenemez
Allāh dimeyince dinlenemez
2. Gözsiz olan bu dünyāyı göremez
Elin uzatdığı yire iremez
Kulun ğācetini kimse viremez
Ben Hū dimeyince eylenemez
3. Yaraddı Muşşafā bir adı Ağmed
Diledi ümmetini eyledi minnet
Şefā˘ at kıla bize surūr Muĝammed
Ben Hū dimeyince eylenemez
4. Hep perdesin almış görür kılmışdı
Menziline yetir kulun murādını
Allāh yetirür demir kafes oldu
Ben Hū dimeyince eylenemez

²⁸¹ Bu şiir, Mustafa Tatcı'nın, "Yûnus Emre'nin Gönül Çocuĝu Bursalı Âşık Yûnus", (H Yayınları, İstanbul 2019, s. 130-131.) adlı eserindeki metine tarafından yazılmış bir naziredir.

5. Benim derd-i ğam gün geçtikçe artar²⁸²

Firākım ʿazm gülersem ağlar yüregim

Ben Hū dimeyince eylenemezem

Allāh dimeyince dinlenemezem

[14^a]

26²⁸³

İlāhi

11'li hece vezni

1. Mevlā'm senüñ cemālini görmesem

Ey vay beni şol vay beni vay beni²⁸⁴

Murādıma maḳşūduma ermesem

Ey vay beni şol vay beni vay beni

2. (Be) Yārenler nice ideyim nideyim

Başım alub ḳaṅgi yola gideyim

Günāhı ben idem kime vereyim

Ey vay beni şol vay beni vay beni

²⁸² Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: arşar

²⁸³ Bu şiir, Mustafa Tatcı'nın, "Yûnus Emre'nin Gönül Çocuğu Bursalı Âşık Yûnus", (H Yayınları, İstanbul 2019, s. 35.) adlı eserindeki metine yazılmış bir naziredir.

²⁸⁴ Şiirde nakarat bölümlerindeki eksiklikler düzenlenmiştir.

3. Ğâşiler içinde Ğâşiydi adam
Günâhı çok etdim budur yârem²⁸⁵
Hemân dîdârı şerîfdür murâdım
Ey vay beni şol vay beni vay beni

4. Ğâşî kulum defterine bak derse
Benüm saña rağmetüm [bak çok derse]
Yerim göğüm arasından çık derse
Ey vay beni şol vay beni vay beni

5. Allâh'um dîvânına durmadımsa
Buyruğın hîzmeti etmedimse de
Hemân beni cennet[e] koymaz ise
Ey vay beni şol vay beni vay beni

6. Cümle hâlk mağşer yerine dirile
Dünyâ dilin dise bir bir şorıla
Şağa şola mı defter[in] virile
Ey vay beni şol vay beni vay beni

7. Murâdım büyür yetinür varmağa
Varup ol şevk mağâmı görmege
Kıpuna yüzüm eşgine sürmege
Ey vay beni şol vay beni vay beni

²⁸⁵ Bu mısırda 1 hece eksiktir.

[14^b]

27²⁸⁶

İlāhî

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün
bahr-i hezec + - - -/+ - - -/+ - - -/+ - - -

1. Vücūduñ şem'î pür-nūrî Ĥudā'dur yā Resūl[allāh]
Žuhūruñla dü-ālem [r]ūşenādur yā Resūlallāh
2. Cemālūñ ũışkıñı Mevlā müyesser etse bir ābda
Vücūdı mülki hep cümle fedādur yā Resūlallāh
3. Senūñ ism-i şerifūñ her kaçan yād olsa sulşān
Şafā baĥş²⁸⁷ idüp rūġa ġıdādur yā Resūlallāh
4. Kemāl üzre **Deştî** bî-ġāk-i pādur yā Resūlallāh
Murādı intisābı ġāk-i pādur yā Resūlallāh

²⁸⁶ Bu şiir, Ayşen Berber'in, "06 Mil Yza 2327 Nolu Mecmua Çeviri İnceleme", (YL Tezi, Mart 2017, s.165/39a) adlı eserindeki metinle aynı olup tek farkının tezde "Hâfız" mahlası olmasıdır, zemin şiir tespit edilemediği için hangisinin nazire olduğu bilinmemektedir.

²⁸⁷ Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: baĥş

İlāhî

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

bahr-i remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Sende doğmuştur Muğammed Muşşafā

Merğabā ey mäh-ı mevlūd merğabā

Sende olmuşdur bu ʿālem pür-şafā

Merğabā ey mäh-ı mevlūd merğabā

2. Sende geldi ol şefāʿat menbaʿı

[15^a] Sende žāhirdür ol nūrun maşlaʿı

Sende elşāf-ı Ĥudā'nuñ mecmaʿı

Merğabā ey mäh-ı mevlūd merğabā

²⁸⁸ Bu şiir, Hüseyin Akkaya'nın "*Abdülahad Nûrî ve Divanı*" (İstanbul 2003, s. 236-237.) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Divanın kısaltması "D", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

Divanda 6 dörtlüktür, 5 ve 6. dörtlük olarak şu dörtlükler yer alır:

Ol vücūda ʿillet olan şāhbāz
Ümmeti-çün Ğaḳḳ'a itdükde niyaz
Umaram nār içre bir mü'min ḳomaz
Merğabā ey mah-ı mevlūd merğabā

Ol Ğabīb'i kim Ĥudā'sı medğ ide
Kim bile ḳadrin anuñ bu dünyede
Anı vaşşāf olmada Nûrî n'ide
Merğabā ey mah-ı mevlūd merğabā

(1a) doğmuştur: toğmuştur D.

(2c) Sende: Sensin D.

(3a) Azmış iken cehliyye: Cehl ile azmış iken D.

(3b) Küfr ile şolmuş iken: Dolmuş küfür ile M.

(3c) anda: sende D.

3. Azmıř²⁸⁹ iken cehliye hâlk-ı cihân
Küfr ile şolmuş iken kevn [ü] mekân
Nür-ı imân anda olmuşdur ˘âyân
Merġabâ ey mäh-ı mevlüd merġabâ

4. Her kaçan ki sende mevlüd oġınur
Ŝanasın²⁹⁰ ˘uřřâķa ol gün ˘ıyd olur
Hıç göñüllerde ķasâvet mi ķalur
Merġabâ ey mäh-ı mevlüd merġabâ

²⁸⁹ Müstensihin yanlıř yazdıġı řu kelime düzeltilmiřtir: Aźmıř

²⁹⁰ Müstensihin yanlış yazdıġı şu kelime düzeltilmiştir: Sanasın

İlāhî

mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün
bahr-i hezec + - - -/+ - - -/+ - - -/+ - - -

1. Dil ü cân hiç karar etmez tecellî eyle yâ Allāh

Eşigünden firar etmez tecellî eyle yâ Allāh

2. Nider 'āşık hayālâtı²⁹² nider ma'suk ma'ālâtı

Cemālündür münacâtı tecellî eyle yâ Resûlallāh

[15^b]

3. Cemālün şevkine düşdüm İlāhî gayrıdan geçdüm

Çanad açup saña uçdum tecellî eyle yâ Allāh

4. Çün 'āşıkdur saña **Ya'kūb** yüzün göster eyā mağbūb

Yine sensün saña maşlūb tecellî eyle yâ Allāh

²⁹¹ Bu şiir, Hatice Tokdemir'in, "18.yy'da Yazıldığı Tahmin Edilen Bir El Yazması Mecmuadaki Dini Musiki Güfteleri" (İstanbul 2006, s. 239.) adlı yüksek lisans tezindeki metinle karşılaştırılmıştır. Tezin kısaltması "T", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

Tezde 5 beyittir, 4. beyit olarak şu beyit yer alır:

Dil gānesin seyrān eyle Ken'ān ilin vîrān eyle
 Yūsuf'u Mısr'a hān eyle tecellî eyle yâ Allāh

(1a) Dil u cân: Diler cân M.; etmez: itmez T.

(1b) etmez: itmez T.

(2) Tezde 3. beyittir.

(3) Tezde 2. beyittir.

(4) Tezde 5. Beyittir.

(4a) yüzün: yüzün T.

²⁹² Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: ğayālâtı

30²⁹³
İlāhî

mefā'îlün mefā'îlün fe'ûlün
bahr-i hezec + - - -/+ - - -/+ - -

1. Yeter yandum firâķun âteşine
Tecellî it medet²⁹⁴ sulşānum Allāh
Yeter ķanlar ķatıldı gözyaşına
Tecellî it medet sulşānum Allāh
2. Gönül seyr eyledi ʿarz [u] semāyı
Görem deyü merāyādan hümāyı
Taʿayyün yā'sı hîm etmiş hevāyı²⁹⁵
Tecellî it medet sulşānum Allāh²⁹⁶

²⁹³ Bu şiir, Hatice Tokdemir'in, "18.yy'da Yazıldığı Tahmin Edilen Bir El Yazması Mecmuadaki Dinî Musîki Güfteleri" (İstanbul 2006, s. 215.) adlı yüksek lisans tezindeki metinle karşılaştırılmıştır. Tezin kısaltması "T", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

Tezde 3. beyitte yer alan beyit şudur:

Görünmez oldı kûy-ı vuslatı yâr duyulmaz oldı aslâ bûy-ı dildâr
Koma bî-gâne mehcûr böyle nâcâr tecellî it meded sultānum Allāh

(1b) it: eyle T.

(2a) ʿarz [u] semāyı: ʿaz-ı semāyı T.

(2c) Taʿayyün yā'sı hîm etmiş: [Taʿayyün pası gaym] itmiş T.

(3) Tezde bu dörtlük yoktur.

(4a) beķādan çün: çü bekāda T.

²⁹⁴ Dil özelliği açısından "meded" şeklinde düzeltilmemiştir.

²⁹⁵ Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: hevāyın

²⁹⁶ Şiirde nakarattaki eksiklikler düzenlenmiştir.

[16^a]

3. Gönülden zevk [ü] şevküñ oldı mevcūd

Dem-i ‘ışķı şan’âşın şıkr-i ma’būd

Umaram kim rağmetüñ ola meşhūd

Tecellî it medet sulşānum Allāh

4. Fenā oldı beķādan çün kināye

İrişdür **Fetgî**’yi evc-i a’lāya

Faķiri vāşıl eyle bu ğınāya

Tecellî it medet sulşānum Allāh

İlāhî

8+8=16'lı hece vezni

1. ĞAlemler nŭr[a] ğark oldu Muĝammed doğduĝı gice
Mŭmin mŭnāfıķ farķ oldu Muĝammed doğduĝı gice

2. ĞArş'ıñ nŭrı yere indi ŝuyıñ rengi nŭra döndü
Hep ŝusuzlar ŝuya ķandı Muĝammed doğduĝı gice

3. Ananıñ raĝmünden düşdi küffā[r]ların Ğaķlı ŝaşıdı
Biñ kilise yere geçdi Muĝammed doğduĝı gece

[16^b]

4. Ğŭri kızları geldiler ķundaĝıñ bile şardılar
Muĝammed'[e] yüz sürdiler Muĝammed doğduĝı gice

5. Aĝlayan oĝlan avundı ŝoĝuran ana sevindi
Niķe küffār dīne döndi Muĝammed doğduĝı gice

²⁹⁷ Bu şiir, Mustafa Tatcı'nın "*Yŭnus Emre'nin Gönŭl Çocuĝu Bursalı Âşık Yŭnus*" (İstanbul 2019, s. 195-196.) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Kitabın kısaltması "K", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

Kitapta 7 dŭrtlŭktŭr, 4 ve 7.dŭrtlŭk olarak şu dŭrtlŭkler yer alır:

Yirden göge nŭr atıldı
Yidiler kırka katıldı
Keşişler dili tutuldu
Muhammed tıĝduĝı gice

Yŭnus eydür hey kardaşlar
Akar gözden kanlı yaşlar
Secde itdi daĝlar taşlar
Muhammed togduĝı gice

(3a) raĝminden: rahmine K.; küffā[r]ların: kâfirlerŭn K.

İlāhî der Maḳām-ı ʿAcem

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

bahr-i remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ey göñül bir derde düş kim anda dermān gizlidür

Gir ıarış bir ıaşreye kim anda ummān gizlödür

Aman aman aman

2. Terk idüp nāmūsı ʿārı gey melāmet cübbesin

Bu melāmet cübbesinde nice sulşān gizlödür

Aman aman aman

3. Degme bir derviş fakıre hór deyüp ılma nażar

[17^a] ıalbinüñ her küşesinde ʿarş-ı Rağmān gizlödür

Aman aman aman

4. Söylerse cān ile dil bulur ğayāt-ı cāvidān

Dervişüñ her bir sözinde āb-ı ğayvān gizlödür

Aman aman aman

5. Gör bu Eşrefoğlu Rūmî baĝr-i ʿışķa nʼeyledi

Cān [u] başın terk idüp cān[ın]da cānān gizlödür

Aman aman aman

²⁹⁸ Bu şiir, Mustafa Güneş'in "Eşrefoğlu Rûmî ve Dîvânı" (Malatya 1994, s. 223.) adlı doktora tezindeki metinle karşılaştırılmıştır. Tezin kısaltması "T", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

(1a) ey: iy T.; anda T.: anuñ

(1b) Gir: Gel T.; anda: anuñ M.; gizlödür M: gizlidür T. (Bütün rediflerde geçerlidir.)

(2a) nāmūsı ʿārı gey: ʿārı nāmūsı ğiy T., melāmet: ferāĝat T.

(2b) melāmet: ferāĝat T., nice sulşān: sırr-ı Sultān T.

(3a) fakıre hór deyüp ılma nażar: fakıri hor görüp hor bakma kim T.

(3b) ıalbinüñ: Gönliñüñ T.

(4a) Söylerse cān ile dil: Muhib ise cān ü dil T.

(5a) Eşrefoğlu: Eşrefoĝlı T., ʿışķa M: ʿışkda T.

(5b) başın terk idüp: başından geçüp T.

İlāhî

11'li hece vezni

1. Bu gönlüm şehrin seyrân iderken
Didi sırrum baña seyrân içinde

2. Derde düşen niçün dermân ararsun
~Âşıklar derdimdür dermân içinde

[17^b]

3. Miğneti râğat bil râğat arama
Râğat mı bulunur zindân içinde

4. İçüp ~ışkun meyın şöyle mest ol kim
Dîvâne deyünler yârân içinde

5. Bu ~ışk meydânıdır bende ~âr olmaz
Başını şöp eyle meydân içinde

6. Aç gözün **Eşrefoğlu** Gakķ'ı şikr et
*Fezkurûnî*³⁰⁰ aydı Qur'ân içinde

²⁹⁹ Bu şiir, Mustafa Güneş'in "*Eşrefoğlu Rûmî ve Dîvânı*" (Malatya 1994, s. 386.) adlı doktora tezindeki metinle karşılaştırılmıştır. Tezin kısaltması "T", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir. Tezde 7 beyittir, 4. beyit olarak bu beyit yer alır:

~Âşıklara karşı ~âşık olı gör
Ne gevherler vardır ol kıân içinde

(2a) Derde düşen: ~ışka düşdün T.; derdimdir: derd arar T.

(3) Tezde 6. beyittir.

(4b) deyünler: disünler T.

(5a) meydânıdır bende: meydânıdır bunda T.

(6a) Aç gözün **Eşrefoğlu**: Eşrefoğlu Rûmî T.; et: eyle T.

(6b) aydı: didi T.

³⁰⁰ *Fezkurûnî*: Bu ibare Bakara Suresi'nin 152. ayetinde geçmektedir. Anlamı "Beni anın" şeklindedir. 152. ayetin tamamının me'âli "Artık siz beni anın ki ben de sizi anayım. Bana şükredin, bana nankörlük etmeyin!" şeklindedir.

İlāhî

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

bahr-i remel - + - - / - + - - / - + -

1. Ey Hūdā³⁰²'dan luşf [u] iğsān isteyen

Mevlid³⁰³-i pāk-i Resūlallāh'a gel³⁰⁴

Cennet içre ğūr u ğilmān isteyen

Mevlid-i pāk-i Resūlallāh'a gel

[18^a]

2. Na't-i pākin cān [u] dilden diñlesen

Mağz-ı nūr-ı Çaç'dur ol şāt-ı ğasen

Olduğunca dünyāda şāğ [u] esen³⁰⁵

Mevlid-i pāk-i Resūlallāh'a gel

3. Ol Resūl'ün doğduğı şeb bî-gümān

Leyle-i Qadr'e müşābihdür hemān

Bulmağ istersen cehennemden emān

Mevlid-i pāk-i Resūlallāh'a gel

³⁰¹Bu şiir, Hanife Koncu'nun "Vâlî Mahlaslı Şairler ve Vâlî-i Âmidi" (İlmî Araştırmalar S. 9, s. 123.) adlı makalesindeki metinle karşılaştırılmıştır. Makalenin kısaltması "Mak.", mecmuanın kısaltması "M." olarak verilmiştir.

(1c) ğūri: hūr u Mak.

(3b) müşābihdür: müşābihdi Mak.

(4) Makalede bu dörtlük yoktur.

³⁰² Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: Çudā

³⁰³ Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: Mevlūd

³⁰⁴ Şiirde nakarattaki eksiklikler düzenlenmiştir.

³⁰⁵ Bu mısra da vezin aksamaktadır.

4. Fikr idüp dünyādan elbet göçmegi

Cennete āhîr şîrāşî³⁰⁶ geçmegi

Çavż³⁰⁷-ı kevserden dilerseñ içmegi

Mevlid-i pāk-i Resūlallāh’a gel

5. Meclis-i mevlidde ey **Vālî** mūdām

Ol Resūl’e vir şalāt ile selām

Cennet-i a’lādan istersen maḳām

Mevlid-i pāk-i Resūlallāh’a gel

³⁰⁶ Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: Şîramāt

³⁰⁷ Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: Ĥavż

[18^b]

35³⁰⁸

İlāhî

7+7=14'li hece vezni

1. ʿAcep bu [be]nüm [cānum] āzād ola mı yā Rāb
Yoḥsa³⁰⁹ yedi Šamu'da yaşup yana mı yā Rāb
2. ʿAcep nic'oldı ġālim [y]er altında aġvālim
Benim yatacağ yerim ʿaḳrep dola mı yā Rāb
3. Cān ġulḳuma geldikde ʿAzrā'il'i gördükde
Ya rūḡumı aldıkda āsān ola mı yā Rāb
4. Allāh olıcağ Ḳaḏı bizden ola mı rāzî
Görüp ġabibün bizi şefî' ola mı yā Rāb
5. Zārî ḳabre giricek münkîr nekîr gelicek
Baḡa su'āl idicek dilim döne mi yā Rāb

[19^a]

6. Dar oldu baḡa günler geḳer oldı gündüzler
Dünyāya baḳa[n] gözler šoprağ šola mı yā Rāb

³⁰⁸Bu şiir, Mustafa Tatcı'nın "Yûnus Emre Divanı" (İstanbul 2008, s.27.) adlı eserindeki metine "Zârî" mahlaslı şair tarafından yazılmış bir naziredir.

³⁰⁹ Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: yoğsa

36³¹⁰

İlāhî

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

bahr-i remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ey göñül Çakç'a 'ibâdet kıl mübârek Cum'a gün
Zikir ile kalbün pası sil mübârek Cum'a gün³¹¹
Ver şalāvāt ol Muğammed Muşşafâ'nın rûğuna
Nice biñ Kâ'be şevābın³¹² bul mübârek Cum'a gün
2. Virüben birer erenler cism olur bāy [u] gedā
Oğınur minberde huşbe rûğ alur andan [ğıda]³¹³
Ola deryālarca günāh 'afv ider oldum Hūdā
Çakç'[1] şikr eylese bu kerr dil mübârek Cum'a gün

[19^b]

3. Çün bize emr eylemişdür kılavuz beş vaqt namāz
Ol Hūdā'nın luşfi ğağd[1] gelse var giderimiz
Müstecāb eyler du'āsın kulumı mağrūm kımaz
Şıdķ ile Allāh diyecek kıl mübârek Cum'a gün

³¹⁰ Bu şiir, Kenan Erdoğan'ın "Niyâzî-i Mısrî Divanı" (Ankara 2019) adlı eserinde yoktur.

³¹¹ Bu mısra da vezin aksamaktadır.

³¹² Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: şevābın

³¹³ Bu mısra da eksik bırakılan yere vezin, kafiye ve mana itibarıyla uygun kelime eklendi.

4. ʿĀşık-ı şādık olanlar gerek ider ğıll ğişi

Müʾmin olur kim ol kişi ḥayr³¹⁴ ola dāʾim işi

Eyle vaʿde eylemiş Çak her ne eylerse kişi

Bir şevāb yağar yazılur dir mübārek Cumʿa gün

5. Der **Niyāzı** el bağlayup gice miğrāb-ı imām

Koşdurur ešrāfın anuñ yüz biñ melāʾik temām³¹⁵

Rağmetün deryāsına ğarķ olmağičün ğāş [u] ʿām

Açılur³¹⁶ dergāh-ı Çak bul hem mübārek Cumʿa gün

³¹⁴ Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: ğayr

³¹⁵ Bu mısra da vezin aksamaktadır.

³¹⁶ Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: ʿAçılur

37³¹⁷

İlāhî

11'li hece vezni

1. Arayı arayı bulsam izini

Yâ Muğammed cānum arzular seni

A[ya]ğuş tozına sürsem yüzimi

Yâ Muğammed cānum arzular seni

[20^a]

2. Ya bir mübârek yol olsa gitsem

Kā'be yollarında nûrlara batsam

Mübârek cemālûş düşünde görsem

Yâ Muğammed cānum arzular seni

3. Kalmadı kalbimde gönlümde ğîle

Şıdk ile girmişem [ben] bu Çak yola

Ebübekr ʿÖmer ʿOsmân ile bile

Yâ Muğammed cānum arzular seni

4. ʿAlî ile Çasan Çüseyin anda

Sevgüsi göñülde(dür) [mahabbet] cānda

Yarın ol mağşerde ulu divānda

Yâ Muğammed cānum arzular seni

³¹⁷ Bu şiir, Mustafa Tatcı'nın "Yûnus Emre'nin Gönül Çocuğu Bursalı Âşık Yûnus" (İstanbul 2019, s.234.) adlı eserindeki metine "Şeyhoğlu" mahlaslı şair tarafından yazılmış bir naziredir.

5. **Şeyğoğlu** medğ ider seni [dillerde]

Dillerde muğabbeti hem cānda³¹⁸

Ağlayı [ağlayı] ğurbet illerde

Yā Muğammed cānum arzular seni

³¹⁸ Bu mısra da 1 hece eksiktir.

[20^b]

38³¹⁹

İlāhî

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

bahr-i remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ey göñül var kim bu dertden sen haberdâr³²⁰ olmaduñ

Anuñ içündür bu yolda [sen] ciger-dâr olmaduñ

2. Ey göñül var kim benümle dosta gider olmaduñ

Çok cefâlar eyledüñ baña vefâ-dâr olmaduñ

3. Her gice fikrünle ben bir lağza hâba³²¹ varmadum

Sen benümle yâr olup bir gice bîdâr olmaduñ

³¹⁹Bu şiir, Mustafa Güneş'in "Eşrefoğlu Rûmî ve Divânı" (Malatya 1994, s. 285.) adlı doktora tezindeki metinle karşılaştırılmıştır. Tezin kısaltması "T", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

-Tezde 7 beyittir, 6. beyit olarak bu beyit vardır:

Pes senün gibi göñül varsıu baña mağrem degül
Çünkü bu ışk zehrini benümle tatar olmaduñ

(1a, 2a) Ey: İy T.

(2a) gider olmadın: karşı yanmaduñ T.

(3a) fikrünle: fikründe T.

(4a) dilerdüm: diledüm T.; kılam: kılmak T.

(6) Tezde 7. beyittir.

(6a) Rûmî'ye: Rûmî ile T.

³²⁰ Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: ğaberdâr

³²¹ Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: ğāba

4. Ben dilerdüm dost zülfin boynuma kılam kemend
Sen perişānlık idüp ol dāra b[er]dār olmaduñ

5. Ben ki ol şāhuñ cemāli şem'ine pervāneyem
Var göñül var kim düşüp ol şem'a yanar olmaduñ

[21^a]

6. **Eşrefoğlu Rūmî**'ye yoldaş oluben ey göñül
Geçüben ašsı ziyāndan dosta gider olmaduñ

39³²²

İlāhî

7'li hece vezni

1. Nūr-ı bismillāh ile

Gelin tevğid idelim

Çakç'[1] şikrullāh ile

Durman tevğid idelim

2. Tevğid iden mest olur

Allāh ile dost olur

Gelin tevğid idelim

3. Tevğid iden dilimiz

Pür nūr olur yüzümüz

Allāh deyiler gözümüz³²³

Durman tevğid idelim

Hey Muğammed ümmeti

Gelin tevğid idelim

³²² Bu şiir, Mustafa Tatcı'nın "Yûnus Emre'nin Gönül Çocuğu Bursalı Âşık Yûnus"(İstanbul 2019, s.112-113.) adlı eserindeki metine bilinmeyen bir şair tarafından yazılmış bir naziredir.

³²³ 1 hece fazladır.

[21^b]

4. Deryālarla daşalım

Qaynayalım koşalım

Allāh’la buluşalım

Durman tevgîd idelim

5. Eren(ler) ider rağmeti³²⁴

Allāh ider rağmeti

Hey Muğammed ümmeti

Durman tevgîd idelim

³²⁴ Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: rehmeti

8+8=16'lı hece vezni

1. Şafā geldünüz yār yār³²⁶ cānlar size qurbān olsun
Himmet eylesün erenler ʿömrünüz [cā]vidān olsun

2. Şafâ kadem getürdünüz bizi Ɣağğ’a götürdünüz
Mağşûduma yitürdünüz yardımçınız Hûdâ [olsun]

3. Doyamaduk (biz) hūlkunuz[a] cānlar virmelüdür size
Sizüñ gibi cānlar bize gāh gāh gelüp mihmān olsun

[22^a]

4. Miskín **Şakir** durgıl örü erenlere yüzler sürü
Elün öpüp var illerü dervîşlügün [tam]ām olsun

5. Bizi sevenleri cānum seveler zatları cānum

Bizi sevmeyenler şāhum varsın Mısr’a sulšān olsun

(*su[˘]āl midir*)

³²⁵ Bu şiir, Mustafa Tatcı'nın "*Yûnus Emre'nin Gönül Çocuğu Bursalı Âşık Yûnus*" (İstanbul 2019, s. 140.) adlı eserindeki metine "Zâkir" mahlaslı şair tarafından yazılan bir naziredir.

³²⁶ Nāzirin kelime seçimi vezinde bozukluk oluşturmuştur. Zemin şiirde “yârenler”dir.

İlāhî

14'lü hece vezni

1. Sen cânun'dan geçmedin cânân arzû kılersin
Belden zünnâr kesmedin îmân arzû kılersin

2. *Men arefe nefsehu*³²⁸ dîrsen illâ degülsin

[Me]lâ'ikden yuğaru seyrân arzû kılersin

[22^b]

3. Tıfl-ı nev-reste gibi etegin(i) at idersin

Ele çevgân almadın meydân arzû kılersin

³²⁷ Bu şiir, Mustafa Tatcı'nın "*Yûnus Emre Divanı*" (İstanbul 2008, s. 199.) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Divanın kısaltması "D", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

D'da 9 beyittir; 5, 6, 7 ve 8. beyit olarak şu beyitler yer alır:

Ol ezel 'âleminde ebedi gözlemedin
Per ü bâlûn bitmedin cevân arzû kılersin

Yitmiş yidi perde var dostunı arzûlama
Yidisinden geçmedin yakîn arzû kılersin

Otuzı gözde durur otuzı gönüldedür
Onun dahı bilmedin görmek arzû kılersin

Sen bunda işe geldün uş yine varısarsın
Henüz sen kul olmadın sultân arzû kılersin

(1a) geçmedin: gidimeden M.

(1b) Belden: Bilden D.

(3a) idersin: idinüp D.

(3b) Ele çevgân almadın meydân: Meydâ[n] ele girmedin çevgân M.

(5) Divanda 9. beyittir.

(5a) 'Âşık Yunûs hey derde Eyyûb gibi: Yûnus düşdün bu derde Eyyûb'layın D.

³²⁸ *Men nefsehu kad 'aref*: "Men arefe nefsehu fe-kad 'arefe rabbehû" hadis-i şerifinden nâkıs iktibastır. Hadis-i şerifin tamamının anlamı "Kendini bilen Rabb'ini de bilir." şeklindedir (bkz.: Aclûnî, *Keşfü'l-fiafâ*, C. 2, s.361.).

4. Bilimedüñ sen seni şadefde ne gevhersin
Mısr'a sulşān olmadın Ken'an arzū kılursın
5. Āşık Yūnus hey derde Eyyūb gibi şabreyle
Derde katlanımazsın dermān arzū kılsın

[23^a]

42³²⁹

İlāhî-i Sezâî

fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlün

bahr-i remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ğazret-i Ğağğ'ıñ ğabibî sevgüli bir dānesi

Olduğı-çün oldı ʿālem ğüsñünüñ dīvānesi

2. Żāt-ı pāküñdür sebeb bu ʿālemüñ icādına

Olmasa teşrifüñ olmazdı cihān kâşānesi

3. Yā Resūlalāh vişālüñ bezmini şāyeste kı

Tā göñül olsun şarāb-ı ʿışkıñuñ mestānesi

4. Kenz-i ʿışkıñ mağzeni olmuş **Sezāyî** ğālibā

Hıç ʿimāret istemez bu göñlümüñ vîrānesi

³²⁹ Bu şiir, Ali Rıza Özüygun'un "Hasan Sezâyî'nin Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri, Divanı'nın Tenkitli Metni ve İncelemesi" (Erzurum 1999, s.493.) adlı doktora tezindeki metinle karşılaştırılmıştır. Tezin kısaltması "T", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

Tezde 5 beyittir, 4. beyit olarak şu beyit yer alır:

ʿĀşıkun ancak muradı Ĥazretünden kim ola
Āşinā-yı bezm-i ğāşun ʿālemüñ bî-ġānesi

(3a) bezmini: bezmine T.

(4) Tezde 5. beyittir.

(4a) kenz: genc T.

(4b) Hıç: Kim T.

[23^b]

43³³⁰

İlāhî-i Niyāzî

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

bahr-i remel - + - - / - + - - / - + -

1. Ey ğarîb bûlbûl diyârûñ qandedür

Bir hâber vir gülîşârûñ qandedür

Sen bu ilde kimseye yâr olmadun

Var senüñ elbetde yârüñ qandedür

2. Artdı günden güne feryâduñ senüñ

Âh u efgân oldu mu'tâduñ senüñ

İşk içinde kimdür üstâduñ senüñ

Bu senüñ şabr u qarârûñ qandedür

³³⁰ Bu şiir, Kenan Erdoğan'ın "*Niyâzî-i Mısrî Divanı*" (Ankara 2019, s. 177) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Divanın kısaltması "D", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

Divanda 5 dörtlüktür, 4. dörtlük olarak şu dörtlük yer alır:

Ne görüñdi güle qarşı gözine
Ne bürüñdi baqduñca özine
Kimse mağrem olmadı hiç rāzına
Bilmediler şeh-süvārın qandedir

(3a) ğurbetdesüñ: hâsretdesin D.

(3b) eyleyüp: eyledüñ D.; mihnetdesüñ: mihnetdesin D.

(3c) hayretdesüñ: hayretdesin D.

(4) Divanda 5. beyittir.

(4c) virdiler: qodılar D.

3. Bir enisün yoķ  acep ğurbetdesün
Rāġatı terk eyleyüp miġnetdesün
Gice gündüz durmayup ğayretdesün³³¹
Ya senün leyl ü nehāruñ  andedür

4. Gökde uçarken seni indirdiler
Çār  un ur bendlerine urdılar
Nūr iken adın **Niyāzi** virdiler
 ol ezelki i tibāruñ  andedür

³³¹ Müstensihin yanlış yazdığı  u kelime düzeltilmiştir: ĥayretdesün

[24^a]

44³³²

İlāhî-i Niyāzî

7+7= 14 'lî hece vezni

1. Ey şarîkat erleri ey ğaķîkat pîrleri
Bir nişân verin baĝa ol bî-nişân ħandedür
2. Ķandedür dostuĝ ili ħande açılur ğülü
Dost baĝçesi bûlbûli ğül-i ĥandân ħandedür
3. Aradım baĝr u berri bulmadım ben bu sırrı
Cism ü cāndan içeri gizli sulşân ħandedür
4. Mādem ki cān tendedür ten cān ile zindedür
Ammā nidem bilmedim cān [u] cānân ħandedür
5. Niyāzî'ye cān olan sırrında sulşân olan
Dîn [ü] hem imān olan ol bî-mekân ħandedür

³³² Bu şiir, Kenan Erdoğan'ın "*Niyâzî-i Mısrî Divanı*" (Ankara 2019, s. 174.) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Divanın kısaltması "D", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

(1b) nişân: ĥaber D.

(3a) baĝr: bar D.

(4a) Mādem: Bildüm D.

(4b) cān [u] cānân: cānā cānân D.

[24^b]

45³³³

İlāhî-i Niyāzî

7+7= 14' lü hece vezni

1. Ey göñül gel ağılama zāri zāri inleme
Pîrden aldum ĥaberi ol bî-niṣān sendedür
2. Sendedür dostuñ ili sende açılur güli
Söyler bu cān bülbüli gül-i ĥandān sendedür
3. Gezme gel bağı u berri kendüñden iste sırrı
Cism ü cāna ġüķm iden gizli sulṣān sendedür
4. Anladuñsa sen seni bildüñse cān u teni
Ġayrı ne var ey göñül cān [u] cānān sendedür
5. Ten tahtıdur bu cānuñ cān tahtıdur cānānuñ
Ey Niyāzî şüphesiz ol bî-mekān sendedür

³³³ Bu şiir, Kenan Erdoğan'ın "Niyâzî-i Mısrî Divanı" (Ankara 2019, s. 176.) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Divanın kısaltması "D", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

(1a) inleme: inleme D.

(1b) ĥaber: ġaber D.

(4b) cān: cāna D.

(5a) tahtıdur: taġtıdur D.

[25^a]

46³³⁴

İlâhî-i Çakçı

mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

bahr-i hezec + -- -/+ -- -/+ -- -/+ -- -

1. Ruḥuṅ pertev-firūz-ı nūr-ı Çakç'dur yâ Resûlallâh
Tecelliden kamerveş iki şakçdur yâ Resûlallâh
2. Vücûduṅ muşğaf-ı esrâr-ı Çakç'ı cümle cāmî'dür
Çakıkat biṅ bir isme mâ-şadaçdur yâ Resûlallâh
3. Cemâlün maşla'-ı envâr-ı ḥurşid-i tecellidür
Temâm âyine-i Rabbü'l-felaç³³⁵dur yâ Resûlallâh
4. Senün levğ-i cebînünden okurlar ilm-i esmâ'yı
Saṅa Çakç'dan *fe evhâ*³³⁶ hoş sebaçdur yâ Resûlallâh
5. Kelâmuṅ metn-i cāmî'dür ki anda münderic esrâr
Senün her ğarfün el ğağ şad varaçdur yâ Resûlallâh
6. Şefâ't bulmağa senden sebep cürm ü günâh ise
Çamudan Çakç-ı mücrim eğaçdur yâ Resûlallâh³³⁷

³³⁴ Bu şiir, "Tubanur Kaya'nın "İsmail Hakkî Bursevî'nin Fevâid Mecmûası Üzerine Bir İnceleme (Transkripsiyonlu Metin)" (Bursa 2019, s. 222.) adlı yüksek lisans tezindeki metinde karşılaştırılmıştır. Tezin kısaltması "T", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

(3a) envâr-ı ḥurşid-i tecellidir: ḥurşid-i envâr-ı tecellidür T.

(6b) cürm ü: cürm-i T.

³³⁵ Rabbü'l-felaç: Felak Suresi'nin ilk ayetinden nâkıs iktibastır. Ayette "رَبِّ اَلْاَلَمِیْنِ" kıl e'üşü bi
فِیْ اَوَّلِ اَوَّلِیْنِ
Rabbi'l felâç" şeklinde geçmektedir, meâli "De ki: "Sabahın Rabb'ine sığınırım." şeklindedir.

³³⁶ *fe evhâ*: Necm Sure'sinin 10. ayetinden nâkıs iktibastır. Ayette "فِیْ اَوَّلِ اَوَّلِیْنِ" fe evhâ ilâ
"abdihi mâ evğâ" şeklinde geçmektedir, meâli "Böylece Allah, kuluna vahyini ilettili." şeklindedir.

³³⁷ Bu mısradaki vezin aksamaktadır.

[25^b]

47³³⁸

İlāhî-i Yetimî

mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün

bahr-i hezec + - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Ğabîb-i ğazret-i *Rabb ʿül felağsın* yâ Resûlallâh
Muʿayyen ins ü cinne mâ-halağsın yâ Resûlallâh
2. Ğarîm-i sırr-ı sübgâneʿllezi esrâya mağremsin
Serîr-ârâ-yı bezm-i kırb-ı Ğağʾsın yâ Resûlallâh
3. Görindin sûretâ žâhirde hâtem lîk maʾnîde
Kadim-i enbiyâ-yı mâ-sebağsın yâ Resûlallâh
4. Kelîme len-terâni ħaššı geldi nîm-i şebdesin
ʿUrûc-ı bâm-ı çarğ-ı nüh varağsın yâ Resûlallâh
5. Sözün geçmez degil cürm-i **Yetimʾ**e mağfiret bağş ol
Şefâ at tahtına sen müsteğağsın yâ Resûlallâh

³³⁸ Bu şiir, Zehra Piroğlu'nun, "Yetîmî (Hayatı, Eserleri, Edebi Kışılığı ve Divanının Tenkidli Metni)" (Konya 1996.) adlı yüksek lisans tezinde yer almamaktadır.

[26^a]

48³³⁹

İlāhî-i Niyāzî

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

bahr-i remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Zāhidā şûret gözetme içerü gel cāna baķ
Vechi üzre gör ne yazmış defter-i Raġmāna baķ
2. Muşġaf-ı ġüsñü[η]de yazılmış *huvallāh*³⁴⁰ āyeti
Gel inanmazsañ gir oķu mekteb-i irfāna baķ
3. Çeşmini gösterdügince ʿaşıķuñ ʿaķlın alup
Aġzını açdıķça cān nefġ eyleyen cānāna baķ
4. Zülfünüñ her bir telinde baġlı biñ mecnūnu gör
Ĥaşşınıñ leylindeki yüz bin meh-i tābāna baķ

³³⁹ Bu şiir, Kenan Erdoğan'ın “*Niyâzî-i Mısrî Divanı*” (Ankara 2019, s.232.) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Divanın kısaltması “D”, mecmuanın kısaltması “M” olarak verilmiştir.

(2a) yazılmış *huvallāh*: yazmış *ķul hüvallāh* D.

(2b) gir oķu: geru var D.

(3a) ʿaķlın alup: cānın alur D.

(3b) Aġzını: Leblerin D.

(4b) leylindeki: ilindeki D.

(5b) şoyunup: muʿarrā D.

(6a) şehleri: şahları D.

(6b) Ķapusunda pādişāhlar: Pādişāhlar ĳapusında M.

(7a) biñ: bir D.

³⁴⁰ *huvallāh*: Bu ibare İhlas Suresi'nin 1. ayetinden nakıs iktibastır. “قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ” *ķul huvallāhu ehād*
هو ا

ayetinin meali “De ki: “O, Allah'tır, tektir.” şeklindedir.

5. Āteş-i ruhsâr ile yanmış qararmış çehresi
Garf libāsından şoyunup noķşa-i ũuryāna baķ
6. Hep mŭlāzım ķulluğunda bu cihānuķ şehleri
Ķapusında pādişāhlar ķul olan sulšāna baķ
7. ũĀlem anuķ ģŭsni[nŭ]ķ şerğinde olmuş biķ kitāb
Metnŭķ istersen **Niyāzî** şŭret-i insāna baķ

[26^b]

49³⁴¹

İlāhi-yi Fazlî

fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlatün fe'îlün

bahr-i remel + + - - / + + - - / + + - - / + + - -

1. Vire mi derd-i şanem derdime dermân vire mi
Vahtidür yüregimün dem-be-dem artar veremi
2. Görebilsem yüzüñi müdde'ilerden şanemā
Ey kıızıl gül³⁴² saña kim çekdi dikenden ğaremi
3. Yazayım derse kalem kirpiginün şerĝini men
Yarayım bıçağ ile başdan ayağa kalemî
4. Ħayli³⁴³ demdir ben anuñ gözlerinün ĥastesiyim
Süregelse yüzümün üstüne başsa kademî

³⁴¹ Bu şiir, Bedreddin Çetiner'in "Atpazarî Osman Fazlî ve el Lâihatül- berkıyyât Adlı Tasavvufî Tefsir Risalesi" (M.Ü İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 16-17, 1998-1999, s.46.) adlı makalesindeki metinle karşılaştırılmıştır. Makalenin kısaltması "Mak.", mecmuanın kısaltması "M." Olarak verilmiştir.

(1a) Vire: Vere Mak.

(1b) yüregimün dem-be-dem artar veremi: dem-be-dem artar yüregimin eleme Mak.

(2) Makalede 3. beyittir.

(2a) yüzüñi: yüzünü Mak.

(3) Makalede 4. beyittir.

(3a) men: ben Mak.

(3b) bıçağ: bıçak Mak.

(4) Makalede 2. beyittir.

(4a) anıñ: onun Mak.

(5a) göklere tutup: yerlere sürüp Mak.; yalvarayım: yalvarırım Mak.

(5b) verir: vere Mak.; benim vermeye: bana vermeye Mak.

(6a) Faẓlîyâ mâhı: Fazlî sen mâh Mak.

(6b) Böyle mağrûm koya mı çokdur Allâh'ın: Hâşâ mahrum koya, çoktur o ilâhın Mak.

³⁴² Müstensih şu kelimeyi yanlış yazmıştır: göñül

³⁴³ Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: Ğayli

5. Yüzümi göklere ŗutup giceler yalvarayım

Kāfire verir murāduŗ ya benim virmeye mi

6. **Fazlıyā** māhı dilerseŗ yüzüni göklere ŗut

Böyle maġrūm ŗoya mı çođdur Allāh'ıŗ keremi

[27^a]

50³⁴⁴

İlāhî-i Mîsrî

mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

bahr-i hezec + - - -/+ - - -/+ - - -/+ - - -

1. Elâ ey mürşid-i âlem haber vir ilm-i Mevlâ'dan

Elâ ey ma'nâ-yı Âdem haber vir ilm-i esmâdan³⁴⁵

2. Ne sırdur Âdem ü Gavvâ ne sırdur *allem-el esmâ*³⁴⁶

Ne sırdur Sidre vü Şübâ haber vir arş-ı a'lâdan

³⁴⁴ Bu şiir, Kenan Erdoğan'ın "*Niyâzî-i Mîsrî Divanı*" (Ankara 2019, s. 285.) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Divanın kısaltması "D", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

Divanda 7 beyittir, 5 ve 6. beyit olarak şu beyitler yer alır:

Ne yerdür merkez-i ednâ nedür yâ hâlka-i vuştâ
Bilinmez devre-i kübrâ haber vir sen bu şugrâdan

Nedür Kur'ânın esrârı nedir esrârın envârı
Nedür Mehdî'nün ešvârı haber vir sırr-ı esrâdan

(1b) ilm-i: remz-i D.

(2a) Âdem ü Havvâ: Âdem-i Havvâ D.

(3) Divanda 4. beyittir.

(4) Divanda 3. beyittir.

(4a) ilmin: ilmeyn D, ne yerdür mecma'u'l-bağreyn M: nedür hem remz-i Zülkarneyn D.

(4b) Nedir hem remz-i Zülkarneyn: Ne yerdür Mecma'u'l-Bağreyn D.

(5) Divanda 7. beyittir.

(5b) anı: bunu D

³⁴⁵ Bu mısra da vezin aksamaktadır.

³⁴⁶ *allemel esmâ*: "İsimleri öğretti." anlamındadır. Bu ibare Bakara Suresi'nin 31. ayetinde geçmektedir. "وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا" ve "alleme âdeme'l esmâ" şeklinde başlayan ayetin ilk kelimelerinden nâkıs iktibastır. Ayetin tamamının meâli "Ve Âdem'e bütün isimleri öğretti. Sonra bunları meleklerle gösterip 'Sözünüzde doğru iseniz şunların isimlerini bana söyleyin' dedi." şeklindedir.

3. Kimüñdür feyz [ü] hem iğyā ne sırdur hem-dem-i ʿİsā
Nedür Meryem’deki deryā haber vir dürr-i yektādan
4. Nedür dillerdeki ʿilmin ne yerdür *mecmaʿu’l-bağreyn*³⁴⁷
Nedür hem remz-i Zü’l-ķarneyñ haber vir Ğıẓr u Mūsā’dan
5. Nedür **Mısrî** nedür Kenʿān Selim kimdür ya kimdür Ān
Ĥaber virdi anı Ķurʿān haber vir sebʿ-i ķurrā³⁴⁸dan

³⁴⁷ *mecmaʿu’l-bağreyn*: “iki denizin birleştigi yer” anlamındadır. Kehf Suresi’nin 60. ayetinden nâkıs iktibastır. Ayette “مَجْمَعُ الْبَاهِرَيْنِ” *mecmeʿa’l- Bahreyn* şeklinde geçmektedir. Ayetin tamamının meâli “Bir vakit Mūsâ genç adamına, “Ta iki denizin birleştigi yere varmadıkça yahut (bu yolda) senelerce yürümedikçe durup dinlenmeyeceğim” demişti.” şeklindedir.

³⁴⁸ Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: Ķurʿān

[27^b]

51³⁴⁹

İlāhī-i Yūnus

7+7=14'lü hece vezni

1. Benem ol ʾışķ bağresi deñizler ġayrān baña

Deryā benüm ķaşremdür ʾışķ oldı seyrān baña

³⁴⁹ Bu şiir, Mustafa Tatcı'nın *Yūnus Emre Dîvânı*, H yayınları, (İstanbul 2008, s. 25.) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Divanın kısaltması "D", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

Divanda 11 beyittir; 2, 6, 8 ve 9. beyit olarak şu beyitler yer alır:

Kâf Tagı zerrem degül ay u güneş bana kul
Aslum Hak'dur şek degül mürşiddür Kur'ân bana

Diledi göre yüzün işide kendü sözün
Nazar kıldı bir kezin anda cân virdi bana

Togdı ol dîn metâ'sı andan oldı kamusı
Âdem Halîl ü Mûsâ hüccet ü bürhân bana

‘Âşık dilin bilmeyen yâ delüdü yâ dehrî
Ben kuş dilin bilürem söyler Süleymân bana

(1a) bağresi: bahrisi D.

(1b) ʾışķ oldı seyrān: zerreler ʾummān D.

(2) Divanda 4. beyittir.

(2a) Yoğ iken: Yogıdı D; sen var idin: varıdı ol D.

(3a) Divanda bu mısra yoktur.

(3b) Divanda 9b'dedir. dili: dilin D.

(4) Divanda 5. beyittir.

(4a) dolmadan: girmedin D.

(4b) ʾışķ oldı seyrān: ‘Arşıdı sayvân D.

(5) Divanda 3. beyittir.

(5a) Çakķ’a giderken yolum mülke irişdi elim: Çün dosta gider yolum mülk-i ezeldür ilüm D

(5b) ʾışķdan: Hak'dan D.

(6) Divanda 7. beyittir.

(6a) Çünki doğdı: Yaradıldı D.; ķalbi: gönli D.

(6b) ķıldı: ķındı M.

(7) Divanda 10. beyittir.

(7a) Yūnus bu ġalkı içinde: Yūnus Emrem bu yolda D; mest oluban: divāne olmuş M.

(7b) Eksikliğin ʾarz ider: eksüklüğün bildürür D.

2. Yoğ iken bu bārigāh sen var idin pādişāh
Āh bu ʾışk elinden āh derd oldu dermān baḡa
3. Şerīʿat ehli irāk erişmez bu menzile
Ben kuş dili bilürem söyler Süleymān baḡa
4. Ādem yaradılmadan cān ƣalıba dolmadan
Şeyşān laʿnet olmadan ʾışk oldu seyrān baḡa
5. Ƣaḡḡ’a giderken yolum mülke irişdi elim
ʾışḡdan söyler bu dilim ne ƣul ne sulşān baḡa
6. Ƣünkü doğdı Muşşafā yūzi nūr ƣalbi şafā
O ƣıldı Ƣaḡḡ’a vefā andandur iğsān baḡa
7. **Yūnus** bu hāḡ içinde mest oluban ƣağırır
Eksikligin ʿarz ider dervişlik bühtān baḡa

[28^a]

52³⁵⁰

İlāhî

7+7= 14' lü hece vezni

1. İster isen cānānı meydāna gel meydāna
Terk idüp başı cānı kırbāna gel kırbāna
2. Baḳma nefṣüñ ālına girme ʿārif bāḡına
Şıfl-ı dilin kārına fermāna gel fermāna
3. Men ʿarefe nefsehu ḳad ʿarefe rabbehu³⁵¹
Çaḳḳ'ı görüp de bir de seyrāna gel seyrān

³⁵⁰ Bu şiir, Hatice Tokdemir'in "18. yy'da Yazıldığı Tahmin Edilen Bir El yazması Mecmuada Mecmuadaki Dinî Musiki Güfteleri" (İstanbul 2006, s. 204.) adlı yüksek lisans tezindeki metinle karşılaştırılmıştır. Tezin kısaltması "T", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

Tezde 4 beyittir, 4. beyit olarak şu beyit yer alır:

Seyyid Süleyman bil sen ğayb-ı žāta pereste
Tenevvürüne girüben ʿuryāna gel ʿuryāna

(1a) İster isen: İsteyen M.

(1b) başı cānı: baş-ile cānı T.

(3b) de bir de seyrāna gel seyrāna: hū-be-hū pinhāna gel pinhāna T.

Şiirin altına ketebe kaydı eklenmiştir. Kırmızı mürekkepli kalemle

“Kim okursa bu ilāhiyātı andan bir recā
Eylerem yazan içün cān u göñül ide duā”

beyti yazılmıştır ve devamında mecmuayı yazan kişinin ismi verilmiştir: “Ketebe Dalzāde Osmān Vahdet bin Aḡmed afallāhu anhümā” Derkenara da “Muşşafā ibni İbrāḡim İbrāḡim ibni İsmāʿil” yazılmıştır.

³⁵¹ Men ʿaref nefsehu ḳad ʿarefe rabbehu: “من عرف نفسه فقد عرف ربه” Men arefe nefsehû fe-ḳad ʿarefe rabbehû” hadis-i şerifidir. Hadis-i şerifin tamamının anlamı “Kendini bilen Rabb’ini de bilir.” şeklindedir (bkz.: Aclûnî, *Keşfü’l-fiafâ*, C. 2, s.361.).

53³⁵²

10'lu hece vezni

1. **Recā'î** tekmiñ eyledi nutķuñ
Şefî' ğufrāna gel ğufrāna gel

[28^b]

54³⁵³

îlāhî

8'li hece vezni

1. Raġmet deryāsına daldum
Dünyā neydiğini bildüm (Hu Allāh Hū)
Raġmetinden uma geldüm
Maġrūm etme pādişāhum (Hu Allāh Hū)
2. Ġāfillerdür senden kaçan
Meleklerdür raġmet şaçan (Hu Allāh Hū)
İdris Nebî ğülle biçen
Geydür bize pādişāhum (Hu Allāh Hū)
3. Yandı (şol) yüregim söyündür
Āb-ı kevşerine kıandur (Hu Allāh Hū)
Kulaġuz melekler gönder

³⁵² Bu beyit derkenardadır.

³⁵³ Mahlas bulunmamaktadır, şairi tespit edilememiştir.

Yol göstere sin pādişāhum (Hu Allāh Hū)

4. Sensin bize Burāk veren

Laʿl yāķut ekseru oyan (Hu Allāh Hū)

Dervişler yürimez yayan

Bindür bizi pādişāhum (Hu Allāh Hū)

5. Dervişün murādı Ğaķ'dur

Dünyāsında mayāsi³⁵⁴ yokdur³⁵⁵ (Hu Allāh Hū)

Muĝammed nūrdan direkdür

Göster bize pādişāhum (Hu Allāh Hū)

6. Firdevs-i a ʿlāya varsam

Ğaķķ'ın didārını görsem (Hu Allāh Hū)

Melekler dönerken görsem

Żākirlerle pādişāhum (Hu Allāh Hū)

³⁵⁴ Heceye uydurmak için "mā-lā-ya'ni" kelimesi kısaltılmış olmalıdır.

³⁵⁵ Bu mısradaki 1 hece fazladır.

[29^a]

55³⁵⁶

İlāhî

11 'li hece vezni

1. Ğaşık nedür hâlin Ğışkuñ elinden

Ğağğ'a Ğaşık oldum göñlüm eylenmez

Eylenmez eylenmez bu cān eylenmez

Ğağğ'a Ğaşık oldum göñlüm eylenmez

2. Melāmet hırkasın almış egnüne

Dünyānuñ sevdāsı gelmez Ğaynuma

Allāh'ıñ sevdāsı düşdi cānuma

Ğağğ'a Ğaşık oldum göñlüm eylenmez

Eylenmez eylenmez bu cān eylenmez

Ğağğ'a Ğaşık oldum göñlüm eylenmez

3. Severim Allāh'ı cān u göñülde

Günāhkārım nesne gelmez elimden

Eger şorar isen Ğaşık Ğālinden

Ğağğ'a Ğaşık oldum göñlüm eylenmez

Eylenmez eylenmez bu cān eylenmez

Ğağğ'a Ğaşık oldum göñlüm eylenmez

³⁵⁶ Ğaşık mahlaslı şair tarafından yazılmıştır, şairi tespit edilememiştir.

4. Saña direm saña ʿĀşık Allāh'ı
Görecegim geldi ġabīb Allāh'ı
Görmemisen Ğāžır Nāžır Allāh'ı
Çaqq'a ʿāşık oldum gönlüm eylenmez

Eylenmez eylenmez bu cān eylenmez

Çaqq'a ʿāşık oldum gönlüm eylenmez

5. Kāʿbenüñ şağları yücedir yüce
Ŝal bizi varalım ey ġanī ġoca
Gözüme görünmez dünyā şerrece
Çaqq'a ʿāşık oldum gönlüm eylenmez

Eylenmez eylenmez bu cān eylenmez

Çaqq'a ʿāşık oldum gönlüm eylenmez

6. Kāʿbenüñ şağları çepçevre yoldur
Aña varan ġacılar šopşolu nurdur³⁵⁷
Benüm istedigüm Çaq didārıdur
Çaqq'a ʿāşık oldum gönlüm eylenmez

Eylenmez eylenmez bu cān eylenmez

Çaqq'a ʿāşık oldum gönlüm eylenmez

³⁵⁷ Bu mısırda 1 hece fazladır.

[29^b]

7. Kāʿbeye varana ğülle biçerler

Başına lüʿlüʿle mercān şaçarlar

Cennet apusın[1] anlar açarlar

Çaʼa aşı oldum gönlüm eylenmez

Eylenmez eylenmez bu cān eylenmez

Çaʼa aşı oldum gönlüm eylenmez

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün

bahr-i remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. ʿAzm idüp cānān iline gitmege cān arzular
Yoluna ʿqurbān olayım aqmadan ʿqan arzular
2. ʒaḡ ile vaḡdetde idüm ſimdi dūſdüm ḡurbete
Māhiyüm göllerde ʒaldum yine ʿummān arzular³⁵⁹
3. Gel beni incetme zāhid tevḡidüm yeter baḡa³⁶⁰
Her biri ḡalli ḡälünce ʒaḡ'dan iḡsān arzular³⁶¹
4. Mūnkirün ʒalbinde dā'im yürüşür āmāreler
Geçmemüş nefsi hevādan ʒaḡ'dan iḡsān arzular
5. Der **Senā'î** ʿāşık iseḡ dā'imā aḡ şol günü
Cümle ḡalḡ maḡşer gününde ʒaḡ'dan iḡsān arzular

³⁵⁸ Bu şiir, Emine Öte'nin, "Senâî Dîvânı Tenkidli Metin" (Ankara 2000.) adlı master tezinde bulunmamaktadır.

³⁵⁹ Bu mısra da vezin aksamaktadır.

³⁶⁰ Bu mısra da vezin aksamaktadır.

³⁶¹ Bu mısra da vezin aksamaktadır.

[30^a]

57³⁶²

Müfred

mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

bahr-i hezec + - - -/+ - - -/+ - - -/+ - - -

1. Kaçan aşık duâ kılsa ider âvâz Hüdâsına

Tâki Allâh kabûl eyler gelür yâri iğdâsına³⁶³

58³⁶⁴

Müfred

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

bahr-i remel - + - -/- + - -/- + - -/- + -

1. Gamdan öldüm cân u dil tenden müberrâdur bugün

Luşf idüp ömrüm gelürsen cânâ şehâdur bugün

59³⁶⁵

Müfred

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün/fā'ilün

bahr-i remel - + - -/- + - -/- + - -/- + -

1. Yâ İlâhî dâr-ı gurbetde bizi aç eyleme

Aç olursağ gam degül nâ-merde muğtâc eyleme

³⁶² Müfredin şairi tespiti edilememiştir.

³⁶³ Bu mısra da vezin aksamaktadır.

³⁶⁴ Müfredin şairi tespiti edilememiştir.

³⁶⁵ Müfredin şairi tespiti edilememiştir.

60³⁶⁶

Müfred

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün/fā'ilün

bahr-i remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. İy gönül kıtlan cefāya kıt tağammül itme güc

Kim buyurmuşdur Nebí e 's-şabru miftāhu'l ferec³⁶⁷

61³⁶⁸

Müfred

16'lı hece vezni

1. Beğ ile gönül beğ ile iftiğār itme beğ ile

Âhîr girsın bir kıl yire beğāsı yok beğ ile

[30^b]

62³⁶⁹

Müfred

mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün

bahr-i hezec + - - - / + - - - / + - -

1. Eger dilden gelen elden geleydi

Gedālar kılmayup sulşān olaydı

³⁶⁶ Müfredin şairi tespit edilememiştir.

³⁶⁷ *E's-şabru miftāhu'l ferec*: "Sabır başarının anahtarıdır." anlamındaki hadis-i şerîftir.

³⁶⁸ Müfredin şairi tespit edilememiştir.

³⁶⁹ Kemaloğlu'ya ait bir müfreddir.

63³⁷⁰

Müfred

14'lü hece vezni

1. Varmadın mekteb-i ışık içre dahî üstâde

Sebaķa-i řüyûh ezberledi Ğāfıż-zāde

64³⁷¹

Müfred

mefā'ılün mefā'lün mefā'ılün mefā'ılün

bahr-i hezec + -- -/+ -- -/+ -- -/+ -- -

1. Kişi kendi rızasıyla çıkup terk-i diyār etmez

Sebebsüz gurbetin ķahrın özüne ihtiyār³⁷² etmez

65³⁷³

Müfred

mefā'ılün mefā'lün mefā'ılün mefā'ılün

bahr-i hezec + -- -/+ -- -/+ -- -/+ -- -

1. Gel ey řebġi ferāġat ķıl saņa bir kimse yār olmaz

Ne deġlû ser-fürû itseņ faķire itibār olmaz

³⁷⁰ Müfredin şairi tespit edilememiştir.

³⁷¹Bu müfred, İsmail Türkoġlu'nun "Sibiryalı Meşhur Seyyah Abdürreşid İbrahim" (TDV Yayınları, Ankara 1997, s.6) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Kitabın kısaltması "K", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

(1a) Kişi kendi rızasıyla çıkup terk-i diyār etmez: Kimse hüsn ü rızasıyla çıkup terk-i diyara K.

(1b) ķahrın: ķahrını K.; özüne: kendüye M.

³⁷² Müstensihin yanlış yazdıġı şu kelime düzeltilmiştir: iġtiyār

³⁷³ Müfredin şairi tespit edilememiştir.

[31^a]

66³⁷⁴

İlāhî

mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

bahr-i hezec -- +/+ -- +/+ -- +/+ --

1. Ey gâfil uyan rıglet-i nâgâhı unutma

Yol kôrķulıdur kôrķusı çok râhı unutma

2. Mağrur oluben devleti dünyāya şayanma

Şaķın yitürüp dinünġi Allāhı unutma

³⁷⁴Bu şiir, Bu şiir, Fatih Ramazan Süer'in "Şemseddin Sivâsî Dîvânı"(Sivas 2015 s.273.) adlı doktora tezindeki metinle karşılaştırılmıştır.Tezin kısaltması "T", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

Divanda 11 beyittir; 6, 7 ve 8. beyit olarak şu beyitler yer alır:

Derbendine mevtün yolun uğrar ir eger geç
Ol geçmesi düşvâr güzergâhı unutma

Hem-râhı kişinün eyü yavuz âmelidür
Hem yoldaşı terk et iyi hem-râhı unutma

Bir oh dimesine bugün aldanma cihânun
Şoğunda anun derd ile bñn âhı unutma

(2a) dünyāya şayanma: dünyā-yı deniye D

(3) Divanda 5. beyittir.

(3a) cihân: fenâ D; Gögsün: Gögsün

(4) Divanda 3. beyittir.

(4b) ulu: ulı D.

(5) Divanda 10. beyittir.

(6) Divanda 9.beyittir.

(6a) Hâlıktan utan: Utan hâlıqdan M; şaķın umma: isteme M.

(7) Divanda 11. beyittir.

(7a) dâr-ı: bâğ-ı D; hevâ yolları çokdur: hevâ yollarına çok kimse gider M.

(8) Divanda 4. beyittir.

(8a) gücin yetirisin gicesi gündüz: gücün yettigine gice vü gündüz D.

(8b) Nâgâh erişir âh-ı: Azgın yetirüp rağt-ı M.

3. Gögsün gerüben cāh-ı cihān içre şalunma
Âhîr yıķılıp düşecegin çāhı unutma
4. Bu dār-ı cihān içre bugün n’itseñ elünde
Yārın varacağın ulu dergāhı unutma
5. Ey çeşm-i ğaķāretle baķan merd-i faķîre
Ol faķr ile fahr³⁷⁵ iden ulu şāhı unutma
6. Hālîķ’dan utan rızķuñı hālķdan şaķın umma
Bil Rabb’üñi er-rızķu ‘alellāhı³⁷⁶ unutma
7. Bu dār-ı cihān içre hevā yolları çokdur
(Ey) Şemsî yürü sen Ğaķķ’a giden rāhı unutma

[31^b]

8. Güc etme gücin yetirisin gicesi gündüz
Nāgāh erişir āh-ı seher³⁷⁷-gāhı unutma

³⁷⁵ Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: fağr

³⁷⁶ er-rızķu ‘alellāhı: “Rızık Allah’tandır.” anlamındadır. Hud Suresi’nin 6. ayetinden nâkis iktibastır. Ayette “اِنَّ رِزْقَیْ هَآءِیْنَ عَلَیْ عَآلَمِیْنٍ” şeklinde geçmektedir. Ayetin tamamının meâli “Yeryüzünde kımıldayan hiçbir canlı yoktur ki rızıkı Allah’ın üzerine olmasın. Allah onların halen bulunduğu yeri de emanet olarak konulacağı yeri de bilir; hepsi apaçık kitapta vardır.” şeklindedir.

³⁷⁷ Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: şehir

İlāhî

8'li hece vezni

1. Sağa direm bād-ı şabā

Bağa Mevlā'dan ĥaber vir

Emegim olmasun hebā

Bağa Mevlā'dan ĥaber vir

2. Seher³⁷⁹ vakşinde esersin

Benim yüregim kesersin

Dergāha kıadem başarsın

Bağa Mevlā'dan ĥaber vir

3. Uzaķ mıdır yollarıñuz

Bahār mıdır illeriñüz

Tāze açar gülleriñüz

Bağa Mevlā'dan ĥaber vir

³⁷⁸ Bu şiir, Mustafa Tatcı'nın "Yûnus Emre'nin Gönül Çocuğu Bursalı Âşık Yûnus" (İstanbul 2019, s. 59) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Kitabın kısaltması "K", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

(2) Kitapta 3. dörtlüktür.

(2a) esersin: okursın K.

(2b) yüregim: cigerüm K.

(3b) gönülleriñüz: illerünüz K.

(3c) Tāze açar güllerünüz: Efğān ider bülbülleriñüz M.

(4a) Ne dersin öyle: Her ne kim dersen K.

(5a) gelürsem: gelesin K.

(5b) Tenim şopraqda görürsem: Beni türâbda göresin K.

(5c) Rûğum şafāda bulursam: Cāna safālar viresin K.

(6b) yür: döker K.

³⁷⁹ Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: şcher

4. Ne dersen öyle ideyim
Dilersen bile gideyim
Ben ölmeden işideyim
Baḡa Mevlā'dan ḡaber vir

5. Bir daḡi bunda gelürsem
Tenim šopraqda görürsem
Rūḡum šafāda bulursam
Baḡa Mevlā'dan ḡaber vir

6. ~**Āşıḡ Yūnus** eydür āhı
Göziyaşı yür günāhı
Seversen güzel Allāh'ı
Baḡa Mevlā'dan ḡaber vir

[32^a]

68³⁸⁰

İlāhî

16'lı hece vezni

1. Sen[sin] bize bizden yakın görünmezsin ğicāb nedür

Çün ğaybın yok güzel yüzün üzerinde niğāb nedür

³⁸⁰ Bu şiir, Mustafa Tatcı'nın "Yûnus Emre Dîvânı" (İstanbul 2008, s. 78.) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Divanın kısaltması "D", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

Divanda 9 beyittir; 3, 4 ve 7. beyit olarak şu beyitler yer alır:

Levh üzere kimdür yazan azduran kimdür yâ azan
Bu işleri kimdür düzen bu su'âle cevâb nedür

Rahîm durur senün adun Rahîm'lığun bize didün
Mürşidlerün muştıladı Lâ taknetu hitâb nedür

Kün'i bir kezin söyledün her nesneyi var eyledün
Yine âhir bir söz ile anı kılmak harâb nedür

(1b) ğaybın: ğaybı D.; güzel: görklü D.

(2a) ayıtdın: eyitdün D, pâdişâ: pâdişâh D.

(2b) hâşâ: i şâh D.

(3) Divanda 6. beyittir.

(3a) her işleri ğazretinden: cümle iş senün katundan D.

(3b) ol: o D.

(4) Divanda 5. beyittir.

(4a) sen alursın sen virirsın: sen virürsın sen alursın D.

(4b) Her ne kıldık çün bilürsın bu şoru bu ğesâb nedir: Ne kim dilerse kılursın yâ bu soru hisâb nedür D.

(5) Divanda 9. beyittir.

(5a) bugün seni: bu göz anı D; de: hod D.

(5b) kurdığın: kodugun D.

(6) Divanda 8. beyittir.

(6a) istersen fânî cânı: ten isen xanı D.

(6b) lam'el cemil me'âb: bu merci' ü me'âb D.

2. Sen ayıtduñ ey pādişā *yehdillāhi limen yeşā*³⁸¹

Şerikin yok senüñ hâşā şuçlı kimdür ʔaşāb nedür

3. Biz umarız mürvetinden her işleri ğazretinden

Senüñ ol çok raġmetinden bu bir avuç türāb nedür

4. Bu işleri sen bilürsin sen alursın sen virirsın

Her ne kılduk çüñ bilürsin bu şoru bu ġesāb nedür

5. **Yūnus** bugün seni görmez görenler de haber virmez

Bu menzile ʔaķıl irmez bu kırdıġın serāb nedür

6. Kānı bu mülkün sulşānı pes istersen fānı cānı

Bu göz görmek diler anı *lam'el cemil me'ab*³⁸² nedür

³⁸¹

yehdillāhi limen yeşā: Nur Suresi 35. ayetten nâkis iktibastır. Ayette “يَهْدِيهِ لِنُورِهِ مِنْ شَاءُ” *yehdillāhu li-nūrihi men* şeklinde geçmektedir, “Allah nûruna dilediğini kavuşturur.” anlamındadır. Ayetin tamamının meâli “Allah göklerin ve yerin nûrudur. Onun nûrunun misali, içinde kandil bulunan bir kandilliktir. Kandil bir cam içindedir, cam inciye andıran bir yıldızdır; (bu kandil) doğuya da batıya da ait olmayan, yağdı neredeyse ateş dokunmasa bile ışık veren mübarek bir zeytin ağacından yakılır. Nûr üstüne nûr. Allah nûruna dilediğini kavuşturur. Allah insanlar için misaller veriyor, Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir.” şeklindedir.

³⁸²

lam'el cemil me'ab: Rad Suresi 29. ayetten nâkis iktibastır. Ayette “لَهُمْ وَحُشُونُ” *lehüm ve ġüşnü* şeklinde geçmektedir, meâli “Varılacak güzel yurt onlar içindir.” şeklindedir. Ayetin tamamının meâli “İman edip dünya ve âhiret için yararlı işler yapanlara ne mutlu! Varılacak güzel yurt onlar içindir.” şeklindedir.

[32^b]

69³⁸³

İlāhî

8'li hece vezni

1. ʾİşkuñ aldı benden beni

Allāh sen'isterim seni

Ben yanaram dün ü günü

Allāh sen'isterim seni

2. Eger beni yandırılar³⁸⁴

Külim göge şaldıralar

Zerrelerim çağrışalar

Allāh sen'isterim seni

3. Sensin göñlümün ʾilācı

Geldüm kapuñ duʾācı

İstemem ğülle-i şācı

Allāh sen'isterim seni

4. Cennet cennet didikleri

Bir ev ile birkaç ğürî

İsteyene virgil anı

Allāh sen'isterim seni

³⁸³ Bu şiir, Mustafa Tatcı'nın "Yûnus Emre Dîvânı" (İstanbul 2008, s. 292.) adlı eserindeki metine "ʾĀşık Yûnus" mahlaslı şair tarafından yazılmış bir naziredir.

³⁸⁴ Müsensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: yandaralar

5. ˘Iřķuı zincirinden şişem
Mecnũn olup dağa dũřem
Dũn ũ gũn sen[sin] endişem
Allāh sen'isterim seni

6. ˘Āřık Yũnus benũm adum
Gũnden gũne artar derdũm
İki cihānda murādam
Allāh sen'isterim seni

[33^a]

70³⁸⁵

İlāhī-i şerīf

10'lu hece vezni

1. ʾİşkuñ bedeni benden alalı

Uyku gözime girmez idi Hū

Çicrān gecesi peydā olalı

Bir lağza³⁸⁶ şabāh olmaz idi Hū

2. Yandı yüregim büryān eyledi

Akıtdı yaşıım ğayrān³⁸⁷ eyledi

Her bir ğālimi bir ğāl eyledi

Uyku gözime girmez idi Hū

3. Şaşdı yüregim kaynayamazam

Divāne gönlüm eyleyemez[em] (Hū)

Beñ bunda mekān bağlayamaz[am]

Göñlüm tesellî olmaz idi Hū

³⁸⁵ Mahlas bulunmamaktadır, şairi tespit edilememiştir.

Sayfanın altına “Tārīğ” başlığıyla bir not düşülmüştür: ʾİzzetlü sâdetlü ğürmetlü birāderim el-ġācī Siyāh(?) Ağa cenāb bir teʾālā kıluñuz ĥaşālardan maġfūz eyleye. Eger żarfa aġvālimizden suʾāl buyurulursa bī-hemāl kıla kıalurdım. Şıġġat ve āfiyet üzeresiniz. Ol żarfa bir cevāb suʾāl iden İġyāūd’dın ġimāyesine çifte çifte sana duʾālar olunur.

³⁸⁶ Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: lağza

³⁸⁷ Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: ĥayrān

4. Mekānuñ bilmem kıanda varayım

Bir kāmīl bilmem seni ŗorayım (Hū)

Ey dost ĥaberīñ kimden alayım

Uyķu gōzime girmez idi Hū

5. Ŗolmaz tāze durur gōnūlleri

Misk ü ŗanberdir Ėaķķ'un yolları

Mestāne yūrūr hem dervīřleri

Gōnlūm teselli olmaz idi Hū

[33^b]

6. Bīĉāre miskīn āvāre bendin

Ŗıřķuñ āteři yanar bu cānda

Ėarārım yoķdur hīĉ bir mekānda

Uyķu gōzime girmez idi Hū

Bir laġza řabāġ olmaz idi Hū

[34^a]

71³⁸⁸

İlāhî

mefā'ülün mefā'ülün fe'ülün

bahr-i hezec + - - - / + - - - / + - -

1. Seğerlerde eser bād-ı tecellî

Uyan hey gözlerim vaqt-i seğerde

Seğerde açılır iğsân-ı küllî

Uyan hey göz[ler]im vaqt-i seğerde

2. Şarîkat bâğına girmek dilerseñ

Çaķıkāt güllerin dermek dilerseñ

Cenāb-ı ğazreti görmek dilerseñ

Uyan hey gözlerim vaqt-i seğerde

³⁸⁸ Bu şiir, Tubanur Kaya'nın "İsmail Hakkî Bursevî'nin Fevâid Mecmûası Üzerine Bir İnceleme (Transkripsiyonlu Metin)", (Bursa 2019, s. 192.) adlı yüksek lisans tezindeki metinle karşılaştırılmıştır. Tezin kısaltması "T", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

(1b) hey gözlerim: ey gözlerüm T.

(2a) Şarîkat: Tecellî T.

(2b) güllerin dermek: güllerün dirmek T.

(2c) Cenāb-ı: Cemāli T.

(3) Bu beyit T.'de yoktur.

(4a) nergiz: nergis T.

(4b) Seğerlerde: Seher vakti T.

(4c) açıp işit Çaķ'dan: aç Çaķķı'den işit T.

Şiirin sonunda "temmet temām oldu" ifadesi bulunmaktadır.

3. Seġerdür ehl-i derdün vaḳtigāhı

Seġerdür ehl-i ıŝķın cilvegāhı

Seġerdür cümle vaḳtin pâdiŝāhı

Uyan hey gözlerim vaḳt-i seġerde

[34^b]

4. [Y]uyanlar çeşm-i nergizden bu ġābı

Seġerlerde görürler māh-i tābı

Göziñ açıp işit Ğaḳ’dan hîŝābı

Uyan hey gözlerim vaḳt-i seġerde

İlāhî

8+8= 16'lı hece vezni

1. Efendim senüñ yoluna qurbân olayım gideyim
Her ne kim emr ider iseñ fermân olayım gideyim

2. Qabûl it beni durayım işigine yüz süreyim
Qapuda bir qul olayım kulluq ideyim gideyim

[35^a]

3. Himmet iğsân eyle baña ʿāşıklıq bağışla baña
ʿIşkuñ odundan at cāna şöyle yanayım gideyim

³⁸⁹Bu şiir, Şengül Sağman, “Müstakimzade’nin ‘Mecmua-i İlahiyyat’ Adlı Güfte Mecmuası” (İstanbul 2001, s. 224.) adlı yüksek lisans tezindeki metinle karşılaştırılmıştır. Tezin kısaltması “T”, mecmuanın kısaltması “M” olarak verilmiştir.

Tezde 9 beyittir, 9. beyit şudur:

Benim şeyhim mürüvvetkânı Eşrefzâde hâsu'l-hâsı
Bu Abdurrahîm Tırsî benden olayım gideyim

- (1a) Efendim senüñ: A şeyhim T.
(2) Tezde bu beyit yoktur.
(3) Tezde bu beyit yoktur.
(4a) sevdiğini sevdire: gördüğünü göster T.
(4b) Yâhûd külli göster baña kimseñ bileyim: Sevdigini sevdire bana kulluk edeyim T.
(5) Tezde bu beyit yoktur.
(6) Tezde 3. beyittir.
(6a) ğicâb kaldır qullar: kaldır nikâbı kul T.
(6b) Cennet bağçesinde: Dost bağçesinde bir T.
(7) Tezde 2. beyittir.
(7a) bir: sen T.
(7b) ondan sağa: senden âna T.
(8) Tezde 5. beyittir.
(8a) ʿAbdurrağim’iñ dersi benaddir ey mürüvvet işi: Abdurrahîm Tırsî bende gider mürüvvet assı T.

Şiirin sonunda “temmet temâm oldı” ifadesi vardır.

4. Bildigüni bildür baña sevdigüni sevdür baña
Yâhûd³⁹⁰ külli göster baña kimseñ bileyim gideyim

5. Beñ seninem geldim sene sırrın ʿayān eyle baña
Ğaķıķatūñ göster baña kimseñ bileyim gideyim

[35^b]

6. Allāh nūrundan bir nūrsuñ ğicāb ķaldır ķullar görsüñ
Cennet bağçesinde gülsün bülbul olayım öteyim

7. Bir ķaşreyim geldim saña bir ʿummānsuñ daldım saña
Ķarışayım ondan saña ʿummān olayım gideyim

8. Bu ʿAbdurrağim’iñ dersi benddir ey mürüvvet işi
Eşrefzāde hâşlar hâş³⁹¹ı sırrın olayım gideyim

³⁹⁰ Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: yâğûd

³⁹¹ Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: ğās

[36^a]

73³⁹²

İlāhî

8'li hece vezni

1. ˘Āşık olan n'eyler mālî

˘Āşıkların dün (ü) gün hālî

Benüm arzum³⁹³ Çak dîdârî

2. ˘İşkuñ baña bildür bileyüm³⁹⁴

Gelenden ĥaber ŝorayum

Bir kere(cik) dîdâr(uñ) göreyüm

Benüm arzum Çak dîdârî

3. Yandum ˘ışk(uñ elin)dañ (bu) dile geldi

Diñdi ebr rüşdüm gögerdi

Benüm arzum Çak dîdârî

³⁹² Mahlas bulunmamaktadır, şairi tespit edilememiştir.

Şiirin üstünde şu dua yazılıdır: “Esağfirullāh esağfirullāh esağfirullāh şel’celālî vel ikrām min cemî’iş-şünûbî ve’l-âsām”

Şiirin sonunda “temmet” yazısı bulunmaktadır.

³⁹³ Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: ˘arzum

³⁹⁴ Bu mısradaki 1 hece fazladır.

[36^b]

74³⁹⁵

16'lı hece vezni

1. **Muṣṣafā** eydür biñ yaşasak ʿāqıbet ölsem gerek

Çaqq'ı gözü ile görmüş yok ne derrāk³⁹⁶ üstündedir

75³⁹⁷

İlāhı

8'li hece vezni

1. Mevlā'm şalsa ben de varsam

Cānum Kā'betullāh saña

Eşigine yüzüm sürsem

Cānum Kā'betullāh saña

2. Devācılar devā ider

Dizin dizin kıuma gider

ʿArafāt'da günāh döker

Cānum Kā'betullāh saña

³⁹⁵ Mustafa mahlası bulunmaktadır ama hangi şaire ait olduğu belirlenememiştir.

³⁹⁶ Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: derrāk

³⁹⁷ Bu şiir, Mustafa Tatcı'nın "Yûnus Emre'nin Gönül Çocuğu Bursalı Âşık Yûnus" (İstanbul 2019, s. 39-40.) adlı eserindeki metine mahlas kullanmayan bir şair tarafından yazılmış bir naziredir.

3. Kā`beniñ çevresi dağlar
Āb-ı zemzem güzel çağlar
Çacılar anda çok ağlar
Cānum Kā`betullāh saña

[37^a]

4. Siyāh perdesin bürünür
`Arşa beraber görünür
Varmayan cānlar yirindir
Varam Kā`betullāh saña
5. Gümüşden kapu aşımlar
Mermer döşek döşemişler
Altun kuşak kuşatmışlar
Cānum Kā`betullāh saña
6. Nūrdandır Nebí`niñ tacı
Göklere itdi mi`rācı
Yetmiş biñdir varan ġācı
Varam Kā`betullāh saña
7. Kā`be altında altun oluk³⁹⁸
Biz uyurvuz Çak uyanık
Bir gicecik olsam konuk
Cānum Kā`betullāh saña

³⁹⁸ Bu mısradaki hece fazladır.

8. Kā'beniñ çoğdur apısı

Secde ider hepisi³⁹⁹

alil İbrāhīm yapısı

Varam Kā'betullāh saa

9. Derviş Yūnus ben de varsam

Abdest alsam namāz kılsam

Ölürsem anda ölsem⁴⁰⁰

Cānum Kā'betullāh saa

³⁹⁹ Bu misrada 1 hece eksiktir.

⁴⁰⁰ Bu misrada 1 hece eksiktir.

[37^b]

76⁴⁰¹

İlāhî

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

bahr-i remel - + - - /- + - - /- + - - /- + -

1. Çün teferrüc eyleyüp baqdım cihānıñ yüzine

Her neye baqdım ise 'ibret göründi gözime

'Āqıl isen cān kulağıñ aç nażar kıl sözime

Bir degirmendir bu dünyā ögüdü bir gün bizi

⁴⁰¹ Bu şiir, Abdullah Aydın'ın "Câhidî Dîvânı" (Sonçağ Yayınları, Ankara 2013, s. 145.) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Divanın kısaltması "D", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

Divanda 5 dörtlüktür, 5. dörtlük olarak şu dörtlük yer alır:

Câhidî geç bu hayâlden bakma dünyâ âline
Zehr olur her kim ki yerse sunma anun balına
'Āqıl isen kıl seyâhat gir Rasûlün yolına
Bir degirmendür bu dünyâ ögüdü birgün seni

(1a) Çün: Bir D.

(1b) ne: neye D.

(1d) bizi: seni D.

(2) Divanda 3. dörtlüktür.

(2a) fikir: mekr D.; kılur: kılar D.

(2b) dāne 'ömri: dānenün hāli D.

(2d) bizi: seni D.

(3) Divanda 2. dörtlüktür.

(3a) Bir yüzi alt şaşıdur şüşüpdur bir: Alt taşı degirmenün yer yüzün tutmuş D.

(3b) kılın: kılсам D., nażar kim nice döner bir qarār: nazarı niçedür leyl ü nehār D.

(3c) serveri: evliyâyı D.; şaldı rüzigār: kıldı karar D.

(4) Divanda bu bölümde 5 mısra vardır. 4. mısra şudur: "İki cihānun güneşi fahr-i 'ālem Mustafā"

(4a) çarh u gümāhi: kār-gāh[ı] D.

(4b) Çarh: Çark D; (dāne) dāneniñ 'ömrin aña kıldı: dānesin 'ömri ana oldı D.

2. Āline aldanma ŝaķın fıkır eyle ğile kıılır
Virdüğün[i gerü] alır şanma kim bākî kıalır
İki ŝaşıñ arasında dāne ʿömri ne olur
Bir degirmendir bu dünyā öğüdü bir gün bizi

3. Bir yüzi alt şaşıdur ŝuŝüpdur bir kıarār⁴⁰²
Göklere kıılıñ nażar kim nice döner bir kıarār
Nice yüz biñ serveri ŝoprağa ŝaldı rūzigār
Bir degirmendir bu dünyā öğüdü bir gün bizi

[38^a]

4. Ĥalk idübdür kıudretinden çarĥ (u) gümāhı ol Ĥudā
Çarĥ içinde (dāne) dāneniñ ʿömrin aña kııldı fidā
Bulmadı ecelden emān enbiya (vü) ŝāh ü gedā
Bir degirmendir bu dünyā öğüdü bir gün bizi

⁴⁰² Bu mısırada vezin aksamaktadır.

Şām-ı şerif ilāhisi*11 'li hece vezni*

1. Gözümde ḥayāl⁴⁰⁴dir şaşı şoprağı
Göñül ister varup mekân şutmağı
Yazı kışı gitmez yeşil yaprağı
Böyle bir mübârek yolu var Şām'ın
2. Cennet mişâlidir şey'i bulunur
Câmi'lerde âlimleri şalınur
Ağūsşosda qar'ı bulunur⁴⁰⁵
Böyle bir mübârek yeri var Şām'ın

[38^b]

3. Gazret-i Yağyā yatur anuñ içinde⁴⁰⁶
Gaşir neşir olur hep yarın anda
Bir ulu sulşānı vardır yanında
Var gör şerif gibi yeri var Şām'ın
4. Her şabāğ da câmi'leri açılur
Gaşk'ın rağmetleri anda şaçılur

⁴⁰³ Mahlas bulunmamaktadır, şairi tespit edilememiştir.⁴⁰⁴ Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: ġayāl⁴⁰⁵ Bu mısra da 2 hece eksiktir.⁴⁰⁶ Bu mısra da 1 hece fazladır.

Zemheride kırmızı güli açılır⁴⁰⁷

Elma şuruncı var narı var Şām'ın

5. Böyledir mübārek yerin turağı

Anuñ için eylerler yarağı⁴⁰⁸

Altı kerre yüz biñ güccāc uğrağı

Böyle bir mübārek yeri var Şām'ın

⁴⁰⁷ Bu mısra da 1 hece fazladır.

⁴⁰⁸ Bu mısra da 1 hece eksiktir.

[39^a]

78⁴⁰⁹

İlāhi

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

bahr-i remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. ʔışkıñ nārına yandum cigerim oldu kebāb
Çekdigüm derd ü emekler söylesem olmaz ğesāb
Diler iseñ yanıma gel vireyim bir bir cevāb
ʔĀşıkım sensin murādım yā Resūlallāh benim
2. Kaldırıp eller duʔāya yalvaran kollar için
Bu akan çeşmimin yaşı seller için⁴¹⁰
Gül yüziñde yā ğabibim açılan güller için
ʔĀşıkım sensin murādım yā Resūlallāh benim
3. Dillerde destān olayım söyleneyim bir zemān⁴¹¹
Gözime ʔālem görünmez ğālim oldu pek yamān
Luşuf iġsān ʔāşıkıñ cān-ı cinān el'amān
ʔĀşıkım sensin murādım yā Resūlallāh benim

⁴⁰⁹ Mahlas bulunmamaktadır, şairi tespit edilemiştir.

Şiirin altına baş aşağı gelecek bir şekilde insan resmi çizilmiş ve daha sonra karalanıp silinmiştir.

⁴¹⁰ Bu mısra da vezin aksamaktadır, 1 tef'ilelik kelime eksiktir.

⁴¹¹ Bu mısra da vezin aksamaktadır.

5. Bülbülem güldür murādım intižārım āh zārım⁴¹³

- ٢٠- Āşıkım sensin murādım yā Resūlallāh benim

5. Būlbūlem güldür murādım intižārım āh zārım⁴¹³

⁴¹³ Bu mısra da vezin aksamaktadır.

[40^a]

79⁴¹⁴

İlāhî-i şerîf

fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlün

bahr-i remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ol cihānuñ fāhrinüñ sırrına qurbān olayım

Ĥuṣbe-i *levlāke*⁴¹⁵ñüñ şānına qurbān olayım

*Ḳābe qavseyni ev ednā*⁴¹⁶sına qurbān olayım

Ben anuñ ĩlmine ĩrfānına qurbān olayım

Ben anuñ esrār-ı mî'rācına qurbān olayım

⁴¹⁴ Bu şiir, Kenan Erdoğan'ın "*Niyâzî-i Mısırî Divanı*" (Ankara 2019, s. 268.) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Divanın kısaltması "D", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

(1b) *levlāke*ñüñ: levlāk inen D.

(1d) ĩlmine: ĩlmile D.

(2e) luşf-ı iğsānına: aşğāb ü aḥbārına D.

(3c) İki de: İkisidir D.

(3e) luşfuna ihsanına: evlād ü ensābına D.

(4d) Yoluna gidenlerin izine qurbān olayım: Ben anuñ lūşfına iğsānına qurbān olayım D.

(5c) Enbiyā vü evliyā aña **Niyās'**a geldiler: Evliyā aña Niyāzî qul u qurbān oldılar D.

(5e) Ben anuñ luşfına ihsanına qurbān olayım: Yoluna gidenlerin izine qurban olayım D.

⁴¹⁵ *levlāke*: Bu ibare "Sen olmasaydın" anlamındadır. Sözün tamamı "لَوَالِكْ لَوَالِكْ لَمْ خَلَقْتَ الْإِنْسَانَ" *Levlāke levlāke lemā ḥalektü'l eflak*" şeklindedir. Anlamı "Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım." şeklindedir. Hadis-i kudî olarak belirtilmekle beraber Kütüb-i Sitt'e'de yer almamaktadır. Âlimlerin Hz. Peygamberi övmeye ve yüceltme adına kitaplarında kullandıkları sözdür. Netice olarak hadis-i kudînin mevzu olduğu ama bunun yanında da mananın sahih olduğu belirtilmiştir (**Detaylı bilgi için bkz.:** Adem Çalışkan, Yûnus Emre Dîvânı'nda Hz. Peygamber'in Hadis-i Şerifleri, *Diyanet İlmi Dergi*, C. 28, 1992, S. 3, s. 121.).

⁴¹⁶ *Ḳābe qavseyni ev ednā*: Bu ibare Necm Suresi'nin 9. ayetinde geçmektedir. Ayette "كَانَ يُدَارِىْكَ" *fekāne qābe qavseyni ev ednā* şeklinde geçmektedir. Ayetin tamamının meâli "Öyle ki, iki yay kadar hatta daha yakın oldu." şeklindedir.

2. Ol Ebūbekr [ü] ~Ömer ~Osmān ~Ali dört yāridur

Ol risālet bāğının anlar gül-i gülzārıdur

Cümle aşğāb-ı hidāyet rāhının envārıdur

Ben anuñ āline aşğābına qurbān olayım

Ben anuñ luşfına iğsānına qurbān olayım⁴¹⁷

3. Ol Ğasan ğāzretlerine şehr içirdi eşkıyā

Hem Ğuseyn oldı şusuzluğdan şehid-i Kerbelā

İkisi de aşlı nesli cümle āl-i Muşşafā

[40^b] Ben anuñ āline evlādına qurbān olayım

Ben anuñ luşfına ihsānına qurbān olayım

4. Cümle ümmetden ħayırlıdır o(l) şāhın ümmeti

Ümmetine cümleden artuğ ider Ğağ rağmeti

Evliyā anıñ[la] buldı bunca luşfı ~izzeti

Yoluna gidenlerin izine qurbān olayım

Ben anuñ envā~ı elşāfına qurbān olayım

5. Her ne deñlü evliyā vü mürselin [kim] geldiler

Ümmeti olmaqlığı Ğağ'dan temennā kıldılar

Enbiyā vü evliyā aña **Niyāş'**a geldiler

Ben anuñ ayağının tozına qurbān olayım

Ben anuñ luşfına ihsānına qurbān olayım

⁴¹⁷ Şiirin nakaratlarındaki eksiklikler düzenlenmiştir.

[41^a]

80⁴¹⁸

İlâhî

11 'li hece vezni

1. Be hey ~âşık Çakç'ı bulam mı dersin

Çakç'a lâyıķ ~amel işlemeyince

Bu sırrın ötesin duyam mı dersin

Varup bir mürşid söylemeyince⁴¹⁹

2. Be hey ~âşık (gelsin) gelin (~âşıklar) tevğid[e] özen

Tevğid[dür] nefsin qal'asını bozan

Hıç kendi kendine kaynar mı kazan

Çevre yanın âteş eylemeyince

3. ~İşqum gâlib oldu yüregim ağlar

~Âşık olan ~ârı nāmūsı n'eyler

Be hey ~**Âşık** saña söyleme derler

Ya ben öleyim mi söylemeyince

⁴¹⁸ Bu şiir, Mustafa Tatcı'nın "Yûnus Emre'nin Gönül Çocuğu Bursalı Âşık Yûnus" (İstanbul 2019, s. 190.) adlı eserindeki metine "˘Âşık" mahlaslı şair tarafından yazılan bir naziredir.

⁴¹⁹ Bu mısrada 1 hece eksiktir.

1. Degme kimse göñül evin(i) yapamaz

Çakķ'ıñ taķdırini kimse bozamaz

Münkir olandan murād alınamaz

Benüm istedigim sürür Muğammed

Hep cümle ālemün vārı Muğammed

[41^b]2. Delílüm Qur'āndur şüphesi⁴²¹ yoķdur

Murād ğazrete yolu eren çoķdur

Sensiz ħāşıklara cennet ğarāmdur

Benüm istedigim sürür Muğammed

Hep cümle ħālemün vārı Muğammed

⁴²⁰ Mahlas bulunmamaktadır, şairi tespit edilememiştir.

⁴²¹ Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: şüphesin

82⁴²²

İlāhî

8'li hece vezni

1. Ya Rab bu ulu adın Şabr
Cümlemize Mevlā'm Kādir
Her nefes yanımda Çāžır
Şabr eyle göñül şabr eyle
2. Allāh didikçe yakdı (vücüdımı) nār
Muğammed olsun bize yār
Benim istedigim diđār
Şabr eyle göñül şabr eyle
3. Allāh diyen mağrūm kalmaz
Mevlā'm bizi böyle kıymaz
Kangı akşam şabāğ olmaz
Şabr eyle göñül şabr eyle

[42^a]

4. Allāh didikçe yüregim çoşar⁴²³
Efkārım dağları aşar
Gözlerim Urum'a (kadar) şaşar
Şabr eyle göñül şabr eyle

⁴²² ~ Āşık mahlaslı şair tarafından yazılmıştır fakat şairi tespit edilememiştir.

⁴²³ Bu mısradaki 2 hece fazladır.

5. ˆAlimler oğur hecesin
Beklerler ˆKadir gicesin
Ben űabr etdim sen nicesin
űabr eyle g    l űabr eyle

6. (Gel) G    l eyle h   dan ˆ arı
Gice gündüz eyle z  rı
Görürsün ulu d    rı
űabr eyle g    l űabr eyle

7. All  h (ile) olsun g    l iűi
    sun   albin    teűviűi
Gündüz h  y  l(i) gice d  űi
űabr eyle g    l űabr eyle

8. ˆ ű    bunu böyle söyler
D   im   Rabb'  m der ağlar
G  zi d    rı seyr eyler
űabr eyle g    l űabr eyle

[42^b]

83⁴²⁴

8'li hece vezni

1. Ey benim kâtib efendim

Saňa yalvarı tükendim

Yoluna kıurbân gideyim

(Kendim) Yolunda (olmak) ʿâr olmaz baňa

2. Şanma şüretde deliyem

Dost bahçasının gülüyem

Tengriniň ʿabdal kıuluyam

Kimse(ler) behâ virmez baňa

3. Ben (bir) ʿâşık-ı biçāreyim

Başdan ayağa yāreyim

Bir ʿaķılsız divāneyim

Aķlımda yār olmaz baňa

4. ʿĀşık oldum ben diďāra

Bülbüller kıonar gülzāra

Başlamışam āh u zāra

Híc şur otur olmaz baňa

⁴²⁴ Mahlas bulunmamaktadır, şairi tespit edilememiştir.

Başlamışam intizāra

Hîç bir qarār olmaz baḡa

5. Kātib efendim (ben) nideyim

Yoluḡa (cānı) kurbān ideyim

Yana yana Ḡaḡḡ'a gideyim⁴²⁵

Hîç şu[r] otur olmaz baḡa

Yana yana dosta gideyim

Hîç bir qarār olmaz baḡa

[43^a]

6. ʿIşkıḡ āteşi yandırır

Vuşlat şarābın(ı) ḡandırır

Bu sevdā beni öldürür

Kefin ḡısmet olmaz baḡa

Gezerken beni öldürür

Yāsın-i şerif ḡısmet olmaz baḡa

⁴²⁵ Bu mısradaki bir hece fazladır.

84⁴²⁶

İlāhî

10'lu hece vezni

1. Şarîkat leşkerinüñ sālārı

Rāh-ı Çak leşkerinüñ serdārı

İki cihānuñ bir ğükümdārı

Sulşān Muğammed kı1 şefā'at yā Resūlallāh⁴²⁷

2. Kamu derdlilerin sen(sin) şabîbi

Göñül ıışkınuñ dā'im muğibbi

Ālemüñ⁴²⁸

⁴²⁶ Mahlas bulunmamaktadır, şairi tespit edilememiştir.

⁴²⁷ Bu mısradaki 4 hece fazladır.

⁴²⁸ Şiir yarım bırakılmıştır.

[43^b]

85⁴²⁹

15'li hece vezni

1. Ey ~Ömer ~âşık-ı bî-zâr ~Ömer mecnûn ~Ömer⁴³⁰
Bizden ötüri ~âr çeker ğayret güder⁴³¹
Tâ kıyâmet ğaşr olunca üç beş arşun bez yeter
Çağ yoluna seyyâh oldum yanar isem ben bugün
2. Yâ ilâhi bu vücûdım yandı kül oldu cesed
Lem yezel lemmâ yezelsin tâ kıyamet tâ ebed
Birliğiñe şübhemiz yok(dur) *ķul huvallāhu eġad*⁴³²
Zikr ider ins ü beşer şems ü kamer ~Āşık ~Ömer
3. Az yaşayıp çok yaşayıp ~akıbet ölsem gerek
Bir avuç toprak içinde hâk olup kıalsam gerek
Dünyâ şolu mālım olsa su~ālım virsem gerek
Çağ yoluna seyyâh oldum yanar isem ben bugün

⁴²⁹ Bu şiir, Sadettin Nüzhet Ergun'un "*Āşık Ömer Divanı*", (Semih Lütü Matbaası ve Kitabevi Yayınları, s. 319; 87-88.) adlı eserinde metnin bazı mısraları ve redifleri vardır. Metnin 3 farklı redifi olduğu (ben bugün, Āşık Ömer, sultanıdır) için ve metin bir bütünlük içinde olmadığı için karşılaştırmaya alınamamıştır.

⁴³⁰ Bu mısırda 1 hece eksiktir.

⁴³¹ Bu mısırda 3 hece eksiktir.

⁴³² *ķul huvallāhu eġad*: İhlas Suresi'nin 1. ayetidir. Ayet, "De ki: "O, Allah'tır, bir tektir." mealindedir.

4. Dört kitābı bulanlar şıdķ kılanlar Haķķ'a şapar

Bunda ʿārif daneler var ʿār iden ğisse ķapar

[44^a] Devşirir yüz biņ ğicābı yo[ĝı]rır maʿcūn yapar

Haķ yoluna mumu yanan bala ğayrānım bugün

5. Bir ağaĝ kāmīl olınca ibtidādından ħürür

Anuĝ biņ budaĝı var kudretinden ū yürür⁴³³

Kev-Ĥudā'nıĝ ĝikmeti[yle] ne güzel meyva virir

Meyva veren dallarına ğayrān oldum ben bugün

6. Yā İlāhi bu vaşanlar hep güzeller kānīdir

Bu sūfün⁴³⁴de gül yanaĝı baņa cennet bāĝıdır

Muşşafā'ya māʿil oldum ʿālemin aʿyānıdır

Muĝammed biņ yaşasın cümleniĝ sulşānıdır⁴³⁵

7. Şalaĝāt aşlı melekdir kim nażardan şaķınır

Aĝmed'in nūrı seniĝdir gene ķarşu bakınır

Ĥūb⁴³⁶ nefesi sūz olınca kim *ve'l-leyli*⁴³⁷ okunır

Seniĝ dāvūdī sesine ğayr[ān] oldum ben bugün

⁴³³ Bu mısradā 1 hece eksiktir.

⁴³⁴ Müstensihin yanlış yazdĝı kelime düzeltilmiştir: sūfün

⁴³⁵ Bu mısradā 1 hece eksiktir.

⁴³⁶ Müstensihin yanlış yazdĝı kelime düzeltilmiştir: ĝub

⁴³⁷ *ve'l-leyli*: Leyl Suresi'nin 1. āyetinden nakis iktibastır. Āyet "Yemin olsun, bürüyüp örttüĝünde geceye." şeklindedir.

[44^b]

86⁴³⁸

İlâhî

mefûlû mefâ'ilün mefûlû mefâ'ilün

bahr-i hezec + ---/+ ---/+ ---/+ ---

1. Uyan gözin aç şurma yalvar güzel Allâh'a
Yolından izin ırma yalvar güzel Allâh'a
2. Hem gicesi kâ'im ol hem gündüzi şâ'im ol
Hem şikr ile dâ'im ol yalvar güzel Allâh'a
3. Bir gün bu gözün görmez hem kulağın işitmez
Bu fırsat ele girmez yalvar güzel Allâh'a

⁴³⁸ Bu şiir, Kenan Erdoğan'ın "Niyâzî-i Mısırî Divanı" (Ankara 2019, s. 311.) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Divanın kısaltması "D", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

Divanda 9 beyittir, 5 ve 7. beyit olarak şu beyitler yer alır:

Hey nice yatarsun şûr olma bu şafâ'dan dūr
Bağr-ı keremi boldur yalvar güzel Allâh'a

Her vakt-i seğerde biñ lüŝfi gelür Allâh'ın
Ol vakt uyanur qalbün yalvar güzel Allâh'a

- (1a) gözin: gözün D.
(2a) Hem: Her D.; gicesi: giceyi D.; şâ'im: şâim D.
(3b) girmez: geçmez D.
(4b) Olunca: Gizlüce D.
(5) Divanda 6. beyittir.
(6) Divanda 8. beyittir.
(6b) feryâd: feryât D.
(7) Divanda 9. beyittir.

4. Şağlığı ğanîmet bil her sâ~ati ni~met bil

Olunca ~ibâdet kı1 yalvar güzel Allâh’a

5. ~Ömrüñi hîç[e] şatma kendüñi oda atma⁴³⁹

Her şâm [u] seğer yatma yalvar güzel Allâh’a

6. Allâh’uñ adın yâd it cân ile dili şâd it

Bülbül gibi feryâd it yalvar güzel Allâh’a

7. Gel imdi **Niyâzî**’yle dergâha niyâz eyle

Çâcâtı dırâz eyle yalvar güzel Allâh’a

⁴³⁹ Bu mısırda vezin aksamaktadır.

[45^a]

87⁴⁴⁰

İlāhî

mef'ülü mefā'ılün mef'ülü mefā'ılün

bahr-i hezec - - +/ + - - -/ - - +/ + - - -

1. Ey dil zen-i dünyānuñ āline mi aldandun

Pervāne gibi her dem şem'i rūğına yandun

Ƙardaş bu yalancınun rengine mi boyandun

Va'dine mi dayandun 'ahdine mi inandun

Bilmem şu fenā dünyā bāḳi mi ƣalur şandun⁴⁴¹

Bu meclis-i fānide sāḳi mi ƣalır şandun

⁴⁴⁰Bu şiir, Hüseyin Akkaya'nın "Abdülahad Nûrî ve Divanı" (İstanbul 2003, s. 215-216.) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Divanın kısaltması "D", mecmuanın kısaltması "M" olarak verilmiştir.

Divanda 5 benddir, 4. bend şudur:

‘Āḳıl geçinen cānlar āḥir aḡa aldandı
Dünyāya virüp varın aṣṣı iderem şandı
Sa'y ile göçüp ƣondı cehd ile binüp indi
‘Uryān girecek ƣabre ġasret odına yandı
Bilmem saḡa bu dünyā bāḳi mi ƣalur sandun
Bu meclis-i fānide sāḳi mi ƣalır şandun

(1a) zen-i: çün bu M.

(1c) Kardaş: Ƙarındaş M.; bu: o D.

(1e) şu fenā dünyā : saḡa bu dünyā D (Her bendde aynı durum geçerlidir.)

(3a) oldu: oldı D.; şāḥlar: şēḥler D.

(3b) diller: sözler D.

(3c) oldu: oldı D.; şu oldu: soldı D.

(4a) cānıñ şaḳınaḡ: cānı sakın ki D., fırsat: fursat D.

(4d) firkat: gaḑlet D.

⁴⁴¹Şiirin nakaratlarındaki eksiklikler düzenlenmiştir.

2. Dünyāya nażar itsen biñ başlı bir erķamdur
Her başda dehānı biñ [her] loķması ādemdür
Tiryāki anuñ semender her demi mātemdür
Fik(i)r eyle bu mañnāyı fehm eyle ne ʿālemdür
Bilmem şu fenā dünyā bāķi mi ķalır şanduñ
Bu meclis-i fānide sāķi mi ķalır şanduñ

[45^b]

3. Mat oldu o şāhlar vaşlını bu göñül özler
Vaşfi(nı) murād itsen şerğ eyleyemez diller
Ĥāk⁴⁴² oldu o sım tenler şu oldu siyāh gözler
Ķanı o ķalem ķaşlar ķanı o güler yüzler
Bilmem şu fenā dünya bāķi mi ķalır şanduñ
Bu melis-i fānide sāķi mi ķalır şanduñ

4. Ey **Nūrî** uyar cānıñ şaķınañ geķer furşat⁴⁴³
Sel gibi aķar ʿömrüñ yel gibi ider surʿat
Biñ yıl yaşısañ āķir gelmez saña bir sāʿat
Ey göz niķe bir uyķu ey dil niķe bir furķat
Bilmem şu fenā dünya bāķi mi ķalır şanduñ
Bu melis-i fānide sāķi mi ķalır şanduñ

⁴⁴² Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: Ķāk

⁴⁴³ Bu mısradaki vezin aksamaktadır.

[46^a]

88⁴⁴⁴

11'li hece vezni

1. Tevğid meclisinde buyuruñ pendı
Uyurdum benim gönlüm uyandı
Yine himmet eyle şeyhüm efendüm
Coşdu gönlüm kalmadı şabrum benüm
2. Tevğid cennet bağçesiniñ gülüdür
Zâkirler ol bağçeniñ bülbülidir
Söyleyen ben degil ıışkıñ dilidir
Şaşdı gönlüm kalmadı şabrum benüm
3. Çün bilirsiniñ tevğid dînim imānum
Yoluna komışam baş ile cānum
Seniñ ıışkıñ beni yaqdı Allāh'um
Yandı gönlüm kalmadı cānum benüm
4. Yaşamı çāk idüp başum açayum
Gözlerimden kanlu yaşlar şaçayum
Hu deyü Çak deyü serden geçeyüm
Coşdu gönlüm kalmadı cānum benüm

⁴⁴⁴ Mahlas bulunmamaktadır, şairi bilinmemektedir.

[46^b]

89⁴⁴⁵

11'li hece vezni

1. Yanayum yoluna tā kül olunca
İsmiñ okuyayum şāta erince
Murādum cemālin görmekdür anca
Allāh sevdāsı var қaynar қalbimde
2. Bu nedendir buña çāre bulunmaz
Artar derdüm yārelerüm oñulmaz
Bu ĩlmiñ seyrine ĩaқıllar irmez
Allāh sevdāsı var қaynar қalbimde
3. ĩĀşıқ olanlarıñ benzi šar' olur
Allāh sevdāsına düşen del' olur
Allāh her yerlerde ġāzır bulunur
Allāh sevdāsı var қaynar қalbimde
4. ĩĀşıқlar ĩāқıl ĩilminden oқurlar
Bu ĩlmiñ yolına cānlar virirler
Göñül maқşūdun[dan] ĥaber sorarlar
Allāh sevdāsı var қaynar қalbimde

⁴⁴⁵ Mahlas bulunmamaktadır, şairi bilinmemektedir.

[47^a]

90⁴⁴⁶

İlāhî

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

bahr-i remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. ʿAhd ile ehl-i bezm-i irfāna irişdim çok şükr⁴⁴⁷
Kaşre⁴⁴⁸ idim baġre ummāna  arışdım çok şükr
Bir zemān nādān elinde  almış idim lā-ilā 
Dert elinden hazret-i Lo mān’a  oşdım çok şükr
2. ʿIş  neder ʿāş   neder bilmez idim bir zemān
Yok yere benlik şuşub ġavġaya koşdım hemān
 ār⁴⁴⁹ elinde g l gibi olmışdım nev-cevān
Dost-ı ʿār f b lb l-i şeydāyla buluşdım çok şükr
3. Ehl-i ʿirfān ġ ftesine sırrın ayıtdım bugün
Cān u başı ʿazme⁴⁵⁰ fikre yoluna virdim bugün
 ıdk  ile ʿār f yerine yerim virirdim bug n⁴⁵¹
Belki ʿabden nutu -ı luşfa irişdim çok şükr

⁴⁴⁶ Mahlas bulunmamaktadır, şairi bilinmemektedir.

⁴⁴⁷ Bu mısra da vezin aksamaktadır.

⁴⁴⁸ Müstensihin yanlış yazdığı ş  kelime düzeltilmiştir:  atre

⁴⁴⁹ Müstensihin yanlış yazdığı ş  kelime düzeltilmiştir: ġār

⁴⁵⁰ Müstensihin yanlış yazdığı ş  kelime düzeltilmiştir: ʿazme

⁴⁵¹ Bu mısra da vezin aksamaktadır.

[47^b]

91⁴⁵²

11 'li hece vezni

1. Bād-ı şabā eger dosta gidersen
Benim efendime var da selām it
Çağ yoluna bir hîzmetdür idersen
Mübārek cemālin gör de selām it
2. Sînesinde qarlı dağlar diyesen
Açar çeşmi yaşı çağlar diyesen
Derd-mend ki ğāyet ağlar diyesen
Benim ğünkārıma var da selām it
3. Güzellerün şāhı adıyla⁴⁵³
Yememişim bir loğmayı dadıyla
Luşuf eyleyün kıomasun ğayruyla
Şağlığımdan hāber vir de selām it
4. Söyle naşihatun eyle bendeni
Şaşırma kendünî devşir kendünî
Tekrār karşıusunda dur da selam it

⁴⁵² Mahlas bulunmamaktadır, şairi bilinmemektedir.

⁴⁵³ Bu mısra da 2 hece eksiktir.

[48^a]

92⁴⁵⁴

11'li hece vezni

1. Gurbetünle murād içün gelenler

Şabrı elden kıoma ʿaqluñ var ise

ʿĀrifān sırrına vākıf olanlar

Şabrı elden kıoma ʿaqluñ var ise

2. Ğaķıķıyle dost olur mu dünyāda

Ĥāşırın gözleye ğadden ziyāde

Şabr ile irişür ireñ murāda

Şabrı elden kıoma ʿaqluñ var ise

3. Ben bu ğamdan yandüğün bilmez idim

Şoğrı cānla sebebim delmez idim

Efendim sencileyin bulmaz idim

Şabrı elden kıoma ʿaqluñ var ise

⁴⁵⁴ Ğaķır mahlası kullanılmıştır fakat şairi tespit edilememiştir.

Sayfanın altında birçok nokta birleştirilerek bir fal yapılmış ve bunun sonucu olarak “şuşmadı” yazılmıştır. “şuşmadı” yazısının kenarında da “altı bağre yüz biñ” ifadesi yer almaktadır. Bu fal peygamber isimleri üzerinden yapılmıştır. Çok silik bir şekilde şu peygamber isimleri yazmaktadır:

Ādem, Şit, İdris, Nūğ, Hūd, Şaliğ, İbrāhīm, İsmāʿil, İsgāk, Yāʿküb, Yūsuf, Loķmān.

4. Kendüñi imtiğān eyle abr ile
Kişinüñ didügi olmaz cebr ile
Yaküb Yūsuf'ını buldı şabr ile
Şabırı elden oma aluñ var ise

[48^b]

5. (Ey) **Çaır** nādāna ögüt-kāri ğācet
Eyleñir eyleye gör kendüñe āret
Şabr u selāmet eyülük melāmet
Şabırı elden oma aluñ var ise

[49^a]

93⁴⁵⁵

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

bahr-i remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Āsitānuḡda beni dūr itdi cānā ayrılık
Özümüz ġarḡ eyledi ey ġūr-i sīmā ayrılık
Māh cemālūḡ görmeyelden gözlerüm ḡan ağlayup
İniledi yaşı firāvān mıdur yā ayrılık
2. Bir daḡi yanumda serv-i ḡadd salunmaz mı benüm
Āh feryād eylerem yaşum silünmez mi benüm
Yāre aḡvālüm beyān iden bulunmaz mı benüm
Bilmezem böyle ḡalur mı ḡaşr[e] dek tā ayrılık
3. Gülūḡ derdi felekde baḡa miḡnetdür naşib⁴⁵⁶
Yā İlāhı sen devā ḡıl derdüme gönder şabīb
Kūşe-i ḡamda bugūḡ ben yalnız ḡaldum ḡarīb
Efendüm benden cüdā eyledi ḡayfā⁴⁵⁷ ayrılık⁴⁵⁸

⁴⁵⁵ ḡaḡır mahlası kullanılmıştır fakat şairi tespit edilememiştir.

⁴⁵⁶ Bu mısra da vezin aksamaktadır.

⁴⁵⁷ Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: ḡayfā

⁴⁵⁸ Bu mısra da vezin aksamaktadır.

4. Ĥāšır-ı vırāneyem mesrūr-ı cānān olmadım
Luşfunā maẓhar olup vaşlına ġayrān olmadım
Ya siġr ile geçdi ġünim (ben) dídārına doymadım⁴⁵⁹
Nā-murād itdi beni dünyā (āh) diriġa ayrılık

[49^b]

5. Ġitdi ʿaqlım görmeyelden o yüz-i māh-pāreyi
Tíġ⁴⁶⁰-ı ġasret ise aşdı sìnem üzre çehreyi
Deyr içinde žulm ile bu **Çakırı** bíčāreyi⁴⁶¹
İtdi šārın altına yaķmadı illā ayrılık

⁴⁵⁹ Bu mısra da vezin aksamaktadır.

⁴⁶⁰ Müstensihin yanlış yazdığı şu kelime düzeltilmiştir: šıġ

⁴⁶¹ Bu mısra da vezin aksamaktadır.

10'lu hece vezni

1. Allāh'um Allāh meydānum Allāh
Yanarum billāh ʿışk meydānunda
Dilde şikrüm [vü] ʿağılda fikrüm
Yanarum billāh ʿışk meydānunda
2. ʿİlm-i Yezdān-ı mücellā berāt ⁴⁶³
Yanarum billah ʿışk meydānunda

⁴⁶² Mahlas bulunmamaktadır, şairi bilinmemektedir.

⁴⁶³ Müstensihin yanlış yadığı şu kelime düzeltilmiştir: berād

[50^a]

95⁴⁶⁴

15 'li hece vezni

1. Ğam ʿaskerinin begiyüm şancaķ açdum giderüm
Yetmez mi sínem üzere çalınan kūslar baņa
Derdümde zaʿifin oldum şerre yokdur şāķatim
Bu çarh(uñ) dolusın içdim şundi dolu şaslar baņa
2. Adı bellü bir ķul idik eliñüzde bir zemān
Çarh çevrilüp ʿaksi döndi ğālimiz oldu ʿayān
Bir yanında āh u feryād bir yanında ser-duman
Ol Ĥudā’nuñ emriyle bu ķaraya şalar baņa
3. Yedi iķlīm dört kūşeyi görüp seyrān eyledüm
Ayrılık nārına yakup bağrum püryān eyledüm
Çaķķ’a illallāh dost deyüp sínem ʿüryān eyledüm
Çifte çifte dağlarum var gerekdür puslar baņa
4. Şanki bir deryā mişāli mevc uruben çağlaram
Kimi görsem dost deyüp hasb-i ğālüm söylerem
Efendüm cüdā düşdüm gice [vü] gündüz ağlaram
Beni söyleyen siz dükeli acıyın dostlar baņa

⁴⁶⁴ Mahlas bulunmamaktadır, şairi bilinmemektedir.
Şiirin sonunda “temmet” yazmaktadır.

[50^b]

5. ʿIşkuñ İlāhī bir şubġ [u] şām alur benüm göñlüm
Yā İlāhī sen ayırma ol virdigün-den dilüm
Mevlā'm sen şaşırtma doğru giden yolum⁴⁶⁵
Ġam miġnetin çavuşlara çağırışup söyler baña

96⁴⁶⁶

Müfred

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

bahr-i remel - + - - / - + - - / - + -

1. Ey dirîġa ayrılık müşkil firāk
Nece şabr idem dirîġa el-firāk

97⁴⁶⁷

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

bahr-i remel - + - - / - + - - / - + -

2. Şāh o günde ķul gerek baş egmeye
Ķaşresinde ol denizde ķaynaya

⁴⁶⁵ Bu mısırada 3 hece eksiktir.

⁴⁶⁶ Mahlas bulunmamaktadır, şairi bilinmemektedir.

⁴⁶⁷ Mahlas bulunmamaktadır, şairi bilinmemektedir.

3.3.MESTAP SİSTEMİNE GÖRE TABLO

Yer Numarası:		Ankara Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 3070 Numaralı İlahi Mecmuası					
Varak No	Mahlas	Matla beyti/bendi	Makta beyti/bendi	Nazım Şekli / Birimi	Nazım Türü	Vezin	Açıklamalar
1 ^b	Mahlassız	Cümlenüñ cānānı sensin cāna cān Muşşafā Derdimüñ dermānı sensin cāna cān Muşşafā	İlm [ü] ğilmüñ kānı sensin küntü kenzin mağzeni Senüñ içün indi gökden ĥatm-i Qurʿān Muşşafā	Ġazel	Naʿt	- - - / - + - - / - + - - / - + -	Başlığı “İlāhī-i şerif”tir.
1 ^b	Mahlassız	Cihāna aldanup ōen ki ĥāristān Beķā semtine ʿazm eyle fenādır bu diyāristān		Maşlaʿ		+ - - / + - - / + - - / + - -	

2 ^a	İdris	Hep cennetün ırmaqları [Akar] Allāh deyü deyü Çıkmış İslām bülbülleri Oğur Allāh deyü deyü	İdris eydür var yārına Koma bugünü yarına Melekler Çak dīvānına Varur Allāh deyü deyü <i>Mü'minler Çak dîğārına Varur Allāh deyü deyü</i>	İlāhî		8'li hece vezni	Başlığı “İlāhî-i şerif”tir.
2 ^b	Mahlassız	Nedir ol şey ki dört ayağı var Cā-nişin olmuş idemez refār	Bak ğurūfuna bir hoş anla me'āl Dāl yanında nūn eyle ĥayāl	Meşnevî	lugaz	++ -- /+- + -/+ + -	Başlığı “Luğaz-ı Nābî” dir.
2 ^b	Mahlassız	Derkenarda yer alan bu şiir, özensiz yazıldığı ve silik olduğu için tarafımızdan anlamlı bir şekilde okunamamıştır.	Derkenarda yer alan bu şiir, özensiz yazıldığı ve silik olduğu için tarafımızdan anlamlı bir şekilde okunamamıştır.	Ġazel			Başlığı “Beyt” tir.
3 ^a	Hüdāyî	Benüm maşşūdum ʿālemde degüldür lākin illā Hū (<i>Āh</i>) Bu benüm derdime dermān degüldür lākin illā Hū	Ey Hüdāyî eger idrāk idersem fānî ʿālemi (<i>Āh</i>) [Bu] benüm sırrıma vākıf degüldür lākin illā Hū	Ġazel		+ --- /+ --- /+ --- /+ ---	Başlığı “İlāhî-i şerif”tir.

3 ^a	Mahlassız	Nist ğadde hāme ez nāme İlāh Dem zeden bāyed zebān dāred nigāh		Mašlaʿ		- + - - / - + - - / - + -	Başlıĝı “Muʿammā” dır.
3 ^b	ʿĀşık ʿÖmer	Ol ne āfetdür vücūdī hāliyā ihfādudur Menzili esfelde ammā meskeni bālādudur	Ey ʿÖmer her kim bilürse bu muʿammā sırrını Başına teller şoķunsun ğuşşadan āzādedür	Ġazel	muʿam- mā	- + - - / - + - - / - + - + -	Başlıĝı “ʿĀşık ʿÖmer”dir.
4 ^a	Maʿnevî	Mašlaʿu-şʿşems-i İlāhî mażhar-ı envār-ı Ğaķ Muşşafā mā- cāʿe illā raĝmeten-lil ʿālemîn Faħr-i ʿālem rūĝ-ı Ādem maĝzen-i esrār-ı Ğaķ Muşşafā mā- cāʿe illā raĝmeten-lil ʿālemîn	Yā Resūlallāh livā-yı ʿasker-i İslām’a baķ Yandurup nūr-ı şefāʿat menbaʿı iĝsāna baķ Maʿnevî ya şānına lāyık olan sulşāna baķ Muşşafā mā-cāʿe illā raĝmeten-lil ʿālemîn	Murabbaʿ		- + - - / - + - - / - + - + -	Başlıĝı “İlāhî” dir.
4 ^b	Cemālî	Ġariķ-i baĝr-i isyānum şefāʿat yā Resūlallāh Anup cürmüm peşimānum şefāʿat yā Resūlallāh	Cemālî cürmüni andı hacālet nārına yandı Senüñ luşfiņa dayandı şefāʿat yā Resūlallāh	Ġazel	Naʿt	+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -	Başlıĝı “İlāhî” dir.
5 ^a	Şeyh Cemālî	Tā ezelden sen benümle ʿahd ü peymān eyledüñ Gizleyüp ol ğüb cemālün yā ne pinhān eyledüñ	Şeyh Cemālî aĝlamaķdan gözlerime ķan dolar Yeri (vü) göĝi (vü) ʿarş u kürs ü dost[1] seyrān eyledüñ	Ġazel		- + - - / - + - - / - + - - / - + -	Başlıĝı “İlāhî” dir.

5 ^b	Şemsi	Vâsıl olmaz kimse Ğağğ’a cümleden dūr olmadan Genc açılmaz şol gönüller tā ki pūr-nūr olmadan	Bir ʿacāyip derde düşmüş duduşur Şemsi müdām Ğağğ’a mağbūl olmak ister ĥalka menfūr olmadan	Ġazel		- + - - / - + - - / - + - - / - + - -	Başlığı “İlāhî” dir.
6 ^a	Rūġî	Tāc-ı ser-i enbiyā pişrev-i evliyā Seyyidinā Muşşafā şalli ve sellim ʿaleyh	Rūġî -i biçareyem vālih ü āvāreyem Sinesi pūr-yāreyem şalli ve sellim ʿaleyh	Kaşide	Naʿt	- + + - / - + - - / - + + - / - + - -	Başlığı “İlāhî” dir.
6 ^b	Üftāde	İlāhî yāri kı1 başa ki senden ġayr[1] yārūm yok Ne yüz ile varam saña günāhdan ġayr[1] kārūm yok	Benim ʿāşî yüzi kara ġarib Üftāde biçāre Şuşuşmuşam ki bir nāre yanımcā bir yanarum yok	Ġazel		+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -	Başlığı “İlāhî” dir.
7 ^a - 7 ^b	Mahlassız	Yā Rab dīdārın isteyen şabr ider mi kātlanır mı Dün gün vişālünj özleyen (<i>Hū</i>) Hū Hū maʿbūdum mağşūdum <i>Yā Allāh şabır ider mi kātlanır mı Hū</i>	ʿIşkuñla dolan gönüller (<i>Hū</i>) Ğağ şikrūñ söyleyen diller (<i>Hū</i>) Neʿylesün bu ʿāşî kullar (<i>Hū</i>) Hū Hū maʿbūdum mağşūdum <i>Yā Allāh şabır ider mi kātlanır mı Hū</i>	Ġazel		16’lı hece vezni	Başlığı “İlāhî” dir.
8 ^a - 8 ^b	Mahlassız	Yā Rab dīdārın isteyen şabr ider mi kātlanır mı Dün gün vişālünj özleyen (<i>Hū</i>) Hū Hū maʿbūdum mağşūdum <i>Yā Allāh şabır ider mi kātlanır mı Hū</i>	ʿIşkuñla dolan gönüller (<i>Hū</i>) Ğağ şikrūñ söyleyen diller (<i>Hū</i>) Neʿylesün bu ʿāşî kullar (<i>Hū</i>) Hū Hū maʿbūdum mağşūdum <i>Yā Allāh şabır ider mi kātlanır mı Hū</i>	Ġazel		16’lı hece vezni	Başlığı “İlāhî” dir.

9 ^a	Mahlassız	Hey Allāh’um dost Allāh’um İmān ile gönder bizi Qur’ān ile cümlemizi İmān ile gönder bizi	Doğdum anadan kıalmaz[in] Terim geçdügüğ bilmez[in] Ayrık gerüye gelmez[in] İmān ile gönder bizi	İlāhî		8’li hece vezni	Başlığı “İlāhî” dir.
9 ^b	Naḳṣî	Zāhid bizi men’ etme der-kırān ister bu gül Bir yerde karar etmez Rağmān ister bu gönül	Naḳṣî Çakḳ’a rām oldı(η) ṣāşık subğ [u] şām oldı Her günü dir ām oldı seyrān ister bu gönül	Ġazel		14’lü hece vezni	Başlığı “İlāhî” dir.
10 ^a - 10 ^b	Mahlassız	Pervāneyem gezerim döne döne Düşdüm ṣışkın odına yana yana Elim alup atma beni yabana Ey ġani Allāh’um aġlatma beni	Hevā ile geçdi ṣömrüm aġlarım Çasretünle yüregimi şaġlarım Senden ġayrı daḥî kime yalvarım Ey ġani Allāh’um aġlatma beni	İlāhî		11’li hece vezni	Başlığı “İlāhî” dir.
11 ^a - 11 ^b	Niyāzî	Tende [cānum] cānda canānumdur Allāh Hū diyen Dilde sırrum sırrı Sübġān’umdur Allāh Hū diyen	Her kişıye kendüden akreb olan Çakḳ şātıdur Ey Niyāzî dilde mihmānumdur Allāh Hū diyen	Ġazel		- + - - / - + - - / - + - - / - + -	Başlığı “İlāhî” dir.
11 ^b - 12 ^a	Yūnus	Benem ol ṣışk baġrısı (<i>pīrim</i>) denizler hayrān baḡa Deryā benüm kaşremdür ṣışk oldı seyrān baḡa	Yūnus bu ḥalk içre eksiklikdür Çakḳ bilir Dīvān olmuş çağırur dervişlik bühtān [baḡa]	Ġazel		14’lü hece vezni	Başlığı “İlāhî Zikr-i

							Yūnus Efendi”dir.
12 ^a	Seyyid Süleymān	İster isen cānānı meydāna gel meydāna Terk idüp başı cānı kırbāna gel kırbāna	<i>Men ʿarefe nefsehu ʿad ʿarefe rabbehu</i> Çakḳ’ı görüp de bir de seyrāna gel seyrāna	Ġazel		14’lü hece vezni	Başlıĝı “İlāhî” dir.
12 ^b	Mahlassız	Gelin hey kıardaşılar Şām’a varalum Cāmiʿ Ümeyye’de namāz kılalum Anda olan maḳāmları görelüm Ne güzel maḳāmdur cāmiʿ Ümeyye	ʿĀleme gelmiş güzel Muĝammed ya Altı ya omı demüşler cennete Varayım anda kılayım cennette Ne şerif cāmiʿdür cāmiʿ Ümeyye	İlāhî		11’li hece vezni	Başlıĝı “İlāhî” dir.
13 ^a - 13 ^b	Hüdāyî	Ĥudāyā cümle-i ʿālem saḡa ʿāşık seni ister Melek cinn [ü] benî-Ādem saḡa ʿāşık seni ister	Hüdā[yî] ’ye irüp ĝālet vişālünle bulup leşşāt Efendim cümle mevcūdāt saḡa ʿāşık seni ister	Ġazel		+ ---/+ ---/+ ---/+ ---	
13 ^b	ʿĀşık Yūnus	ʿĀlemi yaradan bu ĝanî Çalab Ben Hū dimeyince eylenemez Allāh dimeyince dinlenemez	Benim derd-i ĝam gün geçtikçe artar Firākım ʿazm gülersem ağlar yüregim Ben Hū dimeyince eylenemez Allāh dimeyince dinlenemez	İlāhî		11’li hece vezni	Başlıĝı “İlāhî” dir.

14 ^a	ˆAřık Yūnus	Mevlā'm senūñ cemālini görmesem Ey vay beni řol vay beni vay beni Murādıma mařřūduma ermesem Ey vay beni řol vay beni vay beni	Murādım büyür yetinür varmağa Varup ol řevķ maķāmı görmege Ķapuna yüzüm eşgine sürmege Ey vay beni şol vay beni vay beni	İlāhı		11'li hece vezni	Başlığı “İlāhı” dir.
14 ^b	Deştı	Vücūdun řem'ı pür-nūrı Ĥudā'dur yā Resūl[allāh] Žuhūrunla dü-ālem [r]üşenādur yā Resūlallāh	Kemāl üzre Deřtı bı-ğāk-i pādur yā Resūlallāh Murādı intisābı ġāk-i pādur yā Resūlallāh	Ėazel	Na't	+ - - / + - - / + - - / + - -	Başlığı “İlāhı” dir.
14 ^b - 15 ^a	Nūrı	Sende doğmuřdur Muğammed Muřřafā Merğabā ey māh-ı mevlūd merğabā Sende olmuřdur bu ālem pür-řafā Merğabā ey māh-ı mevlūd merğabā	Her kaçan ki sende mevlūd oķınur Ŝanasın ũřřāķa ol ġün ũyd olur Hıķ ġöñüllerde ķasāvet mi ķalur Merğabā ey māh-ı mevlūd merğabā	Murabbaˆ	Mevlid (Tevşih)	- + - - / - + - - / - + -	Başlığı “İlāhı” dir.
15 ^a - 15 ^b	Ya'ķub	Dil ü cān hıķ ķarār etmez tecellı eyle yā Allāh Eřigünġden firār etmez tecellı eyle yā Allāh	Ķün āřıkđur řaņa Ya'ķūb yüzın ġöster eyā maġbūb Yine sensūñ řaņa mařlūb tecellı eyle yā Allāh	Ėazel		+ - - / + - - / + - - / + - -	Başlığı “İlāhı” dir.
15 ^b - 16 ^a	Fetġı	Yeter yandum firāķun āteřine Tecellı it medet sulřānum Allāh Yeter ķanlar ķatıldı ġözyařına Tecellı it medet sulřānum Allāh	Fenā oldu beķādan Ķün kināye İrişdür Fetġı 'yi evc-i a'lāya Faķiri vāřıl eyle bu ġınāya Tecellı it medet sulřānum Allāh	Murabbaˆ		+ - - / + - - / + - -	Başlığı “İlāhı” dir.

16 ^a - 16 ^b	ˆAřık Yūnus	ˆĀlemler nūr[a] ġark oldu Muġammed doğduġı gice Mūˆmin münāfık fark oldu Muġammed doğduġı gice	Aġlayan oġlan avundu řoġuran ana sevindi Niçe küffār dīne döndi Muġammed doğduġı gice	Ġazel	Tevşih	16’lı hece vezni	Bařlıġı “İlāhī” dir.
16 ^b - 17 ^a	Eřrefoġlu Rūmī	Ey göñül bir derde düş kim anda dermān gizlidir Gir ġarıř bir ġařreye kim anda ummān gizlidir <i>Aman aman aman</i>	Gör bu Eřrefoġlu Rūmī baġr-i ˆıřķa n’eyledi Cān [u] bařın terk idüp cān[ın]da cānān gizlidir <i>Aman aman aman</i>	Ġazel		- + - - / - + - - / - + - - / - + -	Bařlıġı “İlāhī der maġāmı ˆAcem” dir.
17 ^a - 17 ^b	Eřreoġlu	Bu gönlüm şehrini seyrān iderken Didi sırrum baġa seyrān iünde	A gözün Eřrefoġlu Ġaķķ’ı řıkr et <i>Fezkurūnī</i> aydı Ġurˆān iünde	Ġazel		11’li hece vezni	Bařlıġı “İlāhī” dir.
17 ^b - 18 ^a	Vālī	Ey Ĥudā’dan luřf [u] iġsān isteyen Mevlid-i pāk-i Resūlallāh’a gel Cennet içre ġūri ġılmān isteyen Mevlid-i pāk-i Resūlallāh’a gel	Meclis-i mevlidde ey Vālī müdām Ol Resūl’e vir řalāt ile selām Cennet-i aˆlādan istersen maġām Mevlid-i pāk-i Resūlallāh’a gel	Murabbaˆ	Mevlid	- + - - / - + - - / - + -	Bařlıġı “İlāhī” dir.
18 ^b - 19 ^a	Zārī	ˆAcep bu [be]nüm [cānum] āzād ola mı yā Rāb Yoġsa yedi çamu’da yaşup yana mı yā Rāb	Dar oldu baġa günler geer oldu gündüzlerDünyāya baġa[n] gözler řopraķ şola mı yā Rāb	Ġazel		14’lü hece vezni	Bařlıġı “İlāhī” dir.

19 ^a - 19 ^b	Niyāzî	Ey göñül Çakķķ'a ʿibādet kıl mübārek Cum'a gün Zikir ile qalbün pası sil mübārek Cum'a gün Ver şalāvāt ol Muğammed Muşşafā'nın rūğuna Nice biñ Kāʿbe şevābın bul mübārek Cum'a gün	Der Niyāzî el bağlayup gice miğrāb-ı imām Çoşdurur eşrāfın anuñ yüz biñ melāʿik temām Rağmetün deryāsına ğark olmağıçün ğāş [u] ʿām Açılur dergāh-ı Çakķ bul hem mübārek Cum'a gün	Murabbaʿ		- + - - / - + - - / - + - - / - + -	Başlığı “İlāhî” dir.
19 ^b - 20 ^a	Şeyhoğlu	Arayı arayı bulsam izini Yā Muğammed cānum arzular seni A[ya]ğuş tozına sürsem yüzimi Yā Muğammed cānum arzular seni	Şeyhoğlu medğ ider seni [dillerde] Dillerde muğabbeti hem cānda Ağlayı [ağlayı] ğurbet illerde Yā Muğammed cānum arzular seni	İlāhî		11'li hece vezni	Başlığı “İlāhî” dir.
20 ^b - 21 ^a	Eşrefoğlu Rūmî	Ey göñül var kim bu dertden sen ħaberdār olmaduñ Anuñ içündür bu yolda [sen] ciger-dār olmaduñ	Eşrefoğlu Rūmî 'ye yoldaş oluben ey göñül Geçüben aşşî ziyāndan dosta gider olmaduñ	Ġazel		- + - - / - + - - / - + - - / - + -	Başlığı “İlāhî” dir.
21 ^a - 21 ^b	ʿĀşık Yūnus	Nūr-ı bismillāh ile Gelin tevğid idelim Çakķķ'[ı] şikrullāh ile Durman tevğid idelim	Eren(ler) ider rağmeti Allāh ider rağmeti Hey Muğammed ümmeti Durman tevğid idelim	İlāhî		7'li hece vezni	Başlığı “İlāhî” dir.

21 ^b - 22 ^a	Miskín Žákír	Şafā geldüñüz yār yār cānlar size qurbān olsun Himmet eylesün erenler ōmrüñüz [cā]vidān olsun	Miskín Şákír durgıl örü erenlere yüzler sürü Elün öpüp var illerü dervişlügün [tam]ām olsun	Ġazel		16’lı hece vezni	
22 ^a - 22 ^b	Āşık Yūnus	Sen cānuñdan geçmedin cānān arzū kılursın Belden zünnār kesmedin imān arzū kılursın	Āşık Yūnus hey derde Eyyüb gibi şabreyle Derde qatlanımazsın dermān arzū kılursın	Ġazel		14’lü hece vezni	Başlıĝı “İlāhî” dir.
23 ^a	Sezā’î	Ġazret-i Ġaqq’uñ ĝabibi sevgüli bir dānesi Olduĝı-çün oldu ėālem ĝüsnüñüñ dívānesi	Kenz-i ėıřkuñ maĝzeni olmuş Sezāyi ĝālibā Hiç ėimāret istemez bu göñlüñüñ vırānesi	Ġazel		- + - - / - + - - / - + - - / - + -	Başlıĝı “İlāhî-i Sezā’î”dir.
23 ^b	Niyāzî	Ey ĝarib bñlbñl diyāruñ qānedür Bir ĥāber vir ĝñli ėāruñ qānedür Sen bu ilde kimseye yār olmadun Var senüñ elbetde yārüñ qānedür	Gökde uçarken seni indirdiler Çār ėunşur bendlerine urdılar Nūr iken adın Niyāzî virdiler Şol ezelki i ėtibāruñ qānedür	Murabbağ		- + - - / - + - - / - + -	Başlıĝı “İlāhî-i Niyāzî”dir.
24 ^a	Niyāzî	Ey şarīkat erleri ey ĝaķīkat pırleri Bir nişān verin baĝa ol bî-nişān qānedür	Niyāzî ’ye cān olan sırrında sulşān olan Din [ü] hem imān olan ol bî-mekān qānedür	Ġazel		14’lü hece vezni	Başlıĝı “İlāhî-i Niyāzî”dir.
24 ^b	Niyāzî	Ey göñöl gel aĝlama zāri zāri iñleme Pirden aldum ĥāberi ol bî-nişān sendedür	Ten taĥtıldur bu cānuñ cān taĥtıldur cānānuñ Ey Niyāzî şüphesiz ol bî-mekān sendedür	Ġazel		14’lü hece vezni	Başlıĝı “İlāhî-i Niyāzî”dir.

25 ^a	Çağkî	Ruñuñ pertev-firûz-ı nûr-ı Çağ'dur yâ Resûlallâh Tecelliden kâmerveş iki şağdur yâ Resûlallâh	Şefâ'at bulmağa senden sebep cürm ü günâh ise Kamudan Çağkî -yı mücrim eğâğdur yâ Resûlallâh	Ğazel	Na't	+ ---/+ ---/+ ---/+ ---	Başlığı “İlâhî-i Çağkî”dir.
25 ^b	Yetim	Çabib-i ğazret-i <i>Rabb'ül felağ</i> sın yâ Resûlallâh Mu'ayyen ins ü cinne mâ-âlağsın yâ Resûlallâh	Sözün geçmez degil cürm-i Yetim 'e mağfîret bahş ol Şefâ'at tahtına sen müsteğâğsın yâ Resûlallâh	Ğazel	Na't	+ ---/+ ---/+ ---/+ ---	Başlığı “İlâhî-i Yetimî”dir.
26 ^a	Niyâzî	Zâhidâ şûret gözetme içeri gel câna bağ Vechi üzre gör ne yazmış defter-i Rağmâna bağ	Âlem anuñ ğüsni[nü]ñ şerğinde olmuş biñ kitâb Metnün istersen Niyâzî şûret-i insâna bağ	Ğazel		- + - - / - + - - / - + - - / - + - -	Başlığı “İlâhî-i Niyâzî”dir.
26 ^b	Fazlî	Vire mi derd-i şanem derdime dermân vire mi Vaqtidür yüregimün dem-be-dem artar veremi	Fazlîyâ mâhı dilerseñ yüzünü göklere şut Böyle mağrûm kıya mı çokdur Allâh'ın keremi	Ğazel		++ - - / ++ - - / ++ - - / ++ - -	Başlığı “İlâhî-i Fazlî”dir.
27 ^a	Mısrî	Elâ ey mürşid-i âlem âber vir ilm-i Mevlâ'dan Elâ ey ma'nâ-yı Âdem âber vir ilm-i esmâdan	Nedür Mısrî nedür Ken'ân Selim kimdür ya kimdür Ân Âber virdi anı Kur'ân âber vir seb'-i kır'âtdan	Ğazel		+ ---/+ ---/+ ---/+ ---	Başlığı “İlâhî-i Mısrî”dir.
27 ^b	Yûnus	Benem ol ışık bağresi deñizler ğayrân bağa Deryâ benüm kaşremdür ışık oldu seyrân bağa	Yûnus bu âlâğ içinde mest oluban çağırır Eksikligin ârz ider dervişlik bühtân bağa	Ğazel		14'lü hece vezni	Başlığı “İlâhî-i Yûnus”dur.

28 ^a	Seyyid Süleymān	İster isen cānānı meydāna gel meydāna Terk idüp başı cānı kırbāna gel kırbāna	Men ʿarefe nefsehu kad ʿarefe rabbehu Çağk'ı görüp de bir de seyrāna gel seyrāna	Ğazel		14'li hece vezni	Başlığı “İlāhî” dir.
28 ^a	Recāʿi		Recāʿi tekmi eyledi nutku Şefi ʿgufrāna gel gufrāna gel	Mağşaʿ		10'lu hece vezni	
28 ^b	Mahlassız	Rağmet deryāsına daldum Dünyā neydiğini bildüm (Hu Allāh Hū) Rağmetinden uma geldüm Mağrūm etme pādīşāhum (Hu Allāh Hū)	Firdevs-i aʿlāya varsam Çağk'ı dīdārını görsem (Hu Allāh Hū) Melekler dönerken görsem Zākirlerle pādīşāhum (Hu Allāh Hū)	İlāhî		8'li hece vezni	Başlığı “İlāhî” dir.
29 ^a - 29 ^b	Mahlassız	ʿĀşık nedür hālın ʿışku elinden Çağk'a ʿāşık oldum gönlüm eylenmez Eylenmez eylenmez bu cān eylenmez Çağk'a ʿāşık oldum gönlüm eylenmez	Kāʿbeye varana gülle biçerler Başına lüʿlūʿle mercān şaçarlar Cennet kapusın[ı] anlar açarlar Çağk'a ʿāşık oldum gönlüm eylenmez Eylenmez eylenmez bu cān eylenmez Çağk'a ʿāşık oldum gönlüm eylenmez	İlāhî		11'li hece vezni	Başlığı “İlāhî” dir.
29 ^b	Senāʿi	ʿAzm idüp cānān iline gitmege cān arzular Yoluna kırbān olayım akmadan kan arzular	Der Senāʿi ʿāşık iseñ dāʿimā an şol günü Cümle hālk mağşer gününde Çağk'dan iğsān arzular	Ğazel		- + - - / - + - - / - + - - / - + -	

30 ^a	Mahlassız	Çağan ʔaşıq duʔā kılsa ider āvāz Ĥudāsına Tāķi Allāh qabūl eyler gelūr yāri iğdāsına		Müfred		+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -	Başlığı “Müfred”dir.
30 ^a	Mahlassız	Ėamdan öldüm cān u dil tenden müberrādur bugün Luşf idüp ʔömrüm gelürseñ cāna şehādur bugün		Müfred		- + - - / - + - - / - + - - / - + - -	Başlığı “Müfred”dir.
30 ^a	Mahlassız	Yā İlāhî dār-ı ġurbetde bizi aç eyleme Aç olursağ ġam degül nā-merde muġtāc eyleme		Müfred		- + - - / - + - - / - + - - / - + - -	Başlığı “Müfred”dir.
30 ^a	Mahlassız	İy gönül qatlan cefāya kıl taġammül itme güc Kim buyurmuşdur Nebî <i>e’ş-şabru miftāhu’l ferec</i>		Müfred		- + - - / - + - - / - + - - / - + - -	Başlığı “Müfred”dir.
30 ^a	Mahlassız	Beñ ile gönül beñ ile iftiġār itme beñ ile Āhîr girsın bir kıl yire beqāsı yoğ beñ ile		Müfred		16’lı hece vezni	Başlığı “Müfred”dir.
30 ^b	Kemaloğlı	Eger dilden gelen elden geleydi Gedālar qalmayup sulşān olaydı		Müfred		+ - - - / + - - - / + - - -	Başlığı “Müfred”dir.
30 ^b	Mahlassız	Varmadın mekteb-i ʔışķ içre dahî üstāde Sebaqa-i şüyūh ezberledi Ėāfiż-zāde		Müfred		14’lü hece vezni	Başlığı “Müfred”dir.

30 ^b	Abdürreşid İbrahim	Kişi kendi rızasıyla çıkup terk-i diyâr etmez Sebebsüz ğurbetin ħahrın özüne ihtiyâr etmez		Müfred		+ ---/+ ---/+ ---/+ ---	Başlığı “Müfred”dir.
30 ^b	Mahlassız	Gel ey şebġi ferâġat ħıl saña bir kimse yâr olmaz Ne deġlü ser-fürü itsen ġaġire itibâr olmaz		Müfred		+ ---/+ ---/+ ---/+ ---	Başlığı “Müfred”dir.
31 ^a - 31 ^b	Şemsî	Ey ġāfil uyan rıġlet-i nāġāhı unutma Yol ħorġulıdır ħorġusı çok rāhı unutma	Bu dār-ı cihān içre hevā yolları çokdur (Ey) Şemsî yürü sen Ģaġġ’a giden rāhı unutma	Ģazel		-- +/+ -- +/+ -- +/+ --	Başlığı “İlāhî”dir.
31 ^b	ʿĀşık Yūnus	Saña direm bād-ı şabā Baña Mevlā’dan ħaber vir Emegim olmasun hebā Baña Mevlā’dan ħaber vir	ʿĀşık Yūnus eydür āhı Göziyaşı yür günāhı Seversen ġüzel Allāh’ı Baña Mevlā’dan ħaber vir	İlāhî		8’li hece vezni	Başlığı “İlāhî”dir.
32 ^a	Yūnus	Sen[sin] bize bizden yakın ġörünmezsın ġicāb nedür Ģün ʿaybın yok ġüzel yüzün üzerinde niġāb nedür	Yūnus bugün seni ġörmez ġörenler de ħaber virmez Bu menzile ʿaġıl irmez bu ħurdıġın serāb nedür	Ģazel		16’lı hece vezni	Başlığı “İlāhî”dir.
32 ^b	ʿĀşık Yūnus	ʿİşġuġ aldı benden beni Allāh sen’isterim seni	ʿĀşık Yūnus benüm adum Günden ġüne artar derdüm	İlāhî		8’li hece vezni	Başlığı “İlāhî”dir.

		Ben yanaram dün ü günü Allāh sen’isterim seni	İki cihānda murādum Allāh sen’isterim seni				
33 ^a - 33 ^b	Mahlassız	İşkuñ bedeni benden alalı Uyku gözime girmez idi Hū Çicrān gecesi peydā olalı Bir lağza şabāh olmaz idi Hū	Biçāre miskin āvāre bendin İşkuñ āteşi yanar bu cānda Karārım yokdur hiç bir mekānda Uyku gözime girmez idi Hū <i>Bir lağza şabāğ olmaz idi Hū</i>	İlāhî		10’lu hece vezni	Başlığı “İlāhî-i şerîf” tir.
34 ^a - 34 ^b	Çakķī	Seğerlerde eser bād-ı tecellî Uyan hey gözlerim vaķt-i seğerde Seğerde açılır iğsān-ı küllî Uyan hey göz[ler]im vaķt-i seğerde	[Y]uyanlar çeşm-i nergizden bu ğābı Seğerlerde görürler māh-i tābı Göziñ açıp işit Çakķ’dan hîşābı Uyan hey gözlerim vaķt-i seğerde	Murabbaˆ		+ - - - / + - - - / + - - /	Başlığı “İlāhî” dir.
35 ^a - 35 ^b	Abdurrahîm Tırsî	Efendim senüñ yoluna kırbān olayım gideyim Her ne kim emr ider iseñ fermān olayım gideyim	Bu ˆAbdurrağim’in dersi benddir ey mürüvvet işi Eşrefzāde hāşlar hāşsı sırrın olayım gideyim	Ġazel		16’lı hece vezni	Başlığı “İlāhî” dir.
36 ^a	Mahlassız	ˆĀşık olan n’eyler mālî ˆĀşıklarıñ dün (ü) gün hālî Benüm arzum Çakķ dîdārî	Yandum ˆışk(uñ elin)dañ (bu) dile geldi Diñdi ebr rüşdüm gögerdi Benüm arzum Çakķ dîdārî	İlāhî		8’li hece vezni	Başlığı “İlāhî” dir.

36 ^b	Muṣṣafā		Muṣṣafā eydür biñ yaşasak ʿāqıbet ölsem gerek Çaqqı ʿı gözü ile görmüş yok ne derrāk üstündedir	Maḳṣaʿ		16ʼlı hece vezni	
36 ^b - 37 ^a	Mahlassız	Mevlāʼm şalsa ben de varsam Cānum Kāʿbetullāh saña Eşigine yüzüm sürsem Cānum Kāʿbetullāh saña	Derviş Yūnus ben de varsam Abdest alsam namāz kılsam Ölürsem anda ölsem Cānum Kāʿbetullāh saña	İlāhî		8ʼli hece vezni	Başlığı “İlāhî” dir.
37 ^b - 38 ^a	Cāhidi	Çün teferrüc eyleyüp baqđım cihānıñ yüzine Her neye baqđım ise ʿibret göründi gözime ʿĀqıl iseñ cān kulağıñ aç nażar kıl sözime Bir degirmendir bu dünyā ögüdü bir gün bizi	Ĥalq idübdür ʿudretinden çarḥ (u) gümāhı ol Ĥudā Çarḥ içinde (dāne) dāneniñ ʿömrin aña kıldı fidā Bulmadı ecelden emān enbiya (vü) şāh ü gedā Bir degirmendir bu dünyā ögüdü bir gün bizi	Murabbaʿ		- + - - / - + - - / - + - - / - + -	Başlığı “İlāhî” dir.
38 ^a - 38 ^b	Mahlassız	Gözümde ḥayāldir şaşı şoprağı Göñül ister varup mekān şutmağı Yazı kışı gitmez yeşil yaprağı Böyle bir mübārek yolu var Şāmʼıñ	Böyledir mübārek yerin turağı Anuñ içün eylerler yarağı Altı kerre yüz biñ güccāc uğrağı Böyle bir mübārek yeri var Şāmʼıñ	İlāhî		11ʼli hece vezni	Başlığı “Şām-ı şerif ilāhisi” dir.
39 ^a - 39 ^b	Mahlassız	ʿIşkıñıñ nārına yandum cigerim oldu kebāb Çekdigüm derd ü emekler söylesem olmaz ğesāb Diler iseñ yanıma gel vireyim bir bir cevāb ʿĀşıkım sensiñ murādım yā Resūlallāh benim	Her dem emr itse ğabibim şutarım fermānını ʿIşkıñ kitābını açdım okurum destānını Yiter ağlatdıñ efendim ʿkuluñu ʿqurbānıñı ʿĀşıkım sensiñ murādım yā Resūlallāh benim	Murabbaʿ	Naʿt	- + - - / - + - - / - + - - / - + -	Başlığı “İlāhî” dir.

			Bülbülem güldür murādım intizārım āh zārım				
40 ^a - 40 ^b	Niyāzī	Ol cihānuñ fahrinüñ sırrına qurbān olayım Ĥuṣbe-i <i>levlākeñüñ</i> şânına qurbān olayım <i>Ķābe kavseyni ev ednāsına</i> qurbān olayım Ben anuñ ĥilmine ĥirfānına qurbān olayım Ben anuñ esrār-ı mi rācına qurbān olayım	Her ne deñlü evliyā vü mürselin [kim] geldiler Ümmeti olmaqlığı Ķağ’dan temennā kıldılar Enbiyā vü evliyā aña Niyāş’a geldiler Ben anuñ ayağının tozına qurbān olayım Ben anuñ luşfına ihsānına qurbān olayım	Muham- mes	Na’t	- + - - / - + - - / - + - - / - + -	Başlığı “İlāhī-i şerif”tir.
41 ^a	Ĥāşık	Be hey ĥāşık Ķağğ’ı bulam mı dersin Ķağğ’a lāyık ĥamel işlemeyince Bu sırrın ötesin duymam mı dersin Varup bir mürşid söylemeyince	Ĥışqum gālib oldu yüregim ağlar Ĥāşık olan ĥarı nāmūsı n’eyler Be hey Ĥāşık saña söyleme derler Ya ben öleyim mi söylemeyince	İlāhī		11’li hece vezni	Başlığı “İlāhī” dir.
41 ^a - 41 ^b	Mahlassız	Degme kimse göñül evin(i) yapamaz Ķağğ’uñ tağdirini kimse bozamaz Münkir olandan murād alınamaz Benüm istedigim sürür Muğammed Hep cümle ālemüñ vārı Muğammed	Delilüm Ķur’āndur şüphesi yoğdur Murād gažrete yolu eren çoğdur Sensiz ĥāşıklara cennet garāmdur Benüm istedigim sürür Muğammed Hep cümle ĥālemüñ vārı Muğammed	İlāhī	Na’t	11’li hece vezni	
41 ^b - 42 ^a	Ĥāşık	Ya Rabb bu ulu adın Şabr Cümlemize Mevlā’m Ķādir Her nefes yanımda Ķāzır	Ĥāşık bunu böyle söyler Dā’imā Rabb’im der ağlar Gözi diğarı seyr eyler	İlāhī		8’li hece vezni	Başlığı “İlāhī” dir.

		Şabr eyle gönül şabr eyle	Şabr eyle gönül şabr eyle				
42 ^b - 43 ^a	Mahlassız	Ey benim kâtib efendim Sağa yalvarı tükendim Yoluna kırbân gideyim (Kendim) Yolunda (olmak) ʿâr olmaz bağa	ʿİşķın ăteşi yandırır Vuşlat şarâbın(ı) kıandırır Bu sevdâ beni öldürür Kefin kıismet olmaz bağa <i>Gezerken beni öldürür</i> <i>Yâsîn-i şerîf kıismet olmaz bağa</i>	İlâhî		8’li hece vezni	Başlığı “İlâhî” dir.
43 ^a	Mahlassız	Şarîkat leşkerinün sâlârı Râh-ı Çâķ leşkerinün serdârı İki cihânun bir ğükümdârı Sulşân Muĝammed kıl şefâʿat yâ Resûlallâh	Çamu derdlilerin sen(sin) şabîbî Gönül ʿışķınun dâʿim muĝibbî ʿAlemün	İlâhî		10’lu hece vezni	Başlığı “İlâhî” dir.
43 ^b - 44 ^a	ʿĂşık ʿÖmer	Ey ʿÖmer ʿăşık-ı bî-zâr ʿÖmer mecnûn ʿÖmer Bizden ötürî ʿâr çeker ğayret güder Tâ kıyâmet ğaşr olunca üç beş arşun bez yeter Çâķ yoluna seyyâh oldum yanar isem ben bugün	Şalaĝât aslı melekdir kim nažardan şaķınır Aĝmed’iñ nûrî seniñdir gene karşı bakınır Ĥûb nefesi süz olunca kim <i>ve’l-leyli</i> okunır Seniñ dâvüdi sesine ĝayr[ân] oldum ben bugün	İlâhî		15’li hece vezni	Başlığı “İlâhî” dir.
44 ^b	Niyâzî	Uyan gözin aç şırma yalvar güzel Allâh’a Yolından izin ırma yalvar güzel Allâh’a	Gel imdi Niyâzî ’yle dergâha niyâz eyle Çâcâtı dırâz eyle yalvar güzel Allâh’a	Ĝazel		+ ---/+ ---/+ ---/+ ---	Başlığı “İlâhî” dir.

45 ^a -	Nūrî	Ey dil zen-i dünyānuñ âline mi aldandun Pervâne gibi her dem şem’î rûğına yandun Kardaş bu yalancınun rengine mi boyandun Va’dine mi dayandun âhdine mi inandun Bilmem şu fenâ dünyā bâkî mi kalur şandun Bu meclis-i fânide sâkî mi kalır şandun	Ey Nūrî uyar cânın şakınan geçer fırsat Sel gibi açar ömrün yel gibi ider sur’at Bin yıl yaşaşañ âhîr gelmez saña bir sâ’at Ey göz niçe bir uyku ey dil niçe bir furkat Bilmem şu fenâ dünya bâkî mi kalur şandun Bu melis-i fânide sâkî mi kalur şandun	Müsed- des		-- + / + -- - / - + / + --	Başlığı “İlâhî” dir.
46 ^a	Mahlassız	Tevğîd meclisinde buyurun pendî Uyurdum benim gönlüm uyandı Yine himmet eyle şeyhüm efendüm Coşdu gönlüm kalmadı şabrum benüm	Yaşamı çâk idüp başum açayum Gözlerimden kanlu yaşlar şaçayum Hu deyü Çak deyü serden geçeyüm Çoşdu gönlüm kalmadı cânım benüm	İlâhî		11’li hece vezni	Başlığı “İlâhî” dir.
46 ^b	Mahlassız	Yanayum yoluna tâ kül olunca İsmiñ okuyayum şâta erince Murâdum cemâlin görmekdür anca Allâh sevdâsı var kaynar kalbimde	Âşıklar âkıl ilminden okurlar Bu ilmiñ yolına cânlar virirler Göñül maķşûdun[dan] haber sorarlar Allâh sevdâsı var kaynar kalbimde	İlâhî		11’li hece vezni	Başlığı dir.
47 ^a	Mahlassız	Âhd ile ehl-i bezm-i irfâna irişdim çok şükr Kaşre idim bağre ummâna karışdım çok şükr Bir zemân nâdân elinde kalmış idim lâ-ilâç Dert elinden hazret-i Loķmân’a koşdım çok	Ehl-i irfân güftesine sırrın ayıtdım bugün Cân u başı âzme fikre yoluna virdim bugün Şıdķ ile ârif yerine yerim virirdim bugün Belki âbden nutuķ-ı luşfa irişdim çok şükr	Murabba’		- - - - / - + - - / - + - - / - + -	Başlığı “İlâhî” dir.

47 ^b	Mahlassız	Bād-ı şabā eger dosta giderseñ Benim efendime var da selām it Çağ yoluna bir hîzmetdür iderseñ Mübârek cemâlin gör de selām it	Söyle naşihatıñ eyle bendeñi Şaşırma kendüñi devşir kendüñi Tekrâr karşusunda dur da selam it	İlâhî		11'li hece vezni	
48 ^a - 48 ^b	Çağır	Gurbetünle murād içün gelenler Şabrı elden koma ʿaqluñ var ise ʿĀrifân sırrına vâkıf olanlar Şabrı elden koma ʿaqluñ var ise	(Ey) Çağır nādāna ögüt-kāri ğācet Eyleñir eyleye gör kendüñe ʿāret Şabr u selāmet eyülük melāmet Şabrı elden koma ʿaqluñ var ise	İlâhî		11'li hece vezni	
49 ^a - 49 ^b	Çağırî	Āsitānuñda beni dūr itdi cānā ayrılık Özümüz ğarğ eyledi ey ğūr-i simā ayrılık Māh cemālün görmeyelden gözlerüm ған ağlayup İniledi yaşı firāvān mıdur yā ayrılık	Gitdi ʿaqlım görmeyelden o yüz-i māh-pāreyi Tîğ-ı ğasret ise aşdı sinem üzre çehreyi Deyr içinde zulm ile bu Çağırî bîçāreyi İtdi şārın altına yakmadı illā ayrılık	Murabbaʿ		- + - - / - + - - / - + - - / - + -	
49 ^b	Mahlassız	Allāh'um Allāh meydānum Allāh Yanarum billāh ʿışk meydānunda Dilde şikrüm [vü] ʿaqlılda fikrüm Yanarum billāh ʿışk meydānunda	ʿİlm-i Yezdān-ı mücellā berāt Yanarum billah ʿışk meydānunda	İlâhî		10'lu hece vezni	

50 ^a - 50 ^b	Mahlassız	Ėam ˆaskerinin begiyüm ŗancaĖ aÇdum giderüm Yetmez mi ŗinem ŗzere Ėalınan kŗslar bağa Derdümde zaˆıfın oldum ŗerre yoğdur ŗaĖatım Bu Ėarĥ(uĖ) dolusın iÇdim ŗundı dolu ŗaslar bağa	ˆıŗĖuĖ İläĥi bir ŗubĖ [u] ŗām alur benüm göğlüm Yā İläĥi sen ayırma ol virdigŗnden dilüm Mevlā'm sen ŗaŗırtma doğrı giden yolum Ėam miğnetin Ėavuşlara ĖaĖrıŗup ŗöyler bağa	İläĥi		15'li hece vezni	
50 ^b	Mahlassız	Ey diriğa ayrılık müŗkil firāĖ Nece ŗabr idem diriğa el-firāĖ		Müfred		- + - - / - + - - / - + -	BaŗlıĖı “Müfred”dir.
50 ^b	Mahlassız	ŗāĥ o günde Ėul gerek baŗ egmeye Ėaŗresinde ol denizde Ėaynaya		Müfred		- + - - / - + - - / - + -	BaŗlıĖı “Müfred”dir.

SONUÇ

İncelemeye alınan her mecmua; karanlıkta kalmış bir satırı, şiiri ya da bazen bir şairi gün yüzüne çıkarmaya yardım eder. Mecmualar yazıldığı yüzyılın insanlarının kültür ve zevklerinin birer minyatürleridir. Mecmua sahibi aslında bizlere sadece beğendiği şiirleri aktarmakla kalmaz yaşadığı dönemde ilgi gören, dillerde söylenerek aktarılan şiirlerin de bir destesini elimize verir çünkü mecmualar içinde bulunduğu âna / yüzyıla hitaben oluşturulmuş metinlerdir.

Ankara Milli Kütüphane'ye 3070 numarasıyla kayda alınmış olan ilahi mecmuası hüviyetindeki tez çalışmasında; girişte mecmualar, şiir mecmuaları hakkında ve özelde ilahi mecmualarıyla ilgili detaylı bilgiler verildi. Birinci bölümde mecmuanın genel tanıtımı ve tavsifi sunuldu. İkinci bölümde mecmuanın varakları çeşitli incelemelere tabi tutuldu ve son olarak üçüncü bölümde metnin transkripsiyonlu hâliyle birlikte dipnotta divan karşılaştırmalarında oluşan harf, kelime, mısra ve beyit farklılıkları belirtildi. Şiirlerin genel bilgileri MESTAP tablosuna eklenerek çalışma sonlandırıldı.

Mecmua Yûnus Emre ve Bursalı Âşık Yûnus'a ait ilahileri barındırması noktasından önem arz etmektedir. Özellikle Âşık Yûnus'un, Yûnus Emre'nin "Bana seni gerek seni" redifli ilahisine nazire yazdığını tahmin ettiğimiz "Allah sen'isterim seni" redifli ilahi ve bu ilahinin basılı kaynaklarda bulunmaması dikkate değerdir.

Ayrıca Niyâzî-i Mısırî'ye ait divanda yer almayan bir şiiri, Nâbî'nin divanında yer almayan bir lugazi mecmuayı yeni şiirlere ulaşma noktasında daha ehemmiyetli kılmaktadır.

19.yy'da Osmanlı Devleti'nin Şam'a yaptığı önemli yatırımlar Şam'ı daha da ilgi odağı hâline getirmiş olmalıdır ki Müstensih de dönemin etkisiyle mecmuaya Şam'ın değerini anlatan iki şiir eklemiştir.

Müstakil olarak nazire mecmuaları olmakla birlikte şiir mecmualarında da nazirelerle karşılaşmaktayız. İncelemeye aldığımız mecmuada tespit edebildiğimiz 11 nazire vardır ve bunlardan 8'i Âşık Yûnus ile Yûnus Emre'ye yazılan nazirelerdir. Bir kültür aktarımı olan nazireler geçmişin şiir zevk ve estetiğinin her yüzyıla taşınmasını kolaylaştırmıştır.

Mecmuada yer alan özellikle peygamber isimleriyle yapılmış fal, işlevini tespit edemediğimiz ters adam portresi, bir kız çocuğunun doğum tarihi kaydı, Şam ile ilgili ilahiler ve ketebe kaydında müstensihin okuyuculardan dua talep etmesi 19. yüzyılda kültürümüzde yaşayan değerlerin birer göstergeleridir.

İlahiler bestelenmiş ya da bestelenmek üzere yazılmış şiirlerdir. Mecmuada yer alan şiirlerin çoğunluğu bestelenmiş ilahilerdir fakat mecmua bir güfte-beste mecmuası gibi notaları barındırmamaktadır. Örneğin, mecmuada yer alan Bağdatlı Rûhî'nin kaside nazım biçimdeki na'ti günümüzde Latif Öz⁴⁶⁸ tarafından bestelenmiş ve seslendirilmiştir. Bu mecmuanın işlevini tam anlamıyla yerine getirebilmesi için bu şiirlerin bestelenmiş hâllerini de dinlemek ve bu mecmuayı kaleme alarak bize ulaştıran müstensihe “cân u dil”den dua etmek gerekir.

⁴⁶⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=CFaDZi3p5CU> Erişim Tarihi: 30.03.2022

KAYNAKÇA

ACLÛNÎ. Keşfü'l-hafâ', C. 2.

AHMED BÂDÎ. *Riyâz-ı Belde-i Edirne: 20. yüzyıla kadar Osmanlı Edirne'si* (Haz: Niyazi Adıgüzel, Raşit Gündoğdu), Trakya Üniversitesi, Edirne 2014.

AK, Coşkun. “Rûhî-yi Bağdâdî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 35 (44.C), İstanbul 2008.

AK, Coşkun. *Bağdatlı Rûhî Divanı*, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa 2001,

AK, Coşkun. *Bağdatlı Rûhî Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divân'ından Seçmeler*, Gaye Kitabevi, Bursa 2000.

AKÇAY, Gülçiçek. “İdrîs, İdris-i Bitlîsî”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2014.

AKKAYA, Hüseyin. *Abdülahad Nûrî ve Divanı*, Kitabevi, İstanbul 2003.

AKSOY, Hasan. “Şemseddin Sivâsî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 38 (44.C), İstanbul 2010.

AKSOYAK, İsmail Hakkı. “Deştî”, *Türk edebiyatı isimler sözlüğü*, 2014.

ALBAYRAK, Nurettin. “Eyyûb”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 12 (44.C), İstanbul 1995.

ARAL, Ahmet Erman. “Hâkîrî, Süleyman”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2014.

ATİK, Hikmet. “Nakşî Ali Akkirmânî Dîvânı (İnceleme-Metin)”, Doktora Tezi, 2003.

AYDEMİR, Yaşar. “Metin Neşrinde Mecmuaların Rolü ve Karşılaşılan Problemler”, *AÜ Türkoloji Dergisi* C. 2, Ankara 2007, s. 123.

AYDIN, Abdullah. *Câhidî Dîvânı*, (Haz: Abdullah Aydın), Sonçağ Yayınları, Ankara 2013.

- AYDIN, İbrahim Hakkı.** “Kenz-i Mahfi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.25 (44.C), Ankara 2002.
- AYHAN, Emrah.** “Nakşî Dîvânı”, Yüksek Lisans Tezi, 2000.
- AZAMAT, Nihat.** “Câhidî Ahmed Efendi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 7 (44.C), İstanbul 1993.
- AZAMAT, Nihat.** “Üftâde”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 42 (44.C), İstanbul 2012.
- BAHADIROĞLU, Mustafa.** “Celvetiye’nin Piri Hz. Üftâde ve Divan’ı” Üftâde Kur’an Kursu Öğrencilerini Koruma Derneği, Bursa 1995.
- BAHADIROĞLU, Mustafa.** *Celvetiye’nin Piri Hz. Üftâde ve Divan’ı*, Üftâde Kur’an Kursu Öğrencilerini Koruma Derneği, Bursa 1995.
- BEKKİ, Salahadin.** “Yûnus Emre Şiirlerinin İlahileşmesi Üzerine”, *Uluslararası Yûnus Emre ve Anadolu’da Türk Yazı Dilinin Gelişimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Kırşehir 2020, s.566.
- BERBER, Ayşen.** “06 Mil Yza 2327 Nolu Mecmua Çeviri İnceleme”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Mart 2017.
- BİLGİN, Orhan.** “Ferağ Kaydı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 12 (44.C), İstanbul 1995, s. 354-355.
- BİLKAN, Ali Fuat.** Nâbî’nin Türkçe Dîvânı(Karşılaştırmalı Metin), Doktora Tezi, Ankara 1993.
- BOLAY, Süleyman Hayri.** , “Âdem” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.1 (44.C), İstanbul 1988.
- BURSALI MEHMED TAHİR EFENDİ.***Osmanlı Müellifleri*, (Haz: A. Fikri Yavuz, İsmail Özen), Meral Yayınları, C. 1, İstanbul 1972.
- BURSALI MEHMED TAHİR EFENDİ.***Osmanlı Müellifleri*, (Haz: A. Fikri Yavuz, İsmail Özen), Meral Yayınları, C. 2, İstanbul 1972.
- BURSALI MEHMED TAHİR EFENDİ.***Osmanlı Müellifleri*, (Haz: A. Fikri Yavuz, İsmail Özen), Meral Yayınları, C. 3, İstanbul 1972.

- BURSALI MEHMED TAHİR EFENDİ.** *Osmanlı Müellifleri*, (Haz: A. Fikri Yavuz, İsmail Özen), Meral Yayınları, C. 5, İstanbul 1972.
- CEYHAN, Semih.** “Zâhid”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.44 (44.C), İstanbul, 2003.
- ÇALIŞKAN, Adem.** “Yûnus Emre Dîvânı'nda Hz. Peygamber'in Hadis-i Şerifleri, *Diyanet İlmi Dergi*, C. 28, 1992.
- ÇELEBİ, İlyas.** “Muhammed”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 30 (44.C), Ankara 2020.
- ÇELİK, İsa.** “Türk Tasavvuf Düşüncesinde Ölüm”, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S. 40, Erzurum 2009, 119-146.
- ÇELTİK, Halil.** “Tenkitli Divan Neşirlerinde Nazım Şekli Problemler”, *Türkoloji Araştırmaları*, S. 3, C. 2., 2007, s.189- 199.
- ÇETİNER, Bedrettin.** “Atpazarî Osman Fazlı ve el Lâihatül- berkıyyât Adlı Tasavvufi Tefsir Risalesi”, *M.Ü İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 16-17, 1998-1999, s. 7-54.
- DEMİR, Zehra Sema.** “Seyyid Süleyman”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2014.
- DEMİRCİ, Mehmet.** Hakikat-i Muhammediyye” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 15(44.C), İstanbul 1995.
- DEVELLIOĞLU, Ferit.** *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2013.
- DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI.** “Bakara Suresi 2/152”, *Kur'an-ı Kerim Meali*, (haz.: Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2011.
- DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI.** “Bakara Suresi 2/31”, *Kur'an-ı Kerim Meali*, (haz.: Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2011.
- DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI.** “Enbiya Suresi 21/107”, *Kur'an-ı Kerim Meali*, (haz.: Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2011.

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI. “Felak Suresi 113/1”, *Kur’an-ı Kerim Meali*, (haz.: Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2011.

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI. “Hud Suresi 11/6”, *Kur’an-ı Kerim Meali*, (haz.: Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2011.

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI. “İhlas Suresi 1/4”, *Kur’an-ı Kerim Meali*, (haz.: Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2011.

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI. “İhlas Suresi 112/1”, *Kur’an-ı Kerim Meali*, (haz.: Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2011.

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI. “Kehf Suresi 18/60”, *Kur’an-ı Kerim Meali*, (haz.: Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2011.

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI. “Leyl Suresi 1/21”, *Kur’an-ı Kerim Meali*, (haz.: Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2011.

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI. “Necm Suresi 53/10”, *Kur’an-ı Kerim Meali*, (haz.: Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2011.

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI. “Necm Suresi 53/9”, *Kur’an-ı Kerim Meali*, (haz.: Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2011.

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI. “Nur Suresi 24/35”, *Kur’an-ı Kerim Meali*, (haz.: Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2011.

- DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI.** “Rad Suresi 13/29”, *Kur’an-ı Kerim Meali*, (haz.: Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2011.
- DOĞAN, D. Mehmet.** “Büyük Türkçe Sözlük, Vadi Yayınları, Ankara 2001.
- DURMUŞ, İsmail.** “Leylâ ve Mecnûn”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 27 (44.C), Ankara 2003.
- ERDOĞAN, Kenan.** *Nîyâzi-i Mısri Dîvânı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2019.
- ERGUN, Sadettin Nuzhet.** “Abdurrahim Tırsî”, *Türk Şairleri*, C.1, İstanbul 1936, s. 243-247.
- ERGUN, Sadettin Nüzhet.** “Deştî”, *Türk Saz Şairleri*, C. 3, İstanbul 1936.
- ERGUN, Sadettin Nüzhet.** *Âşık Ömer Hayatı ve Şiirleri*, Semih Lütü Matbaası ve Kitabevi Yayınları, İstanbul 1936.
- FAYDA, Mustafa.** “Hulefâ-yı Râşidîn”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 18 (44.C), İstanbul 1988.
- FEYZİ, Ahmet.** “Türk Müziğinde Notasyon ve miftâh-ı nota”, *Rast Müzikoloji Dergisi*, 6(2). 2018, s.1890-1913.
- GENÇ, İlhan.** *Tezkire-i Şu’arâ-yı Mevleviyye*, İlesam 2000.
- GIYNAŞ, Kâmil Ali.** “Şiir Mecmuaları Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2011, sayı:25, s. 245-260.
- GÖKALP, Murat.** “Salih Baba Divanı’nda Lafzî Hadis İktibasları”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Elazığ 2017, S. 2, s. 105-124.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki.** “Niyazî-i Mısri”, *Şarkiyat Mecmuası VII*, İstanbul Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1972, s. 183- 226.
- GÖNEL, Hüseyin.** “Şeyh Seyyid Süleyman Efendi”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2014.
- GÖNEL, Hüseyin.** “Ya’kûb”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2014.

- HARMAN, Ömer Faruk.** , “Îsâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 22 (44.C), İstanbul 2000.
- HARMAN, Ömer Faruk.** “Yûsuf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 44 (44.C), İstanbul 2013.
- KAÇAR, Gülçin Yahya** “Yûnus Emre ve Türk Tasavvuf Mûsikîsi”, *İstem*, S. 29, 2017, s. 41-59.
- KANDEMİR, M. Yaşar.** “Muhammed”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 30 (44.C), Ankara 2020.
- KARA, MUSTAFA.** “Fenâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 12 (44.C), İstanbul 1995.
- KARAHAN, Abdülkadir.** “Âşık Ömer”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 4 (44.C), İstanbul 1991.
- KARAHAN, Abdülkadir.** “Nâbî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 32, İstanbul 2006.
- KARAMAN, Nihal Nomer.** “Cemâlî ve Divanının Tenkidli Metni”, Doktora Tezi, İstanbul 1988.
- KARATAŞ, Turan.** “Mecmua”, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Perşembe Kitapları, İstanbul 2001, s. 279.
- KAYA, Doğan.** “Cönklerden Gün Işığına: Lügazler”, Prof. Dr. Ali Berat Alptekin Armağanı, Kömen Yayınları, Konya 2019, s. 163-172.
- KAYA, Tubanur.** “İsmail Hakkî Bursevî’nin Fevâid Mecmûası Üzerine Bir İnceleme (Transkripsiyonlu Metin)”, Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2019.
- KESİK, Beyhan.** “Hakîrî, Mehmed Hakîrî Efendi”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2014.
- KILIÇ, Atabey.** “Mecmua Tasnifine Dâir”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII. Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, Turkuaz Yayınları, İstanbul 2012, s.75-96.

- KONCU, Hanife.** "Klâsik Türk Edebiyatında Vâlî Mahlaslı Şairler ve Vâlî-i Âmidî." *İlmî Araştırmalar*, S. 9, 2000, s. 119-132.
- KONCU, Hanife.** "Vâlî Dîvânı", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1998.
- KONUR, Hikmet.** "Sezâî-yi Gülşenî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.37 (44 C.), İstanbul 2009.
- KÖKSAL, M. Fatih.** "Dinî-Tasavvufî Türk Musikîsi Araştırmalarında İhmal Edilen Bir Yazma Türü: İlâhî Mecnuaları ve Mühim Bir İlâhî Mecmuası", *Geçmişten Günümüze Uluslararası Dini Mûsiki Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Amasya 2017, s.331-332.
- KÖKSAL, M. Fatih.** "Şiir Mecnularının Önemi ve Mecnuaların Sistematik Tasnifi Projesi (MESTAP)" *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori*, Kesit Yayınları, İstanbul 2017, s.331-336.
- KURNAZ, Cemal.** "Bana Seni Gerek Seni", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Prof. Dr. Hüseyin AYAN Özel Sayısı, S. 39, Erzurum 2009, s.147-160.
- KURNAZ, Cemal.** "Bülbül", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 6 (44.C), İstanbul 1992.
- KURNAZ, Cemal.** "Gül", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 14 (44.C), İstanbul 1996.
- KUT, Günay.** "Mecmûa", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (Devirler, İsimler, Eserler, Terimler)*, (haz.: Ezel Everdi, Mustafa Kutlu, İsmail Kara), Dergâh Yayınları, C. 6 (8 C.), İstanbul 1986.
- KÜÇÜK, Hülya.** *Tercüme-i İntihânâme-i Sultan Veled (İnceleme-Metin)*, (Trc. İbrahim Hakkı Eroğlu), Aybil Yayınları, Konya 2012.
- LEVEND, Ağâh Sırrı.** *Türk Edebiyatı Tarihi Giriş*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1984.

- MEHMED SÜREYA.** *Sicill-i Osmanî*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları 30, C. 5, İstanbul 1996.
- MUSLU, Ramazan.** , “Türk Tasavvuf Kültüründe Sûfilerin Ölümüne Bakışı ve Cenaze Merasimleri”, *Ekev Akademi Dergisi*, S. 40, Erzurum 2009, s. 119-146.
- MUSTAFA SAFÂYÎ EFENDİ,** *Tezkire-i Safâyî*, (Haz: Doç. Dr. Pervin Çapan), AKMBY, Ankara 2005.
- NAMLI, Ali.** “İsmail Hakkı Bursevî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 23 (44 C.), İstanbul 2001.
- OĞUZ, M. Öcal, Metin Ekici, Mehmet Aça, Dilaver Düzgün, R.Bahar Akarpınar, Mustafa Arslan, Aktan Müge Yılmaz, Gülin Öğüt Eker, Tuba Özkan.** *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara 2011.
- ÖNGÖREN, Reşat.** “Zikr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.44 (44.C), İstanbul 2013.
- ÖTE, Emine.** “Senâ’î Dîvânı Tenkidli Metin”, Master Tezi, Ankara, 2000.
- ÖZ, Mustafa.** “Kerbelâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 25 (44.C), Ankara 2002.
- ÖZCAN, Nuri.** “Abdurrahim Tırsî” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.1(44 C.), İstanbul 1988.
- ÖZKAN, Mustafa.** “Ferahnâme”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 12 (44 C.), İstanbul 1995.
- ÖZUYGUN, Ali Rıza.** “Hasan Sezâyî’nin Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri, Divanı’nın Tenkitli Metni ve İncelemesi”, Doktora Tezi, Erzurum, 1999.
- ÖZVARLI, M. Sait.** “Melek”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 29(44.C), Ankara 2004.
- PEKOLCAY, Ayşe Necla, Abdullah Uçman.** “Eşrefoğlu Rûmî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 11 (44 C.), İstanbul 1995.

- PİROĞLU, Zehra.** “Yetîmî (Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Divanının Tenkidli Metni)”, Yüksek Lisans tezi, Konya 1996.
- SAĞMAN, Şengül.** “Müstakimzâde’nin ‘Mecmua-i İlahiyyat’ Adlı Güfte Mecmuası”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2001.
- SÂLİM EFENDİ,** *Tezkiretü’s- Şuarâ*, (Haz: Dr. Adnan İnce), AKMBY, Ankara 2005.
- SARAÇ, M. A. Yekta.** *Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim- Ölçü- Kafiye*, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul 2011.
- SÜER, Fatih Ramazan.** *Şemseddîn Sivâsî Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 2015.
- TATCI, Mustafa, Musa Yıldız.** *Dîvân-ı İlâhîyât (Tıpkıbasım ve çeviriyazı)*, Üsküdar Araştırmaları Merkezi Yayın No:17, İstanbul 2005.
- TATCI, Mustafa.** “Yûnus Emre”, *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 43 (44.C), İstanbul 2013.
- TATCI, Mustafa.** *Yûnus Emre Dîvânı*, H yayınları, İstanbul 2008.
- TATCI, Mustafa.** *Yûnus Emre’nin Gönül Çocuğu Bursalı Âşık Yûnus*, H Yayınları, İstanbul 2019.
- TEZEREN, Ziver.** “Seyyid Aziz Mahmud Hüdâyî Dîvânı II”, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Basım Atölyesi, İstanbul 1998.
- TİMURTAŞ, Faruk Kadri.** *Yûnus Emre Dîvânı*, Tercüman, 1001 Temel Eser, 1972.
- TOKDEMİR, Hatice.** “18.yy’da Yazıldığı Tahmin Edilen Bir El Yazması Mecmuadaki Dinî Musiki Güfteleri”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.
- TOPAL, Ahmet.** “Klasik Türk Şiirinde Şâm-ı Şerîf”, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, S. 48, Erzurum 2012, s. 51-70.
- TOPARLI, Recep.** *Şemseddin Sivâsî Dîvânı*, Şemseddin Sivâsî Külliyyatı 1, Sivas 2015.

- TÜRKÖĞLU, İsmail.** *Sibiryalı Meşhur Seyyah Abdürreşid İbrahim*, TDV Yayınları, Ankara, 1997.
- ULUDAĞ, Süleyman.** “Aşk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 4 (44.C), İstanbul 1991.
- ULUDAĞ, Süleyman.** “Hallac-ı Mansûr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 15 (44.C), İstanbul 1997.
- ULUDAĞ, Süleyman.** “Nefis”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 32 (44.C), İstanbul 2006.
- UZUN, Mustafa İsmet.** “İlâhî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* C. 22 (44.C), İstanbul 2000.
- UZUN, Mustafa İsmet.** “Mecmûa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 28 (44.C), Ankara 2003.
- YAVUZ, Kemal.** “Türk Şiirinde Nazire” *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 10 İstanbul 2013, s 359-424.
- YAVUZ, Yusuf Şevki.** “Rûh”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 35 (44.C), Ankara 2018.
- YAZICI, Talip.** “Emevîyye Camii”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 11 (44.C), İstanbul 1995.
- YILDIZ, Sakıb.** “Atpazarî Osman Fazlı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 4 (44.C), İstanbul 1991.
- YILMAZ, Hasan Kâmil.** “Aziz Mahmud Hüdâyî ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 4, (44 C.) İstanbul 1991.
- YILMAZ, Hasan Kâmil.** *Azîz Mahmûd Hüdâyî ve Celvetiyye Tarîkatı*, Erkam Yayınları, İstanbul 1980.
- YURTSEVEN, Murat.** “İsmâil Hakkî Dîvânı (İnceleme- Metin), Doktora tezi, Bursa 1990.

Url-1 <https://www.youtube.com/watch?v=CFaDZj3p5CU> Erişim Tarihi:
30.03.2022

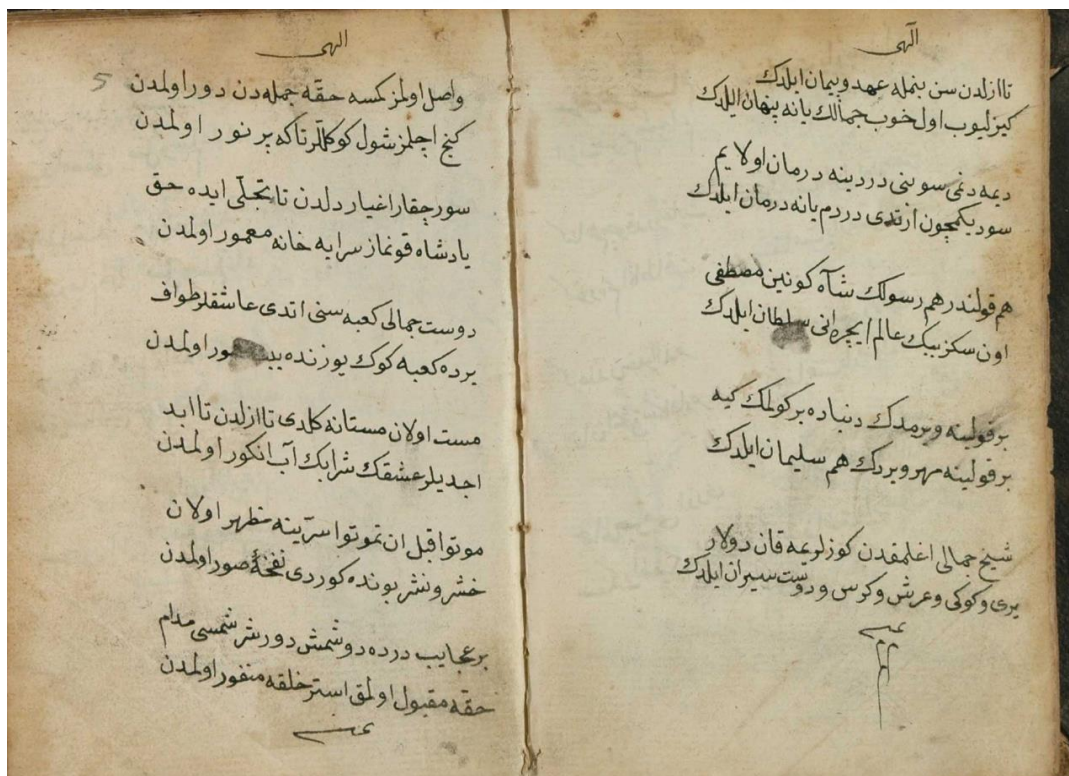

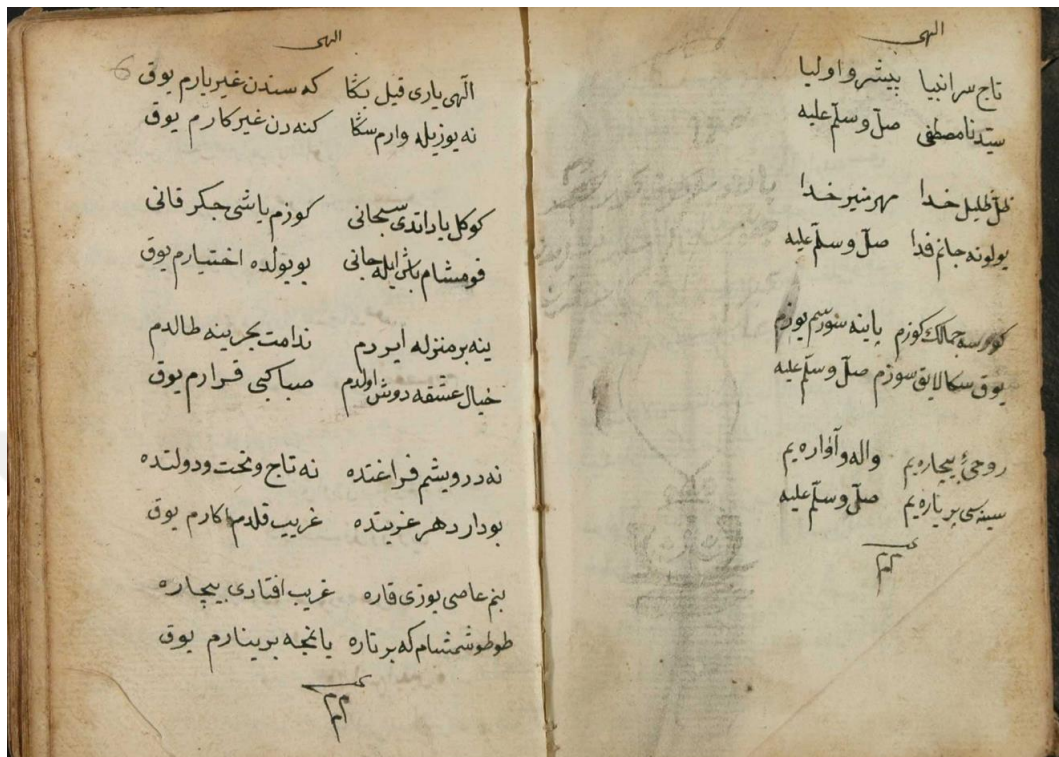
[4^a - 4^b]

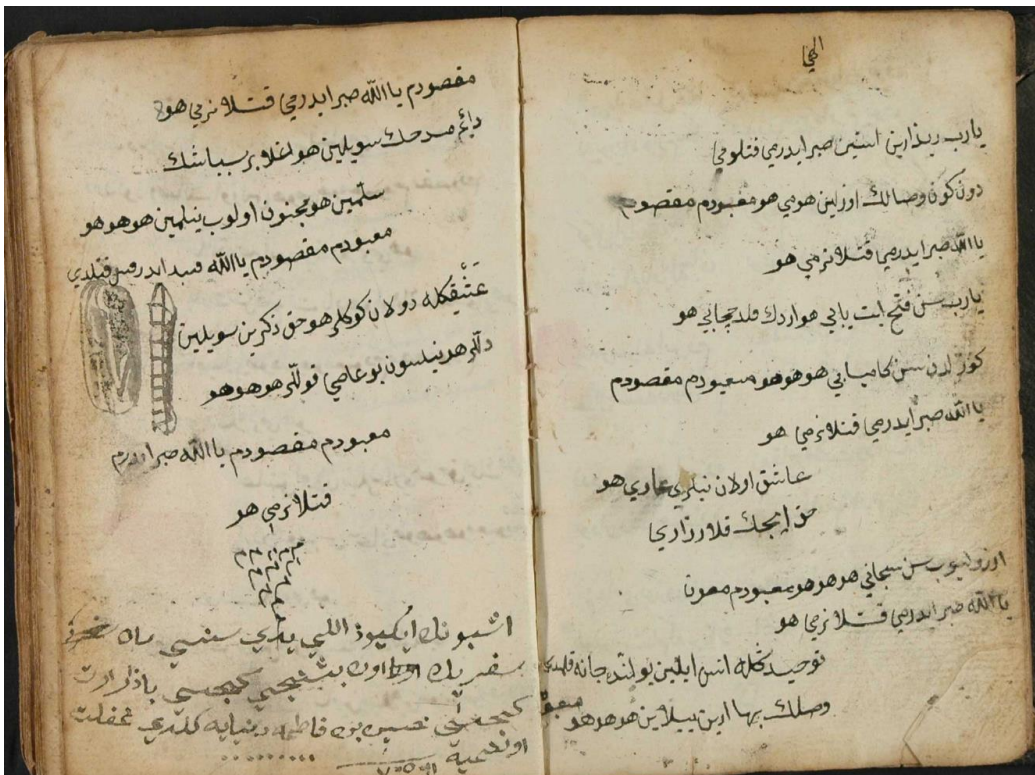
[5^a - 5^b]

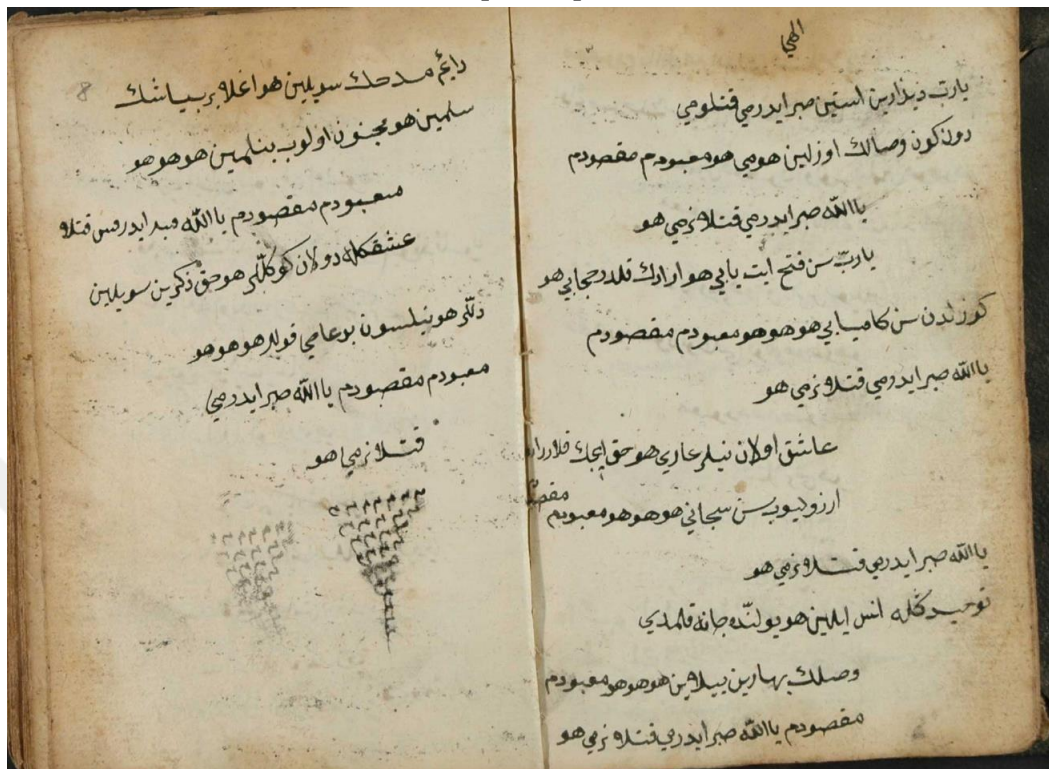

[6^a-6^b]

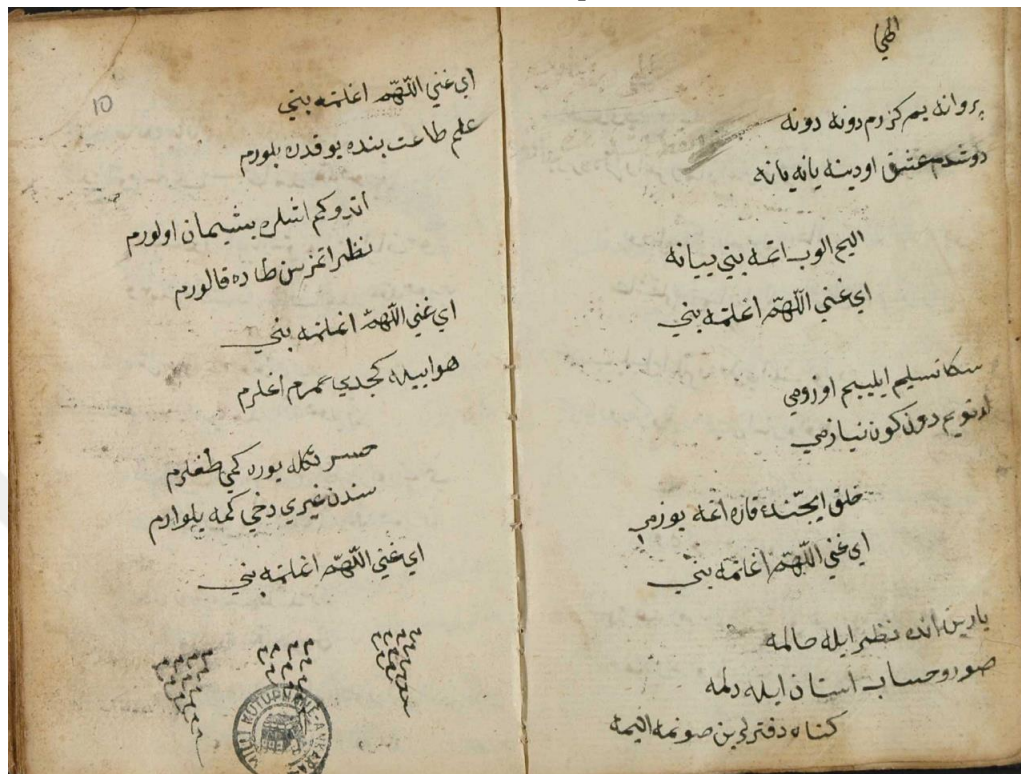

[7^a-7^b]

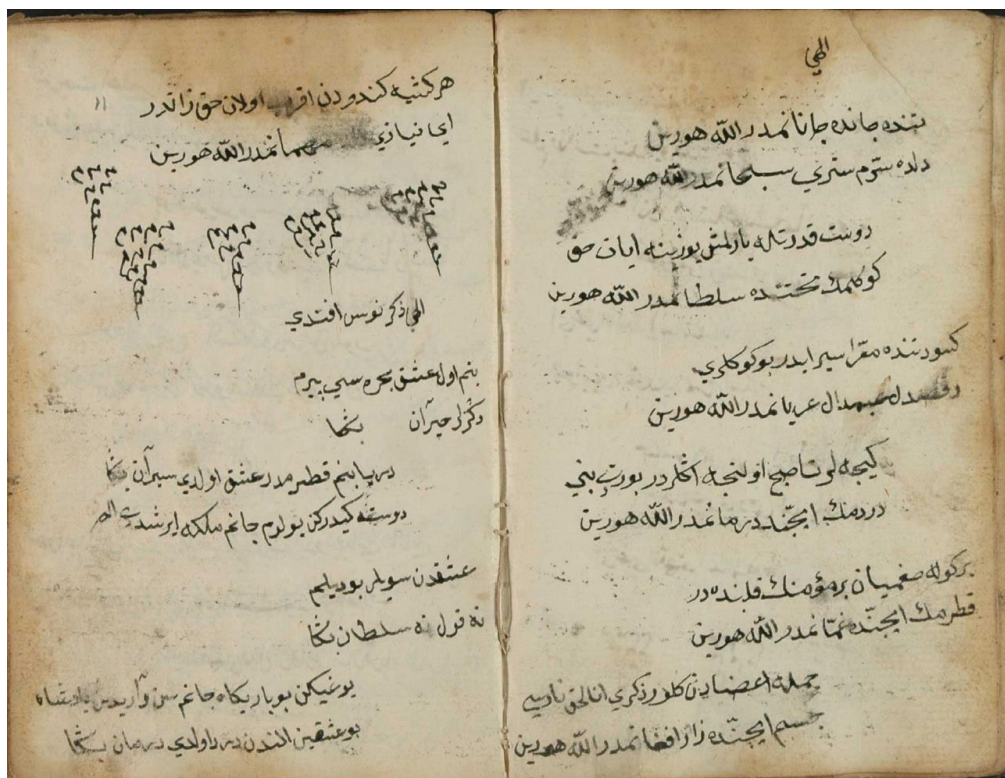

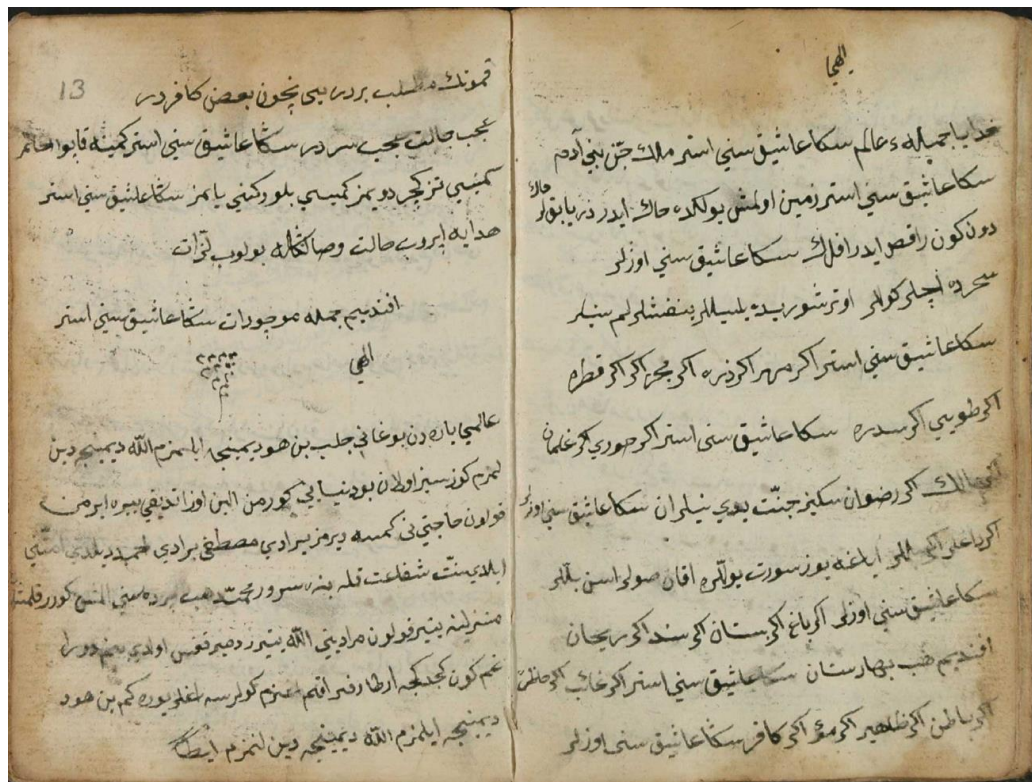
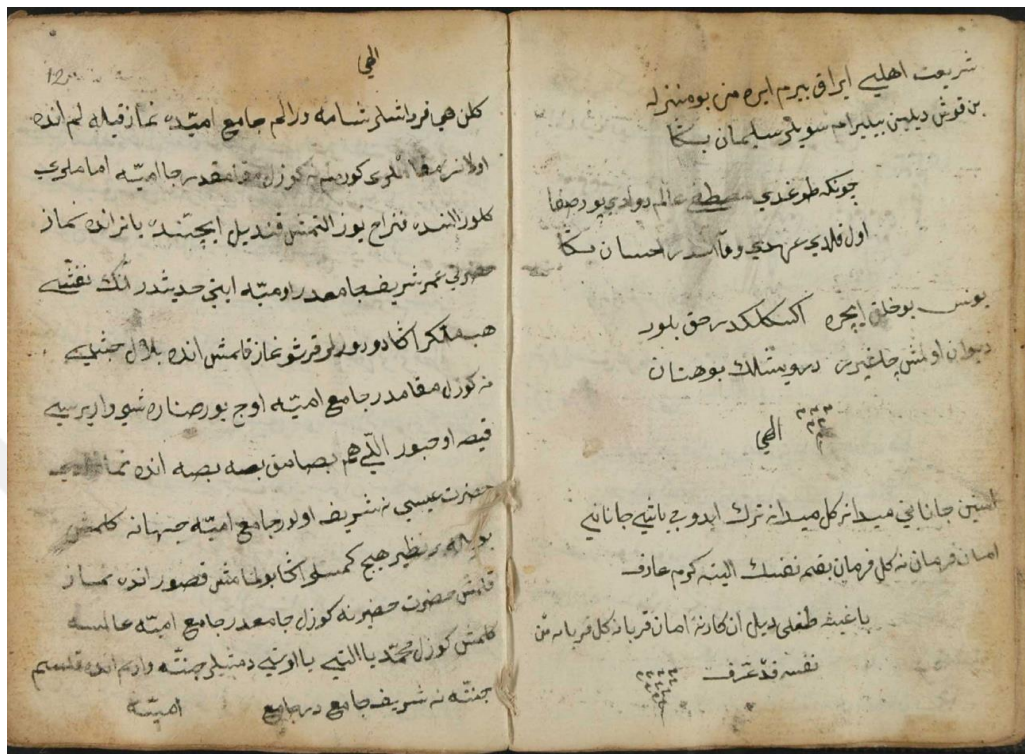

[10^a - 10^b]

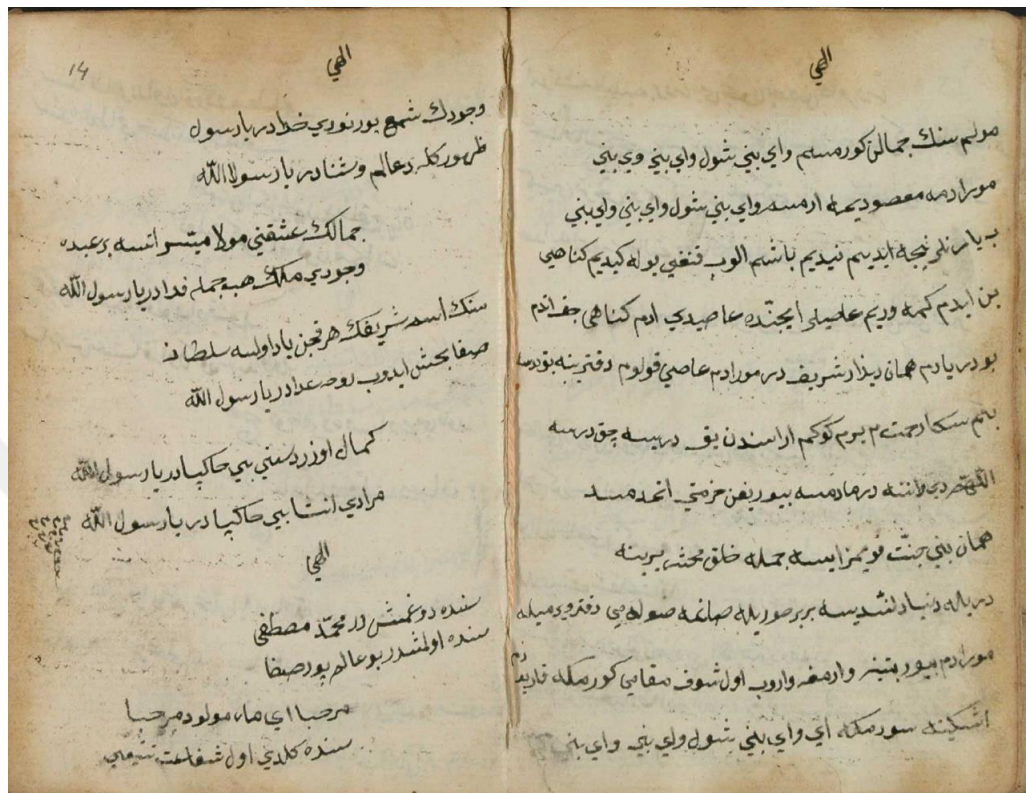

[11^a - 11^b]

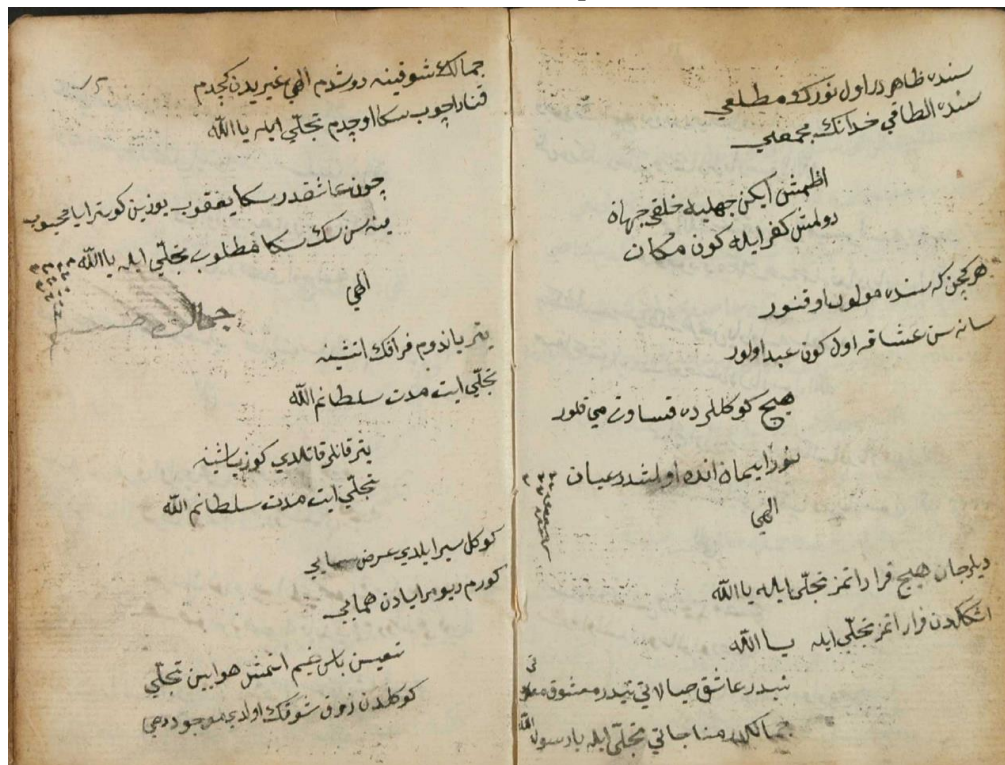

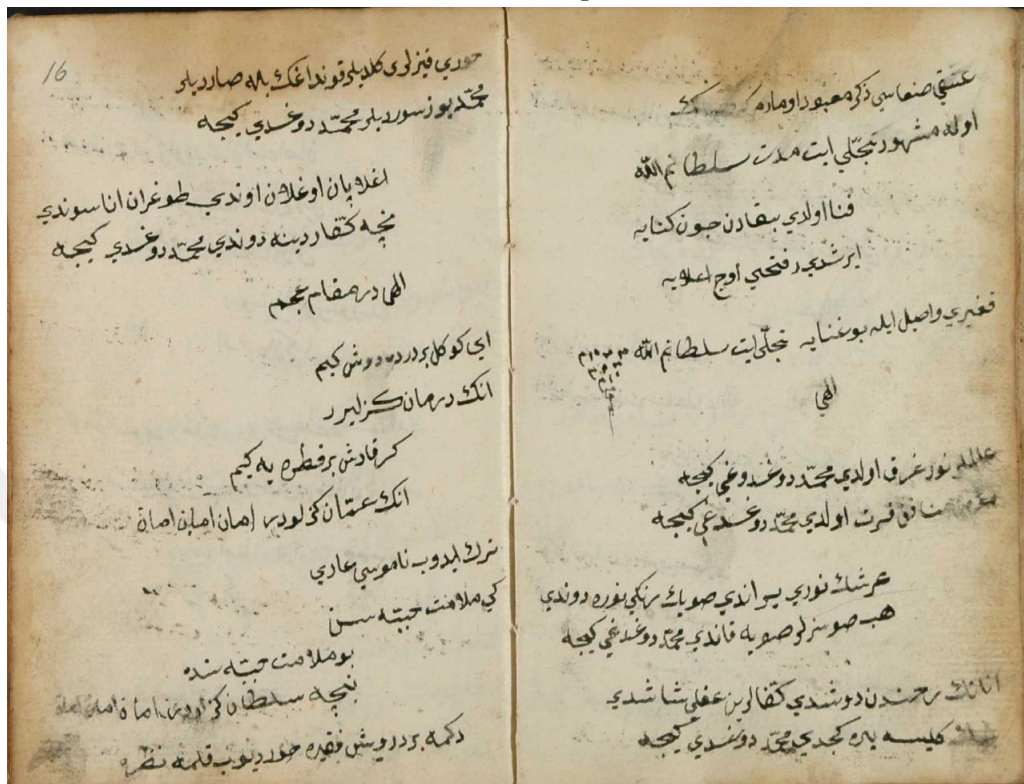

[14^a - 14^b]

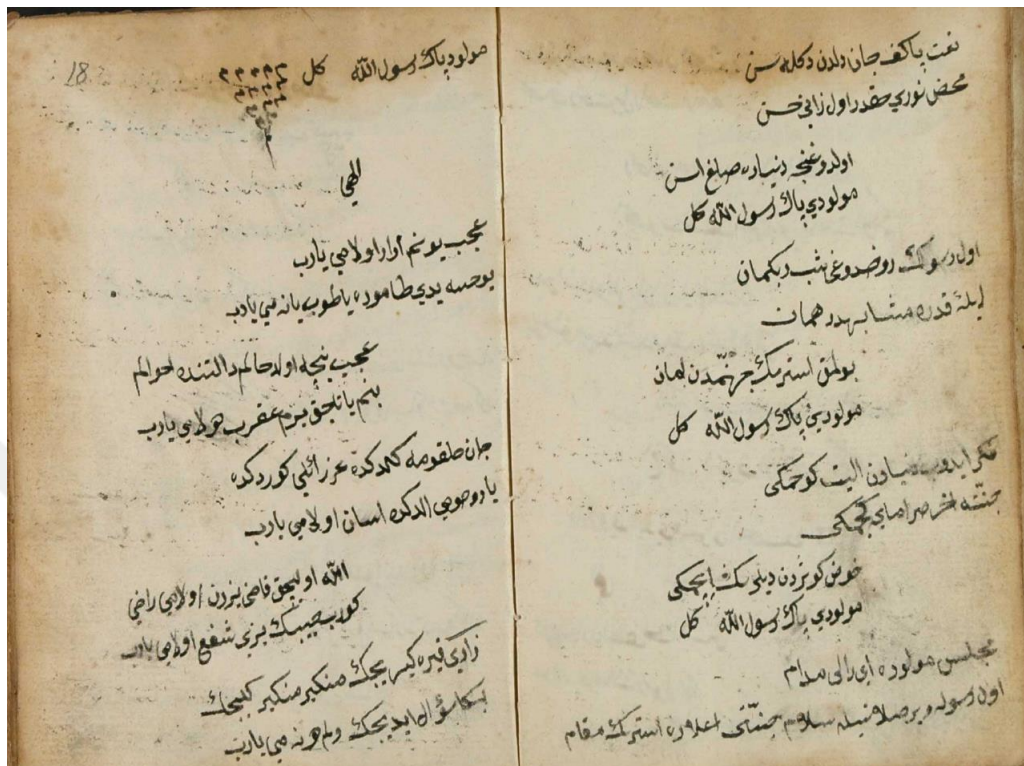

[15^a - 15^b]

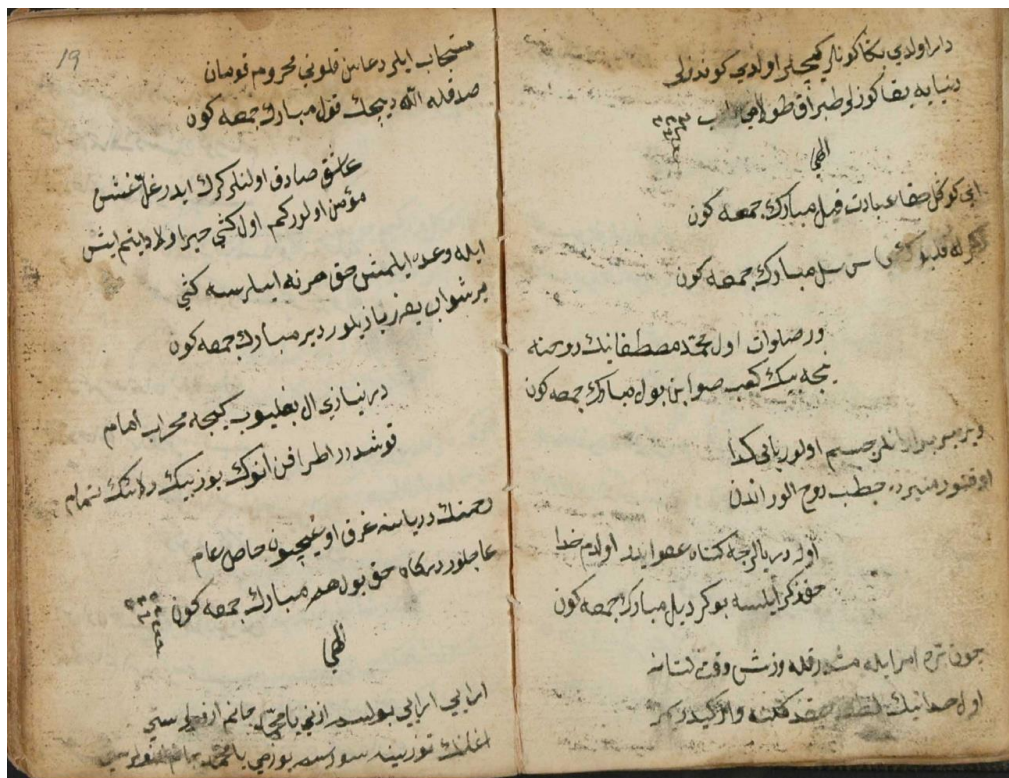

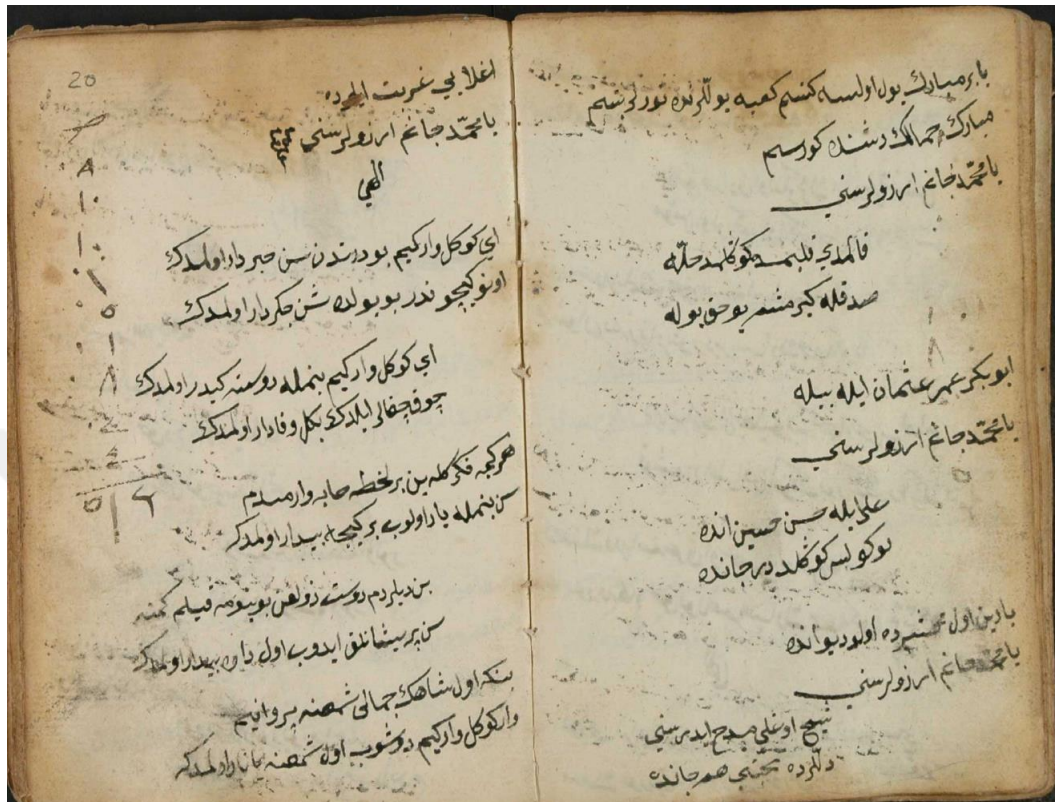
[18^a - 18^b]

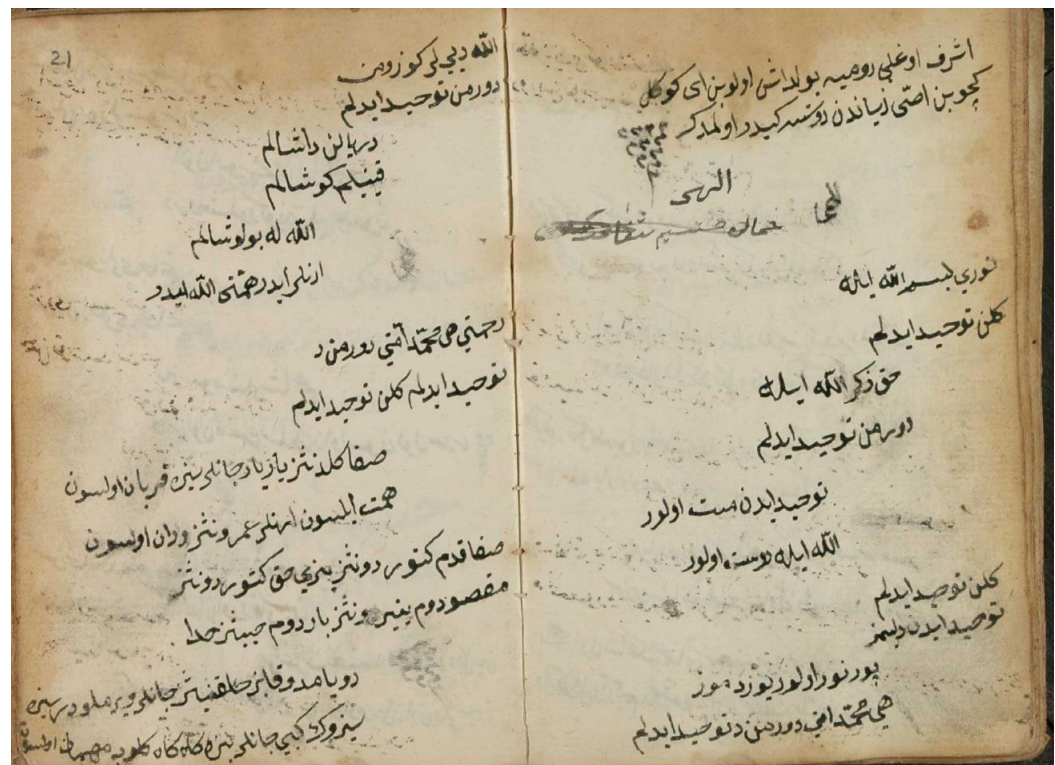
[19^a - 19^b]

[20^a - 20^b]

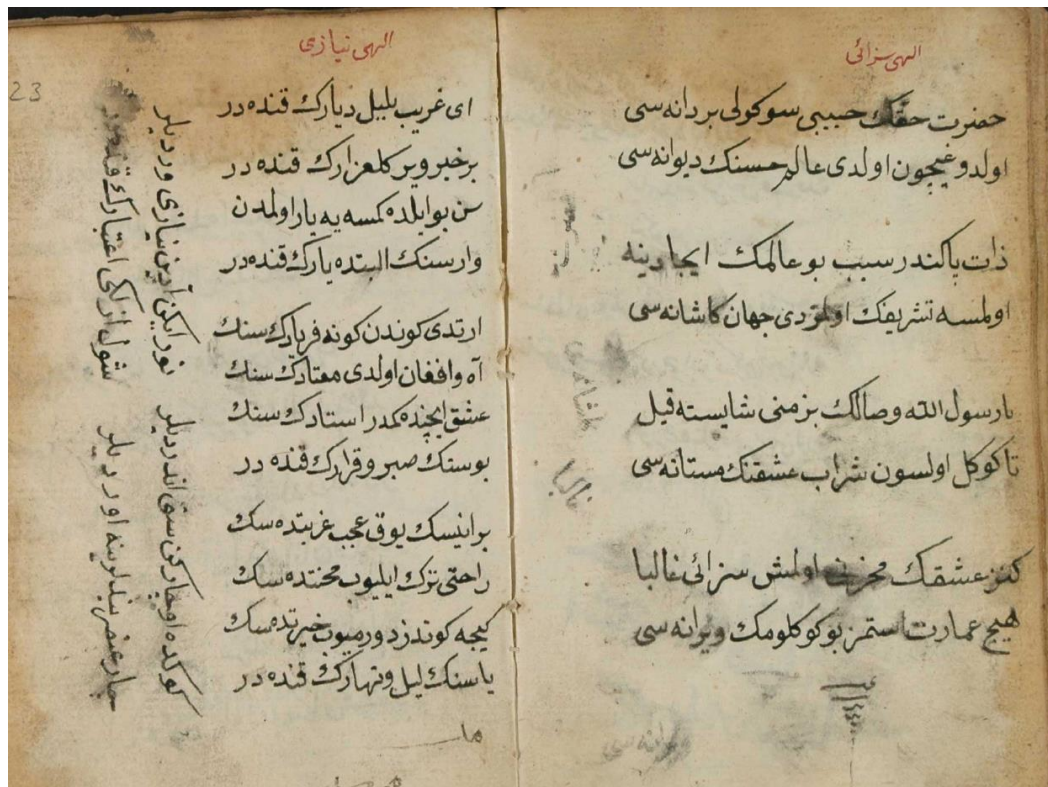
[21^a - 21^b]

[22^a - 22^b]

[23^a - 23^b]

[24^a - 24^b]

24^a الهی نیازی
 ای کوکل کل اغله زاری زاری ایگله
 بیرون الدم خبری اول بی نشان سنده در
 سنده در دوستک ابلی سنده اچیلور کلی
 سویلر بوجان بلیلی کل خندان سنده در
 کزومه کل بحر و بری کندکده استه ستری
 جسم و جان حکم ایدن کزلی سلطان سنده در
 اکلدکده سن سنی بللکده جان و تی
 غیری نه واری کوکل جان جانان سنده در
 تن تختیدر بوجانک جان تختیدر جانانک
 ای نیازی شبه سز اول بی مکان سنده در

24^b الهی نیازی
 ای طریقت اری ای حقیقت پیرری
 بر نشان ویرک بکا اول بی نشان قنده در
 قنده در دوستک ابلی قنده اچیلور کلی
 دوست یچیه سی بلیلی کل خندان قنده در
 ارادم بحر و بری بولدم بن بو ستری
 جسم و جان ایدر کزلی سلطان قنده در
 مادامکه جان تنده در تن جانیه زنده در
 امانیدم بدم جان جانان قنده در
 نیازی به جان اولان سرنده سلطان اولان
 دین هم ایمان اولان اول بی مکان قنده در

[25^a - 25^b]

25^a الهی حق
 خک بر تو فروز نور حقدر یار رسول الله
 تجلیدن قروش ایکی شقددر یار رسول الله
 وجودک مصحفی اسرار حق جمله جامعدر
 حقیقت بیک بر اسمیه مامدقد یار رسول الله
 حاکم مطلع انوار خورشید تجلیدر
 تمام اینیه رب الفلقددر یار رسول الله
 سنک لوح جبینکدن او فور لر علم اسمائی
 سکا حقدن فاوحی خوش سبقددر یار رسول الله
 کلامک متن جامعدر که انده مند رج اسرار
 سنک هر حرفک الحق صد و رفددر یار رسول الله
 شفاعت بولغه سندن سبب جرم و کناه البسه
 قودن حق مجرم احقددر یار رسول الله

25^b الهی حق
 حبیب حضرت رب الفلقسین یار رسول الله
 معین انس و جن ماخلقسین یار رسول الله
 حرم ستر سبحان الذی انری به محرمسین
 سر براری بزم قرب حقسین یار رسول الله
 کورندین صورتا ظاهرده خاتم لیک معنیده
 قدیم انبیای ماسبقسین یار رسول الله
 کلمه لن ترانی خطی کلری نیم شبدیه سن
 عروج بام فرخ نه ورفسین یار رسول الله
 سوزک کچم کل جرم یتیمه مغفرت بخش اول
 سفاعت تختنه سن مستحقسین یار رسول الله

الهی فیاری
 زاهد صورت کوزمه ایچر وکل جانته بق
 و صبری اوزده کورده یاخش دفتر جانته بق
 مصحف حسنه یا زلمش هو الله آیتی
 کل انار سگ کیر او قومکت عوانه بق
 چشمی کوستر دو کجه عاشقک عقلن لوب
 اغرنی اچدیجه جان نغ ایلین جانانه بق
 زلفک هر بر تلنده بغلی بیک مجنون کور
 خطینک لیلده که یوز بیک مد تانانه بق
 آتش رخسار ایل یاخش قراوشن چهره سی
 حرف لباسندن صیونوب نقطه عریانه بق
 هب ملازم قولفنده بوجها نک شهرلی
 یاد شاهلر قیوسته قول اولان سلطاننه بق
 عالم انک حسنه شریحه اوسته کیم کتاب مشاکستک یانی صورت اناسانه بق

الهی فضلی
 ویره می در دمن در دیمه در مان ویره می
 و قیدریوره ملک دم بدم ارش و ره می
 کوره بلسم یوزکی مد عیلدن صما
 ای قول کوکل ساکیم جکدی دکندن حوی
 یازده می در سه فلم کیر بکنک شرجی من
 یازده می بجایله باشند ایاغنه قلمی
 حیلی دمدرین انک کوزلرینک خسته می
 سوره کلسه یوزمک اوستونه باسه قدمی
 یوزکی کوکوره طوتوب کجه لر یلوار می
 کافره ویر مرارک یا بنم ویر می
 فضلی اهای دیلر سگ یوزکی کوکوره طوت
 بویله محروم قویای جو قدر اللهک کرمی

الهی مصری
 الا ای مرشد عالم خیر ویر علم مولادن
 الا ای معنوی ادم خبر ویر علم اسمادن
 نه سردر آدم و صفا نه سردر علم اسما
 نه سردر سدر و طوبا خبر ویر عرش علادن
 لکدر فیض هم احیا نه سردر هدم عیسی
 نه دومر عیدکی دریا خبر ویر ذبکتادن
 نه در دلرده کی علین نه یزد جمع البحرین
 نه در هم دمر ذوالقرنین خبر ویر جفر موسی دن
 نه در مصری نه در کمان سلیم کیمدر یاکمدر آن
 خبر ویر آتی قرآن خبر ویر سبع قرآن دن

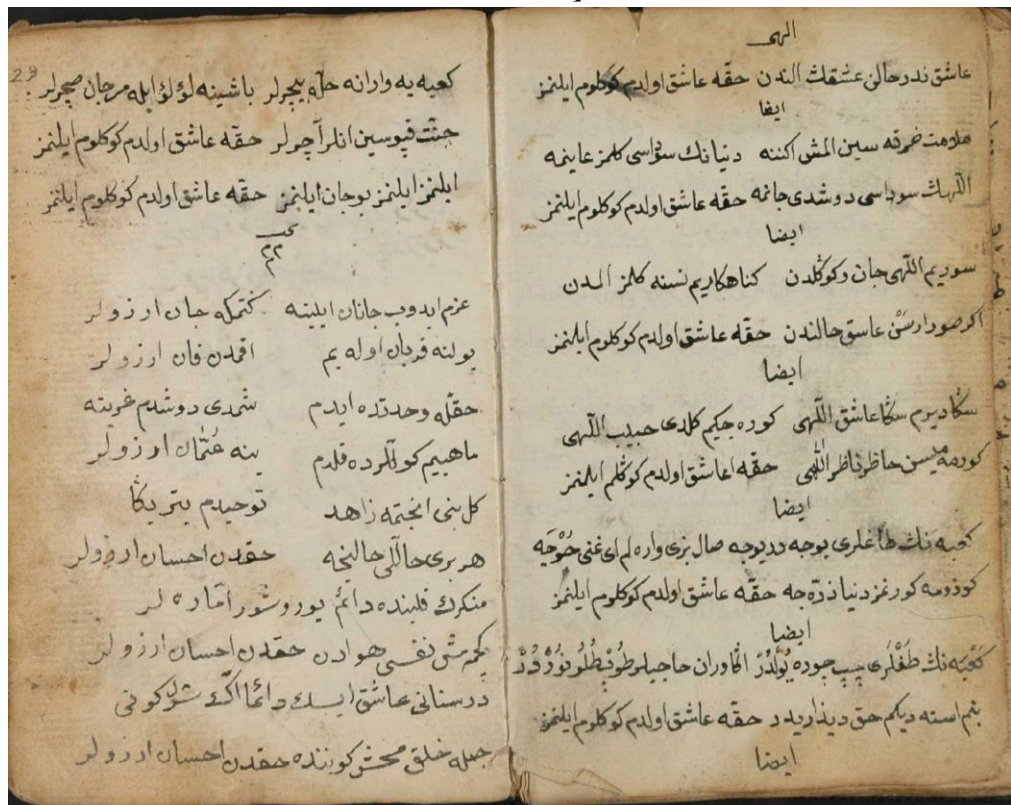
الهی تونس
 بنم اول عشق جرج سی دکونو حیران بکا
 دریا بنم قطر مدر عشق اولدی سیران بکا
 یوغینک بو بارگاه سن واریدک پادشاه
 آه عشق المندن آه دردا اولدی درقان بکا
 شریعت اهل اوراق اوشن مومنزله
 بن قوش دلی بلورم سویلر سلیمان بکا
 آدم یاردلدن جان قالد دولدن
 شیطان لغت اولدن عشق اولدی سیران بکا
 خفته کیدرکن بولم ملکه ابرشدی الم
 عشقندن سویلر بولم نه قول نه سلطان بکا
 چونکه دوغدی مصطفی یوزکی نور قلبی صفا
 او قدی حقه وفا اندر احسان بکا

دیوانه اولمش چاقور
 درویشک برهان بکا
 یونس بختی ایکنده
 اسکندر عرش ایدر

[28^a - 28^b]

[29^a - 29^b]

34
 او يانله چشم نرکز در بوجاي
 سحرده کوردر ماه تاج
 کوزيک آج ايشيت حقد خطاي
 او يانله کوزلر و قتي سحرده
 الهی غم تمام اولد
 افندي سنگ يولنده قرب اولم کيدم
 هر ندم امرايدرسک فرما اولم کيدم
 قبول ايت بني دورک ايشکنه يوز سحرده
 قابوده بر قول اولم قول ايدم کيدم
 الهی سحرده اسر بادي تجلی
 او يانله کوزلر و قتي سحرده
 سحرده آچيلور احسان کلي
 او يانله کوزلر و قتي سحرده
 طريقت باغده کيرمک ديلرسک
 حقيقت کولرک درمک ديلرسک
 جناب حضرت کورمک ديلرسک
 او يانله کوزلر و قتي سحرده
 سحرده راهي درد يک وقت کاهي
 سحرده راهي عشق چيله کاهي
 سحرده راهي عشق چيله کاهي
 سحرده راهي عشق چيله کاهي
 او يانله کوزلر و قتي سحرده

35
 الله نورند بر نورسک
 عباد قلدر قولر کورسک
 جنت نجه سنده کورسک
 بلبل اولم اوتله کيم
 بر قطره کلدیم سکا
 بر عا سک دالدي سکا
 فارشيد اوند صونه
 عاز اولم کيدم
 بو عبد الرحمن درسي
 بنديراي مروت ايتي اشرف زاده حصار حاضي
 سوت اولم کيدم
 همت احسان ايله بکا
 عاشقو باغشله بکا
 عشق اودونذ آت جانله
 شويله يانه کيدم
 بلديکني بلدر بکا
 سوديکني سودير بکا يا حو کي کورسک بکا
 کيم سک بلله کيدم
 بک سني کلدیم سنه
 سرت عينا ايله بکا
 حقيقت کورسک بکا
 کيم سک بلیم کيدم

استغفر الله استغفر الله استغفر الله ذاك الحال
 ولا تروم من جميع الذنوب والا تارم
 الهي
 عاشق اولن نيلو طاي عاشق اولن
 دگر كونه حالي بيم عرضم حق ديزار
 عشقك بحالدار بليم كلدره طبر
 صوردم بركه بكه ديزار كن كوديم
 بيم عرضم حق ديزار كن
 بندم عشقك النار كن بوديله كلدي
 بيلده لور در شادم كولدكن
 بيم عرضم حق ديزار كن

36 كوك
 مصطفى ايدر بليك يشا ساك عاقبت اولسم
 حتى كوريله كورمش يوق نه دراق او سئلير
 الهي
 مولام صالسه بنده وارسم
 جانم كعبه الله سكا
 اشكيكه يوزم سورم جانم كعبه الله سكا
 دوه جيلدره يدر ديزن ديزن قومه كيدر
 عرفاته كنهه دوكو جانم كعبه الله سكا
 كعبتك چورسي داغلا آب دم دم كوزل چاندر
 حاجيكر الله چوق اغلا جانم كعبه الله سكا
 سياه يرده سيق بور نور نور شه برادر نور
 وارميك جانم يدر يدر وارم كعبه الله سكا

كوش دن قيو اصمشر مر مر دشتك دشته مشلر
 انون قوشاق قوش مشلر
 جانم كعبه الله
 نور دن دير تبينك ناجي كوكله اندي معراجي
 تمش بيكر ياران حاجي وارم كعبه الله سكا
 كعبه التتنه النون اولوق
 يراو يوز حق اويا ينيق
 بركجه جيك اولسام قونوق جانم كعبه الله سكا
 كعبتك چوقدر قيو سي سخته ايدر هيسي
 حليل ابراهيم يوسي وارم كعبه الله سكا
 درويش نون بنده وارسم ابدست اسم ناز
 اولوزسم انه اولسم جانم كعبه الله سكا

8
 چون تفرج ايلوب بقدم جهانك يوزينه
 هر نيه بقدم ايسه عبرت كورندي كوزينه
 عاقبت ايسك جان قولايك اج نظر قتل سوزينه
 بر دگر مندر بودنيا او كودر بر كون بري
 الله الله صقن فكر ايله حيله فيلور
 ويردوين الور صماكم باقي قلور
 ايكي طاشيك ارسنه دانه عري نه اولور
 بر دگر مندر بودنيا او كودر بر كون بري
 بر يوزي الله طاشيدر طو توبدر بر قرار
 كوكله قيلك نظر كم بجه دوزر بر قرار
 بجه يوزيك سروري طبراغ صلدي بر قرار
 بر دگر مندر بودنيا او كودر بر كون بري

خلق ايد و بدنه قدره بندن چرخ کماهي اول خداي
 چرخ ايجده دانه دانه نيك مرين اگا قلدي قدا
 بولمدي اجدن امان انبيا و شاي کدا
 بر دگر مندير بود نيا او کيدن بر کون بري
شام شريف الهی
 کوزمه حيا لير طاشي طبراي
 کوکل استواروب مکان طماغي
 يازي قشبي کمن ييشل يبراي
 بويله بر مبارک بولو وار شاميك
 حبت و تالي دير شئي بولنور
 جامه لونه عالمري صالونور
 اغوشطوسنه قاري بولنور
 بويله بر مبارک يري وار شاميك

۳۹ حضرت يحيايتور انوك ايجده
 حشر نشتر اولور هب يارين انده
 بر اولوسلطان واردير ياننده
 وار کور شريف کبي يري وار شاميك
 هر صباح ده جامه لوري اچيلور
 حقيک رحمتلري انده صابيلور
 زمهر يبه قير مري کولي اچيلور
 الماء طور يري وار شاميك
 بوي حور فانيک طوراي
 انوك ايجده اولور يري
 التي کرم يوز ليک تجاج اولور يري
 بويله بر مبارک يري وار شاميك

عشق کيك نارينه يندم جرم اولدو کباب
 چکدکم دردي امکوسويليم اولور حساب
 ديورسک يانمه کل و يريم بر جواب
 عاشقم سنسنيک مرادم يار سول الله بيم
 قالدر ب اللود غايه يلو ازان قوللرايچون
 بواقان چشميک ياشي سلارايچون
 کول يوزکده يا حبيبم اچلان کوللرايچون
 عاشقم سنسنيک مرادم يار سول الله بيم
 ديبلره دستان اوليم سويليم بيم زمان
 کوزمه عالم کور نيمز حالم اولدو بيک يمان
 لوطف احسان عاشقه جان جنان الامان
 عاشقم سنسنيک مرادم يار سول الله بيم

هر دم امير اتسه جيبم طيرم فرمايني
 عشق کيك کتابي اجدم او قورم دستاني
 يتر اغلنديک افندم قولو کور باني
 عاشقم سنسنيک مرادم يار سول الله بيم
 بلبل له کولدور مرادم انتظارم اده زارم

اور جهانك خزينك سترينه قربان اولاييم
 خطبه اولاكم كوك مثنائه قربان اولاييم
 قابه قوسين اواد ناسنه قربان اولاييم
 بن انك علمنه عرفانه قربان اولاييم
 بن انك اسرار معراجنه قربان اولاييم
 اول ابوبكر عمر عثمان علي دورت يار يار
 اول رسالت غلث انك كوك كوز اريد
 جمله احباب هدايت راهنك انوار ايد
 بن انك الله اصحابنه قربان اولاييم
 بن انك لطف احساننه قربان اولاييم
 اول حسن حضرت ترينه ذوق ايجردكي اشقيا
 هم حسين اولدي صومعه لقايد شهيد كولا
 ايكسيله احسانني جمله المصطفى

بن انك اولادنه قربان اولاييم
 بن انك لطفنه احساننه قربان اولاييم
 جمله اومتدن خير لي ديرا اول شاهيك امتي
 اومتنه جمله دن ارتقايد حق رحمتي
 اوليا انك بولدي بونجه لطفي عزتي
 بولينه كيد نريك هوزينه قربان اولاييم
 بن انك انواع الطافنه قربان اولاييم
 هر نه دكلو اوليا و مرسلين كلديلر
 اومت اول قلعي حقدن ممتي قلديلر
 انبيا اوليا اكانيازه كلديلر
 بن انك اياغي قوزينه قربان اولاييم
 بن انك احساننه قربان اولاييم

بهي عاشق حقي بولم ي دوسن
 حقه لايق عمل شلينجه
 دوستك اوفه سبن دويم ي دوسن
 واروب بر مرشد سويلينجه
 بهي عاشق عشق كن عاشق نوحيد ازن
 نوحيد نفس قلعست نون
 چوره باين عشق ايلينجه
 عشقم غالب اولدي بولم كيم اغلر
 عاشق اولان عاري فاموسي نيلر
 بهي عاشق سكا سكره دولر
 باين اله بعي سليمينه
 ديم كاسي كوكل اوني يا يمز
 حقت تقايريني كسه بودن
 شكر اولندن مراد النمر
 بنم اسند بكم سلور محمد

بهي عالمك واري محمد
 دليم قراند سبهم بوقدر
 مرار حظقه بولوازه بوقدر
 سمن عاشقاره جنت مرآمد
 بنم اسند بكم سلور محمد
 بهي عالمك واري محمد
 ياديت اولو اولي صير
 جمله مرزه مولام قاد
 هر نفس باينه حاضر
 صبر ايله كوكل صبر ايله
 الله دير كجه دهر و جود و خوار
 محمد اولون نزه يار
 بنم اسند بكم سلور محمد
 الله دين مجروح قنر
 مولام نرعا بولم قويم

قنقی اختام صباح اولمز
 اسط الله دیکیم بویکیم خوشتر
 افکارم داغلی اشار
 کوزلرم او عاقد رطش
 اسط عالم او قورده سین
 بکله رفد کیمه سین
 بن صبر اقدم سن نجه سین
 اسط کور کور ایله خلقون عاری
 کیمه کوندوز ایله زاری
 کورر سوده اولو دیناری
 اسط الله ایله اولسون کول ایشی
 جقسون فلبنک قشونیشی
 کوندوز حسالی کیمه دوشی
 اسط عاشق بونی بولله سولر
 دایم ایشی دواغلی
 کورده دیناری سیرایر
 صبر ایله کور صبر ایله

ایتم کاتب اقدم سکا یلوار ی تکندم
 یولوکه قربان کیدیم کدم یوننه اولمک عار اولمزیکا
 صحنه صورتله دیم دوست نجا اسل کولیم
 تکرینیک عبدال قولیم مکسه لرمها ویرمزیکا
 بن بر عاشیق بچاریم باشند یا غه یاریم
 بر عقل سین دیوانیم عقلده یار اولمزیکا
 عاشیق اولدم بن دینار ی بلبلر قون کولزاره
 باشلامشتم اهی زار هج طو او تور اولمزیکا
 باشلامشتم انتزار هج برقرار اولمزیکا
 کاتب اقدم بن ندم یولوکا جان قوربان ایدیم
 یاندیا نه حقه کدیم هج طو او تور اولمزیکا
 یانه یانه دوسته کدیم هج برقرار اولمزیکا

عشقیک انشی بندر وصلت شوایق قندر
 بوسود ایله اولدورر کفین قسمت اولمزیکا
 کزکن بنی اولدورر یسن شریف قسمت اولمزیکا

طریقت نشدینک سالام
 ده حق نشدینک سرده
 یایی جوفانک بر حکم
 سلطان محمد قیل شفاعت یار الله
 قورده لرین سن سن طیبی
 یوکل عشقیک دیم محبت
 عالم هو حقه

ای عمر عاشیق بی زار عمر مجنون عمر
 بزدن او تور عار چکر غیرت کور
 تاقیامت حشر اولمز اوج بشو ارشون بزیز
 حق یولنه سیاه اولدم یینارسم بن بوکون
 یا الهی بو وجودم یندی کول اولدو جسد
 له یزل طایز لسیک تاقیامت تا ابد
 مرکنه شهمز یوقدر قل هو الله احد
 ذکیر ایدر انس بشر شمس قرع عاشق عمر
 زیشایب چوق یشایب عاقبت اولسم کوا
 راج تبراق اچند حالک اولوب قلسم کوا
 دنیا طلوما لمر اولسه سوالم ویرسم کوا
 حق یوننه سیاه اولدم یینارسم بن بوکون
 درت کتایی برلندر صدق قلندر حقه طیار
 بونه عارف داندور عاریه حقه قیار

ای دیل چون بود نیانیک الله می الدندیک
 پروانه کمی هر دم شعری روحنه یاندک
 قزندش بویلاخی نیک ریکنمی بویاندک
 وعدی نمی دیاندک عهدینه می ایناندک
 بلم سوفنادنیا سکا باقی قلور صندک
 بومجلس فانیله ساقی قلور صندک
 دو نیایه نظر اشک بیک باشی برار قدر
 هر باشله دهانی بیک لقمی ادمدر
 تر یاک انک سمدر هر دی مامدر
 فکر ایله بومعنا بی فهم ایله نه عالمدر
 بلم شوفنا سکا باقی قلور صاندک
 بومجلس فانیله ساقی قلور صندک

مات اولدو و شو شاهرواصدی بو کوکل اوزلر
 وصفی مراد اتسک شیح ایله مز دلتر
 حالک اولدو او سم تنر صوا اولدو سیاه کوزلر
 قانی او قلم قشدر قانی او کولر یوزلر
 بلم شوفنادنیا باقی می قلور صندیک
 بومجلس فانیله ساقی می قلور صندیک
 ای نوری او یار جانیک صمقندک کج فرصت
 سل کجا قرع می یل کمی ایدر سورعت
 بیک یل بیغه صک اخیر کلر سکر بر ساعت
 اکوز نیچ بر ایقو ایدل نیچ بر وقت
 بلم شوفنادنیا باقی می قلور صندیک
 بومجلس فانیله ساقی می قلور صندک

دوشر یوز بیک حجابی یوزر همچون پیار
 حق یولنه مومونار باله حیرانم بوکون
 براغاج کامل اولنج ایتدادندن چورر
 انک بیک بوداغی وار قدر تدن صویرر
 کوخل نیک حکمتی نه کوزل میواویرر
 میواورن دالتین حیران اولدوم بن بوکون
 یا الهی بو وطنه صیب کوزلر کانیدیر
 بوسقله کول سایی کاجنت باغیدیر
 مصطوبه مائیل اولدم عالمیک اغیایدر
 محمد بیک یشاسیک جمله نیک سلطاندر
 صالحات اصل ملکدیرم نظر دن صاقتیر
 احمدیک نوری سنیک دیر
 کنه قارشو باقتیر خوب نفسی سز اولجاکی
 واللیل او قنور سنیک داوودر
 سینه حیر اولدم بن بوکون

او یان کوزن آج طورم یلوار کوزل الله
 یولندن اینین ایرمه یلوار کوزل الله
 هم کیم سی قائم اول همه کوندوزی صائم اول
 همه ذکر یله دائم اول یلوار کوزل الله
 برکون بوکوزک کورمز همه قول غیل ایشتمز
 بوفرحت اله کیمز یلوار کوزل الله
 صاغلی غنیمت بیل هر ساعتی نعمت بیل
 اولونجه عبادت قیل یلوار کوزل الله
 عمر کی هج صائم کندی و نه اتمه
 هر شام صریا تمه یلوار کوزل الله
 الله هیک ایدین یاد ایت جان الله بی ایشاد ایت
 بلبل کمی فریاد ایت یلوار کوزل الله
 کل امدی نیاز یله درگاه نیاز یله
 حاجات دراز یله یلوار کوزل الله

